
BALKANLarda GELECEK TASAVVURU

KÜLTÜR, SİYASET, ÖRGÜTLENME

VE İŞBİRLİĞİ ALANLARI

Kitabın Adı
Balkanlarda Gelecek Tasavvuru
Kültür, Siyaset, Örgütlenme
ve İşbirliği Alanları

Yayına Hazırlık
İHH Araştırma Yayınlar Birimi
Türkçe Editör: Ümmühan Özkan
İngilizce Editör: Selda Şen

Kapak Tasarım
&
Sayfa Düzeni
nuhungemisi

Baskı - Cilt
Mavi Ofset

Telefon: +90 212 6312121 (pbx) Faks: +90 212 6217051
Web: www.ihh.org.tr e-mail: info@jihh.org.tr

1. Baskı, Ekim 2008

BALKANLARDA GELECEK TASAVVURU
KÜLTÜR, SİYASET, ÖRGÜTLENME
VE İŞBİRLİĞİ ALANLARI

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim	7
Foreword	9
Neden Balkan Sempozyumu	11
On the Purpose of Balkan Symposium	13
TEBLİĞLER - PAPERS	
Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam / SELİM MUÇA	17
Future of Islam in the Balkans and Coexistence / SELIM MUCA	21
Makedonya'da Müslümanların Dinî Yaşayışının Organize Edilmesi / SÜLEYMAN RECEBİ ..	23
Organization of Religious Life of Muslims in Macedonia / SULEYMAN RECEBI	29
Bulgaristan Müslümanlarının Dinî Yapılanması ve Sorunları / MUSTAFA ALİŞ	35
Problems and Religious Organization of Bulgarian Muslims / MUSTAFA ALIS	43
Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam / MUAMMER ZUKORLİÇ	49
The Future of Islam in the Balkans and Coexistence / MUAMMER ZUKORLIC	53
Yeni Sosyoekonomik Ortamda Karadağ'daki Müslümanların Geleceği / RIFAT FEYZİÇ ..	57
The Future of the Muslims in Montenegro under New Socio-Economic Conditions / RIFAT FEJZIC ..	61
Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam / İBRAHİM ŞERİF	65
The Future of Islam in the Balkans and Coexistence / IBRAHIM SERIF	73
Batı'nın Muhammed İkbal'i: Aliya / PROF. DR. CEMALETTİN LATİÇ	81
Iqbal from the West: Alija / PROF. DZEMALUDIN LATIC	93
Tarihi ve Kültürel Perspektiften AB'nin Balkan Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkisi / Dr. MİLAZİM KRASNIQI ..	103
The Influence of the European Union on the Balkan Identity / DR. MILAZIM KRASNIQI ..	109
AB Süreci: Entegrasyon mu, Asimilasyon mu? / PROF. DR. NAZMI MALIQI	115
The EU Process: Is it Integration or Assimilation? / PROF. NAZMI MALIQI	123

Balkanların Güvenlik Politikasına AB'nin Etkisi / FUAT RAMİQİ	131
<i>The Influence of the EU in the Balkan's Security Policy / FUAD RAMIQI.</i>	137
Balkan Devletlerinin Uluslararası Aktörlerle İlişkisi ve AB Sürecinde Türkiye / ABDİ BALETA	143
<i>Relations of Balkan States with the International Actors and Turkey during the EU Process / ABDI BALETA</i>	153
Balkanlarda Göç Gerçekliği ve Bölgeden Türkiye'ye Göçler / H. YILDIRIM AĞANOĞLU	161
<i>Immigration as a Fact in the Balkans and Emigration From the Region to Turkey / H. YILDIRIM AGANOGLU</i>	177
Balkanlarda Misyonerlik Kurumu / AJNİ SİNANİ	193
A Mission Association in the Balkans / AJNI SINANI.	201
İslam Dünyası, Türkiye ve Balkanlar Arasındaki İş Birliği Alanları / HALİL MEHTİÇ	211
<i>Fields of Cooperation between the Islamic World, Turkey and the Balkans / HALIL MEHTIC</i>	221
Balkan Toplumlarının Önündeki Engelleri Aşmak İçin Gerekli Adımlar / ADNAN İSMAİLİ	231
<i>The Steps to Overcome the Obstacles before the Balkan People / ADNAN ISMAILI</i>	235
Balkanlarda Sivil Toplum ve Örgütlenme Gerçekliği / SÜLEYMAN BAKİ	239
<i>Civil Society and Organization in the Balkans / SULEYMAN BAKI.</i>	245
Tecrit ve Entegrasyon Arasında Müslüman Gençlik / TAHİR ZENELHASANI	251
<i>Muslim Youth in the Face of Isolation and Integration / TAHIR ZENELHASANI.</i>	261
Örgütlenmede Gençliğin Rolü / HÜSAMEDİN ABAZİ	271
<i>The Role of the Youth in Organization / HUSAMEDIN ABAZI.</i>	275
SEMOZYUM KATILIMCILARININ BİYOGRAFİLERİ / BIOGRAPHIES OF THE PARTICIPANTS	279
EKLER - APPENDIX	
ÜLKELER ve BÖLGELER	305
İHH İNSANİ YARDIM VAKFI VE BALKANLAR	333
BASINDAN	339
FOTOĞRAF ALBÜMÜ	343

Takdim

Balkanlar, tarihte olduğu gibi günümüzde de jeostratejik konumuya, dünya siyasetine yön veren temel olay ve aktörlerin ilgi odağı durumunda.

20. yüzyılın başında imparatorluklar dağılırken Balkan toplumları ulus devletlere evrilmenin sancısını yaşadı. Yüzyılın sonuna gelindiğinde ise, etnik ve dinî temelli çatışma ve gerilimler, bölgedeki siyasal oluşuma tesir ettiği gibi, bölge halkın yaşamını da etkiledi.

Günümüz konjonktüründe, hemen her alanda uzun yıllardır devam edecek hareketliliğin de bir neticesi olarak Balkan toplumları siyasi, ekonomik ve kültürel sorunlar yaşamakta; Balkan toplumlarının hem kendi aralarında hem kardeş ülkelerle aralarındaki irtibatlarının zayıf olması bu sorunları pekiştirmekte ve gerek yapısal sorunlar gerekse irtibazsızlık nedeniyle sorunların bölge halkın geleceği için belirleyici olduğu görülmektedir.

Elinizdeki bu çalışma, İHH İnsani Yardım Vakfı tarafından düzenlenen, Balkan coğrafyası ve Türkiye halkları arasındaki kültürel hareketlilik, temas ve bilgi akışının tekrar canlandırılmasına ve bölgede yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel sorumlara dair yakın ve uzun vadede gerçekleştirilmemesi gereken projelere katkıda bulunması hedeflenen, **Balkanlarda Gelecek Tasavvuru: Kültür, Örgütlenme, Siyaset ve İşbirliği Alanları** konulu Balkan Sempozyumu'nun tebliğlerinden oluşmaktadır.

Foreword

Having crucial importance due to its geo-strategic position throughout the history the Balkans is still the center of interest of major events and principal actors that lead world politics.

During the process of partition of empires at the end of the twentieth century, Balkan peoples experienced great suffer because of their structural transformation into nation states. In the last decade, ethnic and religious conflicts and confrontations made a significant impact over the lives of the people whereas they had considerable effects on the political formation of the region.

Today, Balkan nations experience political, economic and cultural problems as a consequence of years-long instability in all walks of life in the region. Weak relations established both among themselves and between them and their fellow countries deepen these problems. Current situation is highly influential on the future of local people.

Present work consists of the papers prepared for the Symposium **Envisioning Future in the Balkans: Culture, Politics, Organization and Areas of Cooperation** organized by IHH Humanitarian Relief Foundation. The Symposium aims at reviving relations and communication, inciting cultural dynamism between Balkan and Turkish peoples, and intends to contribute into the long run projects regarding political, economic and cultural problems in the region.

Neden Balkan Sempozyumu

İHH İnsani Yardım Vakfı'nın kuruluşu, 1992-1995 yılları arasında devam eden ve büyük insanı krizlerin yaşandığı Bosna Savaşı'na dayanmaktadır. Yugoslavya'nın bir mozaiği olarak ifade edilebilecek Bosna-Hersek toprakları içerisinde Sirp ve Hırvat topluluklara karşı güç simetrisinden uzak bir savaşa itilen Müslüman Boşnaklar, savaşın başından sonuna kadar Türkiye halkını yanlarında görmüşler ve moral bulmuşlardır.

Dönemin olumsuz koşullarına rağmen Türkiye insanının mütevazı imkânlarıyla bir araya getirmiş olduğu insanı yardımlarını organize eden ve bu yardımları bölge halkına bizzat ulaştıran İHH, savaşın en zor dönemlerinde Saraybosna, Zenitsa ve Zagreb merkezli olarak bölgede yaşanan insanı felaketi dindirmek ve mazlum Boşnak halkın haklı direnişini dünyaya duyurmak misyonuyla hareket etmiştir. Savaşın akabinde de bölgedeki varlığını devam ettiren İHH, halkın yeniden normal hayatı dönebilmesi için sosyal kalkınma merkezli çalışmalar yürütmüştür.

Balkan coğrafyamızda Bosna ile başlayan kırılma maalesef son olmamış, 1998-99 döneminde Kosova'da, 2001 yılında Makedonya ve Presevo'da yeni savaş ve çatışmalar birbirini takip etmiştir. Vakfımız bu coğrafyalarda da üzerinde düşeni yapma gayreti içerisinde olmuştur.

Balkanlar farklı etnik unsurlara ev sahipliği yapmasına rağmen Osmanlı döneminde nispeten uzun bir barış dönemi geçirmiştir, bu coğrafyadaki topluluklar tarihî ve kültürel varlıklarını Osmanlı Devleti'nin adalet merkezli yönetimimle devam ettirebilmişlerdir. Bu dönemde kültürel bir etkileşim de gerçekleşmiş; Boşnak ve Arnavut topluluklarının önemli bir kısmı Müslüman olmuştur.

Osmanlı'nın zayıflamasının akabinde, dış etkenlerin bölge halklarını dini ve etnik yakınlıklarını da kullanarak etkileri altına almasıyla uzun süreli savaşlara sürüklenen Balkan toplulukları, başta Müslüman unsurlar olmak üzere büyük insanı krizler yaşamışlardır. Bölgede, katliamlar ve göçler son bir buçuk asırlık döneme damgasını vurmıştır. Tüm bu tahammülsüz etnik ve dinî merkezli saldırganlık, yakın tarihe kadar devam etmiş, buna rağmen -Türkiye sınırları içerisindeki Trakya bölümü hariç- 12 milyon civarında bir Müslüman topluluk, tüm Balkan coğrafyasında hayatı tutunmaya devam edebilmiştir.

Balkan coğrafyası, Afro-Avrasya'yı tutan stratejik varlığıyla bugün hâlâ küresel oyuncuların başlıca oyun alanıdır. ABD, AB ve Rusya'nın bölge politikalarındaki etkin varlığı ve Soğuk Savaş dönemi sonrasında bölge stratejileri bunu doğrulamaktadır. Bu yönyle Ortodoks Slavların, Katolik toplulukların ve Müslüman halkların bulunduğu coğrafyalar bu büyük oyuncuların dünya politikalarına yön veren hamlelerine sahne olmaktadır.

Balkan coğrafyasındaki tarihî, kültürel irtibatları ve insanı varlığıyla Türkiye, II. Dünya Savaşı dönemine kadar daha çok iç sorunlarla uğraşmış,

kaotik dünya düzeninde Misak-ı Millî sınırları içerisinde dünyaya çok da açık olmayan bir politika takip etmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise bloklar sisteminin kendi iç kurgusuna teslim olan Türkiye, Balkan coğrafyasını ihmal etmiştir. Özellikle eski Yugoslavya coğrafyasındaki ciddi kırılmalarla başlayan Soğuk Savaş dönemi sonrasında, daha çok soydaş topluluklara ilgi gösterilmiştir. Bu dönemlerde gerek bölgesel gerekse küresel aktörler ciddi hamleleriyle, bölgede nüfuz sahibi olma açısından Türkiye'nin oldukça önüne geçmişlerdir.

İHH İnsani Yardım Vakfı gibi bölgede uzun süredir faaliyet gösteren Türkiyeli sivil toplum kuruluşlarının deneyimleri de göstermiştir ki, Balkan coğrafyasının hemen hemen tamamı uzun tarihî ve kültürel birlikteliğin mirasını taşımakta ve Balkan toplulukları ülkemizi siyasi ve ekonomik alanlar başta olmak üzere her vesileyle yanlarında görmek istemektedirler. Bu yakınlığın yeniden kurulması, ciddi projeler ve bölgeyle ilgili sıkı çalışmalarla gerçekleştirilebilir. Bu çerçevede bizce başlangıç noktası olarak tarihî ve kültürel irtibatlar yeniden güçlendirilebilir. Akabinde ise Bosna, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova gibi coğrafyalarla daha stratejik irtibatların kurulması sağlanabilir. Kültürel yakınlık ve devletlerarası ilişkiler, ekonomik yakınlığı da beraberinde getirecek ve farklı alanlarda daha güçlü irtibatlar tesis edilebilecektir.

Balkan coğrafyasından doğan bir kurum olarak bizler, Balkanlarda bir gelecek perspektifi oluşturmak, bölgedeki sorunları ve bunlara bulunacak çözümleri tartışmak, Balkan coğrafyası ve Türkiye halkları arasındaki kültürel hareketlilik, temas ve bilgi akışının tekrar canlandırılması noktasında katkılar sağlamak; mevcut Balkan konjonktürünyü, tarihî ve kültürel zemin bağlamında ele almak; Balkan coğrafyasında yaşanan siyasi, ekonomik ve kültürel sorunlara dair yakın ve uzun vadede gerçekleştirilmesi gereken projelerle ilgili öngörülerde bulunmak gibi hedeflerle, bizden bir parça olan Balkanlarla ilgili bu sempozyumu icra etmeye karar verdik.

Balkanların hemen hemen tamamından davetimize icabet eden İslam topluluklarının değerli liderleri, akademisyenler, siyasiler ve sivil toplum kuruluşlarının kıymetli yöneticileri burada, Türkiyeli meslektaşlarıyla birlikte çok önemli sunumlar yapacaklar ve buradaki oturumlardan çıkacak olan kararlar, Balkanlar için özlenen bir gelecek tasavvuru oluşturacak. İnstallah, İslam dünyası ve Türkiye ile Balkanlar arasında daha yoğun bir iletişim ve iş birliğiyle yarılarda, siyasetiyle, ekonomisiyle, kendi öz kültürüyle daha dinamik bir Balkanlara ulaşacağız.

Son olarak şunu belirtelim; Balkanların ve İslam dünyasının çok önemli değerlerinden Aliya İzzetbegoviç'in vefatının 5. yıl dönümündeyiz. İzzetbegoviç, tüm hayatı ve örnek mücadeleyle bütün insanlığın önünde önemli bir örnektir. Allah kendisine rahmet etsin.

Programa katılımınızdan dolayı tekrar teşekkür ederim.

**Av. F. Bülent Yıldırım
İHH İnsani Yardım Vakfı
Genel Başkanı**

On the Purpose of Balkan Symposium

First of all, I would like to say welcome and to thank all of you for honoring us by participating in the symposium that we have organized, "Envisioning Future in the Balkans: Culture, Politics, Organization and Areas of Co-Operation".

The great human crisis which appeared due to the Bosnian war between 1992-1995 was the main reason of the founding of IHH Humanitarian Relief Foundation. In the territory of Bosnia-Herzegovina, which was known to be the mosaic of Yugoslavia, Bosnian Muslims had to fight against the local powers of Croats and Serbs under unequal conditions. From the beginning until the end of the war they found Turkish people always supporting them morally.

IHH came into being with the mission of supporting and advocating the rightful stand and resistance of besieged innocent Bosnian Muslims to the world. Despite unfavorable conditions, it succeeded in collecting and organizing moderate aids that were collected by Turkish people, and had itself transported that to the most dangerous, crucially important and central zones of Bosnia like Sarajevo, Srebrenica and Zagreb at a time when the tension reached its peak. In the aftermath of the war, IHH continued its help and mission in the way of establishing social rehabilitation centers which enabled people to sustain their lives normally.

The Balkan separation movement which started with Bosnia continued with the conflicts in Kosovo in 1998-1999 and was followed by the ones in Presevo and Macedonia in 2001. Our foundation showed great efforts in order to be able to maintain its support to the innocent people in those areas as well.

The Balkans had always been a safety house for various ethnic and religious groups and it has witnessed a comparatively peaceful coexistence of different peoples during the Ottoman period. Societies could preserve their own historical and cultural characteristics under the justice-oriented rule of the Ottomans. A major portion of Bosnian and Albanian societies embraced Islam in this era and that can be regarded as a proof of the existence of cultural interactions among the societies.

With the weakening of the Ottoman Empire, by exploiting ethnic and religious affinities foreign powers swayed native peoples under their influence and ignited a long lasting Balkan war, which resulted into a huge human crisis and by which the Muslim community was hurt the most. Genocides and mass immigrations are witnessed in the last one and a half century. Despite this brutal ethnic and religious cleansing which has continued until recently there are twelve million Muslims approximately who can maintain their lives in Balkan region excluding the Thracian region of Turkey.

The Balkan region, which connects the Afro-Eurasia and possesses extreme strategic importance, is still the main playing field of the global actors. This is evident in the post cold war regional politics and strategy of the USA, the EU and Russia. In this manner, this region which is a land of Orthodox Slavs,

Catholics and Muslims has turned into a battlefield for these big actors of world politics.

Turkey, possessing its historical and cultural assets in the Balkans dealt with its internal problems within national borders until World War II and adopted an introvert foreign policy in a chaotic world order. During the Cold War era, surrendering itself into a politics due to global political constellations, Turkey had neglected Balkans. After the end of the Cold War era which started with the division of Yugoslavia, it has shown comparatively more concern for other Turkic peoples. During this period, regional and international actors left Turkey behind in gaining control of the region.

NGOs from Turkey like IHH, which have been working there for long time have shown that the Balkans shares the old historical and cultural heritage with us, and Balkan peoples would like our country to stand beside themselves primarily in the domains of politics and economy. This affinity can be renewed with the help of initiating some solid projects and sincere works. In this framework, the revitalization of cultural and historical communication can be taken as a starting point which may be followed by establishing future strategic connections with regions like Bosnia, Albania, Bulgaria, Macedonia and Kosovo, etc. The cultural affinity and bilateral relations will also bring economic cooperation and more powerful bonds can be established in various other fields.

As an organization which was originally founded for the Balkans we have decided to organize a symposium for formulating the future perspectives of the Balkans, for discussing the problems in the region and their solutions, for revitalization of the flow of information and cultural movement between Balkan and Turkish peoples, for evaluating current situation in economic, cultural and historical contexts, for formulating the short and long term projects which have to be initiated to solve problems which arose due to the political, economic and cultural matters.

Our distinguished guests such as Islamic leaders, academicians, the leaders of political and social organizations from nearly all over the Balkans and our Turkish counterparts from here have honored our invitation. They will make very important presentations and the results of these sessions will be helpful in formulating the vision of a desired future for the Balkan region. Insha'Allah the Islamic world and Turkey will establish a more interactive communication and cooperation with the Balkans and we will have a far more dynamic Balkans with its own political, economic and cultural heritage.

Last but not the least, tomorrow is 19 October, which happens to be the fifth death anniversary of Alija Izetbegovic who was an important personality not only for the Balkans but for the whole Muslim world. His whole life and life long struggle is a very important exemplary for the whole humanity. May Allah bless him. Ameen.

Again I would like to thank you all on behalf of organizing committee, for your participation in the program.

**Atty. F. Bülent Yıldırım
President of
IHH Humanitarian Relief Foundation**

TEBLİĞLER

PAPERS

Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam

SELİM MUÇA

ARNAVUTLUK DİYANET İŞLERİ BAŞKANI

Arnavutluk, coğrafi olarak güneydoğu Avrupa kıtasına ait olup Balkanların batısında yer alır. Karadağ, Kosova, Makedonya ve Yunanistan olmak üzere dört ülke ile komşudur. Batısında ise Adriyatik ve İyon Denizi vardır. 4,3 milyon nüfusu olan Arnavutluk'un %70'i Müslüman, %20'si Ortodoks ve %10'u Katolik'tir.

Arnavutluk'a İslam'ın girişi Osmanlı öncesine kadar uzanan eski bir geçmişe sahiptir. Ancak burada belirtmeliyiz ki, Arnavutluk'ta İslam dininin Osmanlı öncesine ilişkin durumu hakkında elimizde çok az veri bulunmaktadır. Bunun nedeni genel olarak Orta Çağ Arnavutluk tarihinin yeteri kadar aydınlatılamamış olmasıdır.

Müslüman tarihçi İdrisi ve onun kılavuzu İbn-i Kalkalî'nin ifade ettiğine göre, tarihi antik çağlara kadar uzanan Vlora, Durrus, Himara gibi sahil şehirlerinde tarım ve ziraatın gelişmesinde Müslümanların katkısı hayli fazladır.

Osmanlı öncesi Arnavutluk'ta İslam dinini tanıtan önemli kişilerden biri de Sarı Saltuk Hazretleri'dir. Yazılı kaynaklara göre kendisi Türk olup Arnavutluk'a gelen ilk Müslüman Türk'tür.

Osmanlı döneminde ise 1520-1530 yıllarındaki tahmini kayıtlara göre, Balkan nüfusunun %19'u Müslüman, %80'i Hristiyan ve %1'i Yahudi idi. Bu kayıtlarda zikredilen nüfus; Yunan, Bulgar, Arnavut, Sırp ve Leh asıllıdır.

Balkanların özelligini anlayabilmek için tarihe göz atmak gerekmektedir. Bu açıdan, Osmanlı tarihine sadece bir Türk tarihi demek yanlıştır. Bu tarihin temelinde, din ve ırk ayırmaksızın bütün Balkan ülkelerinin tarihi birleşmektedir. Slavlar, Rumenler, Yunanlılar ve Arnavutlar kendi ülkelerinin kültür ve oluşumlarını anlayabilmek için Osmanlı tarihini çok dikkatli incelemelidirler.

İslamiyet, Balkanları primitif ve gelişmemiş buldu. 10. asırdan itibaren devam eden din ve ırk kargaşaları Balkanları çok yıpratmıştır. Bu dönemde kuzeyden, batıdan ve doğudan gelen milletler ve yapılan savaşlar geride öyle yaralar ve problemler bıraktı ki, artık çürümüş olan Bizans İmparatorluğu tedavi edilebilecek durumda değildi.

Balkan ülkelerinin İslam'a girmeleri ve özellikle Arnavut milletinin İslamiyet'e girişi, komünist Balkan tarihinin iddia ettiği gibi zorla, zulümle değil, 3-4 asır süresince tedrici olarak ve barış içinde gerçekleşmiştir. Bu durum da Arnavut bölgelerinde yaşayan toplumun İslamiyet'i daha mukni, müşahhas ve demokratik bir inanç olarak kabul ettiğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı ile birlikte vakif geleneği Arnavutluk'ta yerleşmiş ve birçok mektep ve medrese bu gelenek sayesinde eğitim ve öğretim hayatına kazandırılmıştır. Arapça ve Osmanlıca bu medreselerde eğitim dili olarak varlığını hissettirmiştir. Arnavutluk'ta, Müslüman entelektüel bir tabakanın oluşmasında, bu medreselerin büyük etkisi vardır ve buralarda dinî ilimler ile birlikte müspet ilimler de okutulmuştur.

Balkanlarda ve Doğu Avrupa'da beş asır boyunca yaşanan hoşgörü ve medeniyetler toleransı, İslam'ın gerektirdiği bir yaşam tarzından başka bir şey değildir. İslam medeniyetini Avrupa'daki Orta Çağ'dan ayıran en belirgin özelliklerden biri, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde çeşitli ırk ve din mensuplarının yaşamasıdır. O zamanlar, birlikte yaşayan milletler arasında böyle bir hoşgörü görülmemiştir; Orta Çağ Avrupa'sı böyle bir hoşgöründen habersizdir. Buralarda, İslam'a giren milletler gibi, eski dinlerine devam eden diğer grup ve milletler dahi, kendi inançlarını rahat bir ortamda devam ettirebilmişlerdir.

Hristiyan bölgelerde yaşayan etnik gruplar kendi dillerini, dinlerini ve bölgesel sosyopolitik yapılarını koruyabiliyorlardı. Osmanlı Devleti'nin idaresi altındaki diğer milletlere yönelik herhangi bir asimilasyon teşebbüsü yoktu. Aynı şekilde zorla bir İslamlAŞtırma veya Osmanlılaştırma da söz konusu değildi.

İslam'dan esinlenen ve Osmanlı Devleti tarafından uygulanan böyle liberal bir politikanın amacı, Hristiyan bölgelerde sulhu ve refahı sağlamakti.

Osmanlı'nın başarısında idaresi altındaki milletlerin de rolü büyüktür. Bu başarıda, Yunan ve Slavların girişkenliğinden, Boşnak ve Hırvatların sabrından ve Arnavutların kahramanlığından bahsetmek de mümkündür.

Ayrıca Arnavutların Yeniçi Ocağı'na katkuları da herkesçe bilinmekte- dir. Osmanlı Devleti'nde, hayatın her alanında terini ve kanını döken Arnavut entelektüellere rastlamak mümkündür. Onlar, devlet idaresinden başlayarak medrese hocalarına kadar, sosyal ve siyasi hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuşlardır.

Vurgulanması gereken bir diğer nokta da şudur ki, Arnavutların Müslüman olmalarıyla ve bölgede Bizans hayat tarzının sona ermesiyle, Balkanlarda yeni bir rüzgâr esmeye başladı. Orta Çağ karanlığı sona erdi ve yeni bir insan modeli ile yenilikçi ve bilimsel bir dönem başladı. Bizim milletimizin tarihi, asırların akışında meydana gelen olayların dinî yapısı bakımından özel bir örnek teşkil etmektedir. Sayısı az olan bir halk, kendi topraklarında diğer tüm Balkan halklarından daha eski olması ve bir tek etniğin bünyesinde barındırdığı değişik dinlerin ve tarikatların sayısıyla dikkat çekmektedir. Arnavut topraklarında, Osmanlı idaresinin kurulması, halkın dinî yapısında büyük değişikliklere sebep oldu.

Uzun bir dönemden sonra komünist rejimin yürüttüğü din karışıtı uygulamalar, halkın büyük çoğunu zor durumda bırakmıştır. Özellikle din-dar insanlar için bu dönem yaşananlar bir işkence niteliği taşımaktadır. Ancak 1990 yılında demokratikleşme sürecinin başlamasıyla beraber dinî hareket canlılık kazandı.

Arnavutluk Diyanet İşleri Başkanlığı kaynaklarına dayanarak, 1939 senesine kadar Arnavutluk'ta Osmanlı döneminde inşa edilmiş 1667 cami

ve mescidin mevcut olduğunu biliyoruz. Yüzyıllara dayanan bu müesseseler, komünist rejim tarafından yerle bir edildi ya da başkalaştırıldı. Sadece bir kısmı kültürel anıt olarak kullanılmak üzere bırakıldı.

Totaliter komünist rejimin yıkılması ve demokrasinin yerleşmesi ile Arnavutluk'a din özgürlüğü geldi. Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu, bu çabaların başında da Hafız Sabri Koçi Hazretleri'nin gayretleri yer aldı.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Arnavutluk'ta resmî-yasal ve Arnavutluk Devleti tarafından tanınmış bir kurumdur.

Arnavutluk İslam Toplumu Başkanlığı'nın yapılması Türkiye Diyaneti'nin yapısı ile yakınlık arz etmektedir. Yönetimin başında başkan ve maiyetinde merkez teşkilatı, illerde ve ilçelerde müftüler ve din görevlileri bulunmaktadır. Türkiye Diyaneti'nden farkı ise, devlet tarafından sağlanan bir bütçesinin olmayacağıdır. Hizmetler iç ve dış kaynaklarla yürütülmeye çalışılmaktadır.

İçinde bulunduğumuz bu dönemde, hilafet çatısının altında bir zaman beraber yaşadığımız gibi yaşayamasak da, yapmamız gereken en önemli şey, değerlerimizi birleştirip dinimizde bir olmamızdır. Bu yaklaşım, geçmişlerimizin çizgisinde olacaktır ki, burada Türkiye'nin rolü fevkalade önemlidir. Geçmişte Balkanlarda stabiliteyi muhafaza ettiği gibi, bugün de Türkiye'den birlikte yaşama ve bu ülkelerde İslam dininin ilerlemesi noktasında büyük adımlar bekleniyor.

Türkiye'nin bu konudaki desteklerini rica ediyor ve değişik alanlarda yardımlarını bekliyoruz.

Future of Islam in the Balkans and Coexistence

SELIM MUÇA

CHAIRMAN OF THE ALBANIAN MUSLIM COMMUNITY

Translated from Turkish by Adnan Demir

Albania is a southeastern European country in western Balkans. It is bordered by Montenegro, Kosovo, Macedonia and Greece. It has a coast on the Adriatic Sea to the west and on the Ionian Sea to the southwest. In the country, Muslims make 70 percent, Orthodox 20 percent and Catholics 10 percent of the Albanian population, which is 4.3 million people in total.

The spread of Islam in Albania dates back to pre-Ottoman era, but we should note that little is known about the situation of Islam in this period. The reason behind it is that history of Albania in medieval ages has not been researched adequately.

According to Muslim historian Idrisi and his guide Ibni Kalkali, Muslims had significant contributions to the advancement of farming and husbandry in coastal cities such as Vlora, Durrus and Himara whose history dates back to ancient times.

One of the figures who introduced Islam to Albania before the Ottoman conquest is Sari Saltik. Written sources point out that Saltik was the first ethnically Turkish Muslim to arrive in Albania.

In the period between 1520 and 1530 when the Ottomans had control over the Balkans, the population of the region is estimated to be 19 percent Muslim, 80 percent Christian and one percent Jewish. These estimations were made for Greek, Bulgarian, Albanian, Serb and Polish populations.

In order to understand today's Balkans we should look at its history. To describe the history of the Ottomans as the history of Turks is a flawed claim. Regardless of their religion and ethnicity, all Balkan peoples have a share in the Ottoman history. Slavic peoples, Romanians, Greeks, Albanians and other Balkan people should closely study the Ottoman history to understand their own cultures and formation processes of their states.

The Balkans was primitive and underdeveloped at the time of advent of Islam to the region. It was devastated by religious and racial conflicts that had been going on for centuries. The influx of peoples into the region from north, west and east, and unending wars had caused severe problems that weakened Byzantine Empire could not tackle with.

The conversion of the Balkan peoples and particularly the conversion of Albanians to Islam took place gradually and peacefully not through force and oppression as claimed by communist sources. Albanian people found Islam more persuasive, tangible and democratic.

The Albanians inherited the tradition of foundation (waqf) from the Ottomans and founded scores of schools and madrasahs as educational and instructional centers. Arabic and Ottoman Turkish were the main languages used

in these schools. Although they were mainly for religious instruction, these madrasahs offered teaching both in religious and positive sciences. These institutions had significant effect on growth of Muslim intellectual cadres in Albania.

The tolerant period that lasted for five centuries is part of the lifestyle that Islam brought to the Balkans. The main feature that distinguishes the Islamic civilization from the medieval age European civilization is that there could coexist peoples of different ethnicity and religion on the same soil. The notion of peaceful coexistence of peoples with different origins and religions in the same country was not common in medieval Europe. Peoples who converted to Islam and those who adhered to their old religions practiced their beliefs freely.

The Ottomans did not attempt to assimilate non-Muslim peoples under their rule. These groups in predominantly Christian-populated regions of the empire could preserve their languages, religions and regional socio-political structures without facing any persecution. There were no attempts of forcible Islamisation and Ottomanisation. The Ottomans aimed to achieve peace and prosperity in Christian regions through these liberal Islam-inspired policies.

The subjects of the Ottoman Empire had significant contributions to the achievements of the empire. Whereas Greeks and Slavs were known for being aggressive, Bosniaks and Croats are known for their patience and Albanians for their chivalry.

The contribution of the Albanians to the Ottoman infantry units called Janissaries is well known. There were Albanian intellectuals who worked and fought for the Ottomans at various state bodies. They became an indispensable part of the Ottoman social and political life as statesmen and madrasah instructors.

It should be noted that after the conversion of Albanians to Islam and the destruction of the Byzantine rule a new phase was opened in the Balkans. The dark days of middle ages ended and a new age of innovation and science began. Although the Albanians are not a large nation, it is noteworthy that it is the oldest nation in the Balkans and harbors a variety of religions and religious orders (such as *tariqahs*) than any other nation in the region. The establishment of the Ottoman rule in the Albanian lands caused immense changes in the religious structure of the Albanian inhabitants.

However, anti-religious practices of the communist Albanian administration put great pressure on the people, particularly on the pious ones. Yet, religious movements revived with the democratization process that began in the 1990s.

After the breakdown of the totalitarian communist regime, democracy and religious freedom were established in Albania. The Albanian Islamic Community was founded, later named as the Albanian Muslim Community, and Hadji Sabri Koci was elected the president.

The Albanian Muslim Community is a legal and official establishment and is recognized by the Albanian government.

The Albanian Muslim Community has structural similarities with the Turkish Presidency of Religious Affairs. The community has a president and central unit under the president, religious personnel and muftis in cities and counties. It is not funded by the state, a characteristic which separates it from its Turkish counterpart. Its resources include domestic and foreign funds.

Although Albanian and Turkish peoples no longer live together under the flag of the caliphate, we should combine our values and live as one body under the flag of Islam. The path of our ancestors will be our guide in this direction. Turkey is expected to support coexistence and advancement of Islam in the Balkans as it achieved the stability of the region in the past.

We request Turkey's support on this issue and its help in various fields.

Makedonya'da Müslümanların Dinî Yaşayışının Organize Edilmesi

SÜLEYMAN RECEBİ

MAKEDONYA İSLAM BİRLİĞİ BAŞKANI, RAEESU'L ULEMA

Giriş

Balkanlarda ve bu çerçevede bugünkü Makedonya Cumhuriyeti'nde Müslümanların dinî yaşayışı, Osmanlı'nın bu bölgelere gelmesinden itibaren başlamıştır. Osmanlı'nın Balkanlarda hâkimiyet kurmasıyla birlikte, İslam dini yerli halkın bir bölümü tarafından kabul görmüş ve zamanla yaygınlaşmaya başlamıştır. Osmanlı, dinî hayatın düzenlenmesi konusunda büyük bir hassasiyet göstermiş, bölgelerdeki Müslümanların dinî ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla buralarda cami, medrese ve benzeri yapılar inşa etmiştir.

Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesinden sonra, askerî anlamda savunmasız kalan bölge Müslümanları çok derin acılar yaşamış; siyasi, toplumsal, ekonomik, eğitim gibi akla gelebilecek her alanda haksızlıkların yaşandığı, temel hak ve hürriyetlerin sonuna kadar ihlal edildiği karanlık bir döneme girmiştir. Daha yakın dönemde ise, özellikle Müslümanlara karşı bir baskı rejimi olarak telakki edilen komünizmin sebep olduğu sorularla karşı karşıya kalınmıştır. Bölgede komünizmin çöküşü ve demokrasinin tesis edilmesi herkesten çok Müslümanları sevindirmiştir.

Fakat, demokrasiyi büyük bir özlemle bekleyen Müslümanların sevinci pek uzun sürmedi. "Ara dönem" veya "geçiş dönemi" olarak da adlandırılan bu dönemde Müslümanlar eğitim, işsizlik, vatandaşlık, el konulan mallarının geri verilmesi gibi temel konularda gasp edilmiş haklarının iade edilmesi için çok zor şartlar altında mücadele vermeye başladılar.

Makedonya Müslümanlarının dinî hayatını organize etmekle yetkili yegâne kuruluş olan Makedonya İslam Birliği, hem eski tek partili sistemde hem de demokratik süreçte geçildikten sonraki dönemde toplumsal alanda ortaya çıkan yeni dinamik şartlar altında, Müslümanların dinî yaşayışını organize etme konusunda büyük gayretler sarf etmektedir.

Makedonya Müslümanlarının dinî yaşayışının kısa tarihçesi

Osmanlı hâkimiyeti döneminde, bu topraklarda Müslümanların dinî yaşayışı doğrudan doğruya İstanbul'da bulunan Şeyhülislamlık makamı tarafından idare ediliyordu. Fakat Balkan savaşlarından sonra ve özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra, bu topraklarda Müslümanların dinî yaşayışı, Saraybosna'da merkezi bulunan dinî idare tarafından organize edilmeye başlandı. Makedonya İslam Birliği, hem Krallık Yugoslavya'sında hem de Sosyalist Federatif Yugoslavya döneminde Saraybosna'daki İslam Birliği Riyaseti'nin bir bölümü olarak faaliyet gösterdi.

Gerek monarşi döneminde gerekse tek partili sistem döneminde eski Yugoslavya idaresi, her firsatta Müslümanların dinî yaşamışına müdahale ederek değişik şantaj, ayrımcılık, siyasi oyunlar ve haksızlıklar yapmak suretiyle bölgede İslam'ın rahatça gelişmesine ve yaşanmasına engeller çıkarmıştır. Komünizm döneminde genel olarak dine karşı yürütülen amansız savaştan sadece Müslümanlar zarar görmüştür. Bu dönemde, "din düşmanlığı" adı altında, ayrımcılık yapılarak yalnızca Müslümanlar hedef seçilmiştir. O günlerde, eski Yugoslavya'nın bir parçası olan Makedonya Cumhuriyeti, bu tür antidemokratik yasaların, projelerin ve siyasi oyunların Müslümanlar üzerinde denendiği bir yer olarak seçilmiştir.

Bu gayriinsani ve gayrimedeni uygulamalar neticesinde Makedonya Müslümanlarına ait birçok değer yok edilmiş, vakıf malları devlet eliyle talan edilmiş, özellikle şehirlerde camiler ve benzeri dinî yapılar olmadık bahanelerle yerle bir edilmiştir. Bunlara ek olarak, Müslüman nüfusun artmasını önlemek amacıyla değişik projeler üretilmiş, Müslümanların evlerini çevreleyen avluların çevre duvarları yıkılmış, yeni camiler veya dinî yapılar için inşaat izinleri verilmemiş, camilerde Kur'an kurslarının düzenlenmesine izin verilmemiş, bu kursların açılmaması için öğretmenler aracılığıyla çocuklara ve velilerine baskılar uygulanmış, ezanı Muhammediye'nin minarelerde hoparlörle okunmasına izin verilmemiş, din görevlileri istihbarat mensupları tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeksızın sorguya çekilerek baskı altında tutulmuş ve buradaki Müslüman halkın ana dilinde eğitim görmesi engellenmiştir.

Muslimanlara karşı uygulanan tüm bu sistematik baskılara rağmen Makedonya İslam Birliği, zikredilen bütün olumsuz şartlar altında, kurum ve kuruluşlarıyla birlikte Müslümanların dinî yaşamışını ayakta tutmaya, onu yaygınlaştırmaya ve geliştirmeye olağanüstü bir gayret göstermiştir.

Bu son derece olumsuz şartlar altında dinî konularda başarılı çalışmalar yapabilmenin tek yolunun eğitimli dinî kadrolar yetiştirmekten geçtiğine inanıyordu. Ancak Makedonya'da lise ayarında dinî tedrisat veren bir okulun olmaması nedeniyle bu kadrolar Priştine, Saraybosna ve yurt dışındaki medreselerde öğrenim göründü. Bu kişilerin Makedonya'da yetiştirilmesi gayesyle 1979 yılında Makedonya İslam Birliği, Üsküp'te İsa Bey Medresesi (İmam-Hatip Lisesi)'nin açılması girişimini başlattı. Verilen uzun ve zorlu bir mücadeleden sonra, Üsküp'e bağlı Kondova köyünde bir okul binası inşa edilerek 1984/85 eğitim öğretim yılında faaliyete başlandı. Erkek öğrencilerin yatılı olarak eğitim gördüğü bu medresede eğitim ücretsizdir.

Makedonya İslam Birliği'nin çok önem verdiği bir diğer faaliyeti de, dinî literatürü basılması ve geniş halk kitlelerine ulaştırılıp yaygınlaştırılması konusunda yürüttüğü çalışmasıdır. Bu konuya ilgili temel eserler, genel olarak Saraybosna'da basılıp Makedonya ve Yugoslavya'nın diğer bölgelere gönderilmeye başlandı. Ayrıca, Kur'an kursları ve din eğitimine de büyük önem veren Makedonya İslam Birliği, hem devletin ilgili kurumları hem de Müslüman etnik topluluklarına ait "aydınlar" tarafından çıkarılan büyük engellere rağmen, bu konuda da başarılı çalışmalar yapmıştır.

Çok partili sistemde Müslümanların dinî yaşayışı

Eski Yugoslavya'nın dağılması ve bunun akabinde bağımsız Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Yugoslavya İslam Birliği Riyaseti'nden ayrı olarak Makedonya İslam Birliği kuruldu. 1994 yılında kabul edilen yeni anayasaya Makedonya İslam Birliği bağımsız bir din kuruluşu olarak faaliyet göstermeye başladı.

Bu yeni yapılanma içinde Makedonya İslam Birliği'nin tüzüğünde de belirtildiği üzere, Birlik, bu topraklarda daha önceki dönemlerde faaliyet gösteren diğer İslami birliklerinin bir devamı nitelğinde olduğunu kabul etmektedir. Buna göre, Makedonya İslam Birliği, tarihi seyir içinde burada faaliyet göstermiş olan diğer İslami birliklerin bütün menkul ve gayrimenkul mal varlığının da varisi olmuştur.

Değişik etnik mensubiyetlere ait olan Makedonyalı Müslümanlar, yegâne dinî kuruluşları olan Makedonya İslam Birliği etrafında organize olarak dinî yaşamışlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Makedonya İslam Birliği, ülke genelinde yaşayan bütün Müslümanların dinî yaşamışını en iyi şekilde organize etmeye, İslami değerlere sahip çıkmaya ve Müslümanları maddi ve manevi değerlerine zarar verecek bütün olumsuzluklardan korumaya azami ölçüde gayret göstermektedir. Makedonya'daki Müslümanların Arnavut, Türk, Torbeş (Pomak), Boşnak ve Roman gibi farklı etnik topluluklara mensup oldukları nazarı dikkate alınırsa, Makedonya İslam Birliği'nin çok ulusal bir yapıya sahip olduğunu söylemek de mümkündür.

Makedonya'nın bağımsızlığından sonra Makedonya İslam Birliği de, özellikle 1994 yılında kabul ettiği yeni tüzüğü sayesinde bağımsız bir dinî kuruluş olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Bağımsız bir kuruluş olarak Makedonya İslam Birliği görev ve yetkilerini tüzüğünde belirlemiştir. Bağımsız olarak kurulan bu kuruluş, aynı zamanda tarihi seyir içinde bu topraklarda faaliyet göstermiş olan önceki İslami birliklerinin mal varlıklarının varisi olmaya da hak kazanmıştır. Bu hak, İslam Birliği'nin tüzüğünde de çok açık ve net bir biçimde belirtilmektedir. Buna paralel olarak Makedonya İslam Birliği, Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz (a.s.)'in sünneti ve tevarüs edilen ortak kültür değerleri doğrultusunda, millî mensubiyet farkı gözetmeksızın, Makedonya Müslümanlarının ülke içinde ve ülke dışında geçici olarak yaşadıkları yerlerde dinî hayatlarını organize etmek ve onların menfaatlerini korumakla yükümlüdür.

Makedonya İslam Birliği'nin organizasyon şekli

Makedonya İslam Birliği'nin yönetim organları; müftülükler, riyaset, reisul ulema ve meclisten oluşmaktadır.

Müftülükler: İslam Birliği'nin temel organıdır. Makedonya genelinde 13 müftülük mevcuttur.

İslam Birliği Riyaseti: İslami meseleler hakkında karar verme yetkisine sahip olan organdır.

Reisul Ulema: İslam Birliği organı ve birliğin başkanıdır. Makedonya Müslümanlarının dinî bütünlüğünü temsil etmektedir.

İslam Birliği Meclisi: İslam Birliği'nin en yüksek hukuki ve finansal organını teşkil etmektedir. Müftülüklerin temsilcileri ile İslam Birliği'nin

diğer organlarının yöneticilerinden oluşan meclis, toplam 27 üyeden müteşekkildir.

Bunlara ek olarak İslam Birliği'nin eğitim-öğretim müesseseleri de mevcuttur. Bunlar; Üsküp İsa Bey Medresesi ile Üsküp İslami Bilimler Fakültesi'dir.

a) Üsküp İsa Bey Medresesi (İHL): Bu eğitim müessesesesi, 1984/85 öğretim yılında faaliyete başlamış ve 1988/1989 öğretim yılında da ilk mezunlarını vermiştir. Medrese, kuruluşundan bugüne kadar bu topraklarda yaşayan Müslümanların dinî yaşamışında büyük bir görevi başarıyla yerine getirmiş ve genç nesillerin eğitimine önemli katkı sağlamıştır. Buradan mezun olan kadrolar, profesyonel görevlerini yerine getirmek ve İslami değerleri muhafaza etmek üzere ülke genelinde değişik camilerde imam, vaiz, muallim gibi vazifelerle hizmet sunmuşlardır.

Makedonya İslam Birliği, doğu Makedonya'da yaşayan Müslümanlara hizmet vermek amacıyla gerekli kadroların yetiştirilmesi için yalnız erkek öğrencilerin öğrenim gördüğü Üsküp İsa Bey Medresesi'nin bir şubesini 2005/2006 eğitim-öğretim yılında İstip kasabasında da hizmete açmıştır. Türkiye'den bir sivil toplum kuruluşunun maddi katkılarıyla inşa edilen ve hâlen masrafları karşılanan bu okul, faaliyetlerine çok modern şartlarda devam etmektedir.

İslam Birliği, Müslümanların dinî yaşamışında ve genel olarak toplum için hanımların eğitilmesinin ne kadar önemli olduğunu bilincinde olarak, sadece kız öğrencilerin eğitim gördüğü Üsküp İsa Bey Medresesi'nin şubelerini Kalkandelen, Üsküp ve Gostivar şehirlerinde faaliyete geçirmiştir. Bu şubelerin faaliyete geçirilmesi, Makedonya'da lise öğreniminin mecburi hâle getirildiği zamana denk gelmektedir. İslam Birliği'nin böyle bir girişimde bulunmuş olması da bu durumda çok isabetli bir karar olarak telakkî edilmektedir.

b) Üsküp İslami Bilimler Fakültesi: Bu yüksek öğrenim müessesesesi, 1997/1998 öğretim yılında faaliyete başladı. Aslında böyle bir müesseseye çok daha önceleri, İsa Bey Medresesi'nden ilk nesil talebelerin mezun olmaya başlamasından itibaren büyük ihtiyaç duyuluyordu. Uzun yıllar verilen zorlu mücadelelerden sonra, ancak Ocak 1995 yılında fakültenin inşaat izni temin edilerek binanın temeli atıldı ve yukarıda zikredilen öğretim yılında fakülte hizmete girdi.

Üsküp İslami Bilimler Fakültesi, erkek öğrencilerin yanı sıra, lise öğrencilerini tamamlamış olan kız öğrencilere de hizmet vermektedir. İslami Bilimler Fakültesi, sahip olduğu öğretim kadrosu, çalışma programı ve mufredatıyla, bilinçli ve eğitimli nesillerin yetiştirilmesinde önemli katkılar sunmaya devam etmektedir. Özellikle yakın geçmişte Makedonya Meclisi'nde, yüksek dinî eğitim kurumları konusunda çıkarılan yeni yasalar, İslami Bilimler Fakültesi'nin konumunu ve statüsünü daha da güçlendirmiştir. Bu yasaaya göre, İslami Bilimler Fakültesi bu (2008/2009) öğretim yıldından itibaren resmen akredite olmuş ve Kalkandelen Devlet Üniversitesi'yle bir iş birliği protokolü imzalayarak eğitim kadrosunu

güçlendirme imkânı bulmuştur. İslami Bilimler Fakültesi, yurt dışında da bazı üniversitelerle iş birliği protokollerini imzalayarak ufkunu daha da genişletmeyi başarmıştır.

İslami Bilimler Fakültesi'nden bugüne kadar çok sayıda talebe mezun olmuştur. Bu mezunların çoğu imam, müderris, muallim gibi görevlere getirilerek Müslümanlara hizmet sunmaktadır.

İslami Bilimler Fakültesi dâhilinde İsa Bey Kütüphanesi de faaliyet göstermektedir. Osmanlı idaresi dönemindeyken bu kütüphane Balkanların en zengin kütüphaneleri olarak biliniyordu. İslam Birliği, bu kütüphaneyi yeniden faaliyete geçirerek 1970 yılında bir girişim başlatmış, Makedonya genelinde kitap ve özellikle eski eser toplama çalışmaları gerçekleştirmiştir. Yapılan bu saha çalışması neticesinde toplanan eserler arasında Arapça, Osmanlıca, Farsça yazma eserlerin yanı sıra daha yeni dönemlerde basılan İngilizce, Fransızca, çağdaş Türkçe vb. dillerde çok sayıda eser bulunmaktadır.

İslam Birliği'nin dinî yapıları

Hiç şüphesiz Müslümanların yaşamışının merkezinde namaz ibadetinin toplu olarak edildiği camiler yer almaktadır. Bu hakikatten hareketle Makedonya İslam Birliği, Müslüman halkın yaşadığı en ücra yerlerde dahi camiler inşa etme çabası içinde olmuştur. Çünkü, Osmanlı'nın bu topraklarдан çekilmesinden sonra camiler, gayrimüslim idarecilerin hedefi hâline gelmiş ve büyük ölçüde tahrip edilmiş veya tamamen yıkılmıştır.

Bugün Makedonya genelinde 600'den fazla cami aktif hâlde olup ibadete açıktır. Bunlara ek olarak Makedonya'da 20 türbe ve 20 de tekke bulunmaktadır. Bu dinî yapılardan 40'tan fazlası tarihi eser konumunda olup kanun koruması altındadır. Bugün ayakta kalan bu eserlerin çoğu, İslam mimarisinin ve kültürünün altın çağrı olarak nitelendirebileceğimiz 15. ve 16. asırlarda inşa edilmiştir.

Hemen her camide, çocukların ve gençlerin dinî eğitim gördüğü ve Kur'an tefsisi yaptığı mektepler faaliyet göstermektedir.

İslam Birliği'nin vakıf malları

Makedonya İslami Birliğinin faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için önemli bir maddi kaynağı teşkil eden millileştirilmiş vakıf mallarının büyük bir bölümü, bütün çabalara rağmen maalesef hâlen Birliğe iade edilmemiştir. Söz konusu vakıf mallarının iadesi işlemlerini takip etmek üzere İslami Birliği bünyesinde özel bir ekip kurulmuş olup bu ekip, devlet ve hükümet yetkilileriyle sürekli irtibat hâlindedir.

Gelecekte Müslümanların dinî yaşayışı

Toplumsal ve teknolojik alanda baş döndürücü gelişmelerin meydana geldiği günümüz dünyasında, dinî yaşamışın da çağdaş gelişmeler karşısına yeni gereksinimlere ihtiyacı vardır ve bunlara ayak uydurma zorunluluğu da kaçınılmazdır.

Makedonya'da gelecekte Müslümanların yaşamışını organize etmek açısından aşağıda belirttiğimiz hususların önem arz ettiğini düşünmektediyiz:

- Din dersinin resmî okullara dâhil edilmesi ki, bu öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarının beşinci sınıflarında din dersi okutulmaya başlandı. Makedonya İslam Birliği, bu dersi okutacak yaklaşık 100 ilahiyatçı öğretmenin listesini Eğitim Bakanlığı'na sunmuş bulunuyor.
- Genç nesillerin eğitilmesi ve İslam Birliği'ne bağlı din eğitim müesseselerinin çağdaş eğitim sistemi prensiplerine göre uyarlanması.
- Millileştirilmiş vakıf mallarının iade edilmesi.
- Dinler arası diyalogun sağlanması için Makedonya'daki diğer din birlikleriyle iş birliği yapılması.
- Balkanlarda diğer kardeş din birlikleriyle ve özellikle Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'yla yakın iş birliği içinde bulunulması.
- İslam Birliği bünyesinde basın-yayın kuruluşlarının kurulması ve elektronik medya iletişim merkezinin tesis edilmesi. Dinî literatürün basılıp geniş kitlelere ulaştırılması.
- Kışla, hastane, cezaevi vb. yerlerde Müslümanların dinî vecibelerini yerine getirebilmeleri için gerekli şartların sağlanması.
- Maddi imkânsızlıklar yüzünden yurt dışına çalışmak için gitmiş olan gençlere Makedonya'da iş imkânı sağlanması (geçim sıkıntısı yüzünden Müslüman gençlerin büyük bir bölümü AB ülkelerine göç etmiştir).
- Müslüman ahalinin doğum oranının artırılması için teşvik edilmesi.

Sonuç olarak

Makedonya'da dinî yaşayış çok iyi organize edilmiş olup sürekli gelişme gösteren bir seyir izlemektedir. Eski ateist sistemde dine karşı yapılan baskıların ve olumsuz propagandaların ortadan kalkmış olması, bugün Müslümanların düşüncه yapılarında olumlu gelişmelerin meydana gelmesine vesile olmuştur. Bu yeni demokratik şartlardan istifade ederek, gün geçtikçe yozlaşan ve ahlaki açıdan dejener olan modern dünya insanının içine düştüğü çıkmazdan kurtulmasının tek yolunun İslam olduğunu ispat etme fırsatı ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, fuhuş, insan ticareti, cinsel sapmalar vb. tehlikeler, global dünyayı felakete sürükleyen etkenlerdir. Bu yüzden, Müslümanlar olarak elimizdeki bu fırsatı çok iyi değerlendirmemiz gerekmektedir.

Organization of Religious Life of Muslims in Macedonia

SÜLEYMAN RECEBI

MAKEDONYA İSLAM BİRLİĞİ BAŞKANI, RAEESU'L ULEMA

Translated from Turkish by Adnan Demir

Introduction

The Muslim life in the Balkans and in this frame especially in the Republic of Macedonia has started with the arrival of the Ottomans to this region. It has been observed that after the Ottomans seized over the Balkans, a constant increase started to take place in adoption of Islam by indigenous population. The Ottomans attributed great importance to the organization of religious life and did never hesitate to build mosques, medreses and similar religious structures in order to meet religious needs of the Muslims.

After the withdrawal of the Ottomans from these lands the Muslims, who were left defenseless in military sense, went through severe pains, unfair treatment and were exposed to violation of human rights in all walks of life one can imagine initially including political, social, economical and educational aspects. It is worth emphasizing that the collapse of communism, which is regarded as a regime of suppression, and its replacement by democracy has become a development that made Muslims happier than any one.

However, the happiness of the Muslims who were longing for democracy, did not last very long. Unfortunately during this period, which is called both "intermediary period" or "transition period" the Muslims have been struggling under extremely challenging conditions to re-obtain their basic rights violated in many fields, such as education, employment, citizenship, and retaking their properties.

Islamic Union of Macedonia, the unique religious authority for organizing the religious life of Macedonian Muslims, has been making great efforts in order to organize the lives of the Muslims both under the former single party system and in the newly emerging dynamic conditions during this period following transition into democratic processes.

Short History of the Religious Life of Macedonian Muslims

The religious lives of the Muslims in these territories during the Ottoman rule were directly regulated by the authority of chief religious official in Istanbul. Nevertheless, after the Balkan wars, and especially after World War I, the religious life of Muslims in these territories began to be organized by the religious administration whose headquarter was located in Sarajevo. Islamic Union of Macedonia was displaying activities both during the administration of Kingdom of Yugoslavia and Socialist Federative Republic

of Yugoslavia, as a department of the Islamic Union in Sarajevo.

The former Yugoslavian administration during the era of single-party system was putting obstacles before flourishing and practicing of Islam by intervening in the religious life and by making different kinds of blackmailing, segregation, politically unjust and clandestine transactions. Unfortunately, during the period of communism, it was largely the Muslims who were profoundly affected by the ruthless war waged against religion in general. Behind the attitude of "hostility against religion", there were only Muslims who were chosen as target enemy and persecuted with discriminatory policies. At that time, the Republic of Macedonia, which was an integral part of the former Yugoslavia, was chosen as the place where these kinds of anti-democratic laws, projects and the political hoaxes were utilized with the aim of trialing Muslims.

As a result of these inhumane and uncivil conditions and practices a great deal of values of Macedonian Muslims were destroyed; the properties of the foundations were looted under the support of the state; the mosques and similar religious structures were razed to the ground under various nonsensical pretexts. In addition to that, different projects were drawn up in order to prevent the increase of Muslim birth rate; the surrounding walls of the Muslim houses were destroyed; no permission was given to construct new mosques or religious structures in order to meet basic religious needs; in this sense opening of the Quran courses in the small schools of mosques were hindered and pressure was made on the pupils and their parents via the teachers who opposed these courses; the Islamic call (*athan*) to prayer via the loudspeaker from minarets was not permitted; the religious officials were interrogated with no reason and this was used as a means of pressure; education in native language was prevented.

Despite this and this kind of systematic pressures over the religious lives of Muslims, Islamic Union of Macedonia spent an extraordinary effort to spread and develop Muslim's dedication to their religions and enable them sustain their religious lives with all their institutions and corporations under improper conditions and practices.

The only solution for displaying successful religious activities under extremely negative circumstances was considered to be the bringing up of religious cadres. On the other hand, in Macedonia since there was no school delivering religious education equal to that of high school, the religious cadres were receiving education in the medreses in Pristina, Sarajevo and abroad. Islamic Union of Macedonia started an initiative to open *Isa Bey Medresesi* (Imam-Hatip High School) in the year of 1979 with the purpose of bringing up religious cadres in Macedonia. After a long and challenging struggle was made, a school building was constructed in Kondova village of Skopje and thus this educational institution started to operate in the academic year of 1984-85. This medrese, which was providing dormitories for male students, has been giving education free of charge.

As a different crucial religious activity, Islamic Union of Macedonia was attributing great importance into the printing of religious literature and making them available for a wide range of audience. Religious literature was

also printed in Sarajevo and was sent to the other regions of Macedonia and Yugoslavia. In addition, the courses of Quran and giving religious education were paid a great attention. Although not only the related institutions of the state but also the 'enlightened' men of the Muslim communities put great hurdles, remarkable success was gained on this issue, as well.

The Religious Life of Muslims in the Multi-Party System

After the disintegration of the former Yugoslavia and the establishment of the independent Macedonia following this, the Islamic Union also went through changes. It detached from the Yugoslavia Union of Islam and formed the Islamic Union of Macedonia. Islamic Union of Macedonia had commenced to continue on operating as an independent religious institution with its constitution recently approved in 1994.

As stated in its constitution, it was approved that Islamic Union of Macedonia was a continuation of other Islamic religious unions. This means that Islamic Union of Macedonia is the inheritor of the financial assets and real estates belonging to other Islamic religious unions which had carried out activities here during the course of history.

Macedonian Muslims, belonging to different ethnic roots, are being organized under the roof of the Islamic Union of Macedonia, which is only religious institution of them, and continue to maintain their religious lives. On the other hand, Islamic Union of Macedonia displays extraordinary effort in organizing the religious life of all Muslims across the country and in a perfect way in order to preserve the Islamic values and to protect the Muslims against all the negative factors that will harm their spiritual and worldly values. Taking into account that the Muslims in Macedonia are the members of different ethnic communities, such as Albanian, Turkish, Torbesh (*Pomak*), Bosnians, Roman, we can say that Islamic Union of Macedonia has a multi-national structure.

After Macedonia's gaining its independence, Islamic Union of Macedonia started to carry out activities as an independent religious institution particularly thanks to its new constitution, which was accepted in the year of 1994. As an independent institution, Islamic Union of Macedonia has drawn its duties and authorities in its constitution. At the same time this independently established institution has been entitled the right of being the inheritor of the properties belonging to the former Islamic religious unions, which displayed activities in the past. This right is unequivocally and clearly stated in the constitution of the Union of Islam. In parallel to this, Islamic Union of Macedonia is responsible for regulating the religious life of the Muslims inside as well as outside the country and in the places where they settle temporarily regardless of their ethnic origins and by protecting their interests in line with the sacred Quran and *sunnah* (the sayings and doings of Prophet Mohammed).

Organization Style of the Islamic Union of Macedonia

Islamic Union of Macedonia has its bodies as follows: offices of mufti, presidency, Raeesu'l Ulema (chief of the Islamic scholars) and the assembly.

- The offices of mufti are the main body of the union. There are three muftis in entire Macedonia.

- Presidency of Islamic Union is the body that has the authority to make decisions about the Islamic issues.

- The Chief of Islamic Scholars is the head and the president of the union. He represents the religious integrity of Macedonian Muslims.

- The Assembly is the highest legal and financial body of the union. The assembly consisting of the representatives of the offices of mufti and the executives of the union is made up of totally twenty seven members.

a) Skopje Isa Bey Medresesi IHL: This educational institution started operating in the academic year 1985-1986. In the academic year 1988-1989, the first graduates completed their education. This educational institution has successfully fulfilled a huge task on the religious life of Muslims living in these lands and contributed greatly to the education of younger generations. The cadres graduating from there provided religious services in various mosques across the country as imams, preachers, and medrese teachers.

Islamic Union of Macedonia has opened a branch of Skopje Isa Bey Medresesi IHL, where only male students will receive education, during the academic year 2005-2006 in the town of Stip, with the purpose of bringing up the necessary religious cadres to organize the religious lives of the Muslims and provide them religious services. This religious school, which was built and whose expenditures are met thanks to the financial contributions of a nongovernmental organization functions under modern conditions.

Moreover, the union has opened one branch of Isa Bey Medresesi IHL, where only female students will receive education in Tetovo, Skopje and Gostivar, having consciousness of the importance of educating females in the religious life of the Muslims and of the society. The opening of these branches, in fact, coincides with starting of mandatory high school education in Macedonia. In this respect, that the union has made such an initiative can be regarded as having pioneering character.

b) Skopje Union of Islam: This institution of high education has been put into practice in the academic year of 1997-1998. Indeed, such an education had been a necessity for a long time since the graduation of the first generation students from Isa Bey Medresesi. After challenging struggles had been done for many years, the foundation of the building could be laid down in January 1995, by obtaining the permission for the building of the faculty.

Skopje Faculty of Islamic Sciences also provided service for female students who complete their high school education. The union continues to make contribution to the bringing up of conscious and educated generations

with its education staff, work program and schedule. Especially, the laws enacted on the issue of higher institutions for religious education, enhances more and more the position and the status of the Islamic Sciences Institution. According to the law, the Faculty of Islamic Sciences has been officially accredited and signed a cooperation protocol with the State University of Tetovo, which enabled the educational cadres to gain more experience and strength. The Faculty of Islamic Sciences has also signed cooperation protocols with some of the universities abroad and managed to expand its horizon.

Today, there are many people graduated from the Faculty of Islamic Sciences. Most of these graduates provide services as imams, medrese teachers and chief medrese teachers and contribute to the religious life of Muslims.

There is also Isa Bey Library inside the Faculty of Islamic Sciences.

The Religious Structures of the Union

With no doubt, mosques take place as religious buildings in the center of the religious life of Muslims, in which ritual prayers are performed. Taking this into consideration, Islamic Union of Macedonia has struggled to build mosques even in the remotest places in which Muslims live, and in order to recover the loss when the mosques were destroyed by non-Muslim administrators to a large extent after the withdrawal of the Ottomans from these lands.

Today, throughout Macedonia, there are more than six hundred mosques actively functioning and these are open to public for religious service. In addition to these, there are twenty Islamic mausoleums and twenty *tekkes* in Macedonia. Of these religious buildings, more than forty are in the position of historical works of art and they are under legal protection. Today, most of these works which have reached to date were built in the fifteenth and sixteenth centuries, which can be considered as the golden age of Islamic architecture and culture.

In almost all mosques, there are schools in which children and young generations are taught Quran and receive religious education.

Foundation Properties of the Union

The great part of the nationalized foundation properties that will constitute an important financial resource to enable the Islamic Union of Macedonia display activities, have unfortunately not been returned yet in spite of all efforts made. For an investigation of return of these foundation properties, a private team was founded within the body of it, which is in constant contact with state and government authorities.

Religious Life of Muslims in the Future

Significant progresses in social and technological fields have caused a search for adaptation ways regarding religious way of life and it becomes inevitable to keep up with them.

We believe that the points stated below will be highly crucial in the

future in terms of organizing the religious life in Macedonia:

- Inclusion of the religious courses in the curriculum of public schools. These courses, as of this school year, have started to be taught in the fifth year of primary education. Islamic Union of Macedonia has offered to Ministry of Education a list of about one hundred theologian teachers who are able to instruct these lessons.

- Education of young generations; adoption of associations of religious education affiliated with Islam in accordance with the principals of contemporary education system.

- Returning of the nationalized foundation assets.

- Cooperating with other religious unions of Macedonia in order to realize dialogue between different religions.

- Establishment of the institutions for broadcasting and printing within the body of the union and provision of electronic media and communication centers. Printing of religious literature and making it to be accessed by a wide range of society.

- Ensuring necessary conditions in order for Muslims to practice their religious duties in certain locations such as in barracks, hospitals and prisons.

- Providing job opportunities for young generations who go abroad to work due to lack of financial means in their own countries. Majority of the Muslim youth immigrated to the European countries because of bad economic conditions.

- Encouraging giving birth to increase the birth rate of Muslim population.

Conclusion

The religious life in Macedonia is organized in an almost perfect manner and it follows a path showing a constantly increasing index. That the oppressions regarding religion made in the former communist system and the negative propaganda have been eliminated, has paved the way for the emergence of positive developments in the mentality of today's Muslims. Thus, by taking advantage of democratic conditions, the opportunity to prove that Islam is the mere solution for being saved from the impasse in which the human being of modern world, which decays and becomes immoral day by day, find himself/herself in. Furthermore, the dangers surrounding the world, such as drug addiction and alcoholism, prostitution and human trafficking and homosexuality are the main factors leading the world to a global catastrophe. For that reason, as Muslims we have to use opportunities in the most efficient way.

Bulgaristan Müslümanlarının Dinî Yapılanması ve Sorunları

MUSTAFA ALİŞ

B U L G A R I S T A N B A Ş M Ü F T Ü S Ü

Bulgaristan Müslümanları, Osmanlı'nın ardından Balkanlarda yetim kalan ilk Müslüman topluluklardandır. 1878 yılında Osmanlı'nın çekilişinden sonra Bulgaristan'da kalan büyük bir Müslüman-Türk varlığının korunmasında en önemli rolü oynayan İslam dininin Müslüman halkın kalbinden silinmemesi için, bütün olumsuzluk ve zorluklara rağmen, 130 yıllık bir varolma mücadelesi yürütülmüştür. Zamana ve şartlara göre değişiklik arz eden eğitim-öğretim, irşad ve kültür çalışmaları sayesinde Müslümanlarda dinî bilinç canlı tutulmuş ve Müslüman-Türk kimliği en zor anlarda bile bu sayede korunmuştur. Müslüman olan Türkler, Pomaklar ve Romanlar arasından dinî kimliğini kaybedenler ülkedeki çoğunluk tarafından ilk fırsattha eritilmiştir. Dün olduğu gibi bugün de Bulgaristan Müslümanlarının kimliğinin korunması büyük ölçüde İslami bilgilenme ve bilinçlenmeye bağlıdır. Yeni oluşan şartlarda bir taraftan serbestlik ve çoğulculuk gibi değerlerin ön planda tutulması olumlu neticeler doğururken, diğer taraftan ise aynı şartlarda azınlık olmanın getirdiği zorluklar ve Batı destekli misyoner teşkilatların, özellikle Müslüman Pomak ve Romanları kendilerine çekerek eritme siyasetleri, Avrupa'ya tamamıyla açıldığımız şu günlerde, Avrupa Birliği içindeki en büyük yerli Müslüman nüfus olarak kimliğimiz açısından büyük riskler taşımaktadır. Bu riskleri bertaraf etmenin en güçlü yolu; geçmişin mirasına bağlı, günümüzün problemlerine açık, çağdaş ve geleceğe yönelik İslami çalışmaların güçlendirilmesi olacaktır. Bu konuda başmüftülük sistemine büyük görevler düşmektedir.

Bulgaristan Müslümanlarının dinî idare kurumları hakkında kısa bilgi

Bugün Bulgaristan Müslüman cemaati 1,5 milyon civarında bir nüfustan oluşmaktadır. Müslüman cemaatinin dinî idaresi seçimle iş başına gelmektedir. Beş yılda bir yapılan Millî Müslümanlar Konferansı'nda, temsilci ve yönetici fonksiyonlarına sahip başmüftü ile cemaatin karar mercii olan Yüksek İslam Şurası Başkanı ve şura üyeleri seçilmektedir.

Bulgaristan'da şu anda 16 bölge müftülüüğü bulunmaktadır. Bölge müftüleri, Yüksek İslam Şurası tarafından seçilmektedir. Bölge müftülükleri genellikle bir ili kapsamaktadır, ancak Müslüman nüfusun daha az bulunduğu bölgelerde daha fazla ili kapsayan bölge müftülükleri de bulunmaktadır.

Başmüftülük, Bulgaristan Müslümanlarının dinî işlerini yönetmekte ve Bulgar makamları ile yurt dışındaki kurum ve kişiler önünde Bulgaristan'da

yaşayan Müslümanları temsil etmektedir. Başmüftünün vekâletiyle bölge müftüleri de yerel makamlar önünde Müslümanları temsil etmektedirler.

Merkezi başkent Sofya'da bulunan başmüftülük, 25 kişilik personelle hizmet vermektedir. Başmüftülüğün bünyesinde Vakıflar Müdürlüğü, Eğitim Dairesi, İrsad Dairesi, Yayın Şubesi ve Muhasebe Şubesi çalışmaktadır. Bölge müftülükleri ise büyüklüklerine göre iki ya da beş personelle hizmet vermektedir.

Başmüftülük, bölge müftülükleri ve Müslüman encümenlikler vasıtasyyla ülke içinde bulunan vakıf mallarını -bina ve tarla- yönetmekte, devlet tarafından el konan veya kişiler tarafından kanunsuzca satılan vakıf mallarının iadesiyle ilgili davalar yürütülmektedir.

Başmüftülüğe bağlı olarak müftü, din dersi öğretmeni, vaiz ve imam yetiştiren bir Yüksek İslam Enstitüsü; imam ve hatip yetiştiren üç İmam Hatip Lisesi ve yaklaşık 500 köy ve kasabada çocuklara temel İslami bilgiler veren yaz Kur'an kursları faaliyet göstermektedir. Başmüftülük, 2000 yılından bu yana devlet okullarında okutulan İslam Dini dersinin programlarını hazırlamakta, dersin hoca ve kitaplarını temin etmektedir.

Başmüftülük tarafından aylık olarak Türkçe ve Bulgarca "Müslümanlar" dergisi, zaman zaman da değişik İslami kitaplar ve broşürler yayımlanmaktadır.

Bulgaristan'da 1200'ün üzerinde cami, 200 kadar da mescit bulunmaktadır. Başmüftülüğün idaresinde bölge müftülüklerinin tayin ettiği 950 dolayında imam görev yapmaktadır. Ancak bunların yalnızca 150'sinin maaşı başmüftülük tarafından karşılanmakta, diğerlerine maaşları ya bölgedeki cemaat tarafından ödenmekte ya da bu kişiler karşılıksız görev yapmaktadır. Ayrıca başmüftülükçe görevlendirilen sekiz bölge vaizi, bölge müftülükleri başında vaaz ve irşad faaliyeti yapmaktadır.

Bu hâliyle başmüftülük ve alt birimlerinden oluşan yapı, Bulgaristan'daki son derece önemli kurumlardan birini teşkil etmektedir. Çalışmalarında birçok sıkıntılara karşı karşıya bırakılan bu yapı, çökmezler içine sokulmaktadır. Bunun da birkaç sebebi vardır:

Hukuki: Tüzük gereğince, yapılan her başmüftü seçiminden sonra, müftünün Sofya Şehir Mahkemesi'nce kaydedilmesi gerekmektedir. Bu hukuki süreç, bazı olumsuz yaklaşımlar sebebiyle uzun sürmekte, çalışmaları aksatılmakta ve Müslümanların bölünmesine sebep olmaktadır. Oysa ülkedeki Ortodoks Kilisesi bu hukuki işlemden muaf tutularak kilisenin birliği "yukarıdan" sağlanmıştır.

Ekonomik: Başmüftülüğün gelirlerinin ana damarını teşkil eden, ancak merkezî yönetimce el konulan vakıfların iadesi 15 yıldır gerçekleşmemiştir. Yine, devlet bütçesinden dinî topluluklara tahsis edilen malî yardımlar da orantılı olarak verilmemektedir.

Siyasi: Başmüftülük idaresinin seçiminde zaman zaman büyük siyasi müdahaleler görülmektedir. Özellikle 1995 yılında, Bulgar Sosyalist Partisi hükümetinin doğrudan müdahalesiyle, halkın seçtiği idareye rağmen, başmüftülük görevine eski emniyet görevlisi ve komünizm dönemi başmüftüsü Nedim Gencev yönetiminde bir ekip getirilmiştir. 5-6 yıl süren hukuki mücadeleden sonra halkın desteklediği müftülük idaresi, Uluslararası İnsan Hakkı

Mahkemesi'nde Bulgaristan devletini mahkûm ettimiş ve tazminat ödetmiştir.

Siyasi durumları

Bulgaristan'da Türkleri ve Müslümanları temsil eden Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi bulunmaktadır. Müslümanların büyük bir bölümü de bu partiyi desteklemektedir; partinin 34 milletvekilinden 32'si Türk'tür. Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi şu anda Sosyalist Partisi ve eski Bulgar Kralı'nın kurduğu parti ile birlikte koalisyon hükümetinin ortaklarından biridir. Bu sebepten dolayı iki bakan (Afet ve Çevre bakanları) ve bazı valiler Smolan'da olduğu gibi- Müslüman'dır. Aynı zamanda bütün illerde Müslüman bir vali yardımcısı bulunmaktadır. Bazı merkezî yerlerin belediye başkanları ve çok sayıda köy muhtarı da Müslüman'dır. Bulgaristan, 2007 yılında AB'ye girdi ve AB parlamentosu için 18 milletvekili seçti ki, bu milletvekillerinin üçü Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi üyesidir.

Ancak ülkedeki dindar Müslümanlar siyasetten uzak durmayı tercih ediyorlar. Bütün Bulgaristan halkı gibi Müslümanlar da siyasetten ve siyasetçilerden memnun değildir. Her parlamento ve yerel seçimlerinden önce Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi, Müslümanların oylarını almak için çalışmalar yapar, ancak seçimlerden sonra vatandaşların taleplerini yerine getirme noktasında oldukça yetersizdir. Bulgaristan Müslümanlarını temsil eden siyasetçiler, aslında dindar kimseler değillerdir ve dinî konulara oldukça mesafeli dirler, ancak buna rağmen Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi diğer Bulgar siyasetçiler tarafından İslami bir parti olarak algılanmaktadır. Yalnız son 3-4 yıldır Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi milletvekilleri dinî konularla ilgilenmeye başladılar. Bu durum da Müslümanlar tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Ayrıca bazı siyasiler, Ramazan ayında iftar vererek ve yeni yapılan camilere maddi katkıda bulunarak Müslümanlarla yakınlaşmak için teşebbüslerde bulunuyorlar.

Bulgaristan'ın genel devlet politikası, Müslümanları büyük şehirlerden tehcir etmek, kırsal kesimlerde yaşayanları da cahil bırakmak şeklinde dir. Bu politika sonucunda Müslümanların çoğu köylerde ikamet etmekte ve geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Komünizmin çöküşünden sonra az sayıda da olsa Müslüman, ticaretle uğraşmaya başlamıştır. Geçen yıllarla birlikte ticaretle uğraşan Müslümanların sayısı artmıştır. Bugün yurt içinde ve yurt dışında büyük şirketlere sahip Müslümanlar vardır. Ancak ne yazık ki bu iş adamları da tipki siyasetçiler gibi kendi halklarından oldukça uzaktırlar.

Sorunlar

Muslimanlara ait vakıf mallarının devlet tarafından iade edilmemesi

a) Kircalide "Medrese" adıyla bilinen Türk ilkokul binası, 1921-1933 yılları arasında Müslüman azınlığa kadro yetiştirmek amacıyla başmüftülüğün girişimiyle inşa edilmiştir. Üzerine inşa edildiği arsa Kircali'deki Müslüman cemaatine aittir. Okul binası tamamıyla başmüftülüğün yönetimi altında, Müslümanların ortak gayretleri ve paralarıyla inşa edilmiştir.

1947 yılında "Medrese" adıyla bilinen Türk ilkokul binası, Kırcalı cemaati İslamiyesi mal varlığı arasında gösterilmiştir. Aynı bina, 1949 yılında kabul edilen Devlet Malları Yasası uyarınca 122/20.04.1950 tarihli bir akit ile devlet malı olarak kayda geçirilmiştir.

Medrese, 1977 yılında Ulusal Kültür Anıtları Enstitüsü'nün (NİPK) 3409/31.10.77 tarih ve no.lu bir mektubyla kültür anıtı olarak kabul edilmiştir. Yine bu karara dayanarak 7770/15.11.1994 no. ve tarihli ikinci bir akit ile bina tekrar devlet malı olarak ilan edilmiştir.

"Medrese" binasının eski sahiplerine iadesi sorunu, 1992 yılından itibaren ele alınmaya başlandı. Bununla ilgili olarak Maliye Bakanlığı'yla K-08-00-0143/92 no. ve tarihli yazışma mevcuttur. Bakanlık, konuya ilgili bu mektubumuza red cevabı vermiştir. Daha sonra 1542/92 no. ve tarihli bir dilekçeyle Müslüman cemaati Bulgaristan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi'ne başvurmuştur. 882/11.05.93 no. ve tarihli kararla Yüksek İdare Mahkemesi bu isteği de reddetmiştir.

088/07.02.2001 tarihli bir başka mektupla başmüftülük, Kırcalı vilayeti valisine başvurarak "Medrese" binasının iade edilmesinde ısrar etmiştir.

DC-22-83/04.07.01 tarihli bir mektupla vali, Müslüman encümenliğin mal sahipliği iddialarını reddetmiş, aynı mektupta hiçbir dayanağı olmayan bir sıra iddia yer almıştır.

Başmüftülük, tarihsel önemi haiz medrese binasının vakif malı olarak iade edilmesinde ve aynı binanın müze olarak kullanılmasının ilgili devlet kurumlarıyla imza edilecek sözleşmelerle teyit edilmesinde ısrar etmektedir.

b) Plovdiv (Filibé)'de "Taşköprü Camisi"nin Müslüman cemaatine ait olduğunu gösteren ilk tapu, 95 no.lu ve 12.09.1939 tarihlidir. Cami avlusu aynı yıl içinde satılmıştır. 1992 yılına gelindiğinde cami sahipliği devlet eliyle avlu sahiplerine devredilmiştir.

c) Yanbolu Bedesteni, Veziriazam Atik (Hadım) Ali Paşa evkafına ait kayıtlarla tescil edilmiş, bânisi belli bir eserdir. 15. yüzyıl sonlarına doğru, Ali Paşa henüz Rumeli Beylerbeyi iken yapıldığı ihtimali kuvvetlidir. Osmanlı devrinde şehirdeki iktisadi hayatı katılan bina, çeşitli dönemlerin izlerini taşıyan değişikliklerle yakın zamana kadar gelmiş, nihayet 1970-1975 yıllarındaki inşa ve onarım faaliyetleriyle mimarisini bozan unsurlar kaldırılarak çevresine bitişik dükkanların ihyasının ardından asıl görünüşüne tekrar kavuşmuştur. Restorasyondan itibaren mamur bir çarşıya dönüştürülerek günümüzde yeniden fonksiyon kazanan bu eser, Bulgaristan'da ayakta kalabilen tek bedesten binasıdır.

d) Devletleştirilmiş diğer camiler vb. eserler:

- Razgrat'ta "İbrahim Paşa Camisi"nin devletleştirildiğine dair 13/20.11.96 no ve tarihli karar vardır.

- Küstendil'de "Fatih Mehmet Camisi"nin devletleştirildiğine dair 3859/10.05.1996 no ve tarihli karar vardır.

- Samokov'da "Bayraklı Camisi" 1928 yılında kültür anıtı olarak ilan edilmiştir. 1964'ten bu yana da müze olarak kullanılmaktadır. Devletleştirildiğine dair resmî bir karar olamamakla birlikte cami, Müslüman encümenince kullanılamamaktadır.

- Stara Zagora'daki "Eski Cami" 1954'te kültür abidesi olarak ilan edilmiştir. Devletleştirildiğine dair bir karar bulunmasa da Müslümanlarca kullanılamamaktadır.

- Belogradçık kasabasındaki "Hacı Hüseyin Camisi" 1771'de yapılmış olup bugün müze olarak kullanılmaktadır.

- Montana kasabasındaki cami, 1964'te kültür abidesi olarak ilan edilmiş olup devletleştirildiğine dair bir karar bulunmasa da Müslümanlarca kullanılamamaktadır.

- Karlovo'daki "Kurşunlu Cami" 1964 yılında müzeye çevrilmiştir. Devletleştirildiğine dair bir karar olmasa da cami Müslümanlarca kullanılamamaktadır.

- Vratsa'daki "Eski Cami" 1972 yılından bu yana kültür abidesi olarak kabul edilmektedir. Devletleştirildiğine dair bir karar olmasa da Müslümanlarca kullanılamamamaktadır.

Tüm bu yapılar Müslüman topluluğun bir türlü iade edilmeyen vakıf mallarından sadece bir kısmıdır. Toplumumuza iade edilmeyen taşınmaz vakıf mallarının sayısı 290 adettir. İade edilmemiş topraklar ise dekar hesabıyla toplam 16.306.841 dekardır.

Hristiyanlaştırma çalışmaları

a) Ülkedeki Ortodoksların misyonerlik çalışmaları diğer grupların çalışmalarına oranla çok azdır. Ortodokslardan belirli kişiler bu faaliyetleri yürütmektedir. Özellikle Boyan Sariev adlı papaz bu konuda ön plana çıkmaktadır. Aslen Müslüman Pomak bir ailedе doğmuş olan Sariev, 1985 yılında polis okulunu bitirmiş ve Bulgar istihbaratı adına din adamı olarak çalışmaya başlamıştır.

Kircali'de ikamet eden ve "Sveti Yoan Predteça" Hristiyanlık ve Gelişim Hareketi'nin başkanlığını yapan Boyan Sariev, Müslüman Türk ve Pomaklar arasında faaliyet göstermektedir. Sariev, Kircali'nin İvaylovgrad, Krumovgrad, Egrek, Avren, Kirkovo gibi Pomak kasaba ve köylerinde; Smolyan'ın Nedelino, Zlatograd, Startsevo gibi Pomak kasaba ve köylerinde Müslümanları Hristiyanlaştırma çalışmaları yürütmektedir. Çalışmalarını sosyal yardımlarla destekleyen Sariev, zaman zaman büyük para yardımlarında bulunarak Müslümanlığını unutan kimseleri etrafına toplamaktadır. Ayrıca yetimhanelerde bulunan Müslüman çocukların da vaftiz etmek suretiyle kazanmaya çalışmaktadır. Özellikle Haskovo ve Kircali bölgelerindeki yetimhanelerle yakından ilgilenmektedir. Bölgeden edinilen bazı bilgilere göre Sariev, 15 kadar Pomak asıllı Müslüman'ı Hristiyan İlahiyat fakültelerinde okutmaktadır. Yine Sariev'in öncülüğünde, hiçbir Hristiyan'ın yaşamadığı Müslüman köylerine kiliseler yapılması da belediye ve devlet gücü kullanılarak mümkün olduğunda önlenmeye çalışılmaktadır.

Orthodoks Kilise'si yönetimi ile Sariev'in arası görünürde açıktır, ancak stratejik açıdan kilisenin Sariev'in arkasında olduğu bilinmektedir. Boyan Sariev, yukarıda da belirtildiği gibi, Bulgar İstihbaratı'ndan da büyük destek görmektedir.

b) Protestan Hristiyanların -Evangelist, Metodist, Yehova Şahitleri vb.- ülkedeki faaliyetleri çok güçlündür. Onlar çalışmalarını daha çok Müslüman Romanlar arasında yürütmektedirler. Bulgaristan'daki Roman nüfusunun gayriresmî verilere göre bir milyon olduğu tahmin ediliyor. Bunların çoğu 10 yıl öncesine kadar Müslüman'dı, ancak artık büyük bir ihtimalle pek çoğu Hristiyan oldu. Romanlar arasındaki misyonerlik çalışmaları genellikle Almanya, İsviçre, Amerika destekli misyoner teşkilatları tarafından yürütülmektedir. Buralarda faaliyet gösteren misyonerler çok zengin teşkilatlarca desteklendikleri için Romanlara yillardır büyük gıda ve giysi yardımları yapmışlar ve bu yolla Müslüman Romanları kiliseye çekmişlerdir. Misyonerler yine Romanların yoğun olarak yaşadığı bütün şehir ve köylere kilise-evler yapmaktadır. Ayrıca başarılı Romanları Bulgaristan'daki enstitülerinde veya yurt dışındaki okullarında eğitip daha sonra rahip olarak görevlendirmektedirler. Aynı zamanda yetimhaneler, hastane ve klinikler yaparak buralardaki Müslümanları da Hristiyanlaştmak için çalışmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda özellikle Sofya, Montana, Vidin, Vratsa, Küstendil gibi batı Bulgaristan'da yaşayan Romanlar İslamiyet'ten büyük ölçüde koparılmış durumdadır.

Bu tür misyonerlik faaliyetleri İslami bakımdan zayıf olan Smolyan, Devin, Kirkovo gibi Pomak Müslüman bölgelerinde de yürütülmektedir. Son birkaç yıldır Türk köylerinde de kaset ve kitap dağıtma, film seyrettirme gibi birtakım çalışmalar yapılmaya başlanmıştır, ancak misyonerler bugün için çalışmalarında başarıya ulaşmışlardır.

Bu yoğun çalışmalarla karşın Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü ve bölge müftülükleri de Müslümanları dinî konularda bilgilendirme, İslam'dan ayrılanları tekrar "yuvaya" çekme çalışmaları yürütmektedir. Bunun için dergi ve kitaplar basılmakta, özellikle misyonerlerin yoğun olarak çalıştığı bölgelerden Müslümanların çocukları alınıp İslami okullarda eğitilmektedir. Ayrıca Ramazan ve kurban dönemlerinde yardımlar yapmakta, Kutlu Doğum Haftası ve mübarek gecelerde değişik dinî ve kültürel programlar gerçekleştirilmektedir. Yine Müslümanların yaşadığı bölgelerde yaz Kur'an kursları düzenlenmektedir. Ayrıca bu yıl 4000'e yakın Roman çocuğu sünnet ettirilmiştir. 15 yıldan bu yana İslami çalışmaların aksatıldığı Vidin, Montana, Vratsa gibi bölgelere bu yıl 15 hoca gönderilerek Kur'an kursları düzenlenmiş, mescit açılmış ve yenilerinin açılması için imkânlar araştırılmaya başlanmıştır.

Burada sayılanlar, söz konusu bölgelerde gerçekleştirilen kısa vadeli çalışmalarlardır. Orta ve uzun vadede ise, Romanlar arasından imam hatip liselerine ve ilahiyat fakültelerine öğrenci gönderilerek din adamları yetiştirmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda ilahiyat dışındaki branşlarda da kadro yetiştirmek ve onların vasıtasyyla Romanlara siyasi, idari ve sosyal alanlarda hizmet etmek de yapılan çalışmalar arasındadır.

Bulgaristan'da İslam'ın geleceği

Bulgaristan hükümeti uzun yıllar boyunca Müslümanlara yönelik eritme politikası yürütmüştür. Bugün bu politika hâlâ çeşitli şekillerde devam etmektedir. Ancak onların tüm uğraşlarına rağmen komünizm döneminden

sonra Müslüman gençleri dinlerine ve kimliklerine dönmeye başladılar. Bugün yurt içi ve yurt dışındaki ilahiyat fakültelerinden mezun olan gençlerimiz, din alanında hizmet vermektedirler. Yine farklı branşlarda yetişen dindar gençlerimiz de Müslüman halkın ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Bu gelişmelerin yanı sıra, köylerde ikamet eden ve tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan dindaşlarımız da dinin önemini her geçen gün daha iyi müşahede etmekte ve dinlerine sarılmaktadır. Kısacası bölgedeki dindarlık günden güne artmaktadır.

Bu arada son yıllarda Bulgarlar arasında da İslam'a karşı ilgi artmakta, hatta ihtiida edenler dahi görülmektedir. Müslüman olan bu insanların bir kısmı, ailevi problemlerinden dolayı Müslüman olduklarını saklamaktadırlar. Bu yüzden İslam'ı kabul edenlerin istatistiğini çıkarmak oldukça zordur, fakat bu zorluk bile İslam'in lehindedir.

Burada özellikle belirtmek gerekmek ki, İslam dinini seçenlerin çoğu tahlili ve aydın kişilerdir ve pek çoğu Bulgaristan halkına örnek olabilecek durumdadır. Yukarıda bahsedildiği üzere, ülkede Hristiyanlaştırma faaliyetleri çok yaygındır, ancak Hristiyanlığı kabul eden kimselerin eğitim seviyeleri oldukça düşüktür. Dolayısıyla Hristiyanlığı kabul eden Romanlar, Protestanların maddi yardımlarından faydalananın Hristiyanlığı kabul etmiş olsalar da, Müslüman bir davetçi onları İslam'a davet ettiğinde seve seve tövbe edip İslam'a dönmektedirler. Gelecekte Bulgaristan'daki Müslüman nüfusun daha da artacağı ve Müslümanların dinlerine ve İslam kimliklerine bağlılıklarının güçleneceği kanaatindeyiz.

Problems and Religious Organization of Bulgarian Muslims

MUSTAFA ALIŞ

C H I E F M U F T I O F B U L G A R I A

Translated from Turkish by Adnan Demir

Bulgarian Muslims is the first Muslim community that came out of the Ottoman rule. Islam played the most significant role in protecting the Muslim Turkish minority in Bulgaria after the Ottomans withdrew from the country in 1878. The Muslim minority has been struggling for 130 years to preserve their Muslim identity despite all hardships and obstacles. The Islamic awareness was kept vivid and the Muslim Turkish identity was preserved even during harsh times through educational and cultural activities that varied according to time and conditions. The Muslim ethnic Turkish, Pomak and Roma groups who lost their religious identities were quickly assimilated into the majority group, which is Bulgarian. Today, as it was in the past, the protection of the Bulgarian Muslims is dependent on Islamic awareness and enlightenment to a large extent. The establishment of the values such as freedom and pluralism has resulted in favorable consequences, while the problems related to the status of minority, the efforts of western-backed missionary organizations to assimilate Muslim Pomak and Roma people are some of the risks facing the identity of the Bulgarian Muslims as the largest Muslim population in the European Union. The most effective way to remove these threats is to strengthen Islamic activities that are tied with the legacy of the past, related to present day problems and forward-looking. The office of the chief mufti has a serious and a challenging task in this regard.

Short Information about Religious Organization of Bulgarian Muslims

The Bulgarian Muslim Community has about 1.5 million members. The administrators of the community are elected. In national Islamic conferences that are held every five years, a chief mufti as the community president and representative, and the president and members of the higher Islamic council, the executive body of the community, are elected.

There are currently sixteen regional muftis in Bulgaria. Regional muftis are appointed by the Higher Islamic Council. A regional mufti represents one province, but in regions where Muslim population is small a mufti can represent more than one province.

The office of the chief mufti administers religious affairs of the Bulgarian Muslims, and represents the Muslim community before the Bulgarian administration as well as organizations and individuals abroad. Regional muftis are authorized by the chief mufti to represent Muslims before local

authorities.

The office of chief mufti is located in the Bulgarian capital Sofia and has twenty five personnel. The office has certain departments overseeing foundations, education, guidance, publishing and accounting. Regional mufti offices have between two to five personnel.

The office of chief mufti manages estates and lands belonging to Muslim foundations through regional muftis and Islamic councils, and follow court procedures to restore foundation assets that had been confiscated by the state and illegally sold by individuals.

The chief mufti oversees the Higher Islamic Institute that trains muftis, instructors of religious subjects and imams, three religious high-schools that train imams and preachers, and summer Quran schools that provide Quranic teaching to children in 500 villages and towns. The office of the chief mufti has been preparing the curriculum of the Islamic courses taught at public schools and has been providing instructors and textbooks since 2000.

The office publishes the magazine "Muslims", a three-monthly periodical published in Turkish and Bulgarian languages, and Islamic books and leaflets.

There are over 1200 mosques and 200 masjids in Bulgaria. Regional mufti offices have appointed 950 imams to these mosques; however, only 150 imams are paid by the office of chief mufti. The rest is paid either by local congregations or is unpaid. Those imams who are working without any salary usually lack training in religious subjects. Eight preachers are tasked by the chief mufti to undertake preaching and guidance works under the auspices of regional muftis.

With the office of chief mufti and regional offices, the Bulgarian Muslim community is a significant establishment in the country. The community faces frequent problems and pressure from the authorities. There are several reasons:

Legal reasons: Elected chief muftis are obliged to register with the Sofia Municipal Court. The procedure of registration takes long time, delays activities of the office of chief mufti and causes division among the Muslims. The Bulgarian Orthodox Church is exempted from registering with the court, which help achieving unity within the church.

Economic reasons: The confiscated assets of Muslim foundations, which are the main revenues of the office of the chief mufti, have yet to be returned to their owners 15 years after they were confiscated. Financial aid that is allocated to religious communities from the government budget is not distributed in proportion.

Political reasons: Bulgarian authorities sometimes interfere with the election and registration of chief mufti. In 1995, the Bulgarian Socialist Party-led government intervened in the elections for the chief mufti and appointed Nedim Gendzhev, former police chief and chief mufti during the communist era, as the chief mufti, ignoring the popularly-elected candidate. The case was taken to the International Court of Human Rights and the court made the Bulgarian government pay compensation.

Political Situation of Bulgarian Muslims

The Movement for Rights and Freedoms (MRF) is a political party that represents ethnic Bulgarian Turks and Muslims. Although the MRF is not officially an ethnic party, majority of the Bulgarian Muslims support it and 32 out of 34 lawmakers of the party at the parliament are ethnically Turks. The MRF is a member of the ruling coalition government with the Bulgarian Socialist Party and the party of the former Bulgarian king. Minister of Disaster Management Policy and Environment, certain governors and deputy governors are Muslim. In every province, the post of deputy governor is staffed by Muslims. Mayors of certain Muslim-populated cities and heads of scores of villages are Muslim. Three out of 18 Bulgarian lawmakers at the European Parliament are members of the MRF.

Pious Bulgarian Muslims usually abstain from active politics and comply with the majority of the Bulgarian people about the politics and politicians. The MRF mobilizes to increase its votes by promoting the unity of Bulgarian Muslims ahead of parliamentary and municipal elections, but the party loses communication with its electorate soon after elections. Although Bulgarian Muslim politicians have distanced themselves from religious movements, the MRF is viewed by Bulgarian political groups as an Islamic party. MRF member lawmakers have taken part in religious events in the last three-four years, which pleases the Muslim community. They have recently tried to establish rapport with Muslims by contributing to fast-breaking dinner organizations in the month of Ramadan and by giving cash donations to mosque building.

The Bulgarian authorities employ a policy of forcing Muslims to migrate from large cities and cutting peasant Muslims' access to education. Thus, the majority of Bulgarian Muslims resides in villages, and lives on farming and livestock breeding. A small number of Muslims established business ventures after the communist rule ended. The number of Muslim businessmen is increasing and there are certain large Muslim companies in Bulgaria and abroad. However, just like Muslim politicians Muslim businessmen are not interested in serving the Muslim population.

Problems

Restoration of Assets of Islamic foundations

1. Turkish school building in Kardzhali (Kircaali) known as "Medrese."

The school was founded between 1921 and 1933 by the office of the chief mufti to train religious staff for the Muslim minority in Bulgaria. The land school building was built on belonged to the Muslim community of Kardzhali. The construction of the school was entirely funded by the Muslim community under the control of the chief mufti.

The school, which is known as "Medrese," was registered as the property of the Muslim community of Kardzhali in 1947.

The same building was re-registered as state property with an Act dated 20 April 1950 and numbered 122 under the Law on State Property.

The building was named as a cultural monument by the National Institute of Cultural Monuments in a letter dated 31 October 1977 and num-

bered 3409, and was later announced as state property in an Act dated 15 November 1994 and numbered 7750.

Attempts for returning the school building to its owners started after 1992. A petition was sent to the Ministry of Treasury, but the response was negative (petition number/date K-08-00-0143/92). The Muslim community took the case to the Bulgarian Supreme Court. The application was turned down (petition date/number 882/11.05.93).

The chief mufti requested from the governor of Kardzhali to return the building to the Muslim community (petition number/date 088/07.02.2001).

The governor refused the claim of the Muslim council as the owner of the property and noted a dozen of ungrounded allegations.

The chief mufti maintains its claim that the historical medrese building belongs to the Islamic community, and insists on confirming that the building will be used as a museum after required agreements have been signed between the Muslim community and related government bodies.

2. The oldest deed that indicates Taşköprü Mosque in Plovdiv belongs to the Muslim community is numbered 95 and dated 12 September 1939. The courtyard of the mosque was sold the same year. In 1992, the ownership of the mosque was transferred to the new owners of the courtyard.

3. Yanbolu Bedesteni (the roofed market Bezisten) is registered in the records of the Foundation of Vezir-i âzam Atik (Hadim) Ali Paşa. It is quite possible that it was built in the 15th century when Ali Paşa was still Beylerbey of Rumelia (Commander of the Ottoman territories in the Balkans). The market underwent changes through centuries after its construction by the Ottomans and survived until today. Between the years 1970 and 1975, the market regained its original architecture when additions were removed and the adjacent stores were renovated. The market, which was reopened after restoration, is the only Ottoman market in Bulgaria that has survived.

4. Other Ottoman mosques and artifacts that were confiscated by the Bulgarian administration:

- İbrahim Paşa Mosque in Razgrad Province was registered as a state property with a decision numbered and dated 13/20.11.96.

- Fatih Mehmet Mosque in the town of Kyustendil (Köstendil) was registered as a state property in a decision numbered and dated 3859/10.05.1996.

- Bayraklı Mosque in the town of Samokov was named as a cultural monument in 1928 and has been used as a museum since 1964. Although it is officially not a state property and Muslims are not allowed to use it.

- Eski Cami (Old Mosque) in Stara Zagora was named as a cultural monument in 1954. Muslims are not allowed to use the mosque although it is not officially declared as state property.

- Hacı Hüseyin Mosque in the town of Belogradchik was built in 1771 and is used as a museum today.

- The mosque in Montana Province was registered as a cultural monument in 1964. Muslims are not allowed to use the mosque although it is officially not a state property.

- Kurşunlu Mosque in the town of town of Karlovo was made into a

museum in 1964. Although it is officially not a state property, Muslims are not allowed to the mosque.

- Eski Cami (Old Mosque) in the city of Vratsa was named as a cultural monument in 1972. Although it is officially not a state property, Muslims are not allowed to use the mosque.

These are some of the assets of the Muslim community that are yet to be returned to their owners. The number of foundation immovable properties that are waiting to be returned is 120.

The Muslim lands that were confiscated by the state are totally 16,306.841 decares (approximately 1630 hectares).

Efforts of Christianization

1. The efforts of Orthodox to Christianize other people are limited and only a certain number of people are actively involved in proselytizing. Priest Boyan Sariev is a leading figure in Christianization activities. Born as a Muslim Pomak, Sriev graduated from the Police Academy and worked as religious personnel for the Bulgarian intelligence agency.

Sariev resides in Kardzhali and presides over the Sveti Yoan Predtecha Christianity and Development Movement. He is actively involved in proselytizing among Muslim Turks and Pomaks in Ivaylovgrad, Krumovgrad, Egrek, Avren and Kirkovo towns and villages of Kardzhali Province and Nedelino, Zlatograd and Startsevo towns of Smolyan city. Sariev carries out social relief activities and sometimes attracts Muslims who have lost their identities by offering large sums of cash donations. He even Christianizes children in orphanage by baptizing them. He is particularly interested in orphanages in Kardzhali Province and Haskovo town. It is said that 15 Pomak students are funded by Sariev to study at Christian seminaries. The Sariev-led evangelical movement is building churches in Muslim villages where no Christians live. Furthermore, when Muslims attempt to build mosques in above-cited towns and villages, Sariev exerts pressure on municipal and government bodies to prevent construction of mosques.

Although Sariev is apparently not on good terms with the Orthodox Church, he has the strategic support of the church. He is particularly supported by the Bulgarian intelligence agency.

2. Followers of the Protestant Christian denominations such as Evangelism, Methodism and Jehovah's Witnesses are active in Bulgaria. They particularly target Muslim Roma people. Although there are no official figures, the population of the Roma people in Bulgaria is estimated to be around one million. The majority of them were Muslim until a decade ago; however, the majority is believed to be Christian today. Proselytizing activities among the Roma people are carried out by missionary organizations that have support in Germany, Switzerland and the United States. These organizations have been donating food and clothes to impoverished Bulgarians, which attracts Muslims to the church. Church-houses are being built in almost every village and neighborhood where Roma people live. They place high-achieving Roma youngsters in institutes around Bulgaria or abroad, and train them as pastor. They try to spread Christianity

by building orphanages, hospitals and clinics. The Roma people living in western Bulgaria regions of Montana, Vidin, Vratsa and Kyustendil have lost their Muslim identity thanks to missionary activities.

Missionary organizations are trying to Christianize Pomak Muslims of Smolyan, Devin and Kirkovo. They have been distributing cassettes and books as well as displaying videos about Christianity in ethnic Turkish villages, but their efforts have so far failed to bear any results.

The office of chief mufti and regional mufti offices are struggling hard to inform Muslims about Islam and gain back those who have converted to other religions. Magazines and books are published, and children of Muslims residing in regions where missionary activities are widespread are educated in Islamic schools. Fast-breaking dinners are organized and sacrificial meat is distributed during the Eid al-Adha. Quran teaching classes are held in the summer. Special religious and cultural programs are organized on certain holy days. This year about 4000 Roma children were circumcised. Fifteen instructors were sent to Vidin, Montana and Vratsa, where no Islamic activities have been carried out for fifteen years, to teach Muslim children how to read the Quran. A masjid was built and more are planned to be built.

These are short-term activities. Mid- and long-term plans include sending children of Muslim families to religious high-schools and seminars, and train them as religious staff. We are also planning to provide them education in fields other than religion and get them to provide political, administrative and social services to their community.

Future of Islam in Bulgaria

The Bulgarian administration has tried for long years to assimilate the Muslim population. The efforts of Christianization have not halted, but are ongoing in different forms. Muslim youngsters have become more aware of their religious identity since the end of the communist rule. The number of pious youngsters who are studying in national seminars and serving as religious personnel is increasing. Peasants Muslims who live on farming and livestock breeding are becoming religiously more aware.

On the other hand, Christian Bulgarians are getting more interested in Islam and there are even some Bulgarians who have converted to Islam. Some Bulgarians conceal they have converted to Islam due to certain family problems. Therefore, it is hard to know the exact number of Muslims in the country.

It should be noted that those who have recently accepted Islam are usually educated and new Muslims have the potential to set an example for the Bulgarian people. The level of education among those who have converted to Christianity is very low. When urged to accept Islam, Christian converts Roma people repent and convert to Islam since most of them pretend to have accepted Christianity to receive aid from Protestant organizations.

We believe that the Bulgarian Muslim population will increase in the future and Muslims will become more aware of their Islamic identity.

Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam

MUAMMER ZUKORLİÇ

SIRBİSTAN İSLAM TOPLUMU BAŞMÜFTÜSÜ

İngilizceden çeviren: Habibe Güneş

Saygıdeğer Başkan,

Saygıdeğer Ulema,

Hepinizi en güzel selam ile selamlarım, esselamu aleyküm.

Her şeyden önce bu toplantınn düzenlenmesinde emeği geçenlere, bu organizasyonu gerçekleştirenlere tebriklerimi sunmak ve destegimi ifade etmek istiyorum. İnanıyorum ki, Balkanlar ve geleceği için güçlü bir umut ışıği olan bu toplantı, bizim kendi kaderimizin mevzu bahis olduğu bir yolda önemli bir adımı temsil etmektedir.

Balkanlar ve bu topraklar üzerindeki hayat, âdetâ yeşillikler, ırmaklar, tepeler ve vadiler ile dört farklı mevsimin yaşadığı bu coğrafyadaki doğa koşullarına göre şekillenmiştir. Hayatı şekillendiren bu doğal koşullar gibi, Balkanların kaderi de engebelidir, sürprizlerle doludur ve burada yaşayan insanların onun güzelliğinden zevk aldığı anlar çoğunlukla çok kısadır. Burada belki de başka bir kural teyit edilmektedir: Mükemmel ve harika olan her şeyin büyük bir bedeli vardır. Bu yüzden Balkanlarda yaşayan herkes her sabah, sıkıntular, problemler ve fırsatlar içinde bir güne başlar. Fakat bazen burada şartlar öylesine acımasız bir hâl alır ki, insanların tek dileği sadece biyolojik olarak hayatı kalmak olur. Hayatta kalmayı başaranlar ise, insan olmanın bir gereği olarak inançlarını, adlarını, kültürel özeliliklerini, kısacası kimliklerini muhafaza etmek adına savaşmak zorunda kalırlar.

Balkanların gül bahçesi âdetâ sihirli bir bahçe gibidir; içinde farklı türde ve farklı renkte çiçekler yetişmektedir. İslam dini ve Hristiyanlığın Katolik Kilisesi için burası bir yuvadır. Balkan nüfusu, bu toprakların doğası gereği kültürel ve millî temeller açısından birçok farklılığı barındırır. Öyle ki, bazı Balkan toplumlarının ulusal devletleri varken, diğerleri korumasız ve imtiyazsız bir durumdadır.

Jestratejik konumundan dolayı Balkanlar her zaman büyük güçlerin ilgi alanına girmiştir. Pek çok insan bu toprakları farklı milletlerin çıkarlarının çarpıştığı bir yer olarak tasvir etmektedir. Balkan tarihinin büyük bir bölümü bu acı gerçeği doğruluyor olsa da, bu durum bu gerçeği kabullenmemiz anlamına gelmek zorunda değildir. Birkaç yüzyıl önce Avrupa da benzer bir durumda değil miydi? Bir zamanlar Almanların, Fransızların ve İngilizlerin gün gelip aynı safta yer alacağını tahayyül edebilir miydi? Bugün bunun mümkün olduğu tecrübe edilmiş ve doğrulanmıştır. Fakat öncesinde ne olmuştur? Müşterek bir gelecek vasfına sahip olmak için, yeni bir zihinsel bilinç vasfi oluşturulmuştur. Peki, bizim doğru istikamete dön-

memize yardımcı olacak bu işaret levhası nerededir? Çıkarılacak ilk ders şudur: Çarpışmaların mekâni olan bu topraklar, bir gün, bir araya gelme mekâni olabilir. Aradaki farkı oluşturacak olan, sadece buradaki aktörlerin irade ve istegidir. Neden Balkanları farklı dinlerin, kültürlerin, milletlerin veya umumun çıkarlarının buluştuğu bir yere çevirmeyelim? Kesin olan şudur ki, mevcut durumda böyle bir istikamet, Balkan halkın parlak geleceğine giden yol için bir alternatif değil, zorunluluktur. Aksi takdirde, Balkanların gül bahçesi, dikenli yabani otların istila ettiği ve gerçek çiçeklerin gün ışığını görme olanağından yoksun bir şekilde, bu otların gölgesinde solduğu bir yer olacaktır.

Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği gibi, tüm insanlığın bir kadın ve bir erkektен türediği gerçeği, bir yerde tüm insanlık adına müsterek bir hayat oluşturulması olasılığı için kuvvetli bir dayanak teşkil etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

"Ey İnsanlar! Gerçekten biz sizi bir erkek ve bir dışiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık..." (Hicurat; 13)

Bu yüzden, aramızda farklılıklar bulunmasının sebep ve gayesi, müsterek bir tanışma, kültürel alışveriş ve evrensel değerlerin farklı yaşam biçimlerine nüfuz etmesidir.

Modern insan, Francis Fukuyama ve Samuel Huntington gibi, medeniyetin belirli ölçüde çatışmalara karşı çaresiz olduğunu ifade eden düşünürlerin iddialarını kabul edemez. Toplumsal hayat ve insan arasında görelî uyumun sadece diyalog yoluyla olabileceği inanan pek çok kişi vardır. Bu sebeple bugün hemen herkes, genel bir diyalog çağrısında bulunmaktadır. Bu çağrıların büyük sonuçları olmasa da, hatta bu çağrılar ile onları yapanların davranışları uyuşmasa da, bu tür çağrılar desteklenmeli, kabul görmeleri için çalışılmalı ve bu diyalog süreci her seviyede başlatılmalıdır. Ancak bu noktada, çok çeşitli diyalog türleri olduğu ve diyalog çaprası yapanların kendileri için en uygun olan türü empoze etme girişiminde bulunacağını da akılda tutmalıyız. Diyalogun başarıyla kurulmasının en kilit koşullarından biri, tarafların ortak bir başlangıç noktası belirlenmeleri ve evrensel insanı değerlerin, diyalogun kayda değer sonuçlar vermesi için yegâne temeli teşkil ettiğini kabul etmeleridir. Başarının elde edilmesi için diyalogun denk güçlere sahip taraflar arasında yürütülmesi gereklidir. Aksi takdirde durum, güçlünün zayıfa tahakkümüne dönüşür.

Balkanlarda yaşayan Müslümanlar, Avrupa'yı kültürel açıdan daha zengin kılan bir özgülliği temsil etmektedirler. Avrupa'yı Hristiyan milletlerin yurdu olarak görenler için, son birkaç yüzyılda maruz bırakıldıkları onca şeye rağmen Balkanlarda yaşayan Müslümanların yerli bir millet olarak hâlâ var oldukları gerçeği, çözüm bulamadıkları bir sorundur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Balkan Müslümanları, tipki korunmasız yetimler gibi, sürekli olarak soykırıma, zulme maruz kalmışlar ve özellikle azınlıkta oldukları ülkelerde insanı haklarından önemli ölçüde mahrum bırakılmışlardır. Tüm bunların sebebi ise, dinî vasıfları ve 500 yıllık bir Osmanlı geçmişinden dolayı bir intikam hedefi olarak haksız yere miras aldıkları sözüm ona *Türk işgalidir*. Balkan Müslümanlarının uğradığı

zulümlerin en şiddetlisi Boşnaklara emsalsiz bir soykırımanın uygulandığı Srebrenitsa'da yaşanmıştır. Sırp suç kuvvetlerinin lideri General Ratko Mladiç bunu şöyle itiraf etmiştir: "Bu, Türklerden aldığımız bir intikamdır." Bu düşmanlığın bir göstergesi de, Balkan Müslümanlarının bugün kendi ülkelerinde çok fazla göç etmeye zorlanmalarıdır.

Bugün Balkan topraklarında yaşayan Müslüman halk; Boşnaklar, Arnavutlar, Türkler, Pomaklar, Romenler, Torbeşler ve diğer küçük bazı topluluklardan oluşmaktadır. Balkanlarda İslam'ın ve Müslümanların geleceğine dair en büyük sorumluluğu tüm bu milletler, özellikle de Boşnaklar ve Arnavutlar taşımaktadır. İslami ve Avrupalı bir geleneğe sahip, Avrupalı yerli milletler olarak Boşnaklar ve Arnavutlar, Doğu ve Batı arasında bir köprü teşkil etmektedir. Bu yüzden bu milletler ve özellikle de onların temsilcileri, bu sorumluluklarının farkında olmalıdır. Çünkü oluşturulacak dinî örgütlenmelerin ve dinî ilişkilerin kalitesi, Balkanlarda Müslümanların ve İslam'ın geleceği adına, tüm Avrupa'da etkili olacak sonuçlara sebep olacaktır.

Balkanlardaki İslami toplulukların örgütlenmesi noktasında sahip olunan yüzyıllık tecrübe göstermiştir ki, İslami yaştı ve İslami kurumlar, Müslümanların kimliklerini korumaları için bir temel oluşturmaktadır. Güçlü İslami kurumların var olması, azınlıktaki Müslüman milletler için, özellikle de kendilerine ait bir ulus devleti olmayan Müslüman milletler için önemlidir. Balkan Müslümanları arasında güçlü bir dinî rehberliğin gerekliliğinin, hâlihazırda dinî hayatı yönelik farklı bir yaklaşım sahip olan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi ve dinî liderleri tarafından anlaşılması özellikle önemlidir. Bu milletlerin kimliklerini korumaları, önemli ölçüde güçlü kurum ve liderlere sahip olup olmadıkları gerçeğine bağlıdır.

Musliman Balkan milletlerinin ortak bütünlüğü ve dayanışması, dünyanın geleceği için temel bir dayanak sunmaktadır. Eski Yugoslavya'nın Müslüman topluluğunun parçalanmasıyla, Balkan Müslüman bütünlüğü yolunda bir adım geriye gidilmiştir. Bu yüzden, bu gerçeklige dayanarak, müşterek ilişki ve dayanışmaya dair planların yapılması gereklidir. Balkanlardaki Müslüman toplulukların birleştirilmesi vizyonu, sonucu kendi eliyle tehlikeye atmayacak bir tutum içinde, etnik ve dile dayalı özelilikleri göz önünde bulundurmalıdır. O hâlde gerçek bir birliktelik, sadece *din* ve *ümmet* birlikteliğinin temelinde inşa edilebilir. Bu nedenle, gelecek-teki birlikteliğin içinde, hiyerarşik yapılanma oluşmasına dair herhangi bir ihtimalin dışlanması gerekmektedir. Aksi takdirde olusacak hiyerarşik yapı, bu hedefin fark edilmesi ve gerçekleştirilmesi yönünde kilit bir engel teşkil edecektir. Birlik, iyilikte müşterek yardımın net bir şekilde yönlendirilmesi üzerine kurulmalıdır ve güçlünün sayıca az olan veya zayıf üzerindeki tahakkümüne hiçbir şekilde fırsat verilmemelidir. İslami kurumları ve bu kurumların birliktelik kalitesini yükseltirken başvurulacak aktiviteler ve planlar, kesinlikle bu İslami toplulukların içinde yaşadıkları devletler tarafından tehlike olarak algılanacak bir tutum içerisinde uygulanmamalıdır. Bilakis İslam, tüm kâinata bir rahmettir ve onu tüm kâinata bu tür bir ışıkla sunmak bizim mirasımız ve görevimizdir.

The Future of Islam in the Balkans and Coexistence

MUAMMER ZUKORLIC

GRAND MUFTI OF ISLAMIC COMMUNITY IN SERBIA

Honorable Presidency and Honorable Ulema,

I greet you all with the most humane greeting - Esselamu Alaikum.

First of all, I would like to express acknowledgment and full support to the organizer for the idea and organization of this gathering. I do believe that this strong beam of light for the Balkans and its future will represent an important step on the way to be the subject of our own destiny rather than being a mere object.

The Balkans, that soil of peace, created for life according to its natural conditions: greenery, rivers, hills and valleys, experience of all four seasons. Like the rule of life, same is the destiny of the Balkans distinguished with: roughness, surprises and short periods as one can enjoy its beauty. Here, another rule is confirmed - anything what is wonderful costs a lot. Every morning when one gets awake, s/he faces with a rich variety of challenges, problems and opportunities, but sometimes circumstances are so brutal that s/he can only wish to survive biologically. When s/he realizes that he survived, the string of humanity enlivens in him and forces him to fight for preserving of his faith, name, cultural peculiarities, or in one word, to fight for his identity.

Balkans' rose garden is magic because different kind of flowers grow in different colors in it. It is a home for Islam, Christianity and Catholicism, with the population as varied as its nature, on the cultural, lingual and national bases, full of singularities. Some of its inhabitants have their national states and others are left without protection and privileges. Because of geo-strategic position, the Balkans was always interesting to the great powers. Majority of people describe it as a place where interests of different cultures and nations clash. Although important parts of history of the Balkans affirm this bitter fact, does it mean that we have to make peace with it? Was not Europe a similar field for a couple of hundreds years ago? Could we imagine that one day Germans, French and English people would be on the same side? That was confirmed as possible. But what happened before? Where is that pointer to help us go ahead on the right way? First lesson: the place of clashes can be the place of gathering. The difference is only in the will of actors. Why do not we turn the Balkans into a place where different religions, cultures, nations or interests meet? More precisely, this route does not have the alternative in the direction of bright future for the Balkan people. On the contrary, Balkans' rose garden shall be overgrown with thorny weeds, while real flowers will fade in the shadow of those weeds without the possibility to see sunlight.

The fact, as confirmed by the Holy Qur'an, that all people are created from one male and one female, represents a strong pillar for comprehending possibilities of mutual life on one place. As the Holy Qur'an says: "O people!

Indeed, we have created you from a male and a female, and have made you nations and tribes that you may get to know one another." (The Holy Qur'an, Surah al-Hujurat: 13)

Therefore, we do belong to the same species and the purpose of dissimilarities is a mutual beginning, cultural exchange and permeation of universal values with different experiences.

Modern human civilization can not accept claims of Francis Fukuyama, Samuel Huntington and others who state that between civilizations are inevitable clashes to a certain extent. There are many of those who do believe that dialog is the only way which gives opportunity to the humanity, since only through dialog the dream about mutual and relatively harmonious life among human beings may come true. Therefore, today we have general wave of calls for dialogs coming from nearly everyone. Although those calls do not give great results and there is a huge gap between those calls and the behavior of those who send them yet, each such a call should be supported and accepted. Together with all its insufficiencies, the process of dialog should be started at all levels. However, we should bear in mind that there are various sorts of dialogues and that the one who calls on dialogue will attempt to impose the sort of dialogue best suitable for him/her. One of the key conditions in order the dialogue to be successful is to accept a mutual starting point for fellow-speakers and besides, belonging to the same kind the universal human values are the sole basis on which the dialogue can give considerable results. On account of success, it is necessary for the dialogue to be conducted between fellow-speakers of similar power, because on the contrary it is transformed into a dictation of the strong over the weak.

Islam and Muslims in the Balkans present a particularity which makes Europe significantly culturally richer. For those who regard Europe as home of Christian nations, the fact that the Muslims as the native nation of the Balkans survived in spite of bitter happenings in the last hundred years, presents a problem for which they have no solution. With the fall of the Ottoman Empire the Balkan Muslims became just like orphans; unprotected, permanently exposed to genocides, persecutions and to significant extent stripped of their rights, especially in those countries where they were minorities. And all that because of their religious particularity and the so called *Turkish offence*, which they have unjustly inherited as revenge object because of the five-hundred year Ottoman rule over the Balkans. This was the most evident in Srebrenica where an unprecedented genocide over Bosnians was committed, and on that occasion the leader of Serb criminal forces General Ratko Mladic declares: "This is a revenge against Turks". As an outcome of this hostility, today Balkan Muslims are more numerous in diaspora than in their native countries.

Today, Muslims in the Balkans consist of Bosnians, Albanians, Turks, Romas, Pomaks, Torbesh and some other minor communities. All these nations and especially the Bosniaks and the Albanians bear the responsibility for the future of Islam and Muslims in the Balkans. As the nations with Islamic and European tradition, they represent a bridge between the

East and the West. Therefore they and especially their representatives have to be aware of their responsibility because the quality of religious organizations and relations of the Muslims in the Balkans interests the whole of Europe.

A hundred-year long experience in organizing Islamic communities in the Balkans has shown that Islamic institutions are the basis for preserving the identity of the Muslims. The existence of strong Islamic institutions is particularly important for minority Muslim nations, or more precisely, for those Muslim nations which do not have their own nation states. The necessity for strong religious guidance among Balkan Muslims is especially important to be understood by the political and religious leadership of the Republic of Turkey that has a different approach towards the organization of religious life. Muslims' survival and their perseverance to preserve their identity depends to a significant extent on strong religious leaders and institutions.

Mutual unity of Muslim nations in the Balkans presents a basic pillar of the future of the world. With the disintegration of the sole Islamic community of former Yugoslavia, a step back was made on the way of the Balkan Muslim unity. Regarding this fact, it is necessary to make new projections of mutual bonding. The vision of unifying the Islamic communities in the Balkans has to take into consideration the ethnic and linguistic particularities, but in a manner which is not going to jeopardise the end itself. A true unity can only be built on the grounds of unity of *ad-deen* and *ummah*. Therefore it is necessary to exclude any possibility of hierarchical establishment of the future community which would present a key obstacle towards the realization of this goal. The unity should be established on the network principle with a clear orientation of mutual assistance in good, and by no means of imposing the will of the strong and the big to the weak and the small in number. The projections and the activities in elevating the quality of the Islamic institutions and establishing their unification should never be presented in a manner to be understood as a danger to the states in which these Islamic communities exist. On the contrary, Islam is mercy to all the worlds and it is our legacy to present it as a light to those worlds.

Yeni Sosyoekonomik Ortamda Karadağ'daki Müslümanların Geleceği

RIFAT FEYZİÇ

K A R A D A Ğ I S L A M B İ R L İ G İ M E Ş İ H A T I B A Ş K A N I

Güneydoğu Avrupa, yani Balkan Müslümanları, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan çeşitlilik arz eder. Buradaki Müslümanlar ekseriyetle süreç içerisinde İslam'ı kabul eden yerli halklardır. Arnavutlar, Boşnaklar, Torbeşler, Goranlar, Pomaklar ve Türkler bu çeşitliliğin parçasıdır ve bu halkların dilleri Arnavutça, Türkçe, Romence ve Bulgarcadır. Arnavut ve Boşnaklar, Balkan Müslümanlarının çoğunluğunu oluşturan en büyük etnik gruplardır.

Balkan Müslümanlarının tarihi beş döneme ayrılabilir:

- 8., 9. ve 13. yüzyıla kadar İslam'in zuhuru,
- Osmanlı'nın gelişşi ve Balkan halklarının İslamlaması,
- Komünizm dönemi,
- 20. yüzyılın sonundaki kanlı geçiş dönemi.

Bu tarihi süreçlerin her birinin sadece Balkan Müslümanları için değil, dünya tarihi için de özel bir yeri ve önemi vardır.

Bugünkü Müslümanlar ile Balkanlarda 8-13. yüzyıllar arasında yaşayan Müslümanlar arasında -göç etmek zorunda kalmaları veya zorla din değiştirmeleri nedeniyle- direkt bir bağ bulunmasa da 19. yüzyıla kadar Balkanlardaki Müslümanların sayısında belli bir artış yaşanmıştır. 20. yüzyıl ise bölgedeki Müslümanlar açısından facialarla dolu bir dönem olmuştur. Bu dönemde bölgede Arnavut olsun Boşnak olsun veya daha küçük oranda etnik gruplar olsun Müslüman olan herkes aynı kaderi paylaşmıştır.

Biz ne kadar Balkanlarda yaşananları bildiğimizi iddia etsek de aslında gelişmeleri tam olarak bilemiyoruz; çünkü Balkan tarihini, savaşların galibleri yazdı, biz ise çoğu zaman kaybedenlerdendik.

Geçmiş bilmek geleceğe hizmet etmek demektir. Bugün ise Türkiye ile birlikte tüm Balkan ülkelerinin ve Müslüman nüfusuyla Karadağ'ın da bir parçası olduğu dünyanın bu kısmına ait tarihe yeniden bakılmasının ve yeniden değerlendirilmesinin en uygun zamanıdır.

Doğaldır ki Karadağ'ın tarihi diğer Balkan ülkelerinin tarihinden ayrı tutulamaz, ancak belirli zamanlarda Karadağda yaşananların kendine has özellikleri vardır.

1516'da Cetinje'de başlayıp 1912'de biten Osmanlı'nın Karadağ'daki varlığı, günümüz Karadağ sınırları içinde yer alan Plevne, Bjelo Polje, Rozaje, Plav ve Gusinje'deki Müslümanlar için çok zor günleri de beraberinde getirdi. Göçler, zulümler, eşkiyahıklar ve soykırıma varan cinayetler bölgede hiç

eksik olmadı. Bu nedenle bugün Karadağ'da Osmanlı tarafından kurulmuş olan ancak bugün tek bir Müslüman'ın dahi yaşamadığı şehirler bulunmaktadır.

1878 yılında imzalanan Berlin Anlaşması ile Karadağ, dönemin Karadağ Kralı Nikola'nın tayini ve İstanbul'daki Şeyhülislam'ın onayıyla ihdas edilen müftülük makamıyla resmî olarak İslam Birliği oluşturulan ilk Hristiyan devlet oldu. Bu, o günkü Karadağ Müslümanlarının onaylamadığı bir durumdu.

21. yüzyılın başlangıcı ile birlikte, Balkan Müslümanları yeni politik, ekonomik ve sosyal imkânlar kavuştı. Son 100 senedir eksik olan bu imkânlar Müslümanlar için bir ümit ışığı oldu. Karadağda ise, 2006 senesinde halkın %21'ini oluşturan Müslüman halkın oyları, ülkenin bağımsız olmasında çok önemli bir etken oldu. Berlin Anlaşması'ndan sonra Karadağ Müslümanları ilk defa bir devletin geleceğini belirleyecek kadar önemli bir unsur hâline gelmişlerdi.

Karadağ'ın bağımsızlığı, yerli Müslümanlar için ekonomik, politik ve sosyal anlamda yeni fırsatlar sundu. Karadağ'daki İslam Birliği Kurumu, Berlin Anlaşması'yla ihdas edilen Karadağ Müftülüüğü'nün bir devamı ise de dünya genelindeki İslam devletleri ve oralardaki kurum ve kuruluşlar tarafından neredeyse hiç bilinmiyordu.

90'larda Yugoslavya'yı kaplayan faciada zarar görmeyen devletlerden biri Karadağ oldu. Bu facia, diğer İslam ülkelerinin Balkanlardaki Müslüman varlığından haberdar olmalarını sağlarken yine de Karadağ Müslümanları hakkında çok şey bilinmiyordu.

Bugün ise durum farklıdır. Yerel düzeyde coğrafi ve demografik şartlar, Karadağ'a tüm Balkan Müslümanları ile iyi ilişkiler kurmak için uygun bir ortam sağlıyor. Karadağ'ın Bosna, Sancak, Kosova ve Arnavutluk'la çevrili olması, onu Saraybosna, Yeni Pazar, Priştine ve Tiran'a yakınlaştırıyor. Aynı zamanda Karadağ'daki Müslümanların hem Arnavutça hem de Boşnakçayı bilmeleri, aralarında oluşabilecek olan dil ve ırk engellerini de ortadan kaldırımaktadır.

Global düzeyde ise, Karadağ İslam Birliği ve Müslüman toplumumuz, İslam dünyasındaki birçok ülke ve önemli kurum tarafından her geçen gün daha da fazla tanınmaktadır. Bu ülkeler arasında Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Fas, Libya ve özellikle de Türkiye'nin isimleri zikredilebilir.

Türkiye ile ilişkilerimiz çok özeldir. Bu özelliği canlı tutansa sadece iki tarafın ekonomik ve siyasi ilişkileri değil, bu iki devletin tarihten gelen birliktelikleri ve halkları arasındaki dostane ilişkiler ve akrabalık bağlarıdır.

Bu nedenledir ki, Karadağ'dan bir Müslüman, Türkiye'ye geldiğinde burada kendisini yabancı hissetmez. Karadağ'da yaşayıp son 100 sene içinde Karadağ'dan Türkiye'ye bir akrabası göç etmemiş aile bulmak zordur. Tüm Müslümanlar kardeşir, ancak kardeşliğin yanı sıra bir de akrabalık olunca o zaman toplumlar arasındaki bağ sarsılmaz, yıkılmaz olur.

Geçtiğimiz yıldan itibaren Türkiye ile Karadağ arasındaki diplomatik ilişkiler iki tarafın birbirine vize uygulamasını kaldıracak kadar üst bir seviyeye ulaşmıştır. Artık pasaportu olan her Türk vatandaşı veya Karadağ

vatandaşı, vize almadan karşılıklı ziyaretlerde bulunabilmektedir. Karadağ'ın bağımsızlığının ardından onu ilk tanıyan ülkelerden olan Türkiye, kısa süre içinde Büyükelçiliğini ve Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi (TİKA) ofisini başkent Podgorica'da açarak bizlere verdiği önemi ve desteği bir kere daha göstermiştir.

Karadağ'daki İslam Birliği Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti ve özellikle Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da tanınmıştır. Karadağ'ın başkenti Podgorica'da, 2008'in Mart ayında Türkiye dahil olmak üzere civar ülke müftülüklerinin buluşması da bu tanınmanın kesin bir ifadesi olmuştur. Türkiye Diyanet İşleri Başkanı'nın bu toplantıda yer alması, açık bir şekilde Türkiye'nin Müslüman sayısı 150.000'i geçmeyen, bizim ülkemiz gibi küçük bir devletle de ilgilendigini göstermiştir. Bu katılımla, bu ilginin sözde değil özde bir ilgi ve destek olduğu ispatlanmıştır.

Bugünlerde, inşaatının büyük kısmı Türkiye adına TİKA tarafından gerçekleştirilen Karadağ'ın ilk medresesinde dersler başladı. Her ne kadar ülkemizde medrese olarak anılsa da, bu okulda İslami ilimlerin yanı sıra Karadağ eğitim müfredatı da aynen uygulanacaktır. Böylece güncel ve kaliteli eğitime sahip din adamları yetiştirmiş olacağız. Bu okulun bir diğer önemli özelliği ise derslikleri, konferans salonu, spor salonu, yemekhanesi ve yatakhanesi ile Karadağ'ın en modern eğitim kurumu olmasıdır. Ayrıca, Adriyatik sahilindeki deniz şehri olan Ulgün'de, bu civardaki en eski cami yeniden inşa edilmektedir ve bu inşaatın masraflarının neredeyse tamamı da Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Bu hayırlı bir başlangıçtır. Türkiye ile bağlantımız basitçe tarif edilecek sıradan bir ilişki değil, oldukça hayatı ve zorunlu bir bağdır.

The Future of the Muslims in Montenegro under New Socio-Economic Conditions

RIFAT FEJZIC

PRESIDENT OF THE ISLAMIC UNION MESHİHAT IN MONTENEGRO

Translated from Turkish by Selda Sen

Southeastern European Muslims present a variety of social, cultural, political and linguistic characteristics. Generally speaking, these Muslims are native people. Albanian, Turkish, Romanian and Bulgarian speaking Albanians, Bosniacs, Törbeş and Gorana people, Pomaks and Turks make up a part of this variety. Among these Balkan Muslims, Albanians and Bosniacs constitute two biggest ethnic groups.

The history of Balkan Muslims can be divided into five periods:

- The emergence of Islam until the eighteenth, the nineteenth and the thirteenth centuries,

- The arrival of Ottomans and Islamization of the Balkans,

- Communist era, and

- Bloody transition period at the end of the twentieth century.

These periods are of significant importance not only in terms of the history of Balkan Muslims but also of the history of the world.

Despite the forced conversions and dispersals experienced between the eighteenth and the thirteenth centuries there had been an increase in the number of Muslim people. Until the nineteenth century this number continued to increase, but the twentieth century proved to be a real catastrophe in this sense. Sharing the common Muslim identity, Albanians, Bosniacs or other small ethnic groups, each had to face the same destiny.

Despite the fact that we claim to understand what had happened in reality in the Balkans throughout the history, we are not exactly able to fathom the happenings. This is particularly because it was the winners who wrote that part of the history, and unfortunately we became the losers most of the time.

Understanding the past means to serve the future, and now it is the most convenient time for both all of the Balkan countries and Turkey to make a revision and re-evaluation of that part of the world history, of which Montenegro constitutes as well a part with its Muslim population. In line with this notwithstanding bearing exclusive characteristics, the history of Montenegro, without doubt, is inseparable from the whole Balkan history.

The end of the existence of the Ottoman period (1516-1912) and the retrieval of the Ottomans from Plevne, Bjelo Pole, Rozaje, Plav and Gusine, which fall into the borders of Montenegro today, stamped the beginning of the hard times for Muslims; and the beginning of various migrations, tortures, banditry, killings and genocides. That is the reason why there

finds no Muslim living in certain cities of Montenegro, which was once established by the Ottomans.

In 1878, following Berlin Congress, Montenegro became the first Christian state that was officially having an institution for Islamic unity and a mufti appointed by the then Montenegrin King Nikola upon the approval of *Seyhülislam* in Istanbul. Nevertheless, Montenegrin Muslims were not content with this event.

With the advent of the twenty-first century, Balkan Muslims had new opportunities socially, economically and politically. These constituted a sign of hope for Muslims, which were deprived of such possibilities for last one hundred years. Considering Montenegro, the votes of the Muslim population that constitute 21% of the society became significantly influential on Montenegro's independence in the year 2006. For the first time after Berlin Congress, Montenegrin Muslims had a great potential in influencing the destiny of a state.

The independence of Montenegro provided for native Muslims new economical, political and social opportunities albeit not very comprehensive for large masses. In spite of the fact that the Institution for Islamic Unity was a successor of formerly established Mufti Office of Montenegro with Berlin Congress, Islamic states throughout the world and their institutions almost had no knowledge of Montenegro.

Montenegro luckily avoided the invading catastrophe of 1990s experienced throughout Yugoslavia. Through this catastrophe, Islamic countries had learned more about the existence and situation of Muslims here. However, that Montenegro was not affected by this phenomenon caused Muslims of the world not get informed about the existence of Muslims there.

Today, the situation is different. There exists a convenient environment for establishing good relations between Montenegrin and Balkan Muslims thanks to local geographical and demographic conditions. Surrounded by Bosnia, Sandzak, Kosovo and Albania, Montenegro becomes closer to Sarajevo, Novi Pazar, Pristina and Tirana. Apart from this, that Montenegrin Muslims speak both Albanian and Bosniac languages hinders possible racial, linguistic barriers among them.

In global level, our Institution for Islamic Unity and Muslim society are being known more and more by many countries and important institutions in the Islamic world such as Islamic Development Bank, Rabita, Egypt, United Arab Emirates, Kuwait, Qatar, Saudi Arabia, Morocco, Libya and especially Turkey.

We have very particular relations with Turkey. The reason for that is not only reciprocal efforts in keeping alive bilateral economic and diplomatic interests, but also the outstanding familial relationship between the two. Blood bonds are unforgettable; therefore when a Muslim from Montenegro goes to Turkey, s/he does not feel as if s/he is a foreigner. Almost each family in Montenegro has at least one relative that had migrated to Turkey within last hundred years. All Muslims are a single brotherhood. Besides that, having blood bonds enables us to establish strong relations.

From the last year on, diplomatic relations between Turkey and Montenegro so much improved that both sides decided to abolish visas between the two countries. Now, any Turkish or Montenegrin citizen having only a passport can freely visit the other country. Immediately after Montenegro declared independence Turkey became one of the first countries that recognized its independence and within a short while opened an embassy and an office for the Turkish International Cooperation & Development Agency (TİKA) in Podgorica. This is an important act apparently showing how Turkey cares about Montenegro.

The meeting of mufti offices of neighboring countries and Turkey in March 2008 in Montenegrin capital Podgorica also witnessed the recognition of Montenegro by the Republic of Turkey and the Presidency for Religious Affairs in Turkey. The presence of the President for Religious Affairs in such a meeting signifies the attention that Turkey pays to such a small country, of which the Muslim population is no more than 150.000. This proves that Turkey genuinely supports and shows a real concern for Montenegro.

Recently, the classes have started in the first madrasa of Montenegro, that was built at large, by TİKA on behalf of Turkey. The name madrasa should not be illusive and misleading for us. In this madrasa, regular curriculum of any official Montenegrin school will be applied and be taught besides Islamic sciences. Thereby, we will be able to educate our students as religious personnel who are knowledgeable and qualified. Another qualification of this institution is that it is the most modern educational institution in Montenegro consisting of modern classrooms, an amphitheater, a gymnasium, a cafeteria and dormitories. In addition to this, Turkey makes a great financial contribution to meet -almost total amount of the costs for re-building the oldest mosque in the sea city Ulgün on the coast of Adriatic, and this is a very beneficial act and beginning for us.

Consequently, our relationship and connection with Turkey is not simply a good one but required.

Balkanlarda İslam'ın Geleceği ve Birlikte Yaşam

İBRAHİM ŞERİF

GÜMÜLCİNE SEÇİLMİŞ MÜFTÜSÜ

Batı Trakya, Yunanistan'ın kuzey bölgesini teşkil eden, sınırları 1923 Lozan Anlaşması'yla belirlenen¹, Evros (Evros), Rodop (Rodopi) ve İskeçe (Ksanthi) illerinden oluşan, 8578 km²² yüz ölçümüne sahip bir bölgedir. Rodop ili, azınlığın %60 ile en yoğun yaşadığı ildir. %47 ile İskeçe ikinci sırayı alırken Evros ili %7 ile son sırada bulunmaktadır.³

Bir Balkan ülkesi olan Yunanistan'da din, kültür ve kimlik hareketleri Osmanlı'nın Balkanları fethiyle başlar ve bu özellikler muhafaza edilmeye çalışılarak günümüze kadar gelinir; nitekim bu bölgeler ziyaret edildiğinde buna şahit olmak mümkündür.

Azınlık kavramı ile ilgili farklı tanımlar olmakla beraber "Azınlık; bir devlette yerleşmiş bulunan ve nüfusu ayrı bir ırk ya da dinden oluşan toplumsal grup"⁴ olarak tanımlanabilir. Fakat Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı Balkanlardaki (Bulgaristan, Makedonya, Romanya ve Arnavutluk gibi ülkelerde bulunan azınlıklara kıyasla) diğer azınlıklardan çok farklı bir statüye sahiptir. Yunanistan ile Türkiye arasında, Lozan Anlaşması'na ek olarak imzalanan VI no.lu "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"⁵'e göre, Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodoks dinine mensup Türk uyrukularla, Yunan topraklarına yerleşmiş Müslüman dinine mensup Yunan uyrukuların zorunlu mübadelesine gidilmiştir, ancak bu protokolün 2. maddesiyle İstanbul'da oturan Rumlar ile Batı Trakya'daki Müslümanlar bu mübadeleden muaf tutulmuştur.⁶

Lozan Anlaşması'nın imzalandığı 1923 yılında 106.000 olan Müslüman Türk azınlığı, farklı kaynakları mezceden araştırmacılarla göre 80 yıllık zaman zarfında pek değişimmemiş, ortalama 110.000 civarında⁷ seyretmiştir. 1951 resmi nüfus sayımında 105.092⁸ olan azınlık nüfusu, bazı araştırmacılarla göre, 90'lı yıllarda 115.000 ile 120.000⁹ arasında olmuştur. Mavromatis'in ifadesine göre ise, 2005 yılında azınlık nüfusu 80.000¹⁰ kişiden oluşmaktadır. Hâlbuki, 2002 yılı itibarıyla hazırlanan Dışişleri Raporu'nda azınlığın sayısı 98.000¹¹ olarak belirtilmektedir.

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı çok sık rastlanmayan bir özellikle sahiptir. Dinî bir azınlık¹² olduğu kadar etnik bir azınlık da olan Batı Trakya Müslüman Türk azınlığını Yunan yönetimi, "Pomak", "Türk" ve "Roman" olarak üç gruba bölmeye çalışmaktadır. Yunan devletinin bu doğrultuda açıkladığı istatistik bilgiler bile mevcuttur. Buna göre, Batı Trakya Müslüman Türklerinin %15'i Roman, %35'i Pomak, %50'si Türk'tür.¹³ Böyle bir tasnif yapılmış olmasına rağmen okullarda kullanılan dil Türkçedir¹⁴.

Zaten resmî alfabesi bulunmayan, sadece sözlü olarak kullanılan Pomakça ve Romancanın okullarda hangi şartlarda ve hangi metotlarla öğretileceği de ayrı bir konudur.

Batı Trakya'daki dinî hayat çeşitli Anlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleriyle biçimlendirilmekte ve din unsuru hep ön planda tutulmaktadır. 1913 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Atina Anlaşması'nın 11. maddesine göre, Yunanistan'da bırakılan Müslüman-Türk halkın can ve mallarıyla namus, din, mezhep ve âdetlerine tam bir özen ve saygı gösterileceği ve bu halkın, Yunan asilli olan Yunan uyruklularının taşıdıkları medeni ve siyasal hakların tümüne sahip olacakları ifade edilmektedir. Lozan'dan önceki uygulamalar 1913 Atina Anlaşması'na göre yapılmaktaydı. Yunanistan, 1913 Atina Anlaşması'ni iç hukuk hâline getirince 1920 tarih ve 2345 sayılı "İslam cemaatleri kanunu; müftülükler ve başmüftü seçimiyle İslam cemaatlerine ait varidat-ı evkafın sureti idaresine müteallik kanun" çıkarılmıştır ki, bu yasaya Müslüman Türk azınlığına başmüftü ve müftülerini özgürce seçme ve dinî hayatlarını gereği gibi idame ettirme hakkı sağlanmıştır.

Ne yazık ki anlaşmalara ve yöneticilerin verdiği taahhütlerle Yunanistan'ın umadığı görülmektedir.¹⁴ Örneğin, halkın seçtiği fakat anlaşmalara rağmen Yunan devletinin tanımadığı Gümülcine ve İskeçe'deki iki müftü ile Yunan devletinin atadığı fakat halkın büyük bir kısmının kabul etmediği Evros, Gümülcine ve İskeçe'de üç müftü bulunmaktadır. Batı Trakya'da bugün itibarıyla 283 cami ve mescit, 12 tekke ve 305 Müslüman mezarlığı vardır.¹⁵

Ekonomik alanda son yıllarda biraz rahatlayan Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı, genel olarak tarım ve ziraatla maişetini temin etmektedir. Bölge halkı genellikle tütün, pamuk, pancar ve buğday üretimi yapmaktadır. Bazı bölgelerde hayvancılık da yaygındır. Son yıllarda küçük çaplı işletmeler de yaygınlaşmakta,¹⁶ kentlerde ticaretle uğraşan tüccar ve esnaf sayısı artmaktadır.¹⁷

Siyasi platformda, 1923 yılından itibaren bir iki iktidar hariç, azınlığı temsil eden milletvekilleri hep olmuştur. 2008 yılı itibarıyla da biri Gümülcine, diğeri İskeçe'de olmak üzere iki Türk milletvekili, Müslüman Türk azınlığı Yunan parlamentosunda temsil etmektedir.

1950'li yıllara kadar ziraatla uğraşan Müslüman azınlık ile Hristiyan çoğunluk arasında hemen hemen hiç fark yoktu. Ancak 50'li yıllarda sonra azınlıkların durumu, sosyal ve ekonomik alanda gerilemiştir. En verimli dönemlerde gayrimenkulünü satıp Türkiye'ye yerleşenler ve tahsil için bölgeden ayrılmış dönmeyenler, azınlığın gerilemesinde, diğer bir ifadeyle ilerlemesinde etkili olmuştur. Geride kalanların büyük bir kısmı ekonomik ve sosyal açıdan en düşük tabakayı oluşturan kesimdir. Bunun yanı sıra tabii ki azınlık, en büyük yarayı Yunan devletinin uyguladığı ayırmacı politikalardan almıştır.

O dönemde Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığı cisme Hristiyanlarla iç içe olmasına karşın ruhen onlardan ayrı yaşamaktaydı. En çok karşılaşıkları alan, alışveriş ve iş ortamlarıydı. Bu durum uzun yıllar sürdü. Günlük yaşantıda sosyal ilişkiler "iyi" olmasına rağmen toplumların

birbiriyle olan ilişkilerinde hep bir çekimserlik hâkimdi.

1992 yıldan itibaren iki devlet arasındaki buzların erimesi halka da olumlu yansındı ve çekimserlik, şüphecilik, tedirginlik yerini iyimserliğe, hüsnüzanna bıraktı. Aslında iki halk arasında çözümlenemez sorunlar hiç olmadı. Onlar, birbirlerinin yaşam biçimlerine, bayramlarına, örf ve âdetlerine saygı duydu, komşuluk ve arkadaşlık bağlarını koparmadı. Kandil simidi, bayram tatlısı, kurban eti, Hristiyan komşu ve arkadaşlara sunularak hem dinî ve kültürel değerlerin canlılığı muhafaza edildi hem de husumetler ortadan kaldırıldı. Düğünlere, mevlitlere, törenlere komşular hep davet edildi. Buna paralel olarak paskalya çöreği ve yumurtalar da Müslüman komşular ve arkadaşlara dağıtılarak ilişkilerin canlı tutulmasına, farklılığın değer görmesine katkıda bulunuldu.

Batı Trakya'da azınlık halkın eğitim seviyesi nüfus oranına göre çok düşük olmasına rağmen, son yıllarda seviye yükselsmiş ve azınlık neredeyse her sahada yüksek eğitim gören gençlere kavuşmuştur. Eğitimcisinden ilahiyatçısına, hukukçusundan doktoruna, mühendisinden muhasebecisine, psikoloğuna, sanatçısına kadar her branşa yetişen azınlık, kendi toplumuna hizmet sunmaktadır. Eğitimini Türkiye'de tamamlayanların yanı sıra Yunanistan veya diğer Avrupa ülkelerinde eğitim görüp mesleklerini bölgelerinde icra edenlerin sayısı da her geçen gün artmaktadır.

2001-2002 eğitim öğretim yılı itibarıyla çift dilli eğitim yapılan 223 azınlık ilkokulu,¹⁸ biri Gümülcine diğeri İşkeçe'de olmak üzere iki ortaokul ve lise ile yine biri Gümülcine diğeri ise İşkeçe Şahin bölgesinde ortaöğretim düzeyinde eğitim veren iki medrese vardır.

Bölgelerde, Batı Trakya Türklerine ait haftalık olarak yayımlanan sekiz gazete ile aylık yayımlanan dört dergi ve Türkçe yayın yapan dört radyo ile düzenledikleri etkinliklerle bölge halkını çatıları altında toplayan 10'dan fazla dernek vardır. Bütün bunlar Türk kültürünü ve dilini canlı tutmak için çok önemli unsurlardır.

Gazeteler

- 1- Gündem, www.gundemgazetesi.com
- 2- Birlik, www.birlikgazetesi.info
- 3- Yeni Cumhuriyet
- 4- Trakya'nın Sesi, www.trakyaninsesi.com
- 5- Dialog
- 6- Olay, www.btolat.com
- 7- Millet, www.millet.gr
- 8- Bülten

Dergiler

- 1- Öğretmenin Sesi, www.ogretmeninsesi.org
- 2- Rodop Rüzzgârı, www.burasibatitrakya.com
- 4- Akide, www.muftikomotini.com
- 5- Azınlıkça

Azınlığa ait dernek ve kuruluşlar

- 1- Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği,
www.gat1995.com
 - a. KÖYEP (Köye Erişim Projesi)
 - b. Kadınlar Kolu
 - c. Kadın-Aile ve Kültür Kolu
- 2- Batı Trakya Azınlığı Din Görevlileri ve Camileri Derneği
- 3- Seçek Kültür Derneği
- 4- Gümülcine Türk Gençler Birliği
- 5- İskeçe Türk Gençler Birliği, www.iskeceturkbirliği.org
 - a. Kadın ve Aile Kolu
- 6- Aşaköy Kültür Kolu
- 7- Kurcalı Kadınlar Kolu
- 8- SÖPA (Selanik Özel Pedagoji Akademisi) Derneği
- 9- Medrese Mezunları Muallimleri Derneği¹⁹
- 10- Türk Öğretmenler Birliği²⁰

Radyolar

- 1- City FM
- 2- Joy FM
- 3- İşık FM
- 4- Yıldız FM

Din, dil, gelenek ve görenekler, toplumları ayakta tutan temel unsurlardandır. Balkanlarda yaşayan Türkler kendilerine ait olan bu değerleri muhafaza etmek, canlı tutmak ve dinî-kültürel geleneklerini yaşatmak için son yıllarda daha da bilinçli olarak hareket etmekteyler. Zira hepsi dillerinden, dinlerinden, diyanelerinden, örf ve âdetlerinden uzaklaşıkça özlerinden koptuklarının farkındadırlar. Ve yine Müslüman Türk nüfusuna yönelik yapılan etkinlikler ve girişimlerin temelinde toplumlarını asimile etme arzusunun yattığının da idrakindedirler. Bu da öze dönüş ve aslı korumak için iyi bir fırsattır.

Batı Trakya'da pek çoğu Anadolu'daki âdetlerle paralellik gösteren düğün, sünnet, doğum, ölüm gibi önemli günlerde mevlit okutma geleneği, hatim cemiyetleri, hafızlık törenleri, vaazlar, özel kandil programları, Ramazanlar, sahur davulları, iftar topları, teravih namazları, aşure etkinlikleri ve Hıdrellez kutlamaları ile olabildiğince yoğun bir kültür birikimi yaşanmaktadır.

Önceki asırda olduğu gibi, özellikle son asırda Balkan Müslümanları çok derin yaralar almış, çok ciddi sorunlar yaşamıştır. Yaşanan bu haksızlıklar, uygulanan şiddet, patlak veren çatışmalar, kırılan canlar, İslam dünyasının uyanmasına, dirilmesine, sağduyulu olmasına, iş birliğine ve dayanışmaya zemin hazırlamıştır. Ülkelere göre farklılık arz eden sorunlar, dinin ve dilin asimile olması hususunda birleşmekteydi. Bu da, Balkan Müslümanlarının ortak hareket etmesine, birleşmesine, sorunlara ortak çözüm aramasına katkı sağlamıştır.

Bu birleşmeden dolayı Balkanlarda bir hareketlilik, bir diriliş, bir can-

lilik hâkimdir. Bölge temsilcilerinin sık sık bir araya gelmesi, sorunları masaya yatırıp ortak hareket etmeleri, İslam dininin evrenselliğinin, sevgi ve barış dini olduğunun mesajının geç de olsa anlaşılması, Balkan coğrafyasında İslam'ın geleceğinin ümit vaat ettiğinin ispatıdır. Bizler özellikle genç nesilden ümitliyiz.

Bölgemizin İslam ülkeleriyle ilgili bir sorunu yoktur. Sadece Balkanlardaki kaostan dolayı bir dönem iletişim eksikliği yaşanmıştır. Son yıllarda düzelen şartlar, bu alandaki eksikliği kapatacaktır diye ümit ediyoruz. Fakat Asya ve Afrika'daki İslam ülkeleri temsilcileri ile aramızda maalesef bir kopukluk vardır. Ancak Türkiye ile ilişkilerimizde herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Bilakis Türkiye, her zaman samimi, uzlaştıracı, birleştirici bir rol üstlenmiştir.

"Birlikten kuvvet doğar", sözü gereğince Balkan Müslümanları, yaşadıkları sorunları konuşarak, tartışarak çözümleme yoluna gitmektedirler. Var olan en büyük sorunların başında şüphesiz dinden uzaklaşmak, dini tanımamak, dil hâkimiyetini kaybetmek, kültür ve kimlik bilgisinden mahrum olmak gelmektedir.

Batı Trakya'da müftülük sorununun baş göstermesinin ardından Seçilmiş Gümülcine ve İşkeçe müftüleriyle, Türkiye ve Arabistan'da yüksek dinî tahsil görmüş din adamları bir araya gelerek Vaaz ve İrşad Heyeti (VİH)'ni kurdu. Oluşturulan bu yapıda Gümülcine ve İşkeçe için ortak program uygulandı ve halka Kur'an kursları ve vaaz programları ile hizmet sunuldu.

2008 yılı itibarıyla yeni bir yapılanmaya gidildi ve Gümülcine ile İşkeçe birbirinden bağımsız olarak hizmet sunmaya başladı. Şu an itibarıyla Gümülcine Müftülüüğü'nde 5 hanum ile 12 erkek vaiz, Kur'an kursu hocası ve vaiz olarak hizmet vermektedirler. Bunun yanı sıra 80'e yakın Kur'an kursu ile Kur'an kursu hocası ve din görevlisi, köylerde ve şehir merkezlerinde çocuk ve yetişkinlere dinî konularda, kimliklerine sahip çıkma ve örf ve ananelerini muhafaza hususunda kurslar vermektedirler.

Müftülüğümüz, özellikle Kur'an kursu hizmetleriyle gençlere dinî ve millî şuur aşılamayı, Balkan coğrafyasında parçalanmamak, bölünmemek için özlerinden kopmamaları gerektiğini öğretmeyi hedeflemektedir. Hanım vaaz kursları ile özellikle genç annelerin bilinçlenmesi; daha sağlıklı, ahlaklı, kültürlü nesiller yetiştirebilmek için eksikliklerinin giderilmesi arzulanmaktadır. Erkek kursları ise cemaat bütünlüğü, birebirlik, paylaşmak ve yardımlaşmak için ayrı bir önem arz etmektedir.

Özellikle manevi iklim üç aylar, bilhassa Ramazan ayı vaaz, mukabele, mevlit, iftar geleneğiyle ve çok yoğun programlar düzenlenerek dolu dolu yaşamakta ve yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Bayramlarda dinî ve kültürel gelenekler, aşure aşının pişirilip dağıtılması, Hıdrellez kutlamaları, kandil gecelerinin manevi havasının hissedilmesi ve halkın dinî ve millî duygularının geliştirilmesi için pek çok alanda etkinlikler, seminerler, konferanslar düzenlenmektedir.

Müftülüğümüz son dönemde yayınındığı bültenle halka yazılı basın da ulaşmayı amaçlamaktadır. Ayrıca yerel radyolarda programlar düzenleyen din adamlarımız, bültenimizi temin edemeyen kesime de bu yolla ulaşmak-

tadır. Bu programlar sayesinde insanlarımız sorularına cevaplar bulmaktadır.

Gümülcine Müftülügü olarak çok yoğun çalışmalar yaptığımızı, kentten köylere, sahil şeridinden Balkan koluna, ova ve yaka köylerine kadar erkeklerle, kadınlara, çocuklara, genç ve yaşlı herkese ulaşmaya çalıştığımızı ve bundan büyük mutluluk duyduğumuzu ifade etmek isteriz.

Amacımız, ulaşılamayan her alana gücümüz nispetinde ulaşmak, sorunları paylaşmak ve insanlara her konuda yardımcı olabilmektir; birlik şuurunu, kimlik bilincini, dinin kardeşlik, sevgi ve birleştiricilik özelliğini, örf ve geleneklerimizin önemini anlatabilmektir. Zira Balkan Müslümanlarının buna ihtiyacı vardır.

Bizler Balkan coğrafyasında bir uyanma, dirilme, kaynaşma gözlemlemekte ve bundan büyük bir mutluluk duymaktayız. Arzumuz, Balkan Müslümanlarını bir araya getirecek ortak organizasyonların, etkinliklerin gerçekleştirilemesi ve anavatanımız Türkiye'nin geçmişte ve şimdi olduğu gibi her zaman yanımızda olması ve manevi desteğini bizden esirgemememidir.

Daha ferah ve istikbal vadeden yarılarda beraber olmak temennisiyle saygularımı arz ederim.

Son notlar

¹ Balçiyotis Lambros-Tsitselikis Konstantinos, İ Mionotiki Ekpedeysi tis Trhakis, (Bati Trakya'daki Azınlık Eğitimi) (Sillogi Nomothesias-Sholya) (KEMO, Ant. Sallula: Atina 2001): 61.

² "Thraki" maddesi, Egiklopedia 2002, cilt 8.

³ Nelli Askuni, İ Ekpedeysi tis Mionotitas sti Thraki (Bati Trakya'da Azınlığın Eğitimi), (Aleksandria Yayınları, Atina 2006): 47 & Zenginis Evstratios, İ Musulmani Athiggani tis Thrakis (Bati Trakya'daki Müslüman Romanlar) IMXA Thessaloniki, 1994): 60.

⁴ H. Pazarci, Uluslararası Hukuk Dersleri, Kitap II (Turhan Kitabevi, Ankara, 1993): 163.

⁵ İ paraviasi tis synthikis tis Lozanis (Lozan Anlaşması'nın İhlali), IKTİA Yayınları: Komotini, Ekim, 1993): 55 & Atina Pantio Üniversitesi Profesörü Neokli Sarri'nın Nisan 1990'da Komotini'de "Thesmiki Plesiosi ton Mionotonit me vasi ti Synthiki tis Lozanis" (Lozan Anlaşması Gereğince Azınlıkların Yasal Çerçevesi) konulu sunumu & b.kz. Erdem Nilüfer, Lozan Anlaşması'ndan Günümüze Bati Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul, 2003):10.

⁶ Nelli Askuni, İ ekpedeysi tis Mionotitas sti Thraki (Bati Trakya'da Azınlığın Eğitimi) (Aleksandria Yayınları, Atina, 2006): 42-45. & Zenginis Evstratios, İ Musulmani Athiggani tis Thrakis (Bati Trakya'daki Müslüman Çin geneleri) IMXA Thessaloniki, 1994): 48.

⁷ Evstratios Zenginis, İ Musulmani Athiggani tis Thrakis (Bati Trakya'daki Müslüman Çingeneler) IMXA Thessaloniki, 1994): 48.

⁸ J. Dalegre, La Thrace Grecque. Populations et Territoire (L'Harmattan: Paris, 1990): 167-171.

⁹ Georgios Mavromatis, ta pedya tis Kalkancaz (Kalkanca'nın Çocukları) (Metehmio Publishing: Atina, 2005): 71-73.

¹⁰ E. Karancola, L. Balsiotis, Diimerida ya tis Glossses tis Mionotitas tis Ditikis Trhakis (Bati Trakya'daki Azınlık Dilleri ile İlgili Konferans) (KEMO, Glossiki Eterotita stin Ellada (Yunanistan'da Dil Farklılığı): Aleksandria, Atina, 2001): 44.

¹¹ Simeon Soltaridis, İ Ditiki Thraki ke i Musulmani; Ti akrivos simveni? (Bati Trakya ve Müslümanlar; Tam olarak ne oluyor?) (Nea Sinora-A.A. Livani: Atina, 1990): 15.

¹² St. Hr. Georguli, O Themos tu Mufti stin Elliniki ke Allodapi Ennomi Taksi (Yunan ve Yabancı Mevzuuatta Müftülük Kurumu), Kimena Synthikon-Nomothesias (Anlaşma Metinleri- Mevzuat) (Ant. Sakkula: Atina, 1993): 41.

¹³ Eleni Kanakidu, İ Ekpedeysi sti Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis (Ellinika Grammata: Atina, 1994): 60.

¹⁴ Tugay Cin, Yunanistan'daki Müslüman ve Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu) (Seçkin Yayınları Ankara, 2003): 302.

¹⁵ Simeon Soltaridis, İ Ditiki Thraki ke i Musulmani, ti akrivos simveni? (Bati Trakya ve Müslümanlar; Tam olarak ne oluyor?) (Nea Sinora-A.A. Livani, Atina, 1990): 16.

¹⁶ Simeon Soltaridis, İ Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis Simera (Bugünün Bati Trakya Müslüman Azınlığı) (Evros Valiliği ve S.E.B.E. Yayınları, Komotini, 1986): 27.

¹⁷ Abdürrahim Dede, Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri (İstanbul, 1987): ???164.

¹⁸ Konstantinos Tsitselikis - Georgios Mavrommatis, The Turkish Language in Education in Greece (2003): 16. <http://www.mercator-educatio.n.org/>.

¹⁹ 1966 yılında kurulmuştur.

²⁰ 1936 yılında kurulmuş olup içinde bulunan Türk kelimesinden dolayı 1984'te kapatılmıştır. Gayriresmi olarak günümüzde aktif bir dernektir. Bkz. Hürşit Şeralfettin, Lozan Anlaşması'ndan Günümüze Bati Trakya Türkleri Eğitim Tarihi (Gümülcine, 2006): 79.

Kaynakça

- Askuni, Nelli. İ ekpedevsi tis Mionotitas sti Thraki. (Batı Trakya'da Azınlığın Eğitimi), Aleksandria Publishing, Atina, 2006.
- Balçiyotis, Lambros-Tsitselikis Konstantinos. İ Mionotiki Ekpdevs tis Trhakis, (Batı Trakya'daki Azınlık Eğitimi). Sillogi Nomothesias-Sholya KEMO, Ant. Sallula: Atina, 2001.
- Cin, Tugay. Yunanistan'daki Müslüman ve Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürliği (Başmüftülük ve Müftüllükler Sorunu). Seçkin Yayımları: Ankara, 2003.
- Dalegre, J. La Thrace Grecque. Populations et Territoire. L'Harmattan: Paris, 1990.
- Dede, Abdürrahim. Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri, İstanbul, 1987.
- Georguli, St.Hr. O Thesmos tu Mufti Stin Elliniki ke Allodapi Ennomi Taksi (Yunan ve Yabancı Mevzuatta Müftülük Kurumu), Kimena Sinthikon-Nomothesias (Anlaşma Metinleri-Mevzuat), Ant. Sakkula: Atina, 1993.
- Hursit, Şerafettin. Lozan Anlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi. Gümülcine, 2006.
- İ Paraviasi tis Sinthikis tis Lozanis (Lozan Anlaşması'nın İhlali), IKTA Publishing, Gümülcine, Ekim, 1993.
- Kanakidu, Eleni. İ Ekpdevs tis Musulmaniki Mionotta tis Ditikis Trhakis, Ellinika Grammata: Atina, 1994.
- Karancola, E. Balsiotis L., Diimerida ya tis Glossses tis Mionotitas tis Ditikis Trhakis (Batı Trakya'daki Azınlık Dilleri ile ilgili Konferans). KEMO, Glossiki Eterotita Stin Ellada (Yunanistan'da Dil Parkılılığı): Aleksandria, Atina 2001.
- Mavromatis, Georgios. Ta pedya tis Kalkancaz (Kalkanca'nın Çocukları), Metehmio Publishing, Atina, 2005.
- Pazarci, H. Uluslararası Hukuk Dersleri, Kitap II. Turhan Kitabevi, Ankara, 1993.
- Soltaridis, Simeon. İ Musulmanıki Mionotta tis Ditikis Trhakis Simera, (Batı Trakya Müslüman Azınlığı Bugün). Evros Valiliği ve S.E.B.E. Publishing, Gümülcine, 1986.
- Soltaridis, Simeon. İ Ditiki Thraki ki i Musulmani, Ti akrivos simveni? (Batı Trakya ve Müslümanlar, Tam olarak ne oluyor?) Nea Sinora-A.A. Livani: Atina, 1990.
- "Thraki" maddesi, Egiklopedia, 2002, vol. 8.
- "Thesmiki Plesiosi ton Mionotiton me vasi ti Sinthiki tis Lozanis" (Lozan Anlaşması Gereğince Azınlıkların Yasal Çerçeveşi) Atina Pantio Üniversitesi Profesörü Neokli Sarri'nin Nisan 1990'da Komotini'de yaptığı bir sunum.
- Tsitselikis, Konstantinos-Mavrommatis Georgios. The Turkish language in education in Greece. 2003. <http://www.mercator-education.org/>
- Zenginis, Evstratios. İ Musulmani Athigani tis Thrakis, (Batı Trakya'daki Müslüman Çingeneler), IMXA: Thessaloniki, 1994.

The Future of Islam in the Balkans and Coexistence

IBRAHIM SERIF

E L E C T E D M U F T I O F K O M O T I N I

Translated from Turkish by Adnan Demir

Western Thrace is a region extending over an area of 8578 km²¹ and consisting of the cities of Evros, Rodopi and Ksanthi, whose borders have been determined² by the 1923 Treaty of Lausanne and compromising the northern region of Greece. The city of Rodopi is where the minorities are most densely populated with a ratio of 60%. Ksanthi comes second with a ratio of 47% and Evros comes last with 7%.³

In Greece, which is a Balkan country, religious, cultural and identity movements start with the Ottoman conquest of the Balkans. These Ottoman features survived until today thanks to the preserving efforts. Likewise, one can immediately observe them while visiting these regions.

Although there are different views about the concept of minority, it can be defined as "social group which has recently settled in a state and belongs to a different race or believes in a different religion."⁴ However, the Muslim Turkish minority in Western Thrace (Bulgaria, Macedonia, Romania, Albania etc.) has a very different status from the other minorities. According to the "Contract and Protocol as to the Population Exchange of Greek and Turkish Peoples" numbered VI, the peoples with Turkish nationality who settled in the Turkish territories and belonged to the Greek Orthodox religion and the folks with Greek nationality who settled in the Greek lands and belonged to the religion of Islam were forced to exchange territories. However, the Greeks residing in Istanbul and the Muslims in Western Thrace were exempted from population exchange with the 2nd article of this protocol.⁵

The Muslim Turkish Minority, which consisted of 106,000 people in 1923 during the signing of the Treaty of Lausanne, did not change much in eighty years and remained approximately 110,000,⁶ according to the researchers studying different sources. The population of the minority, which was 105,092⁷ in the official census held by the state in 1951, reached to a number between 115,000 and 120,000⁸ during the 1990s, according to the some researchers. Mavromatis claims that the minority population in 2005 was 80,000.⁹ However, as of the year 2002, the minority population has been determined as 98,000¹⁰ in the report by Foreign Affairs.

The Western Thrace Muslim minority¹¹ has a feature which is not very common. The Greek Administration aims to divide the Western Thrace Muslim territory, which is both a religious and an ethnic minority, into three groups. There are even statistical data declared by the Greek State on

this issue. Accordingly, 15% of the Western Thrace Muslim Turks are Gypsies, 35% are Pomaks and 50% are Turks¹². Despite this classification, the language valid in schools is Turkish.¹³ It is a highly controversial issue that in which conditions and by which methods the Pomak and the Gypsy language, which are used only verbally, will be taught at schools.

The religious life in Western Thrace is being shaped by various treaties and domestic legal arrangements and religion is always given particular importance. The Article 11 of the Treaty of Athens, which was signed by and between Greece and Turkey in 1913, stipulates that the life, property, honor, religion, sect, and customs are paid utmost attention and respect and these peoples shall have all and the same civil and political rights that those with Greek origin and belonging to Greek nationality possess. The implementations before the signing of Treaty of Lausanne were being carried out according to the Treaty of Athens. When Greece turned the 1913 Treaty of Athens into a domestic law, "The Islamic Communities Law, Law for the offices of mufti and election of chief mufti and management of revenue of pious foundations belonging to Islamic Communities", dated 1920 and numbered 2345 was issued, enabling the Muslim Turkish minority to elect their *chief mufti* and *mufti* freely and to maintain their religious observances.

Unfortunately, it has been observed that Greece does not comply with the treaties and the pledges that the administrators¹⁴ give. There are two muftis in Komotini and Ksanthi, who have been elected by the public, but are not recognized by the Greek government despite the agreements made, and there are three muftis in Evros, Komotini and Ksanthi, who have been appointed by the Greek government, but are not recognized by the majority of the public.

There are 283 mosques and small mosques, twelve dervish lodges and 305 Muslim graveyards in Western Thrace.¹⁵

Western Thrace Turkish people earn their life generally by dealing with agriculture. Production of tobacco, cotton, beet and wheat is made in the territory. Raising livestock is common in some regions. Small scale businesses have been becoming widespread in recent years.¹⁶ There are quite many tradesmen and small-scale retailers in the cities.¹⁷

Since 1923, there have always been deputies representing the minority in the political platform, except for one or two ruling party time. As for 2008, there are two Turkish deputies in Ksanthi representing the Muslim Turkish minority in the Greek parliament.

Until 1950 there was almost no difference between the Muslim minority and the Christian majority dealing with agriculture. However, after the 1950s, the minority have begun to lose its influence in social and economic field. Those who settled in Turkey by selling their real estates and those who left the country for education and did not come back during the most fertile years of the soil played a huge role in the regression. Most of the people remained were those making up the lowest class. Add to that, the minority incurred the greatest damage from the discriminatory policies practiced by the Greek government.

Although the Muslim Turkish minority at that time was living closely with the Christians, just their spiritual values were different. The environment that they come across mostly was shopping areas and the business circles. This situation lasted for years. In daily life, the social relations were "fine", but the two groups were always reserved towards each other.

As of 1992, the improvement of the relationship between the two states brought up a positive effect on the public, and hesitation, skepticism and reservedness were replaced by optimism and good will. In fact, there have never been unsolvable problems between the two peoples. They have respected to each other's customs, styles of living, festivals, holidays and traditions, and they have never broken their ties of neighborliness and friendship. Pastry rings and deserts for holidays and/or meat of the sacrificed animal have been offered to the Christian neighbors and friends, thus not only the religious and cultural values have preserved their liveliness, but also hostilities have been removed. The Muslims invited their Christian neighbors to their weddings, Islamic memorial ceremonies, as well as secular ceremonies. In parallel to this, the Christians delivered Easter bread and Easter egg to their Muslim neighbors, whereby keeping the relationships sustainable and alive and making the different to be valued and respected.

Although the level of education in Western Thrace is much lower in proportion to the number of population, it has increased in recent years and the minority has gained young people who receive higher education in almost every field. The members of the minority, that consist of various sorts of professions including educators, theologians, legal practitioners, doctors, engineers, accountants, psychologists and artists, provide service to the society. Apart from those completing their education in Turkey, the number of those who receive education in Greece or in the other European countries and practice their occupation in their hometowns increases day by day.

There are minority primary schools¹⁸, giving bilingual education as of the academic year 2001-2002, two elementary schools and high schools, one is in Komotini, the other is in Ksanthi and two *medreses*, one is in Komotini and the other is in Ksanthi Şahin region.

The Turks of Western Thrace have eight weekly published newspaper and four monthly journals, four radio stations broadcasting in Turkish and more than ten associations in which they organize events in their own facilities. These are crucial factors to keep the Turkish culture and the language alive.

Newspapers

- 9- Gündem, www.gundemgazetesi.com
- 10- Birlik, www.birlikgazetesi.info
- 11- Yeni Cumhuriyet
- 12- Trakyanın Sesi, www.trakyaninsesi.com
- 13- Dialog

- 14- Olay, www.btolat.com
- 15- Millet, www.millet.gr
- 16- Bülten

Journals

- 1- Öğretmenin Sesi, www.ogretmeninsesi.org
- 2- Rodop Rüzgarı, www.burasibatitrakya.com
- 3- Akide, www.muftikomotini.com
- 4- Azınlıkça

Associations and Institutions Belonging to the Minority

- 1- Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsililer Derneği (Association of Western Thrace Minority High Education Receivers), www.gat1995.com
 - a. KÖYEP (Köye Erişim Projesi) (Project of Access to Village)
 - b. Kadınlar Kolu (Women Branch)
 - c. Kadın-Aile ve Kültür Kolu (Branch of Women-Family and Culture)
- 2- Batı Trakya Azınlığı Din Görevlileri ve Camileri Derneği (Association of Western Thrace Minority Religious Officials and Mosques)
 - 3 - Seçek Kültür Derneği (Association of Seçek Culture)
 - 4 - Gümülcine Türk Gençler Birliği (Union of Komotini Turkish Youth)
 - 5 - İskeçe Türk Gençler Birliği (Union of Ksanthi Turkish Youth), www.iskeceturkbirliği.org
 - a. Kadın ve Aile Kolu (Women and Family Branch)
 - 6 - Aşaköy Kültür Kolu (Branch of Aşaköy Culture)
 - 7 - Kurcalı Kadınlar Kolu (Branch of Women of Kurcalı)
 - 8 - SÖPA Derneği (Selanik Özel Pedagoji Akademisi) (Private Pedagogy of Salonika)
- 9- Medrese Mezunları Muallimleri Derneği¹⁹ (Foundation of Graduates of Medrese Teachers)
- 10- Türk Öğretmenler Birliği²⁰ (Union of Turkish Teachers)

Radios

- 1- City FM
- 2- Joy FM
- 3- İşık FM
- 4- Yıldız FM

The religion, language, customs and traditions are the components that enable the societies survive. The Turks living in the Balkans are acting more consciously in recent years in order to preserve and keep these values alive and to transfer their religious-cultural traditions to next generations. Because, they are aware of the fact that the more they stay distant to their languages, religions, religious practices, customs and traditions, the more they leave their origins. And likewise, they know that it is the desire for assimilation that lies behind the activities and initiatives executed against the Muslim-Turkish population. This, in fact, is a good opportunity to return to their origins.

The tradition of recitation of religious memories during wedding

ceremonies, circumcision and birth ceremonies, and funerals demonstrate similarities with many customs in Anatolia. The communities and ceremonies organized for reading and reciting Quran, preaches, special religious day (*kandil*) programs, Ramadan, the drums beaten during the nights of Ramadan, evening meal for breaking fast, evening prayers, ceremonies of *asure* (a special traditional food made from miscellaneous nutrition), and the ceremonies of *hidrellez* are indicators of an immense accumulation of culture.

In the previous era, Balkan Muslims have been deeply wounded and very serious problems came to existence. The unfair treatments that took place, violence, conflicts that burst out suddenly, big losses of lives paved the way for an awakening and a refreshment in the Islamic world and these enabled Muslims to act in conscience, to cooperate with each other and to form solidarity among themselves.

Thanks to this solidarity, there has been a movement, a resurrection and a liveliness becoming dominant in the Balkans. Representatives of the region frequently meet, discuss the problems on the table and act commonly. Finally the fact emerges as that Islam is the religion of universalism, love and peace is the clear proof of Islam's prospective nature in the Balkan region. We trust especially in young generations in this respect.

Our region has no problems with the Islamic countries. There has only been a lack of communication due to the chaos in the Balkans. We hope that the conditions improving in recent years will compensate for the deficiency in this area. However, unfortunately, the representatives of the Islamic countries in Asia and Africa are not in close contact. Taking Turkey into consideration, it has never had any intent to weaken the relationships between two countries. To the contrary, it has played a sincere, conciliatory and unifying role.

The Balkan Muslims choose the way of solving the problems by discussing them, in line with the old saying: "Unification brings strength". One of the biggest problems ongoing is, with no doubt, becoming distant to religion, not knowing religion, the decreasing of speaking ability in native language, being devoid of the knowledge of one's own culture and identity.

After the rising of the problem relating to the office of mufti, the elected muftis of Komotini and Ksanthi and the ecclesiastic men who received higher education in Turkey and Saudi Arabia established the Committee for Preaching and Religious Guidance (VİH). A common program is implemented for Komotini and Ksanthi, and the service of Quran courses and preaching programs are provided to the public.

As of 2008, a new structuring is initiated and Komotini and Ksanthi begin to provide service independently from each other. Currently, five female and two male preachers serve the public as instructors of Quran course as well as preachers. In addition, the instructors of approximately eight Quran courses besides religious officials deliver courses and speeches in villages and city centers to the children and adults about protecting their own identity, customs and traditions in a religious context.

Our office of mufti aims to vaccinate a national consciousness to the youth with its Quranic course services and to teach them the necessity of maintaining unity in the Balkan geography and to sticking to their original values. The main goal with preaches delivered to the women is to give primarily the young mothers a cultural and religious awareness, and to make up their knowledge in order to enable them bring up a healthier, morally upright and cultured generation. On the other hand, preaches for men play an important role for the unity and the integrity of the community, as well as for cooperation and solidarity.

Especially, the spiritual atmosphere emerges mainly through the month of Ramadan, sermons, and the tradition of recitation of Quran loudly in the community, reading of the Islamic memorials and the dinner for breaking fast. This atmosphere is tried to be sustained.

Events, seminars and conferences are being held in many areas for the purpose of promotion of spiritual feelings during *kandil* nights and the flourishing of the religious and national sensibilities of the public through religious and cultural traditions in festivals, such as *asure* and *hidirellez*.

We also aim to reach the public via printed media with the latest published bulletins. Apart from these, our clergy reaches the section of the society which the media is unable to reach or the section of the society themselves have difficulty in accessing the media. Thanks to these programs, the audience finds answers to their questions while maintaining their businesses.

As the chief mufti of Komotini, we want to emphasize that we have made great efforts, we have endeavored to reach to everyone from cities to villages, from the coast line to the interior Balkan and to the plains and neighboring villages, from the men to the women, children, youth and the elderly and we have got great pleasure to do this.

Our purpose is to reach to each and every isolated area as far as we can, to share what we have and to be helpful to the people there. Our goal is to tell the importance of the consciousness of unity, identity, the religious promotion of brotherhood, love and conciliation because the Balkan Muslims are in dire need of this.

We are currently observing an awakening, a resurrection and unification in the Balkan region and feel great happiness for this. We desire that the organizations and events which will bring the Balkan Muslims together be realized and our homeland Turkey be always with us, like in the past and the present, and not stop giving us its spiritual support.

I present my best respect with the hope that we will be together in a more prosperous and more prospective future.

Endnotes

¹ Lambros Balçiyotis and Konstantinos Tsitselikis, *İ Mionotiki Ekpedeysi tis Trhakis* (Education of Minority in Western Thrace) (Sillogi Nomothesias-Sholya) (KEMO, Ant. Sallula: Athens, 2001): 61.

² "Thraki" article, Egkiklopedia 2002, vol. 8.

³ Nelli Askuni, *İ ekpedevsi tis Mionotitas sti Thraki* (Education of Minority in Western Thrace) (Aleksandria Publishing: Athens 2006): 47 & Zenginis Estratios, *İ Musulmani Athiggani tis Thrakis* (Muslim Gypsies in Western Thrace) (IMXA: Thessaloniki, 1994): 60.

⁴ H. Pazarci, International Law Courses, Book II (Turhan Bookstore: Ankara, 1993): 163.

- ⁵ İ paraviasi tis sinthikis tis Lozanis (Violation of Treaty of Lausanne) (IKTA Publishing: Komotini, October, 1993): 55 & Presentation of Athens Pantio University Professor Neokli Sarri in April, 1990, in Komotini about "Thesmiki Plesiosi ton Mionotiton me vasi ti Sinthiki tis Lozanis" (Legal Frame of the Minorities in accordance with the Treaty of Lausanne) & See Erdem Nilüfer, Problem of Union Teaching and Education of Western Thrace Turks since Treaty of Lausanne, unpublished post graduate thesis (Istanbul, 2003): 10.
- ⁶ Nelli Askuni, İ ekpedevsi tis Mionotitas sti Thraki (Education of Minority in Western Thrace) (Aleksandria Publishing: Athens, 2006): 42-45. & Zenginis Evstratios, İ Musulmanlı Athigani tis Thrakis (Muslim Gypsies in Western Thrace) (IMXA: Thessaloniki, 1994): 48.
- ⁷ Evstratios Zenginis, İ Musulmanlı Athigani tis Thrakis (MGWT) (IMXA: Thessaloniki, 1994): 48.
- ⁸ J. Dalegre, La Thrace Grecque. Populations et Territoire (L'Harmattan: Paris, 1990): 167-171.
- ⁹ Georgios Mavromatis, Ta pedya tis Kalkancaz (Children of Kalkanca) (Metehmio Publishing: Athens, 2005): 71-73.
- ¹⁰ E. Karancola and L. Balsiotis, Diimerida ya tis glosses tis Mionotitas tis Ditikis Trhakis (Conference on Minority Languages in Western Thrace) (KEMO, Glossiki Eterotita stin Ellada (Difference of Language in Greece): Aleksandria, Athens, 2001): 44.
- ¹¹ Simeon Soltaridis, İ Ditiki Thraki ke i Musulmani, Ti akrivos simveni? (Western Thrace and the Muslims, What happens exactly?) (Nea Sinora-A.A. Livani: Athens, 1990): 15.
- ¹² St. Hr. Georguli, O Thesmos tu mufti stin Elliniki ke allodapi ennomi taksi (Institution of Office of Mufti in Greek and Foreign Regulation), kimena sinthikon-nomothesias (Treaty Texts-Regulation) (Ant. Sakkula: Athens 1993): 41.
- ¹³ Eleni Kanakidu, İ Ekpedevsi sti Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis (Ellinika Grammata: Athina, 1994): 60.
- ¹⁴ Tugay Cin, Freedom of Conscience and Religion of the Muslim and Turkish Minority in Greece (Problem of Office of Chief Müfti and Muftis) (Seçkin Publishing: Ankara, 2003): 302.
- ¹⁵ Soltaridis Simeon, İ Ditiki Thraki ke i Musulmani, Ti akrivos simveni? (Western Thrace and the Muslims, What does happen exactly?) (Nea Sinora-A.A. Livani, Athens, 1990): 16.
- ¹⁶ Simeon Soltaridis, İ Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis Simera (Today's Western Thrace Muslim Minority) (Euros Valiliği and S.E.B.E. Publishing: Komotini, 1986): 27.
- ¹⁷ Abdürrahim Dede, Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri (Turkish Independence Movements in the Balkans) (İstanbul, 1987): 164.
- ¹⁸ Konstantinos Tsitselikis - Georgios Mavromatis, The Turkish language in education in Greece (2003):16, <http://www.mercator-education.org/>.
- ¹⁹ It has been founded in 1966.
- ²⁰ It has been founded in 1936 and has been closed because of the Turkish word in 1984. It is an unofficially active association today. See Hursit Şerafettin, Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi (History of Education of Western Thrace Turks from the Treaty of Lausanne to Today) (Komotini, 2006): 79.

Bibliography

Askuni, Nelli. İ ekpedevsi tis Mionotitas sti Thraki (Education of the Minority in Western Thrace). Aleksandria Publishing: Athens, 2006.

Balçiyotis, Lambros and Tsitselikis, Konstantinos. İ Mionotiki Ekpedevsi tis Trhakis, (Education of the Minority in Western Thrace). (Sillogi Nomothesias-Sholya), KEMO, Ant. Sakkula: Athens, 2001.

Cin, Tugay. Freedom of Conscience and Religion of the Muslim and Turkish Minority in Greece (Problem of Office of Chief Müfti and Muftis). Seçkin Publishing: Ankara, 2003.

Dalegre, J. La Thrace Grecque. Populations et Territoire. L'Harmattan: Paris, 1990.

Dede, Abdürrahim. Turkish Independence Movements in Balkans. İstanbul, 1987.

Georguli, St.Hr. O Thesmos tu mufti stin Elliniki ke allodapi ennomi taksi (Institution of Office of Mufti in Greek and Foreign Regulation), kimena sinthikon-nomothesias (Treaty Texts-Regulation). Ant. Sakkula: Athens, 1993.

Hurşit, Şerafettin. Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi (History of Education of Western Thrace Turks from the Treaty of Lausanne to Date). Cümülcüne, 2006.

İ paraviasi tis sinthikis tis Lozanis (Violation of the Treaty of Lausanne). IKTA Publishing: Komotini, Ekim, 1993.

Kanakidu, Eleni. İ Ekpedevsi sti Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis. Ellinika Grammata: Athina, 1994.

Karancola, E., Balsiotis, L. Diimerida ya tis glosses tis Mionotitas tis Ditikis Trhakis (Minority Languages in Western Thrace and the Related Conference). KEMO, Glossiki Eterotita stin Ellada (Language Difference in Greece): Aleksandria, Athens, 2001.

Mavromatis, Georgios. Ta pedya tis Kalkancaz (Children of Kalkanca). Metehmio Publishing: Athina, 2005.

Pazarci, H. Uluslararası Hukuk Dersleri (International Law Lessons), Kitap II. Turhan Kitabevi: Ankara, 1993.

Soltaridis, Simeon. İ Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Trhakis Simera (Today's Western Thrace Muslim Minority). Eros Valiliği and S.E.B.E. Publishing: Komotini, 1986.

-----, İ Ditiki Thraki ke i Musulmani, Ti akrivos simveni? (Western Thrace and the Muslims, What happens exactly?). Nea Sinora-A.A. Livani: Athina, 1990.

"Thraki" maddesi, Egkiklopedia, 2002, vol 8.

"Thesmiki Plesiosi ton Mionotiton me vasi ti Sinthiki tis Lozanis" (Legal Frame of the Minorities in Accordance with the Treaty of Lausanne), Presentation of Athens Pantio University Professor Neokli Sarri in April, 1990, in Komotini about "Thesmiki Plesiosi ton Mionotiton me vasi ti Sinthiki tis Lozanis".

Tsitselikis, Konstantinos and Mavromatis, Georgios, 'The Turkish language in education in Greece', 2003. [Zenginis, Evstratios. İ Musulmanlı Athigani tis Thrakis, \(Muslim Gypsies in Western Thrace\). IMXA Thessaloniki, 1994.](http://www.mercator-education.org/.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Batı'nın Muhammed İkbal'i: Aliya

PROF. DR. CEMALETTİN LATİÇ

İngilizceden çeviren: Habibe Güneş

Aliya İzzetbegoviç'in çağdaşı olan bir Türk yazar şöyle yazmıştır: "Aliya Batı'dan gelen İkbal'dır." İddialı olmasına rağmen bu görüş esasen doğrudur. İslam düşünce dünyasının 20. yüzyıldaki en büyük temsilcisi konumundaki Pakistanlı düşünür Muhammed İkbal gibi, Aliya İzzetbegoviç de, öncelikli olarak özgürlük, İslami düşüncenin çağımızda yeniden canlandırılması ve yaygınlaştırılması, günümüz Müslümanlarının vahim durumunun iyileştirilmesi, Batı ile İslam dünyasının ilişkisi, İslam ile diğer dünya dinleri arasında bağlantı kurulması gibi konular üzerinde durmaktadır.

Komünist rejim kendisini düşüncelerinden dolayı tutuklamazdan evvel, İzzetbegoviç şu üç kitabı yayımlamıştı: "İslam Rönesans'ının Problemleri, Doğu-Batı Arasında İslam, İslam Deklarasyonu." İlahiyat eğitimi almamış olmasına rağmen, kendi ifadesiyle "Dininin şahitliği-delili" hakkında yazdı. Bu yüzden onun kitapları orijinal düşünceler ve olgunlaşmış tecrübeler ile doludur. Bu kitaplar, Batılı gibi düşünen fakat Doğulu gibi hissededen bir Müslüman tarafından yazılmıştır. Bu kitaplar, en acımasız asırlardan birinin damgasını; "büyük ülke"nin planlarını, bonkör ve barbarca fikirlerin geçiş noktası olan, farklı kültür ve medeniyetlerin birlikte yaşadığı ve karıştığı "büyük bir sınır"da yaşayan talihsiz bir halkın kaderini taşımakta ve yansımaktadır. Aliya İzzetbegoviç, en ünlü kitabı olan "Doğu-Batı Arasında İslam"da (Bu kitaptan dolayı kendisine 1993 yılında Faysal Ödülü verilmiştir.) 20. yüzyılın en büyük iki sosyopolitik sistemi olan kapitalizm ve sosyalizmin güçlü olduğu yanları ve zayıflıklarına dair kritik bir analiz yapmakta, "üçüncü bir yol" olarak İslam'ı bu iki sisteme alternatif olarak göstermektedir. Hristiyanlığı "saf bir din" olarak tanımlayan İzzetbegoviç, İslam dinini din ile siyaset arasında bir bağlantı kuran "çift kutuplu bir yapı" olarak görmektedir. Aliya İzzetbegoviç, dinî cihetten bakıldığından dahi İslam'ın Hristiyan mistisizmi ile Yahudi materyalizmini birleştiren bir "orta yol" olduğunu düşünmektedir. Aliya, Hristiyan ve Yahudilere, tüm dünyada ortak ilahi hakikat ve mirasın sunduğu huzur ve barış ortamı içinde Müslümanlarla birlikte yaşamaları teklifinde bulunmaktadır.

"İslam Deklarasyonu" isimli kitabından dolayı Aliya İzzetbegoviç, 1983 yılında Saraybosna'da komünist mahkeme tarafından 14 yıl hapis istemiyle yargılanıldı. O zamandan bu yana, bu dinî-politik manifestoyla ilgili yaygınlar hiç bitmedi. Ömrünün son 10 yılında İzzetbegoviç, bu eserine yönelik devam eden saldırlılar, fikirleri hakkında yapılan birçok tahrifat ve manipülasyonlar yüzünden -ki bazıları bunlarla Bosnalılarla yapılan vahşeti haklı göstermek istemiştir- bu kitabı hakkında yorum yapmak istememiş ve bu konuya tarihe bırakmayı tercih etmiştir.

Eğer Hristiyanların hoşuna gidecekse...

Peki, İslam Deklarasyonu'nda ne savunulmaktadır? Müslümanların sayıca fazla olduğu, şiddete ve kötülüğe sevk etmeyen bu sistemin var olduğu ülkelerde, İslam'a dayalı sosyopolitik bir yapı; Müslümanların gelişmeleri ve kabul görmeleri; her türlü zulmü yok edilmesi; dinî, siyasi ve sanatsal ifade ve kurumların özgürlüğü; kadın-erkek eşitliği; hukukun üstünlüğü; hukuk önünde herkesin eşitliği; iktidar ve hükümetlerdeki yozlaşma ve yol-suzluklara karşı mücadele; putperestliğin ve ahlaki olmayan fiillerin yok edilmesi konuları işlenmiştir.

Bu yüzden, aynı yüzyılın başında ve sonunda, dünyanın iki farklı ucunda, biri Doğu'da diğer ise Batı'da yaşamış olan Muhammed İkbal ile Aliya İzzetbegoviç, felsefe tarihinde iyi bilinen Hegel'in 'İslam 'çölü' çok uzun zaman önce misyonunu tamamlamış ve Şark'ın sessizliği içinde yok olmuştur.' tezini çürütmüşlerdir.

"Muhteşem bir kültürel ve siyasi geleneğin mirasçısı olan ve İslami düşüncenin yaşanması taraftarı olan İslam dünyası, bir derebeylik-kulluk sistemi içinde daha fazla kalamaz. Yeni Müslüman neslini, bu anormal gidişata bir son vermekten alıkoyabilecek hiçbir güç mevcut değildir."

"Allah'i tanıdığı ve Allah dışında başka hiçbir dogma veya hiyerarşiyi kabul etmediği için İslam, bir diktatörlüğe dönüştürülemez. Bu yüzden, engizisyon veya terörün bütün biçimleri, İslam ile birlikte tasfiye edilmişdir."

"Nasıl ki anlamsız hoşgörüsüzlıklar ve çekişmeler, geçmişi bir harp meydanına çevirdiyse, gelecek de -eğer Hristiyanlar isterse- insanlığın huzuru için bu iki büyük din arasında bir anlayış ve iş birliği örneği getirebilir."

"Yüzyıllar boyunca Yahudilerle birlikte yaşadık, hatta birlikte ortak bir kültür bile inşa ettik. Öyle ki, bazı durumlarda neyin İslam'a neyin ise Yahudilere ait olduğunu net bir şekilde söyleyemeyiz... Kudüs sadece Filistinliler veya Arapların meselesi değildir; bütün Müslümanların meselesiştir. Yahudiler ile Siyonistleri birbirinden ayırmak istiyoruz, tabii eğer Yahudiler bu ayrımı yapacak kuvveti kendilerinde bulabilirlerse."

İslam Deklarasyonu'ndan alınıntılar

Kadere bağlılık

"Kadere bağlılık/teslimiyet, kimsenin önleyemeyeceği belalara dair insanoğlunun sahip olduğu büyük endişeye karşı verilen, ruhu heyecanlandıran bir cevap niteliğindedir... Fakat yetersizlik ve güvensizlik duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan bu teslimiyet, yeni bir güç ve yeni bir güvencedir. Allah ve O'nun inayetine duyulan inanç bize, başka hiçbir şeyle yer değiştiremeyecek bir güven hissi vermektedir. Emerson, 'Bütün cesur ırklar kadere inanagelmişlerdir.' demiştir... Fakat teslimiyet pasiflik-edilgenlik anlamına gelmemektedir... Teslimiyet, Allah'ın iradesine dayanarak insan iradesinden bağımsız olma manasına gelir. Allah'a itaat, bir insana itaati dışlamaktadır. Bu, Allah ile insan arasında yeni bir ilişki, böylece insan ile bir başka insan arasında da yeni bir ilişki biçimidir. Teslimiyet, çözümsüzlük ve hayatın anlamsızlığına karşı şerefli bir çare;

isyan, ümitsizlik, nihilizm ve intihardan uzakta bir insan meydana getirir. Bu, bir kahramanın sahip olduğu değil, hayatın kaçınılmaz sorunları içinde sıradan bir insanın sahip olduğu kahramanca bir duygudur... Teslimiyet; sizin adınız İslam!"

Doğu-Batı Arasında İslam isimli eserden

Faşizm ve komünizme karşı

Aliya İzzetbegoviç 1925 yılında, Bosanska Kruba şehrinde doğdu, fakat Saraybosna'da büydü. Babası Mustafa ve annesi Hiba'nın Aliya'dan başka dört çocukları daha vardı.

Aliya, 1943 yılında Alman Erkek Lisesi'ni bitirdi. II. Dünya Savaşı boyunca faşist ideolojiye, daha sonra ise komünist ideoloji ve uygulamalarına karşı çıkarak *Mladi Muslimani* (Genç Müslümanlar) isimli, kolej ve üniversite öğrencilerinden oluşan ve Bosnalı Müslümanları II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan biyolojik soykırımdan; savaş sonrasında ise manevi soykırımdan kurtarmak amacını güden bir organizasyonun kurucusu oldu.

İlk kez 1946 yılında tutuklandı ve 1949 yılına dek hapiste kaldı. O dönemde komünist rejim, *Mladi Muslimani* örgütüne mensup en yakın arkadaşlarını öldürdü, binlercesini de senelerce hapsetti. Bu uygulama, Güneydoğu Avrupa'da ortaya çıkan en büyük anti-komünist hareketin yok ediliş biçimidir.

Aliya, Halida Repovac'la evlendi ve Leyla, Sabina ve Bakır adını verdikleri üç çocukları oldu.

Sözlerinden ve düşüncelerinden ötürü 14 yıl hapis

Entelektüel çabalarından dolayı komünist hükümet Aliya'yı ve 12 Bosnalı entelektüeli, 1983 yılında ünlü "Saraybosna yöntemi ile" yargılanarak 14 yıl hapis cezasına çarptırdı.

Bu süreç boyunca, mahkûmların serbest bırakılması için ülkede ve tüm dünyada protestolar yapılmakta, dilekçeler gönderilmektedir. Predrag Matvejevec, uluslararası PEN-center, İslam Konferans Örgütü, Uluslararası Af Örgütü ve Belgrad'ın en ünlü 20 yazar ve akademisyeni bu haksız mahkûmiyetlerin sona ermlesi için dilekçeler gönderdi.

"Haksızlık ve adaletsizlik ile son bulan bir filmin güclü ve katarsis etkisi yapan bitiş sahnesine şahit olmuş gibiydim: Masum bir adam 14 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı. Yüzü üzgünle, aynı zamanda hayret verici bir huzurla kaplıydı... Atina yöneticileri onu ölüm cezası ile cezalandırdıklarında, Sokrat'ın yüzündeki ifade de böyle olmalı, diye düşündüm; ki Sokrat'ın bu işi kendisinin yapması gerekiyordu."

Abdullah Sidran

"1983 senesinde, 18 Temmuz'dan 19 Ağustos'a kadar, 12 Müslüman entelektüel Saraybosna'da yargılanmıştır. Bu dava, söylemler ve düşünceler nedeniyle cezalandırma adına yeni Yugoslavya adaletinin arketipi olarak tarihe geçmiştir."

Belgradlı yazar ve akademisyenlerin dilekçesinden alıntılmıştır

Siyasi bir örgüt oluşturmak

Aliya İzzetbegoviç, 1988 yılının sonunda Yugoslavya hükümetinin "sözlü muhalefet sebebiyle cezalandırılan bütün mahkûmların serbest bırakılması" kararıyla hapisten çıktı. O dönemde, Yugoslavya'daki siyasi durum gün geçtikçe daha zor ve sıkıntılı bir hâl alıyordu; Slovenya'nın başkenti Ljubljiana, Zagreb ve Belgrad'dan sosyal anlamda demokratikleşme ve yeni partiler kurulmasına yönelik talepler geliyordu.

Berlin Duvarı'nın yıkılışından ve dünyadaki komünist rejimlerin teker teker çöküşünden sonra, Yugoslavya Federasyonu da çökmeye başladı.

Aliya İzzetbegoviç'in hiçbir ikilemi yoktu: Hem cumhuriyeti Bosna-Hersek hem de halkı, 20. yüzyılda ikinci kez trajik bir durum içerisindeydi. Siyasi bir örgütü bulunmayan Bosnalı Müslümanların, silahsız bir şekilde savaşla yüzleşikleri II. Dünya Savaşı'nda tecrübe edilen durumun tekrarını önlemek için Aliya, 27 Mart 1990 tarihinde Demokratik Hareket Partisi (*Stranka Demokratske Akcije-SDA*)'ni kurdu. Böylece Bosna-Hersek'te sosyal demokratikleşme süreci başlamış ve çok partili sistemle tanışılmış oldu.

Yugoslavya'nın gerçekleştirelemeyen kurtuluşu

18 Kasım 1990 tarihinde yapılan ilk çok parti seçimlerde SDA, parlamentodaki toplam 240 milletvekilliğinden 86'sını, Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin başbakanlığını ve 7 üyeliğin 3'ünü kazanmıştı. Bu seçim sonucunda Anayasal Bosna-Hersek Cumhuriyeti Başkanlığı toplantılarında Aliya İzzetbegoviç başkan seçildi. Seçim sonuçlarına göre, SDA ve Hırvat Demokratik Birlik Partisi (*Hrvatska Demokratska Zajednica-HDZ*) ve Sırp Demokratik Partisi (*Srpska Demokratska Stranka-SDS*)'nın koalisyonundan oluşan bir hükümet kuruldu. Fakat bu hükümet, Bosna-Hersek Cumhuriyeti ve onun iç anayasası hakkında tamamen birbirinden farklı olan görüşlerinden dolayı hiçbir zaman görev yapamadı.

Aliya İzzetbegoviç tarafından yönetilen SDA, kuruluşundan itibaren Yugoslavya'nın içinde veya dışında sivil bir cumhuriyet olarak Bosna-Hersek için vardı. Aliya, Yugoslavya'nın demokratikleşmesinin, ülkenin içinde bulunduğu kriz durumuna yönelik barışçıl bir çözüm ve halkın çıkış için kilit unsur olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden diğer cumhuriyetlerin başkanlarıyla Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (SFRJ) başkanlığında aktif olarak bir araya gelmekteydi. Fakat Slobodan Miloševiç önderliğindeki Sırp rejiminin "büyük Sırbistan"ı kurma kararından ve Miloševiç ile Hırvat Cumhuriyeti Başkanı Franjo Tuđman arasında Bosna-Hersek'i bölmek için yapılan gizli mutabakattan dolayı, Yugoslavya ayakta duramadı. En son deneme, Başkan İzzetbegoviç ve Makedonya Cumhuriyeti Başbakanı Kiro Gligorov tarafından hazırlanan plan olmuştu.

"Duygusal olarak Yugoslavya'ya bağlanmamışım. Belki de bir Müslüman olduğum için Yugoslavya'nın çöküşünün bizim için iyi olmadığını hissetmemiştir. Müslüman nüfusun çoğunluğu Bosna'daydı, ancak Sırbistan'da, Karadağ'da, Makedonya'da, Kosova'da, Hırvatistan'da ve Slovenya'da yaşayan Müslümanlar da vardı. 1983 yılında mahkemedeki son sözlerimde 'Yugoslavya'yı seviyorum ama hükümetini değil' demiştim."

Hatırlalar

"Sivil bir cumhuriyet olarak Bosna-Hersek -bu kesinlikle Müslüman halkın seçimiymi- İslami ya da sosyalist değil, fakat sivil bir cumhuriyet! Fakat bunun için Sırpların ve Hırvatların onayı gereklidir. Eğer Slovenya ve Hırvatistan Yugoslavya'dan ayrılrsa, Bosna-Hersek parçalanmış bir Yugoslavya içinde kalamayacaktır! Bosna-Hersek, 'büyük Sırbistan' içinde kalmayı ve onun 'bir parçası' olmayı kabul etmez!"

15 Eylül 1990 tarihinde Velika Kladusa'da,
seçim öncesi yapılan konuşmadan alıntıdır

Savaşı engelleme çabaları

Slovenya ve Hırvatistan'ın Yugoslavya sisteminden ayrılışından sonra, Bosna-Hersek parlamentosu, özerklik ve vatandaşların ülkelerinin özerkliği hakkında oy kullanmaya davet edileceği referandumla ilgili bir önerge sundu. Referandum sorusu şuydu: "Vatandaşların ve Bosna-Hersek halkın eşit olduğu; Müslümanların, Sırpların, Hırvatların ve diğer insanların birlikte yaşadığı bağımsız bir Bosna-Hersek devleti için var mısınız?"

Başbakan İzzetbegović, Hırvatistan'a saldırdığı süre boyunca, Bosna-Hersek'te seferberlik uygulanması emrini reddettiği, sözde Yugoslav Millî Ordusu (JNA) genel karargâhlarına "Bu bizim savaşımız değil!" şeklinde cevap vermişti. Aliya, Bosna-Hersek Yugoslavya içinde kalmaya devam etse bile, bunun savaşı durdurmayacağıının, çünkü bu durumda Hırvatistan'ın, vatandaşların çoğu Hırvat olan Bosna topraklarını talep edeceğini, herhangi bir tarafa mensup olmayan Boşnak ve diğer vatandaşların ise başkalarının çıkarları için savaşmaya zorlanacağını farkındaydı.

Bu dramatik dönem boyunca Başkan Aliya İzzetbegović, kendisinin ilk, fakat çok önemli uluslararası düzeydeki ilişkisini kurdu. İlk resmî toplantısını, Avusturya ziyareti esnasında, Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri olan Kurt Valdheim ve Bosna-Hersek'in büyük dosta olan, dönemin Avusturya Dışişleri Bakanı Alois Mock ile Viyana'da gerçekleştirdi. Bundan sonra İran'ı, Türkiye'yi ve ABD'yi ziyaret etti. Buna ilaveten, Roma'daki AB bakanları toplantısına katıldı, sonrasında Papa II. John Paul'u ziyaret etti. Ardından Belgrad'da Sırp Ortodoks Kilisesi Başkanı olan Patrik Pavle ile bir görüşme gerçekleştirdi.

Başkan İzzetbegović bu toplantıları, Yugoslavya'daki, özellikle de Bosna-Hersek'teki krizin barışçıl bir biçimde acil olarak çözülmesi gerektiğini vurgulamak için fırsat olarak görüyordu.

"Bosna, hem savaşa hem de barışa alışkındır. Bugünkü durumu farklı kılan şey ise, hâlihazırda tehdit oluşturan bu savaşın alışlageldik bir savaş olmayacağıdır. Bu topyekûn bir savaştır ve bu savaşa dâhil olan aktörlerin çoğu ya durumun farkında değildir ya da farkındamış gibi davranışmaktadır... Herhangi bir şekilde ihtilafe düşmekten kaçınmalıdır; çünkü ihtilaf durumunda -ki bu alışlageldik ve sınırlı bir ihtilaf olmayacağındır- her şey anlamsız hâle gelir. Biz bunu tamamen anlamış duruyoruz. Herkesin de anaması gerekmektedir. Barış seçeneğimiz, her zamanki barış sevgimizden daha fazladır. Kelimenin en iyi anlamıyla bu bir sorumluluktur."

SDA'nın birinci kongresinde,
1 Aralık 1991 tarihinde yapılmış konuşmadan alıntıdır

Bosnalı Müslümanların aşağılanması tehditleri

Bosnalı Sırpların liderleri, Bosna-Hersek referandumundan çıkan sonucu kabul etmemişler ve Sırp halkın bu konuda bağımsız bir şekilde tepki vermesinin önüne geçmişlerdi. SDS'nin lideri ve geleceğin savaş suçu Radovan Karadziç, parlamentonun açılış konuşmasında açık bir şekilde Müslümanları ve Bosna-Hersek barışını tehdit ediyordu.

Referandum 29 Şubat ve 1 Mart 1992 tarihlerinde yapıldı. Vatandaşların %63'ü referandumda katıldı ve Bosna-Hersek'in özerkliği ve bağımsızlığı lehine oy kullandı. Bu referandumu baz alarak Avrupa Birliği, Bosna-Hersek'i 6 Nisan 1992 yılında tanıdı. Bir gün sonra ABD de Bosna-Hersek'i tanıdığını ilan etti. Aynı gün, Karadziç ve Milošević, uluslararası platformda tanıtan Bosna-Hersek'i, ülkenin Müslüman halkıyla birlikte diğer tüm vatansever yurttaşları yok etmek amacıyla, tamamen suç teşkil eden, askerî saldırılara başladılar.

Bu ortamda hızla gelişen savaş sürecinde, Bosna-Hersek Başkanlığı, Bosna-Hersek Cumhuriyeti ordusunu ve savaş hükümetini kurma kararı aldı.

Saraybosna cehenneminde

2 Mayıs 1992 tarihinde Aliya İzzetbegović, Başbakan Yardımcısı Zlatko Lagumdzija ve kendisinin resmi tercümanı olan kızı Sabina ile Lizbon'da yapılan barış görüşmelerinden dönerken Saraybosna Havaalanı'nda JNA tarafından gözaltına alındı. O gün, savunma kuvvetlerinin Saraybosna'yı kurtarmak için en önemli çatışmayı yaptıkları, en dramatik savaş günlerinden biriydi.

"Bu 'sıcak' gece ve günlerde, hastanelerde ve morglarda hiç boş yer yoktu; mezarlıklarda da yer kalmamıştı, ölü bedenler sokaklara dizilmişti. Cenaze törenleri keskin nişancıların en sevdiği yerler hâline geldiğinden, defn işlemleri ya en az tehlikeli yerlerde (Kovaci Parkı gibi) yapılıyor ya da şehitlerin toprağa verilmesi için gecenin karanlığı bekleniyordu... Eğer bir kişi Saraybosna cehenneminde ise, zarar görmeden ayakta kalamaz!"

Juan Goytisolo, İspanyol yazar
Saraybosna Sveska

Çetnik toplama kampları

"...Tüm dünyaya çağrıda bulunarak bu fitne ve zulmün sadece Bosna-Hersek'in veya Balkanların veya Avrupa'nın sorunu olmadığını dile getirdik. Burada yaşananlar tüm gezegeni ilgilendiriyordu. Çünkü 20. yüzyılın son yıllarda, Avrupa'nın ortasında kara mantarlar gibi ortaya çıkan bu etnik temizlik ve toplama kampları, medeniyetin asli karanlığını gözler önüne seriyor ve bu yüzden bu dünyada yaşayan her insan için eşit oranda bir endişe teşkil ediyordu... Dünya bizi duymadı... Sebep, günümüz dünyasındaki ahlaki zayıflık mı yoksa kurbanların Müslüman olduğu gerçeği miydi? Gücünüzü ve etkinizi kullanınız ki, uluslararası alanda tanınmış ve bir BM üyesi olan, böyle bir saldırganlığın kurbanı bu küçük ülkeye karşı uluslararası toplum görev ve sorumluluklarını yerine getirsin! Bosna-Hersek'teki

Müslüman halka yönelik soykırımı durdurun!.." (İKÖ ülkeleri, Dış İlişkiler Bakanları toplantısında yapılmış konuşmadan alıntıdır, 2 Aralık 1992.)

"...Bu savaşı engellemek için her şeyi yaptık. Uzlaşma arzuları ne kadar büyük olursa olsun, deneysel olarak bu savaşın engellenemez olduğuna tanık olduk. Bu yüzden buradan, bu krizi yönetmek ve insanları kurtarmak için kuvvetli bir kararlılık çağrısı yapıyorum! Tüm bunlara rağmen, eğer Allah nasip ederse ve bu zorba savaşı kazanırsak hayatı kalacak, savaş suçlarını yargılayacak ve azdırılanları affedeceğiz!"

Bosnalı Müslüman Entelektüeller Kongresi'nin açılış konuşmasından alıntıdır, 23 Aralık, 1992

Birleşmiş Milletler'e çağrı

Saldırılar boyunca Başkan İzzetbegoviç, en zor kararları almak zorundaydı. Uluslararası toplum tarafından düzenlenen bütün barış görüşmelerinde aktif olarak yer alıyordu. Avrupa'da, ABD'de, Afrika ve Asya'da düzenlenen birçok konferans ve toplantıda, özellikle de BM'de; BM ve en güçlü Batı ülkelerinin silah ihracatına ambargo koymaları ile daha da kötülestirdikleri ve ülkenin kendisini savunmasını imkânsız hâle getirdikleri Bosna-Hersek'te yaşanan terör konusunda uyarılarda bulunuyordu.

"Barışçıl bir birliktelik ve hoşgörü temelinde kurulmuş; laik, demokratik, merkezileşmemiş ve çok uluslu bir ülke hayatı önermiştim. Ne yazık ki, eğer bu örgüt, kendimizi savunmamıza yönelik böyle vahim bir tutum sergilemez veya bize tam bir savunma hakkı sunan bir alternatif getirmezse, size sunduğumuz bu öneri ilgisiz ve anlamsız kalacaktır. Uluslararası toplum bizi koruma niyetini gösteren adımlar atamamakta, aynı zamanda kendimizi savunmamızı sağlayacak kaynakları da reddetmektedir. Eğer kimsenin bize yardım etmediği vahim bir şekilde netleşirse, kendimizi savunma hakkına sahip olacağız. Uygulanan mevcut silah ambargosu, ülkemizin tikandığı ve nefes alamaz hâle geldiği şu günlerde elimizi kolumuzu bağlamıştır. Ambargo, bizi yegâne savunma kaynaklarımızdan alıkoymaktadır. Bu şekilde davranışlarak saldırganlara yardımcı olunmaktadır. Bosna-Hersek'e yönelik silah ambargosu kaldırılmalıdır!"

BM Genel Kurulu'nda yapılan konuşmadan alıntıdır, 23 Eylül 1992

Illegal "Hersek-Bosna" devletinin kurulması girişimi

1992 yılının sonunda, büyük Sırp saldırısının devam ettiği ve Başkan İzzetbegoviç'in adalet isteklerinin BM tarafından göz arı edildiği dönemin ortalarında, Bosna-Hersek'te Hırvat halkın liderleri, zamanın Hırvatistan Cumhuriyeti Başkanı Dr. Franjo Tuđman ve bazı destekçilerinin arka çökmesiyle, Bosna-Hersek devleti toprakları içinde, sözde "Hersek-Bosna" isimli illegal bir devleti kurma çalışmalarına başlamışlardı. Bosna-Hersek Cumhuriyeti ordusuyla ilişkili olan Hırvat Savunma Konseyi Ordusu (*Hrvatsko Vijeće Obrane-HVO*), Bosna-Hersek ordusunun birimleri üzerinde askerî üstünlük ve komuta talebinde bulundu. Bu durum, Hersek ve orta Bosna'da büyük askerî çatışma ve ihtilaflara sebep oldu. Kısa bir süre sonra HVO, Bosnalı Müslümanlara yönelik, özellikle Vitez yakınındaki Ahmici bölgesinde korkunç saldırular gerçekleştirmeye başladı. Dretelj ve

Hersek'teki Heliport'ta toplama kampları açıldı ve işgal edilen bölgelerden getirilen Bosnalı vatandaşlar buralara yerleştirildi. Ne yazık ki, bazı yerel komutanlar ve ordunun ölçüyü aşan bazı güçleri, Uzdol ve Jablanica yakınlarında bir köy olan Grabovica'da yaşayan Hırvat sivillere yönelik iki büyük savaş suçu işlediler. Bu olaylar sadece Sırp saldırganlarının değil, aynı zamanda Bosna-Hersek'teki saldırılara bir sivil savaş muamelesi yapan BM üyelerinin de işine yaramıştı.

"Sayın Başkan,

Bosna-Hersek ordu birimleri ile HVO arasında orta Bosna'da gerçekleşen en son çatışmalar hakkında yazmış olduğunuz 27 Ocak tarihli mektubunuza cevaben bu mektubu yazıyorum.

...Merkezi Bosna'da ortaya çıkan çatışmaların en güçlü sebebi, HVO üyesi bazı kişilerin, Bosna-Hersek devleti içinde bir tür devlet oluşturma çabalarına devam etmeleridir. Bu, iki toplum arasında ortaya çıkan gerilimlerin ve gittikçe azalan güvenin asıl sebebidir ve bu gerçekle yüzleşmemiz gerekmektedir.

...Bosna-Hersek, daha güçlü olan tarafa yanaşmanın ve Yugoslavya çatısı altında kalmanın daha az acı verici olduğu dönem boyunca, Hırvatistan ile iş birliği yapma kararını almıştır. Bizim aldığımız karar bir çıkar hesabı değil, bir prensip ve tutarlılık gereğiydi. JNA kuvvetleri Hırvatistan'ı yok etmek üzere gönderildiğinde, çocuklarını askere yollamayı reddettiğimizi hatırlatmak istiyorum. Bu genç insanların büyük çoğunluğu, Hırvatistan'ın özerkliği ve özgürlüğü için isteyerek savaşmış ve ölmüşlerdir. Yugoslav ordusunun bu seçimimizden dolayı intikam almak isteyeceğini tahmin etmişik ve bu tahminimiz gerçekleşti. Fakat Hırvatistan'daki Bosnalı mültecilerin istenmeyeceklerini ve zaten zayıf bir şekilde silahlanmış olan Bosna-Hersek ordusunun kendi ülkesinde saldırgan olarak görüleceğini beklemiyorduk.

Son olarak, Hırvat ve Müslüman halkın karşılıklı husumete son vermeleri ve ortak saldırgana karşı kendilerini savunmaları; Bosna-Hersek'te bu iki eşit toplumun barış içinde bir arada yaşaması için bir çözüm bulma noktasında tam bir iş birliği içinde bulunmaları yönündeki dilek ve talebinize katılıyorum."

Hırvatistan Cumhuriyeti Başkanı

Dr. Franjo Tudjman'a yazılmış olan mektubun özeti, 28 Ocak 1993

Hepimiz bir erkek ve bir kadından yaratıldık

En korkunç ve dehşet verici savaş sahneleri içinde, ülkesi her gün en iyi çocukların kaybediyorken, ülkesi kanlar ve küller içindeyken, Başkan İzzetbegoviç dininden, ailesinden ve milletinden aldığı ahlaki prensipleri kaybetmemiştir. Herhangi bir ulusa karşı kötü veya zarar verici bir ifadeyi asla kullanmamış; asla intikam ve adalet çağrıları yapmamış; asla iyiliğin kötülüğe galip geleceği gerçekine inanmaktan vazgeçmemiştir; asla küstah ve kibirli davranışmamıştı. Elde edilen her başarıyı Yaratıcı'ya, her yanlış ise kendisine atfediyordu. İslam dünyasında yazar ve bilim insanlarına verilen en büyük ödül niteliğinde olan "Kral Faysal" ödülünü aldığında, Hadimu'l Haremeyn'e, Kral Fahd bin Abdul-Aziz'e, Kral'ın nazik daveti ve misafirperverliğine ve Kral Faysal'a cömert işlerinden dolayı teşekkür ettikten sonra, şunları söylemiştir:

"Yüce Prens,
Ekselansları,
Sevgili kardeşlerim ve arkadaşlarım,

...İslam, bize hepimizin bir kadın ve bir erkektен geldiğimizi, sonra birbirimiz ile tanışmamız ve birbirimizi anlamamız için kavim ve milletlere bölündüğümüzü öğretmektedir. Bize, insan hayatını ve doğayı, evrensel olarak kabul ettiğimiz bu değerlerleri korumamız ve sahip çıkıımız öğretildi. Bu yüzden bilim, sanat ve diğer alanlardaki başarılar, insanlar arasında barışı geliştirerek, husumet ve yıkımları engelleyerek İslam'a ve böylece insanlığa hizmet etmek içindir. İnsanoğlu iyi ile kötü arasında yaşadığı için, birileri bu değerlere sahip çıkmalı, onları yaymalı, her yerde ve her gün bu değerleri sürdürmelidir. Bu değerler unutulduğunda, insanoğlu Yaratıcı'sının kurallarını terk eder, şeytanın ve yıkımın yoluna girmiş olur. Benim ülkem, saldırganlığın ve diğer insanların çekilen acılara karşı takındıkları umursamazlığın dünya üzerindeki hayata neler yapabileceğinin yaşayan bir kanıtı konumundadır. Bosna-Hersek halkı yüzyıllardır Doğu ile Batı'nın buluştuğu bu yerde yaşamakta, bu iki dünya arasında bir hoşgörü ve anlayış köprüsü oluşturmaya çalışmaktadır. Şimdi ise bu insanlar sert bir şekilde cezalandırılmıştır; bu asıl çabanın izleri kül olup gitmektedir. Bosnalı Müslümanlar sadece Müslüman oldukları için izlenmekte ve öldürülmektedirler. Ancak onlar asıl galiplerdir; çünkü her şeye rağmen karanlık güçlere, nefrete ve yıkıma karşı kahramanca mücadelelerini sürdürmeye devam etmektedirler..."

Sırp milletinin lekesiz öteki yüzü

"Hanımlar ve beyler, saygıdeğer arkadaşlar,

Sizlere hoş geldiniz diyor ve başarılı çalışmalar diliyorum.

Sırp milletinin tertemiz ve lekesiz ikinci yüzünü ve bu bilinci gösterdiğiniz için hepinize saygılarımı sunmak istiyorum.

Saraybosna'ya gelme cesareti gösterdiğinizden ve gerçeği dile getirdiğinizden dolayı sizleri tebrik ederim... Sizler, Sırp halkın silahlı kanadını temsil etmiyorsunuz, siz bu milletin silahsız kanadınız. Onların silahları, sizin ise kelimeleriniz var. Ve kelimelerin silahlardan daha güçlü olduğu pek çok kere kanıtlanmıştır.

Temsilen size hitap ediyor olduğum resmî Bosna-Hersek hükümetinin hedefi, demokratik Bosna-Hersek'i veya hiç kimsenin dini, milleti veya politik görüşü nedeniyle hor görülmeyeceği bir devleti oluşturmaktır. İnanıyoruz ki bu, medeniyetin bel kemигini teşkil etmektedir."

Bosna-Hersek'in Sırp vatandaşları ikinci kongresinde
yapılan konuşmadan alıntıdır, 9 Nisan 1995

BM'nin seyirciliğinde soykırım

Saldırıların başından sonuna deðin bir savaş dönemi lideri olarak Aliya İzzetbegoviç, Bosna-Hersek ordusunu gizli bir şekilde silahlandırmıştır. Bu çalışmalar, savaş hattında bazı durum değişimlerine ve böylece müzakerelerin konumunun da değişmesine sebep olmuştur.

Baðış anlaşması yoldaydı... Fakat 1995 yılının yazında, BM tarafından

korunduğu söylenen Srebrenitsa ve Zepa'nın kuşatılmış bölgelerinde, Bosnalı Sirplardan oluşan siyasi ve askerî yapılar, Slobodan Miloševiç rejiminin yardımıyla, bu bölgeye sahip olmak amacıyla silahsız erkek, kadın, çocuk ve gençlerden oluşan 8 ila 13 bin kişiyi katlederek bir soykırım gerçekleştirdiler. Bu soykırım dünya televizyonlarının, BM ve uluslararası toplumun bilgisi dâhilinde ve gözleri önünde gerçekleştirildi.

Dayton Anlaşması

Başkan Aliya İzzetbegoviç'in Bosna ile ilgili gerçeği kanıtlama ısrarı, savaş hattında ordunun ilerleyişi, Srebrenitsa'daki soykırım ile birlikte saldırganların ahlaklarının zayıflaması, Tuzla meydanındaki Çetniklerin suçları, Saraybosna Markale'deki Pazar Yeri katliamı ve Batı Avrupa ülkelerinin başına geçen yeni liderlerin etkisiyle Bosna'da yaşıyanlara nihayet uluslararası bir tepki gelmeye başlamıştı. NATO askerî güçleri Çetnik sınırlarına Eylül 1995 tarihinde müdaхale etti. Savaşın son aşamasına, Amerikan Askerî Üssü'nde, 21 Kasım 1995 tarihinde imzalanan Dayton Anlaşması ile ulaşılmış olundu. Bosna-Hersek devletinden üç temsilcisinin yanı sıra, Sırbistan ve Hırvatistan siyasi temsilcileri ve dünya güçleri tarafından imzalanan bu anlaşma ile bir kez daha, Bosna-Hersek'in özerkliği ve tarihi sınırları teyit edildi. Bosna grubu, ülkenin iki çok uluslu idari bölge şeklinde ayrılmasını kabul etmek zorunda kalmış ve anlaşmanın 7. ek maddesiyle bütün mültecilerin ve yerlerinden sürülen insanların özgürce evlerine geri dönmeleri teyit edilmiştir.

"Sayın Devlet Sekreteri,

Mr. Hoolbroke,

Anlaşmaya katılan saygıdeğer temsilciler, hanımlar ve beyler,

Bugün, Bosna ve tüm dünya için tarihî bir gündür. Bosna için tarihîdir çünkü -öyle umuyoruz ki- savaşın yerini barış almıştır. Dünya için tarihî bir gündür; çünkü Bosna'daki soykırım ve takiben gelişen her şey, birinci dereceden bir ahlaki sorun teşkil ediyor ve bu ahlaki sorun, dünyadaki her erkek ve kadın için endişe verici bir durum yaratıyordu.

Biraz önce imzalamış olduğumuz belgeler, Bosna-Hersek'in bütünlüğünü ve özerkliğini, hoşgörü ve özgürlüğü temel alan açık toplumun geleceğe yönelik gelişimini garanti altına almaktadır...

Ve halkımı sesleniyorum;

Bu adil bir barış olmayabilir, fakat bu, savaşın devam etmesinden çok daha adil bir şeydir. Böyle bir durumda, böyle bir dünyada, daha iyi bir barış teşkil edilemez.

Allah, sahip olduğumuz güç nispetince elimizden gelen her şeyi yaplığımıza, böylece halkımıza ve ülkemize yapılan adaletsizliğin boyutunun mümkün olan en az seviyede olmasına gayret ettiğimize şahittir."

İzzetbegoviç'in Dayton Barış Anlaşması'nın yürürlüğe konulmasının hemen ardından yaptığı konuşmadan alıntıdır. Dayton, 21 Kasım 1995

"Neden bu uzlaşmayı kabul ettik? Cevap basittir: Savaşı durdurmak için. Birçok talihsizlik, bela ve acı yaşanmıştır... Savaşın devam etmesi durumunda ise sonuçlar belirsizdir. Çünkü dünya bize açıkça şu mesajı göndermektedir ki,

bize savaş sırasında değil barış sırasında destek vereceklerdir."

"Oslobodenje" için yapılan beyanattan bir bölüm, 10 Eylül 1995

"Bosna Gayesi": Bütün hümanistlerin meydan okuması

1990 yılından 1995'e kadar Bosna-Hersek'i yok etmeye çalışan şeytani güçler, Dayton Anlaşması'ndan sonra da aynı şeyi yapmaya devam ettiler. Savaştan sonra gelen dönem, beraberinde yeni zorluklar, adaletsizlik ve ayrımcılık getirmiştir. Siyasi hayatının sonuna kadar Başkan Aliya İzzetbegoviç, ülkenin kurumlarını kuvvetlendirmek, mültecilerin dönüşünü sağlamak, işlenen savaş suçlarının mahkemeye taşınmasını sağlamak, daha iyi uluslararası ilişkiler kurmak ve insan haklarının yayılması için mücadele etti.

Sağlık durumu kötü olmasına rağmen, sonraki dört yıl boyunca da ülkenin kalkınmasına önemli katkılarda bulundu. Birçok uluslararası konferansta, "Bosna gayesini", tüm dünyadaki hümanistlerin bir meydan okuması olarak vurgulamaya devam etti. O, Doğu ile Batı'yı birleştirmek istiyordu.

Dünya politikacıları, kurumlar ve medya, ona birçok ödül verdi.

Kötüleşen sağlık durumundan dolayı, Ekim 2000'de, Bosna-Hersek başkanlığı görevinden çekildi. Bir yıl sonra, Demokratik Hareket Partisi'nin (SDA) ömür boyu onursal başkanı olarak seçildi.

"1991-1992 yılları arasında, Bosna-Hersek'in 'büyük Sırbistan'ın' bir eyaleti hâline gelmesi noktasında gerçek bir tehlke mevcuttu. Bunu engelledim ve bunu, elde ettiğim en büyük şeref olarak kabul etmekteyim. En büyük hatam ise, barış içinde olan, bölünmez, demokratik ve huzurlu bir Bosna-Hersek'i kurma sürecini yeterince hızlandıramamaktır."

Dnevnik TV BİH ile yaptığı röportajdan, 6 Haziran 2000

Ebedi hayatı geçiş

Aliya İzzetbegoviç, sağlık durumunun iyice kötüleşmesiyle birlikte 2003 Ekim'inin başlarında hastaneye kaldırıldı. Durumu biraz iyileşince, arkadaşlarından, iş arkadaşlarından, ülke politikacılardan ve dünya politikacılardan birçok ziyaretçiyi kabul etti. ABD Eski Başkanı Bill Clinton ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı R. Tayyip Erdoğan onu en son ziyaret edenler arasındaydı.

Hastalık ve endişelerden yorgun düşmüş bir hâlde, 19 Ekim 2003'te pazar günü ebedi hayatı geçti. Onun düşüncelerine ve siyasi hedeflerine saygı duyan 150 binden fazla vatandaş cenazesine katıldı. Naaşı, Kovaci Şehitler mezarlığında toprağa verildi. Allah ona rahmet eylesin!

Iqbal from the West: Alija

PROF. DZEMALUDIN LATIC

Translated from Bosnian language by Sadina Gagula-Paladic

Alija Izetbegovic's contemporary Turkish man wrote that Alija is "Iqbal from the West". In spite of being pretentious, this remark was basically correct. Like the biggest figure of the Islamic thought in the twentieth century, Muhammad Iqbal, the thinker of Pakistan, Alija Izetbegovic was primarily addressing the issues of human freedom, revival of Islamic thought in our era, improving the sad status of Muslim people, relationship between world of Islam and West, connecting Islam and other world religions and the like.

Before the Communist regime arrested him because of his ideas, Izetbegovic had published three books: Problems of Islam's Renaissance, Islam between East and West, and The Islamic Declaration. Even though he did not study theology, he used to write "about the testimony of his religion" as he was accenting himself. Thereby his books are full of original thoughts and matured experience; these books were written by a Muslim who thinks like a Western but feels like an Eastern; these books carry the seal of one of the most crude centuries and the fate of the author's unfortunate people, who live on the "big border", where "big country" plans, generous and barbarian ideas cross and different cultures and civilizations live together.

In the most famous of his books Islam between East and West (for which he got Feisal reward in 1993), Alija Izetbegovic makes a critical analysis on the strengths and weaknesses of two biggest social-political systems in the twentieth century, capitalism and socialism, and proposes Islam as an alternative to both, as a "third way". Writing about Christianity as a "pure religion", Izetbegovic sees Islam as a "link between religion and politics", as a "bipolar unity". Even from the religious aspects, he sees Islam, as a "middle way", which combines Christian spiritual and Jewish material call. This author offers to Christians and Jews to live with Muslims in peace of the common Divine truth and heritage on the whole Planet.

Because of having written Islamic Declaration, Alija Izetbegovic was sentenced to fourteen years of prison in 1983 by a communist court in Sarajevo. Since then, clamour related to this religious-political manifest has not stopped. The last decade of author's life, because of the continuous attacks on his work, because of many forgery of his ideas and political manipulations of it (by which some wants to justify atrocity done to Bosniaks!), the author did not want to talk about this book, he left this to the history.

"If the Christians would like that..."

And what does *Islamic Declaration* advocate? Social-political system based on Islam in those countries where the number of the Muslims is higher and such a system would not lead to harm or violence. It also advocates growing and affirmation of Muslim people; elimination of all kind of oppression; freedom of religious, art and political expression and organization; coexistence of people of different religions, nationalities and cultures; equality between man and

woman; rule of law; equity before the law; fight against corruption in government; elimination of idolatry and immoral acts and so on.

Thereby, living at the beginning and at the end of the same century and on two ends of world, one in the East second in the West, Muhammad Iqbal and Alija Izetbegovic confuted, by their wise words, the well known Hegel's thesis, said in Philosophy of History, that "desert" Islam had finished its historical mission long time ago and it had disappeared in the peace of Orient.

"Islamic world, heir to colossal cultural and political traditions and the proponent of living Islamic thought cannot remain in a state of vassalage for a long time. There is no power which can prevent the new Muslim generation from putting an end to this abnormal state of affairs!"

"As it recognizes God, but no dogma or hierarchy, Islam cannot turn into dictatorship and any form of inquisition or spiritual terror is thereby done away with."

"If Christians wish so, the future may offer an example of understanding and cooperation between two great religions for the well-being of mankind, just as the past has been the battlefield of their senseless intolerance and strife."

"We have lived with the Jews for centuries and built such a common culture together that in some cases we cannot with certainty say what is Islamic and what is Judaic... Jerusalem is not only a question for Palestinians, or even for Arabs; It is a question for all Muslim people... We would like to differentiate between the Jews and the Zionist -if the Jews themselves summon up the strength to make this difference..."

From *Islamic Declaration*

Devotion to Fate

"Devotion to fate is soul-stirring answer to a great mankind theme on misfortune that no one can avoid... But, having come as a result of the feeling of disability and insecurity, devotion itself becomes a new power and a new security. Belief in God and His providence gives us such feeling of safety that could not be replaced with anything else. All courageous races used to believe in fate, said Emerson... But, devotion does not mean passivity... Devotion means independence towards human will according to the God's will. Obedience to God excludes obedience to a man. That is a new relationship between man and God and also a new relationship between the man and the other man... Devotion -that is the only human, dignified solution from the insolvability and nonsense of life, way-out without rebellion, despair, nihilism, suicide. That is the heroic feeling of not a hero but of an ordinary man in unavoidable life troubles... Devotion -your name is Islam!"

From the book Islam between East and West

Against Fascism and Communism

Alija Izetbegovic was born in 1925 in Bosanski Šamac, but he had grown up in Sarajevo. His parents, father Mustafa and mother Hiba, had four more kids.

Alija had finished First gymnasium for man in 1943. During the Second World War, hunted by Ustasha, rejecting fascistic and later communistic ideology and practice, he joined Mladi Muslimani (Young Muslims), an organization of college and university students, whose aim was to save Bosnian-Muslim people from biological, and after the war, spiritual extinction.

His first arrestment was in 1946. He stayed in the prison until 1949. During that time, the Communist regime killed his best friends from the organization Mladi Muslimani, and sent thousands to prisons to serve there for multiple years. This is how the biggest anticommunist movement in South-East Europe was destroyed.

He got married to a girl named Halida Repovac, with whom he had three children: Lejla, Sabina and Bakir.

Fourteen Years of Prison -For Words and Thoughts

Because of his intellectual engagements, the Communist government sentenced him and twelve more Bosniak intellectuals for 14 years of prison, in the famous "Sarajevo's process" in the year 1983.

During this mounted process, many protests and petitions for releasing all convicted were coming from the country and World, to mention the petition of Predrag Matvejevec, international PEN-center, Organization of Islamic Conference, Amnesty International and Belgrade's twenty most famous writers and academics.

"I have experienced that as a strong, catharsical, final scene of the movie that ends with an act of injustice: innocent man was sentenced to fourteen years of jail, his face was covered by sadness and miraculous peace... I have thought Socrates' face must have looked like that while Athena's governors sentenced him to death penalty, which he had to finish it by himself."

Abdulah Sidran

"From 18 July to 19 August in 1983, twelve Muslim intellectuals were convicted in Sarajevo. This lawsuit will be marked in the history of newer Yugoslavian judiciary as an archetype of exemplar punishment for words and thoughts."

From the petition of Belgrade's writers and academics

Forming a Political Organization

Izetbegovic came out of prison at the end of 1988, after the decision of Parliament of Yugoslavia to give amnesty to all prisoners convicted for verbal violation. At that time, political situation in Yugoslavia was becoming more and more difficult: requests for democratization of the society and forming new parties were coming from Ljubljana, Zagreb and Belgrade.

Soon after there happened the fall of Berlin Wall; communist regimes all over the world fell one by one, and Yugoslavian federation too started to fall.

Alija Izetbegovic did not have any dilemma: his republic, Bosnia and Herzegovina, as well as his people are in the tragic position for the second time in the twentieth century. In order to avoid the bad situation, which was experienced during the Second World War, at a time when Bosnian Muslims faced the war without any political organization and having no arms, Alija organized a party named Party of Democratic Action (Stranka demokratske akcije-SDA) on 27 March 1990, this opened the process of democratization of the society and introducing multiparty political system in Bosnia and Herzegovina.

Non-Achieved Salvage of Yugoslavia

At the first multiparty elections held on 18 November 1990, SDA gained 86 of total 240 mandates of delegates. In addition, in the Presidency of Republic of Bosnia and Herzegovina, it gained 3 out of 7 members. In the constitutional meeting of the Presidency of Republic of Bosnia and Herzegovina, Alija Izetbegovic was chosen as President. According to the election results a government was formed based on the coalition SDA-HDZ (Croatian Democratic Union-Hrvatska demokratska zajednica)-SDS (Serbian Democratic Party-Srpska demokratska stranka), but this government never functioned because of totally different views on Republic of Bosnia and Herzegovina and its internal constitution.

SDA led by Alija Izetbegovic, since its beginning, was for the integral Bosnia and Herzegovina as a civil republic within or outside of Yugoslavia. He thought that existence and democratization of Yugoslavia was the key element for peaceful solution of its crisis and the biggest interest to his people; that is why he was active in the work of the presidency of SFRJ together with presidents of other republics. However, Yugoslavia could not survive due to two reasons. One was the decision of Serbian regime, led by Slobodan Miloševic, to form a great Serbia and the second one was the secret agreement between Miloševic and president of Republic of Croatia, Franjo Tuđman, to divide Bosnia and Herzegovina,. The last such try was the plan made by the president Izetbegovic and Mr. Kiro Gligorov, the then president of Republic of Macedonia.

"I was emotionally connected to Yugoslavia, and maybe as a Muslim I felt that crush of Yugoslavia was not good for us. Even though the largest concentration of Muslims was in Bosnia, they also lived in Serbia, Montenegro, Macedonia, Kosovo, Croatia and Slovenia. In my last word in the court in 1983, I said that I love Yugoslavia but not its government".

from *Memories*

"Bosnia and Herzegovina as a civil republic -that is definitely the choice of the Muslim people. Not Islamic, not socialistic, but civil republic! But for this, acceptance of Serbs and Croats is necessary... If Slovenia and Croatia step out from Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina will not stay in broken Yugoslavia! Bosnia and Herzegovina does not accept to stay in "big Serbia" and to be its part!"

From the speech given on pre-election meeting in Velika Kladusa on 15 September 1990

Avoiding the War

After the secession of Slovenia and Croatia from the system of Yugoslavia, Parliament of Bosnia and Herzegovina brought the Resolution about sovereignty and the decision about referendum where the citizens were invited to vote for the sovereignty of their country. Referendum question was: "Are you for sovereign and independent Bosnia and Herzegovina, state of equal citizen: Muslims, Serbs, Croats and other people living in it?"

"This is not our war!" Mr. President Izetbegovic responded to the General headquarters of so-called Yugoslavian National Army (JNA). He rejected its order to perform mobilization in Bosnia and Herzegovina during the JNA's attack on Croatia.

He was aware that even if Bosnia and Herzegovina stayed within Yugoslavia, it would not stop the war, because in that case, Croatia would ask for the part of Bosnia where the most of citizens are Croats, and Bosniaks. Thus other citizens not belonging to any side would be degraded or forced to fight for others' interests.

During that dramatic period, president Izetbegovic established his first, but very important international relationships. His first ceremonial meeting was in Vienna upon his visit to Austria. In this meeting, he met with Kurt Valdheim, former United Nations General Secretary, and also with Alois Mock, the then minister of foreign affairs of the Republic of Austria who was a big friend of Bosnia and Herzegovina. After that, he had visited Iran, Turkey and the United States of America. In addition, he attended the congress of the EU ministers in Rome, followed by his visit to Papal John Paul II. Then he visited patriarch Pavle, head of the Serbian Orthodox Church in Belgrade.

President Izetbegovic used all these meetings to emphasize an urgent need to solve the crisis in Yugoslavia and especially in Bosnia and Herzegovina in a peaceful manner.

"Bosnia used to have both war and peace together. What makes the today's situation different is that the war threatening will not be the usual war. That would be the total war, and most of the main actors of the event are either not aware, or they pretend to be unaware... It is necessary to avoid a conflict in any way, because in the case of conflict, which would not be usual and limited one, everything becomes nonsense. We have fully understood that. It is necessary for everybody to understand. Our choice for peace is more than the usual love for peace. It is a feeling of responsibility in the best meaning of that word".

From the speech given at the First congress of SDA, 1 December 1991

Threats on Degradation of Bosnian Muslims

Leaders of Bosnian Serbs denied referendum of Bosnia and Herzegovina and protect Serbian community to respond independently on its issue. On the parliamentary speech, leader of Serbian Democratic Party (SDS), future war criminal, Radovan Karadzic, was openly threatening Muslims and peace in Bosnia and Herzegovina.

Referendum was held on 29 February and 1 March 1992. 63% of the citizens responded to the referendum, voting for sovereign and independent state of Bosnia and Herzegovina. Based on this referendum, the European Union recognized Bosnia and Herzegovina on the 6 April 1992, and the day after this, USA did the same. The same day Karadzic and Milošević started total criminal armed attack with the aim to destroy internationally recognized Bosnia and Herzegovina and to destroy its Muslims as well as other patriotic citizens.

In the war twirl, Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina made the decision of forming an Army of Republic of Bosnia and Herzegovina and the war government.

In The Hell of Sarajevo

While he was coming back from the peace negotiation in Lisbon on 2 May 1992, together with Vice President Dr. Zlatko Lagumdzija, and daughter Sabina, Izetbegovic's official translator, he was arrested by JNA in the Sarajevo airport.

That was one of the most dramatic war days in Sarajevo where the defense forces had the most significant battle for the city.

"In 'hot' nights and days, there are no places in the hospitals, there is lack of space in dead houses - the dead bodies need to be ordered on the streets - there are no places in the graveyards. Since the funerals are favorite places for sniper shooters, they should be improvised on less exposed places (park in Kovaci) or darkness of night should be used to secretly bury the victims... After being in the hell of Sarajevo no one can stand untouched!"

Juan Goytisolo, Spanish writer, Sarajevska sveska

Chetnik's Concentration Camps

"...We called upon the world and explained that this mischief is not only the business of Bosnia and Herzegovina, or of the Balkans, or of Europe only. It is a matter that has planetary meaning. Because, ethnical cleansing and concentration camps, which rises like a black mushroom in the middle of Europe, in the last years of the twentieth century, remarks the true darkness of civilization. So they are concern of every human being equally... That world did not hear us... Is the reason the moral weakness of today's world or the fact that the victims are Muslims? ... Use your influence to make international community do their obligations towards a small country, internationally recognized and a member of the UN, which is a victim of aggression! Stop the genocide on Muslim people in Bosnia and Herzegovina! ..."

Speech given in the meeting of ministries of foreign affairs of members of the OIC in Jeddah, 2 December 1992

"...We did everything to avoid this war. We have proved experimentally that this war could not be avoided, no matter how big the willingness for compromises were. Thereby, from this stand, I call for a strong determination to manage the crisis and save the people! In spite of all of that, we will survive. We will judge those who are guilty and forgive those who are misguided when, if God's will, we win in this imposed war!"

From the greeting words
in the Congress of Bosnian-Muslim intellectuals, 23 December 1992

Call to the United Nations

During the aggression, president Izetbegovic had to decide on the most difficult decisions. He was active in all peace negotiations organized by international community. In Europe, United States, Africa and Asia, in the many conferences and meetings, especially in United Nations, he used to warn about the terror happening in Bosnia and Herzegovina. UN and the most powerful Western countries made the war against terror more difficult by making embargo on arms import and making the country impossible to defend itself.

"I have offered a vision of secular and democratic, decentralized and multinational country established on peaceful coexistence and tolerance. Unfortunately, this offer that we have presented to you will stay irrelevant if this organization does not have fateful attitude towards our defense or it provides us an alternative with a total right for self defense. International community cannot take steps showing its intention to protect us and at the same time, denies

the sources for our defense. If it becomes clear that none helped us fatefully, we must have right for self defense. The current embargo on arms tied our hands in the times when our country is choked. Embargo deprives us from the only efficient source of defense. In doing so, they help the aggressor. Embargo on arms for Bosnia and Herzegovina must be canceled."

From the speech in the General Parliament of the UN, 23 September 1992

Attempt to Install an Illegal State: Herceg-Bosna

At the end of 1992, in the middle of great Serbian aggression and ignorance of the United Nations on fair requests of president Izetbegovic, leaders of Croatian people in Bosnia and Herzegovina, backed up by the then president of the Republic of Croatia Dr. Franjo Tudjman and some of his associates, started to form illegal state so called "Herceg-Bosna" within the state territory of Bosnia and Herzegovina. Army association of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Croatian Defense Council (Hrvatsko vijeće obrane-HVO), asked to have military superiority and command over the units of the Army of Bosnia and Herzegovina, which caused large military conflicts in Herzegovina and middle Bosnia. HVO soon committed terrible crimes on Bosnian Muslims, especially in Ahmici near Vitez, opened concentration camps in Dretelj and on Heliport in Herzegovina and deported Bosniak citizens from the conquered territories. Unfortunately, some local commanders and outrageous forces of Army returned with two war crimes on Croatian civil citizens in Uzdol and Grabovica, the village near Jablanica. Such event flow was suited not only to big Serbian aggressor, but also to those UN members who treated the aggression on Bosnia and Herzegovina as if it was a civil war.

"Mister President,

I am responding to your letter from 27 January, related to the last conflicts between the units of the Army of Bosnia and Herzegovina and HVO in the middle Bosnia... Deeper reason for the conflict existing in central Bosnia is strive of some people from HVO to continue with installing a kind of state community within the state of Bosnia and Herzegovina. This is the real cause of tensions and increasing lack of confidence between two people and we need to face with this fact... Bosnia and Herzegovina decided to cooperate with Croatia during the time when it was much less painful to approach to stronger side and stay in Yugoslavia. Our decision was not some calculation interest, but rather a fact of principle and consistency. I remind you that we had refused to send our boys into JNA when it was destroying Croatia, and large number of these young men fought willingly and died for Croatian sovereignty and freedom. We expected that there would be revenge of Yugoslavian army for our choice, and that happened. We did not expect that Bosnian refugees in Croatia would be regarded as undesirable, and weekly armed Army of Bosnia and Herzegovina as aggressor in its own country.

At the end, I agree with your appeal about Croatian and Muslim people's stopping mutual enmity and making full cooperation in the defense from the common aggressor and in finding a solution for peaceful coexistence of two equal people in Bosnia and Herzegovina."

Extracts from the letter written
to the president of Republic Croatia, Dr. Franjo Tudjman 28 January 1993

All We are from One Man and One Woman

In the worst war terrifying scenes, while his country was losing its best sons every day, and it was all in blood and ashes, president Izetbegovic did not lose his moral principles adopted from his religion, his family and his nation. He never spoke any harmful word against any nation, he never called for revenge or injustice, he never stopped to believe in the victory of good over evil, he was never arrogant; he accredited every success he had to the Creator, and all mistakes to himself. Upon receiving the reward "King Feisal", the biggest award for writers and scientists in Islamic world, he thanked to Hadimu'l-Haremein, King Fahd bin Abdul-Aziz, for his polite sponsorship and hospitality and to king Feisal for his generous deeds, he said:

"Your Royal Highness Crown Prince,
Your Excellencies,
Dear brothers and friends,

...Islam teaches us that we all come from one man and one woman, that we are divided into nations and tribes only to meet and understand each other. We were taught to keep and protect human life and nature by protecting and maintaining those values that we all regard them as universal. Therefore, achievements in science, art and other fields are to serve Islam and thus to human being, by promoting peace among people and preventing enmity and destruction, this also serves to Islam.

Since man lives between good and evil, one must take good care of these values, propagate and maintain them in all places and times. When these values are forgotten, man leaves the rules of his Creator and starts the road of evil and destruction. My country is an alive proof showing what aggression and noninterest for sufferings of other human beings can do to the life on the Earth. The people of Bosnia and Herzegovina live for centuries in this place, where East and West meet and try to build a bridge of tolerance and understanding between the two worlds. Now, these people are harshly punished; even the traces of this noble human effort are turning into ashes. Bosnian Muslims are killed and chased especially just because they are Muslims. However, they are winners -because, in spite of all, they keep on their heroic fight against dark forces, hate and destruction..."

Other, Spotless Face of Serbian Nation

"Ladies and gentlemen, respected friends,
I would like to greet you and wish you successful work.

I would also like to express my respect to all of you who represent consciousness and the second spotless face of the Serbian nation.

Congratulation on your courage to come to Sarajevo and speak the truth... You do not represent an armed part of the Serbian people, you constitute the unarmed part. They have guns, you have words, but word has shown many times to be a strong weapon.

The goal of the legal government of Bosnia and Herzegovina, in whose name I am addressing you, is democratic Bosnia and Herzegovina or, as we like to say,

a state in which no one will be chased because of his/her religion, nation and political view. We believe that it is a backbone of civilization..."

From the speech given to the participants of the Second Congress of the Serbian Nationality Citizens of Bosnia and Herzegovina, 9 April 1995

Genocide with the Presence of the United Nations

As a war lord, from the beginning up to the end of aggression, Izetbegovic armed secretly the Army of Republic of Bosnia and Herzegovina. This politics led to the position change in the frontline, and thereby improving negotiation positions. Peace agreement was about to come.

But, in the summer 1995, in enclaves Srebrenica and Zepa, which were called protected zones by the UN, in order to have compact territory, political and military structures of Bosnian Serbs with the help of Slobodan Milošević's regime, did a genocide in Srebrenica and Zepa by killing between eight and thirteen thousands unarmed man, boys, young man, women and children. This genocide happened in front of cameras of world TV stations, with the UN and international community having knowledge on it.

Dayton's Agreement

Persistence of president Izetbegovic in proving the truth about Bosnia, progress of the army in the frontlines, weakening the moral of attackers as well as the genocide in Srebrenica, Chetniks' crimes in the square in Tuzla and in the open market in Sarajevo's Markale accompanied by the influence of new leaders in Western European countries finally brought up international reaction. NATO started military attacks on Chetniks' lines in September 1995, when final phase of the war started, finalized by the agreement signed in American military basement in Dayton on 21 November 1995. This agreement that was signed by three political representatives in Bosnia and Herzegovina and also signed by Serbia and Croatia and governing world forces, once more confirmed the sovereignty of Bosnia and Herzegovina in its historical borders. Bosnian team must accept administrative division of country into two multiethnic entities, and Annex 7 confirmed that all refugees and displaced persons could freely return to their homes.

"Mr. Secretary of the State
 Mr. Hoolbrooke,
 Respected Contact-Group Representatives,
 Ladies and Gentlemen,

This is a historical day for Bosnia and for the world. For Bosnia, because the war will be replaced -we hope- with peace. For the world, because the genocide in Bosnia and everything that follows it was the moral question of the first order and moral issue is concern of every man and every woman in the world.

The documents that we have just signed guarantee the protection of sovereign and the whole Bosnia and Herzegovina and future development of open society based on tolerance and freedom...

And I address my people:

This may not be just a peace, but it is fairer than the continuation of the war. In such a situation, in such a world, better peace could not be established.

God is our witness that we have done everything that we could so that the size of injustice to our people and our country becomes as less as possible." (From the statement that president Izetbegovic had read just after the initial of the Dayton's Agreement about Bosnia and Herzegovina, Dayton, 21 November 1995)

"Why did we accept this compromise? The answer is simple: to stop the war. It has been a lot of misfortune and people's misery...In the case of war continuation, the outcomes are unsure, because the World is sending us clear message that we have its support for the peace but not for the war."

Part of the statement given for "Oslobodenje", 10 September 1995

"Idea of Bosnia": Challenge of All Humanists

The evil forces that were destroying Bosnia and Herzegovina from 1990 up to 1995 continued to do the same after the Dayton's agreement. After war period, new difficulties, injustice and discrimination were brought. Until the end of his political engagement, President Izetbegovic was fighting for strengthening the country and its institutions, return of refugees, bringing convicted for the war crime into the court, making better international relations, spreading human rights...

In spite of bad health condition, he gave a significant contribution to the country development in the following four years. In many international conferences, continuing to emphasize "idea of Bosnia" as planetary challenge for all humanists, he was trying to join East and West.

World politicians, associations and media awarded him with many prizes and rewards.

Because of bad health status, in October 2000, he drew back from the position of president of Presidency of Bosnia and Herzegovina. A year later he was chosen for a lifelong honored president of Party of Democratic action (SDA).

"From 1991-1992 there was a real danger that Bosnia and Herzegovina would become a province of the "great Serbia". I prevented that, and I regard this as my biggest credit...My biggest failure is the slow process of establishing whole, democratic and prosperity Bosnia and Herzegovina in peace"

From the interview for Dnevnik TV BiH, 6th June 2000

Departure into Eternal Life

At the beginning of October 2003, he was hospitalized. After his health improved he started receiving visits from many of his friends, coworkers, politicians and world politicians. Among the last visits was the visit of former president of the USA Bill Clinton and the prime minister of the Republic of Turkey Taip Erdogan.

Exhausted with sickness and worries, he left to infinite life on Sunday, 19th October 2003. More than 150,000 citizens, patriots and those respecting his thoughts, activities and political goals, attended his funeral. He was buried in martyrs' cemetery in Kovaci. May Allah be merciful to his soul!

Tarihi ve Kültürel Perspektiften AB'nin Balkan Kimliğinin Oluşumu Üzerindeki Etkisi

Dr. MİLAZİM KRASNİQİ

İngilizceden çeviren: Selda Şen

Demir Perde'nin çöküşünden sonra Avrupa Birliği'nin Balkanlar üzerindeki etkisi daha da belirginleşmiştir. Gelgelelim bu etki devletten devlete, ulustan ulusa farklılık göstermektedir. Siyasi ve ekonomik etki, Romanya ve Bulgaristan'ın 2007'de AB bünyesine katılmasıyla birlikte zirveye ulaşmıştır. Ancak her iki devlete de milyarlarca avro aktarılmasına rağmen özellikle yol-suzluk ve organize suçla mücadelede buralarda Avrupa standartları yeterince yaygınlaştırılamamıştır. Öyle ki, bu nedenle AB, 2008 yılında Bulgaristan'a ayırdığı fonların bir kısmını dondurmmuştur.

Arnavutluk, Kosova, Bosna-Hersek ve diğer bazı ülkelerde AB'nin etkisi ekonomik olmaktan ziyade propaganda amaçlı ve psikolojiktir. Avrupa entegrasyonunun en ateşli savunucuları, Kosova, Arnavutluk ve Makedonyalı Arnavutlar arasından çıkmaktadır. Bunun nedeni ise Arnavutların Balkan uluslararası arasında en fazla baskı görmüş ulus olmalarında aranmalıdır.

Öte yandan, uyum politikalarıyla desteklenmesine karşın Makedonya ve Sırbistan'ın AB'ye karşı tutumlarında büyük bir değişme yaşanmamıştır. AB, 11 Mayıs 2008 genel seçimleri esnasında Sırbistan'a İstikrar ve İşbirliği Anlaşması'na imza atma imkânı sunmuş; ancak eski lider Slobodan Milošević'in partisi Sırbistan Sosyalist Partisi'nin Boris Tadić ile koalisyon'a giderek Avrupa yanlısı bir hükümet kurmuş olmasının dışında hiçbir sonuç elde edilememiştir. Bu noktada, bazı liderlerin insanlığa karşı işlenmiş suçlarından dolayı Uluslararası Eski Yugoslavya Ağır Ceza Mahkemesi (ICTY), Lahey Mahkemesi ve Sırbistan'daki bazı mahkemelerce yargılanıp cezalandırılmış olması, Sırp hükümetinin ne derece Avrupa yanlısı olduğunu en iyi göstergesidir.

Hırvatistan ise, AB'ye giriş sürecinde büyük bir ilerleme kaydetmiştir ve bir sonraki genişleme devresinde AB'ye katılmak üzeredir. Türkiye'nin üyelik sürecindeki konumuya, başta Fransa ve Almanya olmak üzere bazı üye devletlerin Türkiye'yi AB'ye tam üyeliğe kabul etme noktasındaki tereddütleri ve itirazlarından dolayı henüz tam olarak saptanamamıştır.

1981'de üye olan Yunanistan'ın yanı sıra, Kıbrıs Rum kesimi 2004'te AB'ye üye olurken Türk kesimi entegrasyon sürecinin dışında tutulmuştur. Bahsi geçen bu iki ülkenin Balkan devletlerinden bazlarına yönelik baskı uygulama noktasında konumlarını kötüye kullandıkları olaylar mevcuttur. Yunanistan, Makedonya'ya ismi konusunda baskı yaparken Kıbrıs konusu Türkiye'ye karşı bir Truva atı gibi kullanılmaktadır. Yunanistan aynı zamanda Kosova'nın bağımsızlığına karşı sesi en çok çikan ülkeler arasındadır.

Tüm bu ayrıntılar bölgesel bir dayanışmanın olmadığını delilidir. Aslında Balkan ülkelerinin AB'ye entegrasyon süreçlerinde farklı seviyelerin ve AB'ye karşı farklı psikolojik tutumlarının var olması, Balkanlarda siyasi, ekonomik ve jeopolitik anlamda bir birliğin olmadığını kanıtlamaktadır. Ne şu anda kültürel ve dinsel anlamda bir Balkan kimliği vardır ne de geçmişte böyle bir birlilik olmustur.

Hatta akademisyen Mark Mazover'e göre, Balkan isminin kendisi yarımdaya sonradan verilmiş bir isimdir. Ona göre bu isim bir dağın ismi olup, bugünkü Balkanlar 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başlarına kadar Rumeli yahut Avrupa Balkanları olarak biliniyordu. Mazover'e göre bu ismin menfi çağrımlar yaparak yaygınlaşması ise 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında olmuştur: "Balkan, zamanla coğrafi bir kavramdan çok daha fazlasını ifade etmeye başlamıştır. Kavram bizatihî, geçmişteki kullanımlardan farklı olarak, başka yerde bulunması zor şiddet, çöl ve ilkelikle alakalı güçlü çağrımlar içermektedir."¹

Peki, bölgeye verilen bu yeni isim niçin böylesine olumsuz bir mana taşımaktadır? 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başında (Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan gibi) güneydeki Slav ve Ortodoks devletlerin genişlemesi, Çarlık Rusya'sının desteklediği kanlı komplolar yoluyla sağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na karşı 1912'de Arnavutların yoğun olarak yaşadığı topraklarda gerçekleştirilen sinsi saldırının temelleri, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında imzalanan ve sadece İmparatorluğun yenilmesini değil Arnavutluk topraklarının da paylaşılmasını sağlayan pek çok anlaşma, protokol ve "özel ilave"lerde yatkınlıkta. Komplonun tam anlamıyla harekete geçirildiği gün olan 18 Ekim 1912 ile aynı günde savaşın ilan edilmesi tesadüfi değildir.

Korkunç zulümler eşliğinde, bu ülkelerin yeni kimliği olarak Balkan kimliği, olabilecek en olumsuz isimlendirmeyi almıştır. Bunlara tanık olan *New York Times* muhabiri Pickthal şöyle söylemektedir: "Hristiyan istavrozu altında Sırplar tarafından Kosova'da işlenen vahşet, tüm olası kan emici içgüdüleri aşmıştır." Yine, Üsküp'te bulunan bir Avusturya-Macaristan şansolyesi 22 Ekim 1912'de Priştina'ya girdiklerinde Sırp askerî güçlerinin 5000 Arnavut'u katlettiğini rapor etmiştir.²

Slav-Ortodoks devletlerin, bölgenin İslam'dan arındırılması yönündeki amaç ve politikaları göz önüne alındığında Müslüman Arnavutlar ve Bosnalıların 1912'deki bu Slav-Ortodoks dalgasından kurtulmuş olmaları şaşırtıcıdır. I. Dünya Savaşı sonrasında Sırp-Hırvat Sloven Krallığı'ndaki ulusal azınlıkların korunmasına yönelik Sen-Jermen Anlaşması 1912'de Sırp devletindeki azınlıkları, yani Arnavutlar ile Türkleri dışlamış ve böylelikle bir İslam'dan arındırma projesini yeniden var etmiştir.

Balkan savaşları esnasında Karadağlılar ve Bulgarların, sonrasında bilhassa I. Dünya Savaşı'ndan sonra Arnavutların soyunu kurutma projesiyle devam eden Sırpların yaptığı barbarlıklar, bu iki ulus arasına derin bir nefret sokmuştur. Bu nedenle, bugün özellikle Kosova'daki Arnavutlarla Sırplar arasındaki mevcut yanlış anlamalar, büyük şiddet potansiyeli haiz bu tarihî köklerden etkilenmektedir.

Arnavut topraklarının 1912'de vahşice işgal edilmesinden sonra 1938, 1945,

1953 ve 1989'da, Arnavutların fiziksel olarak yok edilmesini hedeflemiş olan pek çok proje açığa çıkarılmıştır. 28 Haziran 1989'da Gazimestan'da Kosova Savaşı'nın 600. yıl dönümünde, Slobodan Miloşeviç, 600 yıl sonra (Kosova Savaşı, 1389) hâlâ savaşta olduklarını ve olmaya devam edeceklerini; bu savaşta her zaman gerçek silahlar kullanılmasa da silah kullanma seçeneğinin hep ihtimal dâhilinde olduğunu söylemiştir.³

İşbu sebeple, Balkan kimliğinin oluşumunda bizim çıkış noktamız şayet geçmişte yaşananlar olacaksa o zaman, aynı AB yapılanması içerisinde yer almada bir anlaşma ya da bir ilerleme yoktur. Tarih Türklerle Yunanlılar, Hırvatlarla Sırplar, Bosnalılarla Sırplar ya da Bulgarlarla Yunanlılar arasında olduğu gibi diğer uluslar arasında da bir iş birliğini teşvik etmemektedir. Bu, tarihin Balkan kimliği için ortak bir zemin ve Avrupa entegrasyon süreci noktasında da ortak çıkarlar sağlamıyor olmasının sebebidir.

Basitçe söylemek gerekirse, Balkan kelimesini olumsuz bir anlama bürüyen *tarih* her şeyi sarsmaktadır. Bundan dolayı, AB tarihi tüm tartışmalardan ve entegrasyon sürecinden uzak tutulmalı ve yerine Balkan ulusları için daha iyi bir bakış açısı önermelidir. Sırpların "şanlı bir tarih'i olduğunu söyleyen son Demokrat ABD Başkan adayı Obama'nın bu ifadesi hiçbir olumlu gelişmeye katkıda bulunmamaktadır.

Mevcut kültürel değerler, bütüncül bir Balkan kimliğini etkileyebilecek ortak bir temel üretmemiştir. Balkan halklarının tek ortak kültürel değeri, yüzyıllar boyu süren Bizans ve Osmanlı imparatorlukları dönemlerinde ortak ve paylaşımı bir geçmişin yarattığı eklektik değerlerdir. Çünkü küçük uluslar kendi kültürel modellerini geliştirmemiş, bunun yerine diğer modelleri kendi kültürel ve toplumsal ihtiyaçlarına göre şekillendirip almışlardır. Bizans akritik şarkıları, destansı Boşnak ve Sırp şarkıları ve Arnavut savaş şarkılarının ortak pek çok özelliği vardır. Bunlar genellikle insanlar arasındaki farklılıklarını ve düşmanlıklarını vurgularlar, nadiren ortak bir destan teşkil ederler. Halk şarkılarıyla gayritabii ritim ve motif geçisi ve düzenlemeler sergiler.

Öte yandan, dinle ilgili farklılıklar bazı ulusların, özellikle de Türkler, Boşnaklar ve Arnavutlar gibi İslam'ı benimsemiş olanların farklılaşmasında önemli rol oynamıştır. Ortodoks ortamda, bağımsız ulusal kiliseler, ortak Bizans temellerinden ayrılmış bölgelerde kendi ulusal politikalarını geliştirmeye başlamışlardır. Bu nedenle bölgedeki Balkan uluslarının dinî açıdan ortak bir kimliği olduğu söylenemez; bilakis birbirine düşman dinsel kimlikleri vardır. Sırp ve Makedonya kiliseleri ile Sırp ve Karadağ kiliseleri arasındaki anlaşmazlıklar bu duruma örnek gösterilebilir.

Sırbistan, Boşnakları ve Arnavutları "İslami tehdit" gibi göstererek uluslararası arenada İslamofobiyi kamçılama yönünde muazzam bir çaba sarf etmektedir.

Tarih, kültür ve din konusunda hiçbir ortak zemini veya temeli olmayan böylesine karmaşık bir Balkan kimliğine AB'nin ne dereceye kadar etkisi olabilir? AB entegrasyon sürecindeki pratik nedenlerden dolayı şu anda geopolitik bir varlık olarak "Batı Balkanlar'a odaklanmıştır"⁴ (Balkanların doğu kesimi, yani -Türkiye hariç- Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya zaten AB bünyesi içerisindeindir.).

"Batı Balkanlar"da en büyük düşmanlıklar, Sırbistan'ın entegrasyon

sürecinin öünü tikayarak en büyük muhalif konumuna getirilmesiyle yaşanmıştır. Sırbistan'daki seçimler üzerinde etkili ve Kosova'nın bağımsızlığı üzerinde denetim sahibi olma şeklindeki AB taktikleri ise başarılı olmuş görünüyor. Ancak yine de bunların etkilerini sürdürüp bu toplumları dönüştürerek aradaki düşmanlık ve tartışmalara son vermeleri meselesi gelecekte hâlâ çözülmeyi bekliyor olacak. Entegrasyon sürecinin daha etkili hâle getirilmesi için AB'nin meşhur CARDS programı iki şeye yoğunlaşmalıdır: Yardım alan devletlerin ilişkileri ve bölgesel iş birliğinin teşviki. Sırpların Bosna-Hersek ve Kosova'da yürüttüğü etnik temizliğin sonuçlarından dolayı bu program daha çok geri döndürme sürecine dahil olmuştur. İlerleyen yıllarda yukarıda bahsedilen iki noktaya ve dolayısıyla entegrasyon süreçleri açısından devletler arasındaki farklılıkların giderilmesi üzerine yoğunlaşılması gerekmektedir.

CARDS programı, İstikrar ve İşbirliği Anlaşması'ni desteklemektedir. Fakat Balkan devletlerinin çoğunun bu anlaşmada imzası zaten bulunduğuundan program, bölgesel iş birliğini sağlayacak diğer noktalara odaklanmalıdır.

NATO'nun Milošević rejimi üzerindeki zaferinden sonra, 30 Temmuz 1999'da Saraybosna'da oluşturulan "İstikrar Paktı" inisiyatifi kendisini Balkanlarda değişen koşullara uyarladığı takdirde etkisini artturabilir. Paktın ana hedeflerinden birisi başlangıçta bölgesel iş birliği ve entegrasyondur. Fakat Balkanların en harareti noktası olan Kosova'daki Sırp-Arnavut ilişkilerine ne zaman dönsek, şu ana kadar hiçbir sonuç alınmadığını görürüz. Bunun nedeni, Kosova'nın bölgede gerçekleştirilen tüm girişimlerin dışında bırakılmış olmasıdır. Bugüne kadar Kosova'ya yapılan yardımlar, bölgesel iş birliği ve entegrasyon konusunda hiçbir etkisi olmayan başka kanallara gitti. İstikrar Paktı'nınsa, sonraları üç "çalışma masası"na ayrılacak olan "Bölge Masası" çalışması düzenlemesi teknik olup Pakt'ın yardımlarından devletlerin yararlanması yönünde ciddi bir etkisi olmadı.

İstikrar ve İşbirliği Süreci maddelerinden altısı, daha çok siyasi, yasal ve ekonomik meselelere odaklanmakta ve bu maddelerin hiçbirinde toplumun dönüşmesinde temel unsurlardan olan kültüre dair tek bir ifadeye yer verilmemektedir. AB politikaları Balkan devletlerindeki yönetimi şartlı ortaklık yoluyla değiştirmeye yönelikir. AB'nin Balkan toplumlarına yönelik politikasıysa henüz netleşmemiştir. Balkanörneğinde olduğu gibi, yolsuzluk yapan hükümet daireleri eliyle yürütülen projelere fon sağlanmış, bu nedenle de yapılan yardımların etkinliği azalmıştır.

Bрюksel'in dönüşüm sürecine etkisi eğitim, kültür ve medya üzerinde yoğunlaşmalıdır; çünkü bazı Balkan toplumları genel anlamda bu tür gelişmelerden yoksun kalmışlardır. Bu nedenle, hükümetlerle yapılan iş birliği stratejilerinde değişiklik yapılmalı ve toplumlar var olduklarını hissedebilmek ve katkılardan doğrudan yararlanabilmek için daha katılımcı olmalıdır.

AB makamları, her şeyden önce, yeni Avrupa ve Balkan kimlikleri konusunda ortak bir temel oluşturacak üniversite programlarının düzenlenmesini teşvik için devlet üniversitelerindeki projelere doğrudan fon sağlamalıdır. Ön yargı ve düşmanlıkların geçmişte kalması, ancak uluslararası kaderlerinin birbirine bağlı olduğunu iyice anlaşılması ve kabul edilmesiyle mümkünür. Üniversiteler, devletten ayrılarak, değişen toplumun ihtiyaçlarını daha hızlı bir şekilde aktarırken dil ve kültür eğitimiyle ilgili bölümelerin kurulmasını desteklemek

kayda değer bir girişim olacaktır.

İkinci olarak, AB ve içerisindeki yapılanmalar -öncelikle Avrupa Komisyonu-, Balkan devletleri hükümetlerini (büyük ölçüde gerçeklere dayanmayan) tarih kitaplarını gözden geçirmeye ve yeniden yazmaya teşvik etmelidir. Bu çerçevede, Nazizm ve Yahudi karşıtlığının (*anti-semitizm*) kınanması gibi, geçmişte yapılan tüm soykırımları kınayan bir bildiriye yer vermek yerinde olacaktır.

Üçüncü olarak, bir kısım medyanın suçtan arındırılması ve profesyonel standartları artırrarak etiğin geliştirilmesi, kamuoyunun bir diğerine -dişlayıcı bakışını değiştirmesine katkıda bulunacaktır. Ancak gerçekçi olmak gereklirse, bazı AB üyesi devletlerin politikaları bu kadar güçlüken Brüksel üzerindeki etkiyi artırmak kolay değildir.⁵ Türkiyeörneğinde gördüğümüz üzere, Fransa ve Almanya bu tür düzenlemelere engel olma noktasında çok büyük etkiye sahiptir.

Ote yandan bu yıl Fransa'nın girişimiyle Akdeniz Birliği kuruldu ve AB tarafından oy birliğiyle destek buldu. Bu birlik, daha geniş jeopolitik ve kültürel bir yapıyı içerisinde dâhil ederek Balkanlardaki ilişkilerin rahatlaması noktasında etkili olabilir.

Akdeniz Birliği, Arnavutlara karşı Sırpların asıl kıskırtıcısı olarak Rusya'nın yıkıcı varlığını dışında bırakıp Avrupa, Balkan ve Arap devletleri arasındaki dengeyi üretmede en doğal yapıyı temsil etmektedir.

Son olarak, bir yandan Balkan uluslararası arasındaki ilişkilerin sağlam ve sürekli bir biçimde geliştirilmesi, ote yandan bunların AB bünyesine entegrasyonu olasılığı, AB'nin Balkanlar ve Akdeniz üzerindeki Rusya etkisini sınırladığı veya azalttığı ölçüde artar. Ancak böylesine genişletilmiş -ve sonradan AB'ye ilhak olacak- bir birlik içerisinde yeni Balkan kimliğinin ortak temeli sorgulanabilir. Gelgelelim böyle bir sorgulamanın gerçekleşmesi uzun zaman alacaktır.

Şu an itibarıyla Balkanlarda barış, bir tarafta Kosova'daki güçlü NATO varlığı, diğer tarafta ise AB'ye katılım taktikleriyle muhafaza edilmektedir. Bu iki aktör olmasaydı Arnavut-Sırp çatışması tekrarlanıp duracak ve Sırp saldırganlığının olası kurbanları olan Boşnaklar ve Karadağlılar gibi, diğer uluslara da sıçrayacaktı. Durum değişmediği sürece, 1912'de Amerikalı muhabir Pickthal'in tanık olduğu üzere "Hristiyan istavrozu" gölgesinde bazı Balkan uluslarında işlenen vahşetten dolayı, ismi tarih boyunca menfi anımlar taşıyan bu istikrarsız bölgede AB'nin zaferinden söz edemeyiz. Büylesi bir tarih unutulmamalıdır. Bu sebeple geçmişin acı yükü olmadan, AB'ye tam anlamıyla entegre olmuş bir biçimde yeni bir isimle bu bölgeyi yeniden yapılandırmak daha uygun ve adil olmalıdır. Tarih bu görevi bizzat AB'ye vermiştir ve ne yazık ki bu, iyi yapılmış bir iş olmaktan hâlâ çok uzaktır!

Son notlar

¹ Mazower, Mark. Ballkani. Skanderbeg books: Tiran.

² Srbija i Albanci, Časopis za kritiko znanosti. Lubljana, 1989.

³ Pavlovic, Stevan K. Istorija iz imena. Danas, Juni, Beograd. (www.danas.co.yu).

⁴ Situated in 4.324.782 km²lik toprak parçası ve 497.198.740 sakiniley AB entegrasyon politikaları olmadığı zaman dahi ekonomik ve demografik anlamda gözle görülür bir etkiye sahip olabilecek bir süper güçtür.

⁵ Fareed Zakaria E ardhnja e lirisë kitabında AB üyesi ülkelerin bütçelerinin yalnızca %1'inin Brüksel'e gittiğiinden bahsetmektedir. Bu durum üye devletlerin AB politikaları üzerindeki etkilerinin gücünü göstermektedir.

The Influence of the European Union on the Balkan Identity

DR. MILAZIM KRASNIQI

After the fall of the Iron Curtain the influence of the European Union in the Balkans is evident. However, such an impact varies from state to state and from nation to nation in the region. The political and economic impact reached its peak with the accession of Romania and Bulgaria in the EU structures in 2007. Despite the fact that billions of Euros have been allocated to both of the states, the European standards have yet been attained, especially in combating the culture of corruption and organised crime, which consequently made the EU freeze some of the funds allocated to Bulgaria for 2008.

In Albania, Kosovo, Bosnia and Herzegovina and some other states, the impact of the European Union is more present in the propaganda and psychological plan, rather than the economic one. The biggest enthusiasts of European Integration appear to be the Albanians in Kosovo, Albania and Macedonia. The reason behind this enthusiasm lies in the fact that the Albanians have been the most suppressed of all nations in Balkans.

On the other hand, Macedonia and Serbia, despite of being favoured by the integrating policies of the EU, no major change in their attitude towards the EU has occurred. Though the EU offered Serbia a possibility to sign the Stabilization Association Agreement, during its parliamentary election of 11 May 2008, no results were achieved, except that the Socialist Party of Serbia of the former leader Slobodan Milosevic entered into coalition with Boris Tadic, thus enabling a pro European government. The fact that some leaders are tried and sentenced for crimes against humanity in the ICTY, Hague Tribunal and in some courts in Serbia, shows best how pro-European the Serbian Government is.

Croatia made substantial progress in the EU accession process, and is about to join the EU in the next extension round. However Turkey's position in the accession process is not yet defined due to the rejection and hesitation of some member states, mainly France and Germany, to accept Turkey with full rights in the EU family of member states.

The Turkish part of the Cyprus Island is kept out of the integration process, the Greek part became the EU member state in 2004, along with Greece, which joined the EU in 1981. There are occasions when these two countries abuse with their positions to exercise pressure against some other Balkan states. Greece is pressing Macedonia for its name, and Cyprus is being used as Trojan Horse against Turkey. At the same time, Greece is one of the most vociferous states against the Independence of Kosovo.

All these details prove a lack of regional solidarity. In fact, different psychological moods towards the EU, and the different levels in the integra-

tion process of the Balkan states in the European Union prove that there is no unified Balkan in the political, economical or geopolitical terms. There is no Balkan identity both in cultural and religious level. Such a unified Balkan and a common Balkan identity is absent now and has never existed.

The name *Balkan* itself is a late nomination to the peninsula according to the scholar Mark Mazower. According to him, the term served as the name for a mountain. Today's *Balkan* used to be known as *Rumeli* or *European Balkan* till the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century. The spread of the name in its negative connotations, Mazower argues, occurred during the Balkan wars in 1912 and 1913. He says: "At times, Balkan meant more than a mere geographical concept. The term itself, different from its ancestors, bears connotations strongly related to the violence, wilderness and primitivism, which are hard to be found elsewhere."¹

Why does this new title to the region bear such a negative sense? The extension of the south-Slav and Orthodox states (Montenegro, Serbia, Bulgaria and Greece) at the end of nineteenth and the beginning of the twentieth century, was a plot supported by the Tsarist Russia. The sly attack against the Ottoman emperor, in the territories with the majority Albanian population in 1912, was based on a number of agreements, protocols and "special annexes" between Serbia, Greece and Monte Negro, enabling thus not only the defeat of the Emperor but also the partition of the Albanian lands. There was no coincidence to declare the war on the same day, on 18 October 1912 as the complot was fully orchestrated.

Accompanied with terrible atrocities, the new identity of these states, the Balkan identity got the most negative denomination possible. The New York Times journalist, Pickthal, who was an eye witness, wrote as follows: "under the Christian cross, the atrocities committed by Serbs in Kosovo exceeded all possible bloodsucking instincts". Another Austrian Hungarian chancellor in Skopje reported when entered to Pristina on 22 October 1912 that Serbian military forces had executed five thousand Albanians.²

It is amazing how the Muslim Albanians and Bosnians survived after this Slav and Orthodox flood of 1912, taking into account the Slav-orthodox states' policy objectives of de-Islamization of the region. The Sen Zhermen Agreement for the protection of national minorities of the Serbian-Croatian-Slovene Kingdom after World War I, excluded the minorities of the Serbian state in 1912, namely the Albanians and the Turks, which reiterates once again the existence of such a de-Islamization project.

The barbarities committed by Serbs, Montenegrins and Bulgarians in the Balkan Wars, and especially the Serbs who have continued with the project of extermination of the Albanians after the World War I, ignited hatred between these two nations. Therefore the current misunderstandings, especially between the Albanians and the Serbs in Kosovo drive back to these historical roots, bear thus great potential of violence.

After savage occupation of the Albanian lands in 1912, many other projects have been discovered which aimed at the physical extermination of Albanians in 1938, 1945, 1953, reaching the irrational hostility peak in 1989. On the 600th anniversary of Kosovo Battle in Gazimestan, on 28 June 1989, Slobodan Milosevic had declared "After six centuries (since Kosovo Battle of 1389, note of the author) we are still and shall be in battles. These

battles are not armed, though they are never excluded".³

Therefore, if the history of the past has to be our point of reference in the process of Balkan Identity, then there is no agreement nor shall any progress can be made towards accession in the same EU structures.

History does not encourage cooperation between nations such as Turks and Greeks, Croats and Serbs, Bosnians and Serbs or between the Bulgarians and the Greeks. That is the reason why history provides neither common ground to be found in the Balkan identity, nor any common interests in the European Integration Process.

Simply said, the history, which has put the term Balkan itself in a negative sense, undermines everything. Due to this reason the European Union should omit history from all debates and integration process, and offer instead a better perspective for the Balkan nations.

The declaration of the latest democrat candidate for the Presidency of the USA, Barak Obama, who said that Serbs have a "heroic history", does not contribute to any improvements.

Cultural values produced no common basis that would have any influence in the Balkan identity. The only common cultural value of Balkan people is eclectics, which resulted from the common and shared life during centuries in the Byzantium Emperor and Ottoman Emperor. Small and occupied nations could not develop their own cultural models but have, instead borrowed and adopted other models and merged them to their cultural and social needs. Byzantium acritic songs, Epical Bosnian and Serb songs, and Albanian warrior songs have many features in common. They emphasise the differences and hostilities between people and provide merely for any common epos. Folk songs represent unnatural cross cuttings of rhythms and motives

Religious differences on the other hand, have played their role in the differentiation of some nations, especially of those who have embraced the religion of Islam such as the Turks, the Albanians and the Bosnians. In the orthodox midst, independent national churches had detached from the common Byzantium basis, developing thus their respective national policies in religion. Therefore in religion area one cannot refer to any common religious identity of Balkan nations. On the contrary, the religious identities are antagonist. Currently the disagreements exist between the Serbian and Macedonian Churches and Serbian and Monte Negro Churches.

Serbia is making enormous propaganda efforts to increase Islamophobia at the international level by representing the Bosnians and the Albanians as "Islamic threat". At what level doe the EU influence, one can imagine, in such a complicated reality with no common basis or grounds of Balkan identity in history, culture or religion?

Current EU focus⁴ is on the so called "Western Balkans" as a geopolitical entity framed for practical reasons of the integration process. (Eastern part of Balkans: Greece, Bulgaria and Romania minus Turkey are already part of the EU structures).

The greatest hostilities are situated in the "Western Balkans" with Serbia being the greatest opponent by blocking the integration process. The EU tactics: influencing the elections in Serbia and taking over the supervision mandate of Kosovo Independence appears to be successful. But, whether they would finalize their influence, transform these societies and put an end

to the hostilities and disputes, remains to be seen in the future. To make the integration process more efficient, the EU's famous programme, the CARDS, should be concentrated on two points; relations of the states receiving aid and promotion of the regional cooperation. Due to the consequences of Serb run ethnic cleansing and genocide in Bosnia and Herzegovina and Kosovo, this programme was more involved in the return process. For the coming years it needs to focus more on the two above mentioned points which will ease and settle down the differences between the states in their respective integration processes.

CARDS programme has supported the Stabilization Association Process, but as many of the Balkan states have already signed the agreement, the programme should focus on some other aspects that stimulate the regional cooperation.

"The Stability Pact" initiative established on 30 July 1999 in Sarajevo, after the NATO victory over Milosevic's regime, might increase its impact if it adapts to the newly changed circumstances in the Balkan. In the beginning, one of the main objectives of the pact was the regional cooperation and integration. But when we refer to the Balkan's hottest spot, respectively to the Serbian Albanian relations in Kosovo, no results were achieved so far, due to the fact that Kosovo was left out of all initiatives undertaken in the region. Aids for Kosovo went to other channels reaching no effects in the regional cooperation and integration.

The organization of the work of the Stability Pact on the so called "Regional Table", which was later divided into three "working Tables" is of technical nature and has had no major impact on the state beneficiaries from Pact's aids.

Of notes, six points of Stabilization Association Process are more concentrated on the political, legal and economic issues, and there is no word or say on the cultural aspect which is one of the main components of the transformation of a society. The EU policies are oriented towards changing the governance in Balkan states through conditional partnership. The EU policy towards the Balkan societies is not yet clear. The funded projects run through the governmental offices and in the case such as this with the corrupt governments as they are in the Balkans, the aid efficiency has considerably decreased.

The influence of Brussels, in the transforming process, should be more emphasised in some areas such as; education, culture and media, as some of the Balkan societies have lacked behind in their respective general development. Therefore, there should be a change in the strategy of cooperation with the governments; the societies should be more involved in order to feel their presence and directly benefit from the contributions.

Firstly, the EU agencies should directly fund the projects in the public universities in order to encourage them to establish the study programmes of common basis on the new European and Balkan identities. Only through better knowledge and understanding of the interdependence of the nations' fates, the prejudices and hostilities shall be a story of the past. It would be worthwhile to support the foundation of departments for the respective language and culture learning, as the universities are separated from the government and are faster in transmitting the needs for changes in the society.

Secondly, European Union and its structures, European Commission

first of all, should encourage the government of the Balkan states to revise and rewrite the history books, as they are largely not based on facts. Herein, it should be convenient to have a declaration of condemnation, similar to that condemning Nazism and anti-Semitism, for all the genocide projects ran in the past.

Thirdly, the increase of pressure for de-criminalization of one part of the media and the increase of professional standards and ethics shall contribute to the change of exclusive attitudes of the public opinion towards the other.

Realistically, it is not easy to increase the efficiency in Brussels⁵ as the policies of some of the European member states are powerful. As we could see in the case of Turkey; France and Germany have great potentials to block.

The Mediterranean Union has been established this year on the initiative of France and has been supported by consensus in the EU. This Union might influence the relaxation of the relationships in the Balkans by involving a larger geopolitical and cultural structure.

Mediterranean Union represents the most natural frame for producing balance between the European, Balkan and Arab states, excluding the destructive presence of Russia which is the main inciter of the Serbian obstinacy against the Albanians.

At last, the more the EU limits or eliminates the Russian impact on the Balkan and in the Mediterranean, the greater the chances are for any substantial and sustainable improvement of relationships between the Balkan nations on one hand, and their integration in the European structures, on the other. Only in such an extended union, which shall later on adhere to the EU, one can ask for a common basis of a new Balkan identity. Nevertheless, it shall take time for something like that to happen.

Currently, the peace in Balkan is being preserved by the strong NATO presence in Kosovo on one side, and the accession tactics of the EU on the other. Without these two actors, Albanian-Serbian conflict would have recycled and spread to other nations as well, such as Bosnians and Montenegrins, as potential victims of Serb aggression. As long as the situation remains unchanged, we cannot claim of any victory of the EU in this unsettled region, whose name bears negative connotation in the history due to the atrocities committed by some of the Balkan nations under the light of "Christian Cross", as witnessed by the American journalist Pickthal in 1912.

Such a history ought not to be forgotten. Therefore, it is more appropriate and just to reconfigure the region with a new name, fully integrated in the EU without the bitter burden of the past. The history has assigned this task to the European Union itself, and it is still far away from being a well done job!

Endnotes

¹ Mark Mazower, *Balkani*, Skanderbeg books, Tiranë, p. 19.

² See Srbija i Albanci, *Časopis za kritiko znanosti*, Lubljana, 1989.

³ Stevan K. Pavlovic, *Istorija iza imena*, Danas, juni, Beograd, (www.danas.co.yu).

⁴ Situated in 4,324,782 km² and populated with 497,198,740 inhabitants, the European Union represents an economic and demographic superpower whose impact would be evident even if there were no integration policies.

⁵ Fareed Zakaria in his book "E ardhmja e lirisë" argues that only 1% of the budget of the EU member states goes for Brussels. This shows the power of impact of the individual member in the EU policies.

AB Süreci: Entegrasyon mu, Asimilasyon mu?

PROF. DR. NAZMİ MALİQİ

İngilizceden çeviren: Selda Şen

Özet

Son zamanlarda siyasal ve toplumbilimsel alanda yapılan pek çok çalışmada kültür, medeniyet, entegrasyon, asimilasyon vb. konulara temas edilmektedir. Bu çalışmalarla, kültürler ve medeniyetler arası farklılıklar ve tartışmalar ile hoşgörü ve dinî hoşgörü ile ilgili meseleler öncelikli olarak sıralanan sorunlar arasındadır. Medeniyetler hakkında farklı görüş açılarının ele alındığı bu çalışmaların odak noktasını, Avrupa bağlamında Batı kültürleri, Katolikler -burada AB ve ABD'dekiler kastedilmektedir-, Slav Ortodoksları ve Müslümanlar gibi konular oluşturmaktadır. Ekonomik süreçlere ve teknolojik modernleşme meselelerine yoğunlaşma nedeniyle bu tür konular gündem dışı kalmış gibiydi. Farklılıklar kabul edebilecek böylesi yaklaşım, bir süreç olarak entegrasyon söz konusu olduğunda, bazı durumlarda, değişmez insanı değerlerle çatışmaya maruz kalır. Din ile ilgili bu türden tartışmaların ve çeşitli ikircilik durumlarının (dilemma) tetiklenmesi hâlinde, "Aynı ve farklı etnisitelerden insan gruplarıyla toplumsal eşitlik sağlanarak uyum içerisinde nasıl yaşanır?" gibi sorulara cevap arayan toplumbilim, patoloji, siyasal psikoloji, sosyal psikoloji, siyasal antropoloji vb. diğer sosyal bilimlerin araştırma verilerinin temelleriyle çatışan durumlar ortaya çıkar.

Avrupa'da entegrasyonu sağlayan etmenler ve İslami kimlik

Kadir olan Allah'ın yarattığı insanlar olarak aramızdaki dinsel, dilsel ve irksal farklılıkları saygı çerçevesinde ele alan bir anlayışla bu araştırma için yola çıkıyoruz. Bu araştırma, mensup oldukları dinsel ve ulusal kimliğe bakmaksızın insanların dinî inançlarını manevi değerler olarak algılamakta ve bugünkü Avrupa'sında Müslümanların bazı hassasiyetlerine odaklanmaktadır.

Avrupa'daki Müslümanlar, ister doğrudan ister dolaylı yoldan olsun, kendi kimliklerini değiştirme yönünde birtakım etmenlerle karşı karşıya getirilmeye başlanmıştır. Bunun neticesi olarak bizler, normal şartlar altında bu yeni kimliği şekillendiren faktörler olarak addedilebilecek ve Avrupa'daki diğer insanların da kabul ettiği bu gerçeklik karşısında farklılaşıyoruz. Bahsettiğimiz bu faktörler kültürel, toplumsal, eğitsel ve ekonomik bazlıdır. Müslümanların Avrupa'da konumlanmaları hususunda yapılan ve zaman zaman oldukça kötümser bir vurgusu olan deklarasyonların aksine, analitik düşünceyle ilgili, tarihsel-toplumbilimsel, hukuki-siyasi, sosyoekonomik ve felsefi-dinî alanda yapılan araştırmaların sonuçları gösteriyor ki, Müslümanlar dinî kimlikleri hususunda herhangi bir kriz içerisinde değillerdir. Yukarıda bahsedilen farklılıklar ve benzerlik-

ler neticesinde ortaya çıkan etmenlerin yanı sıra, bireyler ve gruplar arası oluşan ilişkiler de değişik tipolojiler meydana çıkartmaktadır. Ancak mevzuya Müslümanlar açısından bakarsak, Müslümanların büyük çoğunluğunun hayırsever olma, ahlak, miras, dinî değerler, saygı vb. evrensel İslami konularda değer kaybına uğramış olduklarını söylemek söz konusu değildir.

Bu meyanda, kültürel yönden bir inceleme yaptığımızda şunu söyleyebiliriz: İslam inancını benimsemiş Avrupalı vatandaşlar; yaşam tarzı, davranış ve hareketler, giyim kuşam, çevre dilinin kabulu, müzik ve kültürel hayat açısından yavaş yavaş yeniye adapte olmaya başlamışlardır. Bu unsurlar, kişisel hayatları sürekli bir şekilde etkilemektedir. Bu etkileşimlere aile hayatı, evlilik, ebeveyn ve çocukların arasındaki ilişkiler de katılmaktadır. Ancak burada karşılaşduğumuz öncelikli sorunlar, ulusal kimlikle alakalı olup, inancın temel öğeleri yahut İslam dininin değerlerinden vazgeçme şeklinde tezahür etmemektedir.

Açıkta ki, Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, dine yaklaşımlarında İslam ülkelerindeki Müslümanlar kadar itaatkâr bir tavır içerisinde degillerdir; çünkü ister istemez içinde yaşadıkları ülkelerin kurallarını ve düzenlemelerini, doğal bir entegrasyon süreci içerisinde kabul etmek zorundadırlar. Bu etkileşimlerden, özellikle toplumsal ve eğitsel olanı ön plana çıkmaktadır. Zira, doğal olarak bir Müslüman eğitimden mahrum kalmak istemeyecektir. Bu durum, onun yeni bir çevrede ve toplumsal hayatı farklı açılardan da etki altına girmesine ve bilhassa, aşama aşama gerçekleşen bir çeşit dilsel asimilasyona maruz kalmasına neden olsa da, dinî/İslami kimliğinden uzaklaşmasına sebebiyet vermez. Bugünün Avrupalı Müslümanları, kimliklerini İslami kurallarca düzenlenmiş bir aile hayatı sürdürerek muhafaza edebilirler. Yaşananlar gösteriyor ki, artık Avrupa vatandaşlığı olmuş üçüncü kuşak göçmen Müslümanlar, etnik çeşitlilikleri ne olursa olsun; kimliklerini, dillerini ve ulusal tarihlerini, İslam'ı uygunlayışları ve sahip oldukları İslami bilgileri ölçüsünde muhafaza edebilmektedirler.

Bu etkenler incelenirken, AB'nin olduğu kadar Müslümanların yaşadığı ülkelerin kuralları veya düzenlemeleri de dikkate alınmak zorundadır. Şu unutulmamalıdır ki, şu anda AB ülkelerinde yaşayan Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu (Örneğin; Fransa'da Cezayirliler başta olmak üzere 6 milyon Arap; Almanya'da 4 milyonun üzerinde Türk ve İngiltere'de Asya ve Afrika kökenli yaklaşık 4 milyon Müslüman yaşamaktadır.), yaşadığı ülkeyi anavatanı olarak görmesine rağmen, hâlâ "yeni gelen" ve "ekonomik nedenlerden dolayı göçmuş kimse" olarak algılanmaktadır.

Bugünün Avrupa'sında yaşayan Müslümanların karşılaşıkları zorluklar çerçevesinde, Müslüman ülkelerin bazı Avrupa ülkeleri tarafından kolonileştirildiği -19. ve 20. yüzyıllar- dönemlerden bahsetmek istemiyoruz. Ancak şunu belirtmeliyiz ki, bugün Avrupa'da yaşayan Müslümanların çoğunun kökeni, bu kolonyal döneme uzanmaktadır. Açıklanan istatistiksel verilere göre, AB ülkelerindeki Müslümanların büyük kısmının vatandaşlığı mevcuttur; küçük bir kısmı da Avrupa vatandaşlığı statüsü kazanmak için beklemektedir. Batı ve İslam uygarlıklarını dikkate alarak tarih boyunca

süregelen Avrupalı İslami kimliğin gelişimine kısaca bir göz atacak olursak, Avrupa'da İslam'ın sıra dışı bir olgu olmadığı anlaşılmır. İslam'la ilgilenen bazı bilim adamlarının ortaya koyduğu üzere, yüzyıllar boyunca bilimsel bilginin tek kaynağı, İspanya'da ve tüm dünyada kurulan İslam üniversiteleri olagelmiştir. Nitekim İspanya'daki İslam uygarlığı merkezlerinden biri olan Kurtuba'daki kütüphanelerin yüz binlerce kitapla dolup taşığını biliyoruz.

Gerçek İslami değerlerden söz ettiğimizde, bazı Batılı ülkelerde hâkim olan birtakım hastalıklı fikirler ile bunlardan kaynaklanan birtakım "ilkelere"in yanlışlığından bahsetmemiz gereklidir. Mesela, dinî İslami kimlikten uzaklaşmayı ima eden, "Avrupa toplumuna adapte olmak" adı altında "geleneksel" veya "bireysel tercih olarak" İslam fikrinin empoze edilmesi gibi... Benzer şekilde, İslam dini hakkında yeterli bilgisi olmayan veya İslam karşıtları duygularla İslam'a karşı faaliyet içerisinde olan kişiler, radikal olayların vukuuna sebebiyet vermektedir. Akılçıl olmayan bu tür eylemler, "modern ve radikal İslam" adına bazı ön yargılı değerlendirmeleri teşvik etmektedir. Yaşanan deneyimler göstermiştir ki, bu kimselerin niyetlerinin ne olduğu iyice anlaşılmadan hareket etmek, dinî değerlerin ve dinler arası diyalogun çöküşünü arzu eden ve bu amaçla zararlı ideolojiler yaymaya çalışan kişilerin dışında hiç kimsenin yararına değildir. Gündelik siyasetin vahşi bir yaptrımı olarak üretilen "geleneksel İslam" fikri, hem İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'yle hem de Kopenhag Kriterleri'nde (1994) yer alan ve bilhassa insan hakları ve özgürlükleriyle ilintili Avrupa entegrasyon standartlarıyla tam anlamlıla gelişmektedir. Kölelik bir standart değildir, fakat gayriahlaki yahut toplumsal karmaşa sebebiyet veren sosyopatolojik olayların bir parçasıdır. Bu açıdan bakıldığından, farklı inançlara sahip ama birbirlerine karşı belli bir dinî hoşgörü çerçevesinde bir arada yaşayan insanların karşılıklı çıkarlarını belirleyen standartların asla terk edilmeyeceği ortamlarda varolan ve doğal olarak gelişen toplumsal etkileşimlere, elbette hiçbir şekilde bir itirazımız olamaz.

Öyle görülmüyor ki, günümüz Avrupa'sında insanlar temel ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkilerden kaynaklanan yaygın fikirlerden uzak duramamaktadırlar. Bazı İslâmçı aydınlar da bu fikirlerin sebep olduğu olumsuzluklara karşı çıkmaktadırlar. Ancak biz, bu fikirlerin sebep olduğu olumsuzluklara karşı çıkan dindar İslâmçı aydınların, dinî değerler ve İslam dininin amaçlarıyla dalga geçen ve onları önemsemeyen gündelik siyasi faaliyetlere de karşı çıkmaları gereği kanaatindeyiz.

Bugünün Avrupa'sında Müslümanların karşılaştığı zorluklardan bazları

Bugün Avrupa'da Müslümanları meşgul eden ve zora sokan durumlar nelerdir? Bu soru, beraberinde "Müslümanlar gelecekte 'Hristiyan' AB'de ne ile karşılaşacaklar?" sorusu ile birlikte mütalaa edilmelidir. Asırlar boyunca kimliklerini koruma mücadelesi vermiş olan Müslümanları bekleyen zorluklar nelerdir? İslam'ın Avrupa'da karşılaştığı zorluklar nelerdir? Hakaretamız saldırular ve asimilasyon taktikleri karşısında İslami kimliğini muhafaza eden dünyanın bu kesiminde yaşayan Müslümanlar, 90'lardan sonra tüm dünyayı etkileyen yeni toplumsal düzenin getirisini olan zorluklar-

la yüzleşmek mecburiyetinde bırakıldılar. Şüphe yok ki, en büyük ve en şiddetli tepkileri alan inançlardan birisi İslam dini olmuştur ve böyle olmaya da devam etmektedir.

Entegre, yahut Birleşik Avrupa fikrinin fikir babası olan sabık Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schumann, 50'lerde yazdığı *For The Europe* adlı kitabında, medeni bir değer olarak demokrasinin, kristalleşmenin bir meyvesi ve değeri olduğunu belirtmekten geri durmamıştır. Tarih ve geçen zaman bu kuramı doğrulamıştır. Ancak öyle anlaşılıyor ki, bugünün şartlarında, böylesine bir değerlendirmenin Avrupa'nın dinî açıdan tanımlanması ve belirlenmesi temelinde yapılmış bir Avrupa kimliği üzerinde etkisi yoktur. Buradan yola çıkarak, bu tür değerlendirmelerin bir yüzyıl öncesine kadar kullanılmış olduğunu, hâlihazırda durumun sebebini ise, bugün Avrupa'nın ne tam anlamıyla beyaz ne de tam anlamıyla Hristiyan olması olduğuna bağlayabiliriz. Avrupa'nın bu gerçeğini, Batı Avrupalı aydın ve akademisyenler de kabul etmektedir. Açıktır ki, günümüz Avrupa'sı Türkiye'den İzlanda'ya bir kültürler, medeniyetler, dinler, diller ve uluslar manzumesidir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği; etnik, dinsel ve dilsel hoşgörü, ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla savaş konularında bir dizi insan hakları düzenlemesi yapmalıdır. Farklılıkların kabul edildiği, insanlar arasındaki ortak değerlerin belirlenmesindeki ölçünün saygı olduğu yeni bir anlayış yerleştirilmelidir. Bu yeni kimlikle yeni bir Avrupa'ya doğru gidilirken değişen bu durum, Avrupa'nın, yeni medeniyet gerçekliğinin değerleriyle şekillendiğine işaret etmektedir.

Avrupa'da bazı çevrelerde Müslümanlara karşı yabancı düşmanlığına rastlanmasına karşın, İslam dinine yönelik anlayışın ve temel insan haklarına saygıının ifadesi olarak, tüm büyük Avrupa şehirlerinde camilerin ve birtakım İslami merkezler ile kurumların inşa edildiğini görüyoruz. Bugün Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, her nerede yaşıyor olurlarsa olsunlar, kendi dinî pratiklerine bağlılıklarını gösteren faaliyetlerini arttırmış bulunuyorlar. İslami değerlere karşı dinler arası saygıın yaşadığı yerlere örnek olarak Avusturya, İngiltere, Almanya, İsviçre ve Belçika'yı gösterebiliriz.

Hristiyan inancının mensuplarıyla karşılıklı ilişki ve dinler arası diyalog çerçevesinde bir uyum ve entegrasyon söz konusu olduğunda, İslam'ı kucaklayan Avrupa vatandaşları ile Güneydoğu Avrupa -özellikle Balkan-Müslümanları, herhangi bir asimilasyon temayülüne karşı daha yüksek seviyede bir iş birliğinde ısrar etmelidir. Bilhassa Güneydoğu Avrupalı Müslümanlar (Müslüman Arnavutlar, Boşnaklar, Türkler ve diğerleri), güçlü bir hareketin ve diğerlerinin farklılıklarına saygı çerçevesinde kökleri İslam'da olan entegre olmuş bir Avro-İslam'in teşvikçisi olmalıdır. Elbette, Avrupalı Müslümanların İslami kültürü, bu inancın mensupları açısından önemli bir role sahip olarak, yüce Kur'an'da da destegini bulabileceği Avro-İslamî bir kimliğin nitelikleri üzerinde belirleyici olacaktır.

Bu meyanda, İslam ile yaşamanın ve onu anlamayan kurallarının 1990 Kahire İnsan Hakları Bildirgesi'nde zikredildiğini vurgulamak yerinde olacaktır. Bununla ilgili olarak, bildirgede yer alan birinci maddenin ikinci bendini alıntılamak istiyoruz: "... bağlılık (adalet) ve güzel işler yapma

dışında hiç kimsenin bir diğerine üstünlüğü yoktur."

Söz konusu olan günümüz Avrupa'sında Müslümanların karşılaştığı zorluklar olduğunda, bunların nedenleri Berlin Duvarı'nın yıkılmasından (1989) sonraki siyasi gelişmelerde aranmalıdır. Avrupa'da yaşanan toplumsal, ekonomik, siyasal ve güvenlikle ilgili değişimler, "Yeni Dünya Düzeni"nin kurallarını etkilemiştir.

Günümüzde etki ve rekabetin yeni kuralları, insanlar arasında zorla yerleştirilmeye devam ediliyor. Ancak şimdilerde, ulusal güvenlik veya devlet güvenliğinin artık rekabet yahut silah alternatifleriyle anılmadığı durumlar da (dinî ve ulusal kimliğine bakılmaksızın) aydın seçkinler, barişçıl bir denegenin değişmez kurallarını daha cesurca teşvik etmektedir. Hiç şüphe yok ki, barişçıl kültür projelerinde ilerleme, dinler arası nefretle veya dine dayandırılan sınırlar konularak sağlanamaz. Mevcut gerçekler gösteriyor ki, dünyayı bloklaşmaya götüren Soğuk Savaş döneminde (1946-1989) Avrupa, dehşet verici insan karşısına gücü sahip silahlar ve kitle imha silahları ile doldu. Avrupa'da ve tüm dünyada nükleer silahlanma döneminden kalan atıklar, insan hayatı için tehlike arz etmektedir. 11 Eylül 2001'den bu yana uluslararası terörizmle mücadele noktasında Batı'da gerçekleştirilen diplomatik faaliyetler ise, Soğuk Savaş'ın ruhunun yeniden yaşanmaya başlandığı yönünde bir endişeye neden olmaktadır.

Bu çerçevede, onde gelen devletlerin seçkinleri, entegrasyonu sağlayan etmenlerin Birleşik Avrupa deneyimine hizmet edecek Arap devletleri ve genel olarak diğer Müslüman devletlerle barişçıl bir AB projesinin başlangıç noktası teşkil ettiğini anlamadığı yahut da Batı Avrupa devletleri arasında 1950'de imzalanan Kömür ve Çelik Anlaşması'nda olduğu gibi Arap ülkeleri arasında bir ekonomik entegrasyon planı için teşebbüste bulunmayı teşvik etmediği takdirde, barış noktasında bir dengesizlik ve hatta, bölgesel ilişkilerin istikrarı açısından bir sorun oluşabilir.

Birçok araştırma, son 15 yılda pek çok Arap ülkesinden daha iyi bir yaşam umuduyla Batı Avrupa'ya gerçekleşen kontrollsüz göçün muhtelif toplumsal krizleri de beraberinde taşıdığını göstermektedir. Ancak bu insanların çoğu, günün birinde anavatanlarına dönenbilmenin umudunu taşımaya da devam etmektedir. Türk ve Arap diplomatik çevreleriyle birlikte ABD ve AB'nin, Arap halkları ve diğer Müslüman halklar arasında entegrasyonu sağlayacak ekonomi projesi ve "Müslüman devletlerin ekonomik birligi"nin oluşturulması için çalışması, insanlığın yararına olacaktır. Topluluğun kurulmasıyla birlikte Müslüman devletlerin halkları da, entegrasyonu sağlayan Avrupa Birliği projesinde olduğu gibi, kendi ortak ekonomik, toplumsal ve güvenlikle ilgili çıkarlarını gözetebileceklerdir. Avrupa halklarının kendi aralarında ve diğerleriyle karşılıklı bağlılığını sağlamak amacıyla somut ekonomik ve siyasal projelerin destegindeki gönüllü entegrasyonlar ile, insanları ve medeniyetleri bir araya getiren değerlerin teşviki, silah rekabetinin kontrol altına alınması, kişilerin, organizasyonların, akademik çevrelerin vb. cesaretlendirilmesi sağlanabilir.

Hızla geçen zaman ve çağdaş toplumun baş döndüren gelişimi karşısındada, Avrupa'daki Müslümanların geleneksel nostaljik kavramlara tutunduğu yanılışması ortaya çıkabilir. Müslümanların geçmişte karşı karşıya kaldık-

ları şartlar "Taş yerinde ağırdır" ilkesince değerlendirilebiliyordu, ancak şimdilerde ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki insanlar arası ilişkiler, karşılıklı bağımlılık prensibince belirlenmektedir. Bununla alakalı olarak, Kahire İnsan Hakları Bildirgesi'nin 12. maddesinin bir kısmını alıntılayalım: "Her insan, kendi bulunduğu yerde veya devlette, kendisi için uygun yaşam yerini özgürce seçme hakkına sahiptir." Eğer insanlar, devletler, komşular arasındaki ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ilişkilerin oluşmasında karşılıklı alaka kavramını göz önünde tutacak olursak, entegrasyon projelerinin, dinî ve ulusal asimilasyonun gölgesinde değil, karşılıklı çıkarlara dayalı iş birliği ihtiyacına göre şekillenmesinin zorunlu olduğunu görürüz. İşte o zaman, Cenab-ı Kadir-i Mutlak'ın bizleri yaratmış olduğu üzere, karşılıklı çıkarlarımıza ve kişisel değerlerimizi farklı dinden ve uluslardan insanlar olarak yeniden ve beraberce tesis edebiliriz.

Entegrasyonu sağlayan değerler hususunda (din tercihi ister İslam ister Hristiyanlık olsun), uluslararası ilişkiler üzerinde nüfuz sahibi olan devletler, günümüzde büyük ihtiyaç duyulan hukukun ve insan haklarının korunmasıyla ilgili normlar ve anlaşmalara uymalıdır. Demokrasinin akademik-eğitsel, siyasal, ekonomik ve diğer alanlarda rekabet değerlerine uyan, liberal değerlerini geliştiren tüm normların hedefi -kimseye zarar vermediği sürece dinî tercihine veya kişisel tutumuna bakılmaksızın-, doğrudan her bir bireyin bireysel haklarını savunan değerleri teşvik etmek olmalıdır. AB vatandaşlarına, AB topraklarında tanınan serbest dolaşım hakkı, sosyal haklar, işçi hakları, aktif/pasif seçim hakkı, yerleşmiş olduğu yerlerde vatandaşlık haklarına sahiplik hakları gibi kişisel hak ve özgürlükler, Maastricht (1991) ve Amsterdam (1997) anlaşmalarında bulunan önemli değerlerdedir. Bu temel değerler, bu ülkelerde yaşayan Müslümanları da kapsayacak şekilde genişletilmelidir. AB ülkelerinde yaşayan Müslümanlar da bu temel değerlerden faydalananmalı ve kendilerini bu değerlerle ifade edebilmelidir.

Güneydoğu Avrupa Müslümanları için dinsel çok renkliliğin eksiklik değil bulunmaz bir hazine olduğu gerçeğinin farkında olmalıyız. Biliyoruz ki, farklı dinlere mensup insanlar, asırlar boyu aralarında en ufak bir çatışma olmaksızın yaşamışlardır. Arnavut toplumunda tarih boyunca aralarında herhangi bir sürtüşme veya anlaşmazlık olmadan yaşayan Müslümanlar, Katolikler ve Ortodokslar arasında bu çok renkliliğin pek çok örneğini görebiliriz. Dinler arası anlayış noktasında Arnavut toplumu, diğer Avrupa halklarına örneklik teşkil edecek bir deneyime sahiptir. Siyasi ve diğer birtakım amaçlar uğruna dinî duyguların manipülasyonu ve inanan insanların değerlerinin kullanılması gerçekten kötü bir iştir. Kuşkusuz, Balkan yarımadاسındaki Müslüman Arnavutlar ile diğer Müslümanlar, Avro-Atlantik entegrasyonunun değerlerini benimsemiştir. Böylece, bir taraftan Avrupa standartlarını ve rekabete uygun bir biçimde ortak Avrupalı değerleri kullanarak inşa edilmiş medeniyet vasıtasyyla bakiş açlarını geliştirecek, bir taraftan da dinî/İslami kimliklerini koruyup üretmeye devam edeceklerdir.

Sonuç

Avrupa'daki Müslümanların -sapkin ya da geleneksel bir İslam üretmeksızın- İslami ilkelerin ışığında şekillenecek olan Avro-kültürü, Avrupa'daki tüm Müslümanların ortak bir dini kültür geliştirmelerine olanak sağlayacaktır. Hatta böylece, yeni gelen Müslümanlar açısından, bir zamanlar farklı ulusal aidiyetleri olan Müslümanlar için ortak değer oluşturmuş kültürel ve tarihsel değerlerin teşviki de mümkün olacaktır. Bu Müslüman Avro-kültüründe -sonradan İslam'ı seçen Avrupalılar dahil- Avrupalı Müslüman aydınlarının önemli bir rolü olacaktır. Neticede, yeni Avrupa'da gerçek hayat şartları altında, bir çeşit Avrupa kültürel ve dinsel çok kürtlülüğü meydana gelmiş olacaktır. Ancak -hem Hristiyan hem Müslüman tarafların duyarlı davranışını gerektiren oldukça hassas bir konu olmakla birlikte- Hristiyanlık ve Doğu İslam'ı arasında sivil çatışmalara sebebiyet verecek hoşgörüsüz hareketler teşvik edilmemelidir. Bugün Avrupa'da, sadece Müslümanlar değil tüm insanların karşılaştığı en büyük zorluklardan biri olan bir arada yaşamın dejismez temellerini atabilmeme anlamlı bir diller arası hoşgörü ortamı için gereklili şartların oluşturulması elzemdir.

Bilge kişilerin mesajları, (dinsel, ulusal, dilsel ve irksal) farklılıklarını doğru anlamada rehber olmalı, bir insanın kâmil bir insan olabilmesi için Tanrı'ya tam anlamıyla boyun eğmesi gerektiği bilinci ve farkındalığı da geliştirilmelidir. Büylesine bir bilinç, Avrupa'daki Müslümanların çoğuunda uyandığında, artık İslam adına konuşan polemik meraklılarının alanı gitmekçe daralacaktır.

Kaynakça

- McCormick, John. "The European Union", Politics and Policies. Indiana Üniversitesi ve Purdue Üniversitesi: Indianapolis, 1996.
- Izetbegovic, Alija. Islamska deklaracija. Saraybosna, 1990.
- Ray, J.L. Democracy and International Conflict. Kuzey Carolina, 1995.
- Bulaç, Ali. "Koncepte dhe sisteme bashkëkohore" Logos-A. Shkup, 2005.
- Bashkurti, Lisen. "Identiteti, imazhi, diplomacia". Tiran, 2004.
- Ramadan, Tarik. Biti evropski Musliman. Saraybosna, 2002.
- Malipi, Nazmi. Toleranca politike në funksion të paqës, faqe. 199. Fondacioni Friedrich Ebert: Shkup, 2003.
- Vukadinović, Radovan. Marrëdhëniet ndërkombëtare politike. Koleksi universitar "Victory": Priština, 2006.
- Liphard, Arlen. Demokratija vo pluralnite opštinstva, 14, PNID "STEP". Skopje, 1994.
- Brzhezhinski, Z. Jashtë kontrollit: Trazira që përfshiu botën në prag të shek. XXI. Tiran: Elena Gjika, 1995.
- Kullashi, Muhamedin. Përplasja e identiteteve. Dukagjini: Pejë, 2003.
- Cehulic, L. NATO i novi medjunarodni odnosi, Politicka kultura. Zagreb, 2004.
- Grizold, A. Medjunarodna sigurnost: Teorijsko-institucionalni okvir. Zagreb, 1998.

The EU Process: Is it Integration or Assimilation?

PROF. NAZMI MALIQI

Abstract

In recent years, problems are being treated according to cultures, civilizations, integrations, assimilation and the like in many political and sociological studies. In such commentaries the problems ranked with priority have to be solved with tolerance and religious understanding; in addition, differences and contradictions through cultures and civilizations should not be ignored. When it comes to the civilization in European circumstances, these studies from different standing points focus on such topics about differences among Western cultures, Catholics (it refers in the EU and the USA), Islam, Slavic Orthodox and the like. Sometimes, the intensification of economic processes and technological modernization seems to remain outside the current topics and conceptual dilemmas that are created by some scholars and some political personalities regarding the differences and inter-religious contradictions or the tendencies of incitement of such a revival of inter-religious contradictions.

In some cases, such approaches are exposed to contradictions with steady human principals in order to be able to admit the differences among people when it is about integration as a process. When these are contradicted with the principals of the research factography of sociology and other social sciences, such as pathology, political psychology, social psychology, political anthropology and the like, there occur cases like in the investigation of "how to live in harmony, or in compatibility with the truth for the group of people of the same ethnicity and people of different ethnicities, considering the integration in the society for equality with others".

Integrating Factors and the Islamic Identity in Europe

I am making this research with respecting deeply religious, linguistic and national differences that people have among themselves, as the Almighty God has created us, while concentrating on some of the preoccupations of Muslims in today's Europe, by understanding religious convictions as spiritual values for the people regardless of the religion or the national identity to which they belong.

Muslims in Europe, directly or indirectly, began to be exposed to some different natural factors, which are oriented or reflected towards the change of a part of their identity. As a consequence of this, we differ while facing these influential factors, that can be counted in normal circumstances also

as factors shaping new identity, and that other people in Europe obeyed to such a reality. These factors are cultural, social, educational and economical.

Contrary to the medial pronouncements and appointed groups, for the positioning of the Muslims in Europe, which has sometimes very pessimistic tones, there exist also research results of the analytic meditation, historical-sociological, juridical-political, socio-economical and philosophical-religious. These show that Muslims are not involved in the swirl of a crisis of their religious identity. Beside influential factors being mentioned above which occurred with the creation of the differences and approximations, the relations between an individual and among groups composes different typologies. However; if we look at from the side of Muslims, it is not possible to say that Muslims have lost the universal Islamic values such as benevolence, morality, religious values, respect and so on.

In this direction, if we analyze the cultural factor, we can conclude that it is being spoken about a process in which the European citizens belonging to the Islamic belief has begun to gradually adapt the way of living, behaving and doing activities, clothing, the acceptance of the environmental language, music, cultural life. But, except facing with the Muslim religion value estimation, they face also with the admission of the circumstances which are in a continued form affecting the personal life. These affections can be met also in relation to the family life, husbandry, in relation between parents and children and in a broader range in the national and religious relation. Here we come across with the first problems, which investigate an easy getaway from the national identity problem, but not from the essential part of the belief itself, or from conveyance of the Islamic religious ethos.

It is more than clear that Muslims in Europe cannot obey Islam as in the Islamic countries, willing or unwilling they must admit rules and regulations of the countries where they live a natural integrating process. In these influences, especially the social and educational factor implies the Muslim participation in the necessary educational process, because reasonably they will not accept remaining uneducated. However, even all this has an influence in the other aspects of the social life in the new surrounding, having a tendency to gradually happen a quiet linguistic assimilation, but not resigning from the religious Islamic identity. Muslims of today's Europe can protect their national identity while living in a family according to the Islamic rules. Facts show for the third generation of the former Muslim immigrants, regardless of the national identity they belong to, who are now citizens of Europe, in the protection of their national identity, language and national history like the obedience and knowledge they have preserved for Islam they begin to be an influential factor in proportion.

In research of these influencing factors, the rules or the regulation in the frame of the EU but also of the countries where Muslims live should be taken into consideration. Having in mind the factors, the Muslim population that lives in the member countries of the EU (6 million Arabs mainly Algerians in France; above 4 millions mainly Turks in Germany and around 4 million Muslims with Asiatic and African origin of the Great Britain etc.)

are seen as newcomers and economic emigrants although the majority of them see the countries they live as their own lands.

When there are, in the focus, some of the challenges of the Muslims in today's Europe, I do not intend to outline the periods of colonization of the Muslim lands (the XIXth and the XXth century) by some of the European countries, the colonialist period that reflects or which is as a consequence of the populating Europe with Muslims. But, we should respect the fact that the predominant number of the Muslims, that Europe counts today, has its origin from those former colonies from France, Great Britain and Netherlands and the like... According to the statistical data that are open to the public, even greater number of Muslims is in the member countries of the EU. The predominant part of them is with the citizenship, and a minor number is awaiting to gain their status of having the European citizenship. When we talk about Western civilization and an Islamic one, Islam in Europe should not be understood something extraordinary, if we make a brief view of the European Islamic identity throughout the history. As some Islamic scholars assess Islam, they confess that for hundred of years Islamic Universities in Spain and worldwide were the only source of the scientific knowledge, when the stock of the Cordova libraries -one of the Islamic centers of civilization in Spain, reached the number of hundreds of thousands books.

When speaking about authentic Islamic values, we should certainly analyze some of blind ideas of some "principles" in some of the Western countries for resigning from the religious Islamic identity, imposition of an Islam "traditional or according to the individual desire", just to "get involved" or "adapt" into the European society. The same ones, pushed by individuals and centers which do not have enough knowledge about Islamic religion, or which act against Islam, operating with anti-Islamic tendencies, tend to turn the radical case occurrences. By these irrational actions, an evaluation for the "modern and radical Islam" is tempted to be created. Such experiences prove that, without getting into details with the interests of such individuals, and with the deep obedience, these kinds of ideas are not in favor of anybody, except those that desire the ruination of the religious values, which aim at injection of servile ideologies for the ruination of the steady inter-religious dialogue. These ideas for a "traditional Islam" fabricated as a violent imposition of the daily politics, are also in the contradiction with the universal card for the human rights and in the contradiction with the Euro-integrating standards which can be seen even in the criteria of Copenhagen (1994), especially with the part which has to deal with the rights and freedom of people. Servility is not a standard, but it is worthless; it is a part of the amoral occurrences, or socio-pathological occurrences that create social instability. It is understood in this regard, that in no way I attempt to object to the natural social influences, where it can never exclude the standards which establish rules of the reciprocal interest, among different cultures, among people to live in meaningful levels of the religious tolerance among themselves.

It is understood that in today's Europe people cannot avoid the values

which can be also common, supported by the principals of economic, social and cultural interrelation etc. But, I think that religious Islamic intellectuals should oppose the daily political activities which have the tendency to ignore religious values and the Islamic religious interest.

Some of the Muslim Challenges in Today's Europe

What are some of the Muslim challenges or preoccupations in today's Europe? The question I raised needs to be studied with the question of what will face Muslims in the EU 'Christianity' in the future. What are the challenges of the Muslims, who have defended their Islamic identity for centuries? What are the European challenges that embraced Islam? It is understood that for maintaining an Islamic identity despite assaulting challenges and assimilating tendencies, Muslims of this part of the world were imposed with the reason to face with the challenges which would bring along the new social order with worldwide trend after the years 1990s. Certainly the greatest and the most important challenges were and still continue to be the one of Islamic-religion survival.

If we look back to Robert Schumann, an ideologist of an integrated Europe, or United Europe, former French minister of foreign affairs, he did not hesitate in the 1950s of the past century in his book *For the Europe* to write that, democracy as a civilized value is a fruit and value of crystallization. This theory was certified thoroughly by history and time. It is understood that in today's circumstances, such evaluation does not have an effect upon the European identity based on the religious identification and determination of Europe. We can conclude that such evaluations were useful until before one century, but Europe today is neither fully white nor thoroughly Christian. From the intellectual and academic western European circular pronouncements it is accepted by the new European reality, because Europe today is a conglomerate of cultures, civilizations, religions, languages and nationalities that comprise Europe from Turkey to Iceland. Documents of the European Council and the European Union have to do with the Human Rights with a number of other documents for the ethnic tolerance, religious and linguistic and for the war against racism and xenophobia. This testifies that Western Europe is now being built upon values of the new reality of civilization, where the differences are accepted and upon their respect projects are being built for defining common values among people which lead towards a new Europe, with a new identity.

Beside xenophobia of some European circles towards Islam, as the reality of understanding, in the setting of respecting the elementary human rights, and as the respect towards Islam religion we can see in all capital European cities the building of the mosques, some Islamic centers and institutions. Islamic believers in today's Europe have expanded their activities, for the commitment of their religious obligations wherever they live. Examples of respecting the inter-religious values, as well as primary Islamic values can be seen in Austria, Great Britain, Germany, Switzerland and Belgium.

Muslims of the Southeastern Europe and especially those of the Balkans, regarding the adjustment and adaptation, or integration in the conditions of the determined values of the interrelation and inter-religious dialogue as common values with the citizens of the Christian belief and European citizens having embraced Islam must insist for a higher level of cooperation for any tendency of assimilation. Especially, Muslims of the Southeastern Europe (Muslim Albanians, Bosnians, Turks and others) should be promoters of a tied movement or integrated Euro-Islam which could have had its roots in Islam, while respect-

ing the differences with the others. The Islamic culture of the European Muslims in general, could have an important role for the citizens who belong to this belief, and could have determined the features and the Euro-Islamic identity, which could find the support in the wholly Qur'an.

In this context, it is worth to emphasize that the rules to understand and live with Islam are mentioned also in Cairo Declaration for Human Rights (1990). In relation to this, I will quote line 2 of the Article 1 of the Declaration where it says: "... there is no privilege for someone above the others except in case of devotion (justice) and good deeds".

There are topics about Muslim challenges in today's Europe. Its integration must be absolutely searched through the political history of the events after the fall of the Berlin Wall (1989). Social, economical, political and safety changes that happened in Europe influenced even the rules of the "New World Order".

At this time new rules of the influence and competition among people still continue to be imposed. Now a situation is created in which the intellectual elite (regardless of the religious and national identity) are even more bravely to promote steady rules for the peaceful equilibrium, where the security perspective (national or state) cannot be seen further with the competition or weapon alternatives. Certainly, the advancement of the projects about the peaceful culture cannot be built with inter-religious hatred or by putting borders regarding religions. Facts say that Europe in either ways, in the cold war special - period, (1946-1989), or by splitting the world into blocks, was overloaded with the weapons of terrifying anti-human capacities, or by the weapons of the massive destruction. In Europe and in the today's world, it still remains the worry for the human welfare from the consequences of the garbage from the nuclear weaponry, which dates from the past. However, unfortunately such a burden continues to be present even today. As from September 11, 2001 in the Western diplomatic activities in the war against international terrorism, it is doubted that the world began to live again with burdens with the spirit of a cold war.

In this direction, it could be a peaceful disequilibrium, or even a burden for the stabilization of regional relationships, if by the leading state elites, the integrating values are not understood as a starting point for the steady expansion of the peaceful concept of the EU with Arab states as well Muslim states in general, while serving the experiences for a United Europe; or if these leading state elites did not encourage the initiatives for the draft of a plan for economic integration among Arab states, same with the Agreement for Coal and Steel (1950), which was signed between two Western European states.

In the last fifteen years, many facts say that uncontrollable immigration of people from several Arab states to the Western Europe, in expectation of a better life also convey facts of different social crises. Except such difficulties, certainly that the majority of these people remain with the hope, that one day they can come back in their fatherland. It will be for the benefit of humankind, if the US diplomacy and the EU, together with the Turkish diplomatic circles, Arab or other Muslim states try with the integrating economic project propaganda, among Arab people and other Islamic people to insist in the creation of an 'Economic unity of Muslim states'. With the formation of the Communism formation, people of the Muslim states could see their common economic, social and safety interest, same with the integrating project of the European Union. With volunteer integrations supported by concrete economic and political projects, can also be achieved the promotion of the integrated values for bringing together the people, civilizations, the holdback of the weaponry competition, the personality encouragement, organizations, academic circles, cultural etc, in their

explanations, for the reason of interdependency of the people of Europe among themselves and also with the others.

In the computing time and the dizzy development of the contemporary society, it could be illusive that Muslims of Europe are based on the concept or traditional nostalgia. It is understandable in the circumstances with which Muslims have faced in the past having such a meaning that the 'The stone weights more in its own territory'. However, now the interdependency factors in the creation of inter-human relations in the national, regional and world levels create their new rules. In relation to this, I will quote part of the article 12 from the Cairo Declaration for Human Rights, where it says: "Every human being has the right to move free in choosing the suitable dwelling-place for him/her, within his/her place or state". If we take into consideration that the concept of inter-relation in the creation of the economic, political, social, cultural relations among people, states, neighbors is a time paradigm, and then it would become mandatory that the integrating projects should bend to the necessity to cooperate based on reciprocal interests, without bending to the religious and national assimilation. Then while building personal values, as human beings depending on one another, with different religious and national preference, we should live in re-building reciprocal interests as the Almighty God has created us the same.

In the integrating values, those states (regardless of the religious Islamic or Christian preference) having the possibility of influencing in the international relations should bend to the norms and conventions that deal with the protection of the laws and human rights, for which today's world has a great need. All the norms that advance the liberal values of democracy, bending to the competition values in the academic -educational, political, economical and other levels, should be a target to promote values which straightforwardly have to deal with the defense of the individual rights of every person, regardless of the religious preference or his individual behavior which with nothing harms or endangers anybody. The competing values can be found in the Maastricht Treatment (1991) and especially in the Amsterdam Treatment (1997), where for the EU citizens personal rights and freedoms are guaranteed in the whole region of the EU: the rights of the free movement, social rights, labor rights, election active and passive rights, the same as a citizen of the state where s/he is a resident. It is understood that in these fundamental values, they should be incorporated and find themselves also as Muslims who live in the member countries of the EU.

While regarding Muslims of the Southeastern Europe, we should live with the reality that the religious multicolor is a treasure, not a deficiency. We have cases when people of different religions with centuries in a row live closer to one another, without having the least clashes between them. We can illustrate this with many examples of multicolor of the Albanian population, Islamic, Catholic and Orthodox believers, who historically among themselves have not had any friction or disagreement. The Albanian population possesses an experience of inter-religious understanding which should be taken as an example to follow by other European people. The misuse or servility and the manipulation of measures touching the religious feelings for political aims or other aims are such a worse deed. Undoubtedly, Muslim Albanians, and the other Muslims in the Balkan Peninsula have embraced values of Euro-Atlantic integration. According to these standards and competition it will build also perspectives with a civilization built through common European values, while maintaining to defend and cultivate the religious Islamic identity.

Conclusion

A Euro-culture of the Muslims in Europe, led by the Islamic principles, (without inventing a deviant Islam, or 'traditional' Islam) could have enabled all Muslim people in Europe to develop a common religious culture. They could promote cultural and historical values which once presents a common value for all the Muslims belonging to different national preferences for the newcomer Muslims. In this Muslim Euro-culture, intellectual European Muslim elites, including the European citizens who accepted Islam will have an important role. Thus, a kind of European cultural and religious multiculturalism in the operating life conditions in the new Europe will be created. One should not motivate (although this case is sensitive enough and it requires an engagement from both sides, Muslims and Christians) intolerant deeds which could lead straight to civic western clashes Christian and Eastern Islam. The creation of the circumstances for a meaningful inter religious tolerance, is also the finder of a steady base for co-existence, which can be today one of the greatest challenges of Europe, but not only for the Muslims of Europe.

Messages of the wise people should be guides to rightly understand (religious, national, linguistic and racial) differences, while raising the consciousness and awareness that only through the real bend towards the God, a man can become a complete human being. If such a consciousness arises in the greater number of the Muslims in Europe, then certainly the space of dilatants that joke and speak in the name of Islam will get tight.

Bibliography

- McCormick, John. "The European Union", Politics and Policies. Indiana University and Purdue University: Indianapolis, 1996.
- Izetbegovic, Alija. Islamska deklaracija. Sarajevë, 1990.
- Ray, J.L. Democracy and International Conflict. South Carolina, 1995.
- Bulaç, Ali. "Koncepte dhe sisteme bashkëkohore" Logos-A. Shkup, 2005.
- Bashkurti, Lisen. "Identiteti, imazhi, diplomacia". Tiranë, 2004.
- Ramadan, Tarik. Biti evropski musliman. Sarajevë, 2002.
- Maliqi, Nazmi. Toleranca politike në funksion të paqës, faqe. 199. Fondacioni Friedrich Ebert: Shkup, 2003.
- Vukadinović, Radovan. Marrëdhëniet ndërkombëtare politike. Kolegji universitar "Victory": Prishtinë, 2006.
- Liphard, Arlen. Demokratija vo pluralnite op{testva, 14, PNID "STEP". Skopje, 1994.
- Brzhezhinski, Z. Jashtë kontrollit: Trazira që përfshiu botën në prag të shek. XXI. Tiranë: Elena Gjika, 1995.
- Kullashi, Muhamedin. Përplasja e identiteteve. Dukagjini: Pejë, 2003.
- Cehulic, L. NATO i novi medjunarodni odnosi, Politicka kultura. Zagreb, 2004.
- Grizold, A. Medjunarodna sigurnost: Teorijsko-institucionalni okvir. Zagreb, 1998.

Balkanların Güvenlik Politikasına AB'nin Etkisi

FUAT RAMIQİ

MÜSLÜMAN STK FORUMU BAŞKANI

İngilizceden çeviren: Zeynep Özbek

Dünyanın pek çok bölgesinde tarih asırlarca değişmeden kalır. Oysa bunu eski Avrupa, özellikle de Balkanlar için söylememiz imkânsızdır. Coğrafi, kültürel ve demografik özellikleriyle Balkanlar, her yarımadada bir patlamanaya hazır bir yanardağ gibidir. Bugün herkes bunun farkında olsa bile bu farkındalık sonucu değiştirmemektedir. Balkan halklarının çoğu, bu olumsuzlukların değişmesini istese de aynı şeyi Balkanlar dışında yaşayanlar için söylemek mümkün değildir.

Bu yüzyılın başında ve ortalarında, dünyayı yeniden şekillendirip ülke sınırlarının değişmesine yol açan ve insanlık için korkunç neticeleri olan iki dünya savaşının ardından, hiç kimse, Balkan halklarının acılı tarihinin tekrarlanacağını düşünmüyordu. Hâlbuki işte yeniden Balkan tarihi tekerrür etti. Burada, Balkanların acılarla dolu tarihini anlatmak istemiyoruz, ancak maalesef geçen yüzyılın sonunda olanları hatırlatmamız gereklidir. 80'lerde Varşova Paktı'nın sona ermesi ve doğuda siyasi ve sosyal demokrasinin yayılışı ile birlikte, Balkanlar yeni sorunlarla karşı karşıya kaldı. Tek kutuplu yeni dünya modelinde Balkanlar, dünya güç merkezlerinin farklı mücadeleleri için uygun bir yerdi. O dönemde parçalanmamış bir ülke olan Yugoslavya'nın varlığının bir değeri yoktu. Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla bu ülkenin zayıflığı ve Balkanlardaki karmaşa daha da belirgin bir hâle geldi. Balkanlarda karışıklıkların baş göstermesiyle birlikte, büyük güçlerin bu bölgede kontrolü ve nüfuzu ele geçirme rekabetleri de başlamış oldu. Varşova Paktı ile ayrılan ülkeler Batı'ya doğru yeniden şekillendikçe ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Rusya uluslararası alanda hâkimiyetini kaybettikçe Yugoslavya da, gücünü kaybetme korkusuyla kritik bir döneme girdi. Öte yandan, nihai Avrupa Birliği girişimleri sürerken hayatın her alanındaki problemleriyle Avrupa, oldukça hassas bir konumdaydı. Dünyanın tek gücü olma iddiasındaki ABD ise küreselleşme siyasetini tüm dünyaya dayatıyordu. Bu arada bağımsız yapılarıyla Rusya, her zaman olduğu gibi toparlanıp iki veya daha çok kutuplu bir dünyada söz sahibi olabilme fırsatını kolluyordu.

Bu gelişmelerde AB'nin rolü

İngiltere, Fransa ve Almanya gibi güçlü ülkeler, AB'ye giden süreçte yeni bir siyasi hâkimiyet için rekabet ediyordu. Sağlam ve dirençli politikası ve bünyesindeki büyük devletlerin varlığıyla AB, kanlı tarihlerinden ötürü Doğu Bloğu ülkelerini saf dışı bırakma niyetindeydi. Ancak buralardaki gelişmelere karşı koyabilecek bir ittifaka ve yeterli güce sahip değildi. Bu

nedenle geliştirdiği yeni politikalarla AB; ekonomik, politik ve kültürel açıdan yeni doğu ülkeleri üzerinde nüfuzunu kullanmayı başardı. AB'nin nüfuzu, herkesi etkisi altına alan sessiz kültür politikası haricinde, her ülkede farklı şekilde hissedildi. AB, uyguladığı politikalar sayesinde Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan gibi Baltık ülkelerini nüfuzu altına almayı başardı. Bu ülkelerin etkisiyle bir Batı Avrupa boşluğu doğmuş oldu. Bu boşluk, daha sonra AB, ABD ve Rusya arasındaki gerginliklerle daha da büydü. Bu hengâmede o zamana dek Avrupa politikasının önemli bir unsuru olan eski Avrupa-Katolik medeniyetinin artık hiçbir etkisi kalmamıştı.

ABD'nin etkisi

ABD, reel-politik nedeniyle dünyanın herhangi bir yerinde bir olay olduğunda tam manasıyla saldırgan bir tutum takınıyordu. O dönemde de Batı Trakya'daki gelişmelerde tam söz sahibi olacak bir konum edinmişti. ABD'nin, büyük ve güçlü ülkeleri bölmeye ve küçük ülkelere mümkün olduğunca müdahale etme stratejisi ve NATO üzerindeki tam kontrolü, ortaya çıkan krizle baş edemeyen Avrupa ülkelerine nüfuzunu dayatması ve süreci kontrol etmesini kolaylaştırdı ve bazı durumlarda âdeten bir kurtarıcı gibi davranışmasına meydan verdi. "Ben yoksam başkaları gelir." eski ilkesiyle Romania, Bulgaristan ve daha sonra Arnavutluk ve Makedonya gibi bölgelerde hâkimiyetini yaymayı başardı. Bu durum, gerekli standartları sağlayamadıkları hâlde Romania ve Bulgaristan'ın alelacele NATO'ya kabul edilmeleriyle daha da bariz bir hâl aldı. Malumdur ki bu konu, bahsi geçen ülkelerin stratejik konumları ve ABD'nin Rusya üzerinde daha fazla politik baskın yapma imkânıyla alakalıdır. Ayrıca, Yugoslavya'nın varlığının mantık dışı gösterilmesi de eski "parçala ve yut" stratejisile ilgiliydi. AB'nin Yugoslavya'daki krizi çözmedeki başarısızlığının ardından ABD, mevcut çatışmaları yataşırma rolünü üstlendi ve barış güçlerinin bölgeye ulaşmasıyla birlikte bölgedeki hâkimiyeti ele almanın diplomatik yolunu da bulmuş oldu. Bu yolla ABD, Balkanlarda kendisine sağlam ve güçlü bir müttefik bulmayı amaçlıyordu. Ayrıca, askerî üslerini kurmak için yeni topraklara ihtiyacı vardı. Böylelikle Rusya'yı daha fazla baskın altına alabilir ve Ortadoğu üzerindeki kontrollerini artırabilirdi. Balkanların iç içe geçmiş kültür ve medeniyeti ABD'ye bölgede tam kontrolü ele geçirmesi için fırsat sağlamıştı.

Rusya'nın konumu

Siyasi, askerî ve ekonomik zafları ve içteki sorunları, Rusya'nın bu gelişmelerde tam bir taraf olmasını engelliyordu. Yaralı bir aslan gibi eski gücünne kavuşup yeniden dünyaya hâkim olma hayali, Rusya'yı bir nebze de olsa olayların içinde tutuyor ve dünyaya hâlâ ayakta olduğunu göstermek için bu durum uluslararası diplomaside sesini yükseltmesini sağlıyordu. Diğer taraftan, öncelikli hedefi politik, ekonomik ve askerî reformları hızlandırmak ve saygın bir ekonomik ve askerî güç oluncaya dek dışarıya fazla açılmamaktı. Rusya'nın bu stratejisinin kökeni, tarihindeki uluslararası mücadelelerine dayanmaktadır.

Balkan fenomeni - Eski Yugoslavya

Bilindiği üzere, Balkanlar sonu gelmeyen mücadelelerle karşı karşıyadır ve bölgede, AB sınırları içinde ve hatta daha da geniş coğrafi alanlarda istikrar sağlanamamaktadır. Balkanları özel kılan husus, Balkan ülkelerinin iç içe geçmiş kültürleridir. AB, Yugoslavya'nın yıkılışından sonra yeni kurulan ülkelere sürekli olarak Roman Katolik kültürünü dayatmaya çalışmış, Slovakya ve Hırvatistan'da tam bir nüfusa sahip olmuş ve bu durumu Bosna-Hersek'e ve özellikle Kosova ve Arnavutluk'taki Arnavut halklara da yaymak istemiştir. Rusya ise; Sırbistan, Karadağ ve Makedonya gibi ülkelerde Slav-Ortodoks kimliğini kullanarak bu ülkeler yoluyla sıcak denizlere inme hedefini gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Stratejik olarak, Akdeniz üzerinde kontrolü ele geçirmek için Tivar ve Selanik yoluyla Akdeniz ülkelerine girmesi gerekliydi. Yeterli askeri gücü olmayan Rusya, bu ülkelerde, bilhassa Sırbistan ve Karadağ'da şüpheli ekonomik yatırımlarıyla nüfuz edinmeye çalışarak bu açığı kapatmaya çalışmaktadır.

Yugoslavya'nın düşüşü ve savaşla ilgili bahsettiğimiz analizlerin dışında bizim şahsi kanaatimize göre, Balkanlarda bu sıkıntıları etkileyen önemli bir faktör de bu bölgelerdeki -Müslüman halka yönelik- kültür ve din faktöridür. Eski Yugoslavya döneminde Boşnak ve Arnavutlar da dahil olmak üzere Müslüman nüfus, sayısal olarak bölgedeki üçüncü büyük grubu teşkil etmekteydi. 1980'lerde yapılan bazı istatistiklere göre doğum ve ölüm oranları göz önünde bulundurduğunda, 2020-2030 yıllarında Yugoslavya'da -tabii eğer o zamana kadar ayakta kalabilseydi- Müslümanların çoğunluğu oluşturacağı tahmin ediliyordu. Dolayısıyla Yugoslavya, ileride çok güçlü bir Müslüman ülke olacak ve artık Yugoslavya olarak anılmayacaktı. Zira Müslümanlar ve Bosnalılar için din, kimliklerini korumak ve Sırp asimilasyonuna karşı direnmelerini sağlamak için tek unsurdu. Yugoslavya'nın geleceği ile ilgili bu tahminler, AB tarafından da kabul ediliyordu. Bu gerçek, Müslümanlara yönelik soykırımı uygulamalarının sessiz sakin meşrulaştırılmasına neden oldu. Arnavutlara karşı ise iki kat artırılmış fiziksel ve kültürel savaş standartları kullanıldı. Fiziksel savaşla ilgili olarak, çatışmaların Yugoslavya sınırlarını aşıp halkın direnişle karşılık vereceği Arnavutluk'a ve hatta tüm Balkanlara yayılma riski üzerine, ABD ve NATO idaresindeki uluslararası birlik anında harekete geçti. Kültürel savaş ise, NATO ve BM güçlerinin Kosova'da yerleşmesinin hemen ardından başlamış oldu. Arnavutluk'ta komünizmin çöküşü ve demokrasinin yayılması ile başlayan eski savaş kuralları hâlâ geçerliydi. Müslümanlar arasındaki parçalanmalar, fiziksel bağlantıların kopması ve bölmeler Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan'ın küçük bir bölümü için Bosna ve Sancak'ta izole topluluklar oluşturanın yesil ışığını yakmış oldu. Aynı zamanda Müslümanlar, Kosova'dan da kopmaya başladılar. Karadağ'ın parçalanmasıyla birlikte, Sancak da ikiye bölündü ve Arnavutlar Kosova, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'da birbirinden koptular. Buradan su sonucu çıkarabiliriz: Batı Trakya'daki Müslümanlar köşeye sıkıştırılmış ve bir araya gelemeyecek şekilde güçsüz bırakılmıştı. Daha da önemlisi manevi olarak da birbirlerinden kopmuşlardı. Bu durum, ABD'ye bölgede nüfuz alanını artırmak için fırsat vermiş ve Amerikalıların müdahalesi olmaksızın Balkanlarda barışın mümkün olmadığını ispatlamıştı. ABD, özellikle Arnavutluk'u ve

Arnavutları, planlarını gerçekleştirme yolunda güvenli ve sürekli müttefiki olarak görüyordu. Şurası inkâr edilemez bir gerçek ki, Arnavutlar eski Yugoslavya ve hatta Batı Trakya halkları ile hiçbir ortak noktaları olmayan bir topluluktur. Arnavutlar, diğer halklardan tamamen farklı kültürleri, gelenekleri, dilleri, tarihleri ve dinleri ile kadim bir halktır. Bu nedenle, Arnavutluk'un NATO'ya dâhil edilmesi ve Kosova'ya bağımsızlık tanınması ABD'ye ileride güçlü ve kalıcı bir müttefik sağlayacaktır. Öte yandan, Arnavutlar daima işgal altında ve sürekli bir tehlike içinde olmuşlar; bu yüzden de kendilerinin tek bir ülke çatısı altında toplanmalarının Balkanlarda istikrarı sağlayacak bir faktör olduğunu düşünmeksizsin, ABD'nin kollarını açıp kendilerine sunduğu alternatifleri kabul etmişlerdir. Arnavutların şu anki konumu, yeni bir realiteyi doğurmuştur. Tek bir halk olmalarına rağmen birkaç ülkeye dağılan Arnavutlar, ulusal hedeflerine hiçbir zaman ulaşamamışlardır. Kosova'nın bağımsızlığıyla birlikte eskiden bir olan Arnavut nüfusu, Kosova ve Arnavutluk'ta ikiye bölündü.

Balkanlarda barış hakkında farklı görüşler vardır: Barışı mümkün kılacak temel faktör, Hırvat, Sırp ve Arnavut meselelerinin derhal çözülmESİdir. Bu demektir ki, şu anda Balkanlarda kendi kimlikleriyle var olan Roman-Katolik, Slav-Ortodoks ve Osmanlı unsurları arasında bir savaş sürüp gitmektedir. İlk iki grup, yaşanan gelişmelerde tüm mekanizmalarıyla yer alırken, Osmanlı unsurunun boşluğu ABD'nin temsil ettiği yeni dünya düzenine varlık alanı tanımıştir. Hâlbuki bu durum, Türkiye'nin gelecekte Balkanlardaki dengenin korunmasında bir rol üstlenmesini ve AB'nin tartışmasız bir gücü olmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye'nin şu anki politikası, doğru bir adresle, ciddi şekilde Batı Balkanlara, özellikle de bölgede sabit ve doğal bir müttefikin garantisini sağlayacak olan Arnavut halka yönelik olmalıdır.

Avrupa güvenlik stratejisi

AB'nin güvenlik üslerindeki başarı ve girişimlerinin sorgulanması zorundadır. Mart 2003'te Irak'taki çatışmalarla ilgili olarak AB üyelerinin anlaşmazlıklarının ardından aynı yılın yaz ayında AB, dış politika ve güvenlik üst düzey sorumlusu Javier Solana'dan güvenlik konusunda bütüncül bir Avrupa stratejisi ortaya koymasını istedi. Solana'nın ortaya koyduğu strateji, 2003 Aralık ayında AB Konseyi tarafından "daha iyi bir dünyada tek bir güvenli Avrupa" başlığıyla onaylandı. AB, mümkün olan her tür saldırı ve tehdide karşı koyma noktasında iyimserliğini beyan etti. Solana'nın stratejisinde aşağıdaki saldırılar öngörülmüştü:

- Terörizm
- Toplu imha silahlarının yayılması (Bu, en büyük tehlike olma ihtimalini taşıyordu.)
- Bölgesel çatışmalar
- Ülkelerin başarısızlıkları
- Organize suçlar

AB, kendisini, üye ülkeler ve Rusya, Ukrayna, Moldavya ve Belarus gibi komşu devletler için bir istikrar bölgesi olarak görmektedir. Güvenlik stratejisi, üyelerin istikrarı ve iyi yönlendirilmesini ve ayrıca komşu ülkelere önem vermemi gerektirir. BM ise, uluslararası ölçekte oluşabilecek herhangi bir tehdidi

engellemek üzere uluslararası ilişkilere yönelikir. ABD'yle ilişkiler söz konusu olduğunda ise, onun ayrı bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bu stratejideki diğer taraflar ise Kanada, Japonya, Çin ve Hindistan'dır.

AB, bu stratejiyle yeni tehditlerin yalnızca askerî olmayacağı ve bunlara karşı koyma da askerî araçlarla mümkün olmadığını kabul etmektedir. Dolayısıyla bu strateji, krizleri aşmak için askerî müdahalede bulunmayı ve barış sağlamaayı amaçlayan insanı yardım projelerini öngörmektedir. Aynı zamanda AB, çatışan tarafların silahsızlanmasına yardım etmek ve terorizmle savaşan diğer ülkeleri desteklemek istemektedir.

Uluslararası diplomasinin bir aracı olarak güç kullanımını, yalnızca BM tarafından izin verildiği sürece mümkünür. Oysa AB, küreselleşmeye ve uluslararası güvenliğe zarar verebilecek problemlere yeterince odaklanmış değildir. Ortak dış politika ve güvenliğin bir parçası olan AB güvenlik politikası, askerî görevlerle alakalı olduğu hâlde, AB'nin kendi askeri yoktur; özerk bir şekilde asker çıkarmaya karar veren üyelerin askerlerinden oluşmaktadır.

1999'daki Köln ve Helsinki anlaşmalarına göre bu organın askerî gücünü artırması öngörlülmüştür. Bu anlaşmanın hedefi, 2010 yılına dek bu AB'nin 60 günden bir yila kadar 50.000 ve 60.000 arasında asker çıkarabilecek konuma gelmesidir. 2004'te Avrupa Konseyi, 2007 yılına kadar bu organın kriz durumlarında 10-15 gün içinde her biri 1.500 askere sahip 13 askerî birlikle müda-hale edebilecek konumda olmasına karar vermiştir. Bu organ; Bosna, Açe, Kongo ve Moldavya-Ukrayna sınırına misyonerler göndermiştir. Bu organa ait güçlerin aslında gerçek bir askerî özelliği yoktur, çünkü NATO'nun baskın konumu henüz zayıflatılamamış ve değiştirememiştir.

Avrupa'nın Balkanlardaki jeopolitik ve jeostratejik rolü

Günümüzde jeopolitik; politikacılar, askerî stratejistler ve diplomatlar için göz ardı edilemeyecek bir unsurdur. Bu olgunun bir diğer yönü de jeostratejidir. Jeostratejik uygulamalar yüksek düzeyde askerî bir planı alır ve mümkün olan en iyi ulusal koruma ve askerî kaynak şeklinde uygulamaya koyar. Avrupa bugün jeopolitik çizгиyi izlemekte ve Balkan ülkelerini kendi çatısı altına almaya çalışmaktadır. Öte yandan, politikanın askerî güçlere odaklanan jeostratejik yönü eksik kalmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, AB jeostratejik politikada kendisini bağımsız hâle getirecek birleşmiş bir ordudan ve ABD tarafından yönlendirilen NATO'dan mahrumdur. Diğer taraftan, Türkiye'nin AB'ye kabulü söz konusu olduğunda Avrupa'nın kesin sınırları ve hangi ülkelerin kabul edilmesi gereği belirsizdir. AB gerekli kurumsal, finansal ve askerî araçlardan yoksun olduğu hâlde, dünya üzerindeki sorumluluklarını artttırduğu izlenimi vermektedir. Oysa her şeyden önce AB, öncelikle ABD ve Çin gibi ülkelerle ekonomik olarak yarışabilмелidir.

AB, yayılma stratejisini iyi belirlemeli ve uluslararası çatışmaları çözmelidir. Diğer uluslararası aktörlerle olan sorunlardan biri de Kosova'da BM ile rekabete giren AB Kosova Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX)'nun kuruluşuya birlikte ortaya çıkmıştır. Bu kuruluş, Kosova'da AB'nin öngördüğü rolü yerine getirememiştir. Farklı planlanmasına rağmen bugün EULEX, BM'nin çatısı altındadır.

Avrupa ve AB içerisinde Müslümanlar

2008'de Avrupa'daki Müslümanların sayısı 54 milyona ulaşmıştır. Almanya İslami Arşivler Merkezi Enstitüsü'ne göre Avrupa'da Müslüman nüfus 2003'te 52,2 milyon, 2005'te ise 53 milyondur. Bu veriler hükümet birimlerinden alınan kesin rakamlardır.

Yukarıdaki istatistiklere göre; iki yıl içinde Müslümanların sayısı 800.000 artmıştır. Buna göre; 2005'ten 2008'e kadar Müslümanların sayısının 1,2 milyon daha artacağı, dolayısıyla toplam sayının 54,2'ye ulaşacağı tahmin edilebilir. Avrupa kaynaklarına göre kitada en fazla Müslüman'ın yaşadığı yerler, Rusya (25 milyonun üzerinde) ve Türkiye'dir (59 milyonun üzerinde). Bununla beraber, Avrupa'da çoğunluğu Fransa (5,5 milyondan fazla) ve Almanya (3,2 milyondan fazla)'da olmak üzere 14 milyonun üzerinde Müslüman yaşamaktadır.

Toplam 455 milyonluk Avrupa nüfusunun 15 milyondan fazlası Müslüman'dır. Başka bir ifadeyle, AB nüfusunun %3,4'ü Müslüman'dır. Yüzde açısından Fransa, Avusturya ve Hollanda'da daha fazla Müslüman vardır.

Almanya'da Alman vatandaşlığına sahip iki milyon Müslüman yaşamaktadır. Bunların arasında çoğu kadın olmak üzere ihtiğa etmiş 14.000 Alman vardır. İngiltere'de 60 milyonluk nüfusun 2 milyonu Müslüman'dır. Bunlar, Avrupa'daki toplam Müslüman nüfusun %3'ünü teşkil etmektedir. Bu iki milyon Müslüman'ın çoğunluğu aslen Pakistan ve Bangladeşlidir.

Fransa'da 61 milyon nüfusun 6 milyonu Müslüman'dır. Bunların çoğunluğu eski Fransa sömürgesi olan Kuzey Afrika ülkelerinden ve Türkiye'den gelmiştir. Hollanda'nın 16 milyonluk nüfusunun 900.000'i Müslüman'dır; ki bu, toplam nüfusun %6'sını oluşturmaktadır. Bu Müslümanların çoğu Türkiye ve Fas'tan gelmiştir.

Avusturya'da 8,1 milyon nüfusun yaklaşık 340.000'i, yani %4'ten fazlası Müslüman'dır, bunlar çoğunlukla Bosnalı ve Türkiyelidir. Ayrıca, Almanya ve Avusturya gibi AB ülkelerinde İslam, okullarda Almanca olarak okutulmaktadır.

Belçika'nın nüfusu yaklaşık 10,3 milyondur ve bunun 380.000'i, yani %3,7'si, çoğunluğu Türkiye ve Fas'tan bu ülkeye gelen Müslümanlardır.

Bugün AB, Balkanlarda ve Avrupa'da yaşayan Müslümanlarla ilgili makul bir strateji geliştirmiş değildir. Bu yönde başlattıkları tek strateji, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonudur. Oysa bu girişim de bazı üyelerin Türkiye'nin AB'ye kabul sürecini yavaşlatan tepkileriyle karşılaşmıştır. AB'ye girme talebinde bulunan ilk ülkelerden biri olmasına rağmen Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan ülkelerin çoğu şu argümanı kullanmaktadır: "Türkiye, Müslüman bir ülkedir ve Hristiyan bir AB'de yeri yoktur."

The Influence of the EU in the Balkan's Security Policy

FUAD RAMIQI

HEAD OF THE FORUM FOR MUSLIM NGO'S

Translated from Albanian language by Agron Hoxa

Although history in many parts of the world does not change for centuries, we cannot say this for the old Europe, especially for Balkans. Balkans with its geographical, cultural and demographic characteristics resembles an active volcano which is ready to explode in almost every half century. Everyone is familiar with this phenomenon today but the consequences cannot be changed. Many Balkan people would like it to be changed though it is not true for those who live out of Balkans. During the beginning and even the middle of this century when the world troubles started, which resulted in the two world wars with all its consequences and tragedies to humanity, re-fragmentation of the world and the change in the frontiers, no one thought of, or at least desired, the recurrence of the painful history of the Balkan people. However, here again the history of Balkans proved to be repeated. I don't want to retell the painful history of Balkans but alas I have to mention what happened at the end of the last century.

After the dissolution of the Warsaw Treaty during the 80's and the spread of the political and social democracy in the east, Balkans also faced new challenges. In this new unipolar world model, Balkans has become a suitable place for different clashes of different world centers. At that time, even the existence of Yugoslavia as an equilibrated country among other world powers had no value. The fragility of the country and the instability of Balkans became more obvious with the death of former Yugoslavia. As a consequence of the instability in the Balkans, great powers started to compete with each other to control or influence this part of the world, i.e., the Balkans. As new countries who had been separated from the treaty of Warsaw tried to resettle towards the west and Russia lost its international dominance with the dispersion of the BRSS, it was in its most crucial phase being afraid that the respective empire they had was going to come to an end. On the other hand, Europe was fragile in its first attempts towards a final European Union but with problems in all fields of life. USA with its claim to be the police of the world attempted to apply a politics of globalization in a unipolar world. In the mean time, Russia with its independent structure was waiting for the moment of being factorized so that it could influence or take part in a bipolarized or even multi polarized world.

The Role of the EU in These Developments

The big countries such as Great Britain, France and Germany were always competing over a new political dominance in the process towards the EU. The EU with its firm and resistant politics and presence of big coun-

tries intended to get rid of the eastern blocs because of their bitter history, but they did not have a united policy and adequate power to resist these developments. The EU achieved to use its influence on the new eastern countries in terms of economy, politics and culture. This influence has been practiced in each country separately except for the culture which influenced everyone in a silent political way. With this kind of politics it was able to influence the Baltic countries such as Poland, Czech, Slovakia, and Hungary. With the influence of these countries, a western European gap was left; a gap which later was followed by the interweaving of breakdowns among the EU, the USA and Russia. It was evident that in this gap, the old culture of Euro-catholic civilization had no more influence which had been an important factor for European politics till then.

The Influence of the USA

Because of its reel-politic, USA has always been in a full offensive position in every event that happened anywhere in the world. In addition, USA has achieved to have full dominance over these developments in the western Balkans. Its strategy of dividing the big and powerful countries into small countries as possible and its full control over NATO made it easy for it to control these processes and to impose its influence on the European countries after their failure to confront these crises. In some cases, the USA pretended to be the savior. With its old principle of "there where I am not, somebody else will come", it achieved to spread its dominance in the regions like Romania, Bulgaria and then Albania and Macedonia. This is more obvious with the fact that Romania and Bulgaria have been accepted to NATO immediately, although these countries have not fulfilled the required standards to join NATO. Obviously, this is because of their geo-strategic position and the USA's policy to put more pressure on Russia. The unreasonableness of the existence of Yugoslavia was also related to the old strategy of dividing the big countries. After the failure of EU to solve the crises in Yugoslavia, the USA took the local role of neutralizing these crises and the arrival of the peace forces opened the diplomatic way of its dominating role. This initiation aimed at finding one firm and resistant ally to itself in the Balkans. On the other hand, there was a need for new territories to place its military bases so that it could put a bigger pressure on Russia and take a close control over the Middle East. The interweaving of the cultures and civilizations in the Balkans gave USA a chance to realize its strategy to take full control over the region.

The Position of Russia

The political, military and economic inability and the internal problems prevented Russia from taking full part in these developments. The feeling of a wounded lion and the hope to get its power back to dominate the world kept Russia to some extent inside these processes and forced it to raise its voice in international relations just to make it known to the world that it is still alive. On the other hand, its main objective was to accelerate its political, economic and military reforms in the country and not to expand much until it becomes a respectable economic and military power. This strategy of Russia was rooted in its international conflicts in the past.

The Balkans Phenomenon - Former Yugoslavia

As is known, Balkans faces continuous clashes and there is always instability in the region, within the EU borders and even in a wider geography. What makes Balkans unique is the interweaving of cultures among the Balkan countries. The EU is continuously attempting to impose the Roman-Catholic culture on these new countries which emerged after the death of the former Yugoslavia. They have full influence in Slovenia and Croatia, intending to spread it to some parts of Bosnia and Herzegovina and the Albanian people especially in Kosovo and Albania.

In other countries like Serbia, Montenegro and Macedonia, Russia by using its Slavic-Orthodox identity, was aiming at penetrating to hot waters via these countries. Their strategic interest was that in order to influence or take control over the Mediterranean it was vital for them to get into the Mediterranean areas through Tivar (Bar) and Selanik (Solanik). Lacking enough military power, Russia was attempting to compensate it by suspicious economic investments in these countries, especially in Serbia and Montenegro. Other than the above mentioned analysis regarding the factors of the wars and the fall of Yugoslavia, in my personal analysis I have hypothesized that a very important factor that influenced these troubles in the Balkans is the cultural-religious factor directed towards the Muslim population in the region. During the time of former Yugoslavia, Muslim population including Bosnians and Albanians were forming the third biggest group in terms of their number. According to the statistics of 1980s, based on the birth and death rates, it was estimated that the majority of Yugoslavia would be Muslims until the year 2020-2030, of course if Yugoslavia was to exist until then. In fact it would be a very strong Muslim country which later would not be called Yugoslavia because among the Muslims and Bosnians religion was the only factor that helped them to preserve their identity and to resist the Serbian assimilation. This reality about the predicted future of Yugoslavia would be accepted by the EU. This fact made the practice of genocides against the Muslims to be silently legitimated. Against the Albanians double physical and cultural war standards were used. Concerning the physical war, because of the fear that the conflicts would go outside former Yugoslavia, like Albania where Albanians could react as third party and the entire Balkans, the international union under the USA and NATO took action at the very moment. And the cultural war started immediately after the settlement of NATO and OKB (a UN organization) in Kosovo. The standards of the earlier war in Albania after the fall of communism and the spread of democracy were valid. The European policy to culturally assimilate Muslims via breakdowns, cutting physical connections of Muslims and the divisions among Muslims gave the green signal for Serbian-Montenegrins and a small part of Croatians to form isolated enclaves within Bosnia and Sanjak. They also started to detach from Kosovo. With the separation of Montenegro, Sanjak as well was divided into two parts and Albanians were dispersed in Kosovo, Macedonia, Serbia and Montenegro. From this we can conclude that the Muslim corpus in the entire western Balkans was under enclosure and had no power to be physically connected. What is more, they would be disconnected also spiritually. This situation has given space to the USA for new strategies to move freely to enforce their influence and proved that without their intervention

there would not be any peace in the Balkans. the USA has guaranteed especially Albania and Albanians as their safe and durable ally to realize their projects. It is clear that Albanians are a people who have nothing in common with the people of former Yugoslavia or even the western Balkans. They are an autochthonous population with their culture, tradition, language, history and religion that are totally different from those of the others. For this reason, USA's commitment to accept Albania in NATO forces and the independence of Kosovo would guarantee them a powerful and durable ally in the future. On the other hand, Albanians have always been under occupations and permanent danger and therefore they have accepted the alternatives that USA offered them with open arms without considering that all Albanians in a united country would be the way to have stability in the Balkans. The present situation of Albanians has created a new reality. Albanians who are spread in several countries although they are one people have never achieved their national objectives. With the independence of Kosovo, they are now divided into Kosovars and Albanians from one population.

There are different opinions about the peace in the Balkans; the main factor that would make it happen is to solve the Croatian, Serbian and Albanian issues justly. This means that at the moment there is a war between Roman-Catholic, Slavic-orthodox and Ottoman elements with the representation of their identities in Balkans. Until the first two are active in all these developments with all their mechanisms, the Ottoman one with their absenteeism in these developments has given space to the new world order represented by the USA. However, this is not a guarantee for Turkey to be involved in the future of the Balkans' stability and to be an uncontested power in the EU. The current politics of Turkey must be seriously orientated towards the Western Thrace with a correct address and towards the Albanian people in particular as a guarantee of a permanent and natural alliance in this region.

The European Strategy of Security

The achievements and attempts of the EU in security bases are definitely to be analyzed. In the summer of 2003, after the disagreements of the EU members regarding the conflicts in Iraq in March 2003, the EU asked the high representative of external politics and security Mr Javier Solana to compile a European strategy for security. The strategy compiled by Mr Solana was approved by the EU Council in December 2003 under the title, "a safe Europe in a better world". The EU expressed its optimism to challenge any kind of possible attacks or threats. In Mr Solana's strategy, the following attacks are predicted:

- Terrorism
- Spread of massive destroying arms (which could be the greatest attack)
- Regional conflicts
- Failure of countries
- Organized crimes

The EU sees itself as a stable district for its members and other neighboring countries like Russia, Ukraine, Moldavia and Belarus. The security strate-

gy demands stability and a good guidance of the members and pays attention to the neighboring countries. The OKB (a UN organization) card appears to pay special attention to international relations to prevent any international threat. In relationship with the USA, it is considered to be irreplaceable. Other partners that are mentioned in this strategy are Canada, Japan, China and India.

The EU in this strategy ascertains that new threats may not only be of military nature, and fighting them needs not only military tools. Therefore, this strategy expects to have a humanitarian mission whose duty will be to keep peace and have military interventions in overcoming crises. At the same time, the EU wants to help in disarming the conflicting parties as well as supporting other countries in fighting terrorism.

The use of force as a tool of international diplomacy is possible only in case that they are allowed by the United Nations (UN). However, this plan of security strategy does not focus enough in global and epidemic problems which could bring danger to EU and the global security. However the security policy of EU which is part of the external common politics and security has also to do with military duties. This EU organ does not have its own army: it is composed of the soldiers of the members who decide to put soldiers in an autonomous manner.

According to the Köln and Helsinki agreement in 1999, this organ was expected to improve its military abilities. The aim of the agreement was that until the year 2010 this EU organ would be able to locate between 50,000 to 60,000 soldiers within the range of 60 days to one year. In 2004 the European council decided that until 2007 this organ must be able to have 13 mobile military troops with 1500 soldiers each within 10-15 days to intervene in crisis situations. This organ has sent missionaries to Bosnia, Ache, Congo and the Moldavia-Ukraine border. The presence of all these military forces of this organ has no real military importance, because the dominating role of NATO has not weakened or changed yet.

The Geo-politic and Geo-strategic Role of Europe in Balkans

Today geo-politics is a necessary instrument for politicians, military strategists and diplomats. Another aspect of this concept is geo-strategy. Geo-strategic applications take a high level military plan and put it into practice as a national and military security plan. Concerning Europe, it follows the geopolitic line and tries to include Balkan countries under its umbrella. However, the geo-strategical aspect of politics focusing on military forces is still missing. As mentioned before, the EU does not possess a united army and that makes them dependent on geo-strategic politics and NATO which is led by the USA. On the other hand, regarding the acceptance of Turkey in EU, it is not clear enough where exact borders of Europe are and which countries exactly need to be accepted. The EU pretends to having taken more responsibilities in the world without possessing the required institutional, financial and military tools. Above all, the EU needs to be able to compete economically with other countries like USA and China.

The EU needs to define well its strategy of expansion and how to solve international conflicts. One of the problems with other international actors appeared with the establishment of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) in Kosovo which encountered competence with OKB (UN

Organization). The European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) was settled in Kosovo but the role that the EU planned for it failed. Although it was planned differently, today the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) is under the umbrella of OKB (a UN Organization).

Muslims in Europe and the European Union

The number of Muslims in Europe in 2008 has reached up to 54 million. According to the Central Institute of Islamic Archive in Deutschland (Germany), Muslims in Europe formed a total of 52.2 million people in 2003, and 53 million in 2005, which means that from 2003 to 2005 the total number has increased for 800,000. These are the exact numbers acquired from government offices.

Based on the above statistics, within two years the number of Muslims has increased for 800,000. Therefore, I can estimate that from 2005 to 2008 the number of Muslims could have increased for another 1.2 million which makes the total of Muslims 54.2 million. In European sources, the highest number of Muslims is in Russia (above 25 million) and Turkey (above 59 million) whereas in EU there are more than 14 million Muslims most of whom lives in France (above 5.5 million) and Germany (above 3.2 million).

Among the total population of 455 million in the EU, more than 15 million of them are Muslims. In other words, 3.4 percent of the EU population is Muslims. In terms of percentage more Muslims are living in France, Austria and Holland.

There are more than 2 million Muslims living in Germany who have German citizenship. Among them, 14,000 are originally Germans who have converted to Islam, and most of them are female.

In UK, out of about 60 million citizens, about 2 million are Muslims which makes more than 3 percent of all population. The majority of these 2 million Muslims is originally from Pakistan and Bangladesh.

In France, out of 61 million citizens, about 6 million are Muslims. Majority comes from ex-French colonies in North Africa and Turkey.

Holland consists of 16 million people among whom 900,000 are Muslims which makes 6 percent of the total population. Most of them come from Turkey and Morocco.

In Austria out of 8.1 million citizens, about 340,000 are Muslims which makes over 4 percent of the population. Majority comes from Bosnia and Turkey. In addition, in the EU countries like Germany and Austria Islam is taught in German language as well.

Belgium's population is about 10.3 million and 380,000 or 3.7 percent of them are Muslims most of whom are from Turkey and Morocco.

At the moment the EU has not formed any reasonable strategy for Muslims in Balkans or Europe. The only strategy they initiated in this direction is the integration of Turkey in the EU. However, this initiation has encountered disagreement from some of the EU members who slowed down the process of Turkey's acceptance in the EU. Although Turkey has been one of the first countries who requested to be integrated in the EU most of the countries that rejected Turkey as EU member used the following reason: "Turkey is a Muslim country, and they have nothing to do in a Christian EU".

Balkan Devletlerinin Uluslararası Aktörlerle İlişkisi ve AB Sürecinde Türkiye

ABDİ BALETA

ARNAVUTLUK BM ESKİ TEMSİLCİSİ

İngilizceden çeviren: Selda Şen

Özet

Bu tebliğin amacı, geçen iki yüzyıl boyunca, Balkanlarda ortaya çıkan ulusal sorunlar ve milliyetçiliğin evrimi ile büyük güçlerin sürekli müdahale-sine kısaca degeinmektedir. Tebliğde, Balkan ülkelerinin Avrupa'ya en-tegrasyonu, önemli bir uluslararası aktör olarak AB'nin, ABD'nin yardımıyla bölgede bariş ve istikrarın sürdürülmesi ve demokrasinin desteklenmesinde oynadığı rol üzerinde durulmaktadır. Tebliğin önemli bir kısmı, Balkanlardaki olası gelişmelerde, sahip olduğu vasıflardan dolayı önemli bir rol oynayabilecek olan Türk politikasına ayrılmıştır. Açıktır ki, Arnavutluk meselesine, Balkanlarda gözülmenden kalan tek ulusal sorun olarak özel bir önem atfedilmektedir ve bu sorun, Kosova'nın bağımsızlığıyla birlikte en hareketli döneme girmiştir.

Anahtar kelimeler

Milliyetçilik, Arnavutluk meselesi, büyük güçler, Avrupa entegrasyonu, Amerikan yardımı, dış politika

Siyasi liderlerin tümü, uluslararası ilişkilerde gelecekte olacak gelişmeleri öngörmekle yakından alakalıdır. Akademisyenler de iddialı başlıklar taşıyan kitaplar yazmaya meraklıdır.¹ Mesela, eski Sovyetler Birliği ciddi anlamda bir süper güç olarak ortaya çıktıgı zaman Paris'te yayımlanan bir kitap, onun parçalanacağı tahmininde bulunuyordu.² Nitekim, sadece 13 yıl sonra Sovyetler Birliği çöktü. Şimdi de, ABD için "tek-çok kutuplu (*uni-multipolar*) dünyanın yegâne süper gücü"³ tanımı yapıldığında, şöyle çelişkili bir soru ortaya çıkıyor: Amerikan gücünün herhangi bir sınırı var mı?⁴ Hazırlanan pek çok kitapta bu soruya cevap aranmıştır.⁵

2003 yılında, CIA'nın Ulusal İstihbarat Konseyi, dünyanın 2020'de ne durumda olabileceği hakkında dört kurgusal senaryoya yer verdiği uzun bir rapor yayımlamıştı. Raporda; 1) Pax Amerikana dünyası; 2) Ekonomik - anlamda- küreselleşmiş (*mondialisation*) Davos dünyası; 3) Bin Ladin'in de öngördüğü gibi, yeni bir halifeliğin olduğu bir dünya; 4) Bir korku döngüsüne girmiş çok kutuplu bir dünya konuları incelenmiştir.⁶

Bu raporun son hâlini hazırlayan 25 bağımsız uzman, yükselmekte olan iki uluslararası faktörün; Çin ve Hindistan'ın gelecekteki rolü üzerinde çokça durdular. Raporla göre; ulus devletler, uluslararası ilişkiler sisteminin temelini oluşturacaktır. Küreselleşme taraftarları uluslararası hükmîrlığının-

dan kaçınarak onun yerine uluslararası kurumlar koymaya çalışmanın ütopik olduğunu artık kabul etmiştir.⁷ Bu noktada, sadece ilmlî muhafaza-kârlar (*neo-conservatives*) "diğerlerinden üstün olduğumuz için daha iyisini biz biliriz; bilmek bizim hakkımızdır"⁸ düsturunu benimsiyor ve küresel çıkarlar uğruna "zayıf ve başarısız devletler"in egemenliğini ihlal etmenin meşruluğu ve gerekliliği konusunda ısrar ediyorlar.⁹

Biz de, "devlet" kavramı uluslararası ilişkiler analizindeki seçkin yerini muhafaza ettiği sürece, Balkanlarda etkinlik gösteren güçleri, bu kavram çerçevesinde tartışmak zorundayız.¹⁰

Avrupa'daki komünist sistemin çöküşü, kıtanın -1808'den bu yana, Türkçe kökenli bir sözcük olan "Balkanlar" ile anılan gelen- güneydoğusunda, "beklenmedik" milliyetçi bir uyanış ve hareketliliği beraberinde getirdi. Bu durum, "ulusal sorunların, nesiller boyunca bölgedeki istikrarın temel meselesi olduğu" zehabına neden oldu¹¹ ve bu bölge halklarının düşmanlıkları, zihniyetleri ve toplumsal karakterlerinin, Balkanlardaki trajik olayların ana sebebi olarak algılanması eğilimini artırdı.¹²

"Fransız Devrimi'nin *uluslar çağının*¹³ ve tüm Avrupa'da milliyetçiliğin doğmasına sebep olmasından" bu yana, Balkan halkları, gelişimlerinin en hareketli aşamasına girmiş bulunuyor. Ne yazık ki, Balkan halkları için bağımsızlığa ve devlet olmaya giden yol oldukça uzun ve engebeli. Ancak yine de 21. yüzyılın başlarında, iki imparatorluğun eski eyaletleri yerine 12 bağımsız Balkan devleti kurulabilmiştir.

Balkanlardaki en rahatsızlık verici bölgesel olay, bu tür bir milliyetçilik değil, bunun değişik şekillerde ortaya konan manifestosu oldu.¹⁴ Öyle ki, Balkanlardaki milliyetçilik, zaman zaman 20. yüzyılın sonlarında Sırp milliyetçiliğiyle olduğu gibi, açık ve vahşi bir biçimde saldırgan bir şovenizme dönüştü.

"Uluslar çağının"nda, Avrupa'da istikrar ve güvenlik, 1815 Viyana Kongresi'yle kurulan "büyük güçler korosu"nun özel ilgi alanı hâline geldi. 1878 Berlin Kongresi ise, büyük güçlerin Balkanlardaki uzun soluklu müda-halelerinin başlangıcını teşkil etti. Bir İngiliz hanım soylusu olan Edith Durham'ın Balkan topraklarında çokça seyahat ettikten sonra vurguladığı gibi, "Balkanlarda asla değişimeyecek tek bir şey vardır: (Büyük) güçlerin bulutlarıyla kaplı gökyüzü."¹⁵ Bugün "büyük güçler korosu" aktörlerinin neredeyse tümü (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve İtalya), Balkanlarda etkinlik gösteren önemli uluslararası aktörlerdendir; sadece ABD sonradan geldi. Ve neticede, 20. yüzyılda Balkanlardaki sorunların ana kaynağı büyük güçlerin müdahaleleri oldu; yani "Batı tarihinin en korkunç" (Issaiah Berlin) ve "insanlık tarihinin en vahşi" (Nobel ödüllü William Goldin) müda-haleleri.¹⁶

Bu nedenle Balkan milliyetçiliği, Balkanlarda yaşanan dram ve trajedilerin tek sorumlusu olarak görülmemelidir. İstisnasız bütün milliyetçi tutumları trajik olayların tetikleyicisi olarak görmek yanlış olacaktır. Bu tür suçlamalar, en azından hiçbir zaman Balkanlardaki siyasi ortamı zehirlememiş ve buna niyet etmemiş, zayıf ve ilmlî Arnavutluk milliyetçiliğine yöneltilmemelidir.

"Arnavutluk milliyetçiliği, genelde kabul edildiği kadar özel değildir. 20.

yüzyılda görülen diğer Balkan milliyetçilikleriyle aynı bağlamda ele alınmaktadır.¹⁷ Gerçekte iki ayırıcı vasfi vardır: Balkanlarda varolan diğer dinî milliyetçiliklerin (Ortodoks, Katolik veya Müslüman) aksine, o, laik bir milliyetçilik olarak ortaya çıkmıştır ve hiçbir zaman şovenizme dönüşme eğilimi göstermemiştir.¹⁸

Açısız gerçeklikler, Prizren Birliği'nin uluslararası olarak onaylanmasının üzerinden 130 yıl geçmesine rağmen, bugünkü Arnavutluk milliyetçiliğinin, Arnavutların yaşadığı toprakların birliğinin yeniden sağlanması şeklindeki tamamlanmamış tarihsel misyonunun karşısında durmaktadır.¹⁹

Kosova sorunun halledilmesinin, eski Yugoslav Federasyonu'nun çözülmesinin son ve bitirici adımıymış gibi görülmesi yönünde yanlış bir eğilim vardır. Bosna'da, Sırbistan'da ve Makedonya'da baş gösterebilecek, çözüme kavuşturulmamış sorunlar hâlâ mevcut. Hatta, çözümlememiş Arnavutluk ulusal meselesi, bize, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının bile tamamıyla nihayete ermiş bir mesele olmadığını hatırlatıyor. Arnavutluk siyasetleri ile aydınları arasındaki bir başka yanlış eğilim ise, Kosova'da bağımsız ikinci bir Arnavutluk devletinin tanınmasının, Arnavut ulusal meselesinin, Arnavut topraklarının tek bir devlet altında yeniden toplanması ayağını zaten gerçekleştirmiş olacağı düşüncesidir.²⁰ Diğer halklar, çok da gerekli olmadığı hâlde kardeşlerinden henüz ayrılmışken (Örneğin; Slovaklar Çeklerden, Karadağlılar Sırplardan), Arnavutları, daha kendi ulusal meselelerini çözmeden, ulus-sonrası denilen bu dönemde ilk olmaya zorlamak adil ve verimli olmaz.

Arnavut milliyetçiliğinin ilk liderleri, Arnavut ulusal meselesi çözülmmediği sürece Balkanlarda gerçek bir istikrar sağlanamayacağı hususunda Avrupa'yı daha 1879'da uyarmıştı. Henüz silahlı çatışmalar Bosna'da, Kosova ve Makedonya'da patlak vermemişken, bir İngiliz tarihçinin yerinde tespititle, "1878 Berlin Kongresi'nin iki büyük başarısı olan Makedonya ve Bosna'nın her ikisi de gelecek felaketin işaretlerini barındırıyordu."²¹ Şu anda ise Bosna, Makedonya, Kosova ve Arnavutluk meselesi için ortaya konan çözümlerin, gelecek "felaketler"in olmasa bile, çatışmaların tohumlarını barındırdığını anlamak için çok da zeki olmaya gerek yok.

Bu tür düşünceleri, Arnavut milliyetçiliğinin sorumsuz bir dışa vurumu olarak nitelendirmeye çalışan teşebbüsleri kırmak için, سابق Amerikalı senatör Jesse Helms'in 7 Haziran 1983'te Senato'da yaptığı, "Balkanlarda Bugün: Yugoslavya ve Arnavut Ulusunun Kurtuluşu İçin Öngörüler" konulu, kayda değer muhakemesine dikkat çekmek istiyoruz. O, Sovyetlerin, bir takım pan-Ortodoks ve pan-Slavik etnik duyguya ve düşünceleri manipüle ederek, bir Slav devletler bloğu meydana getirmek için kullandığı yönünde bir uyarida bulunmuştur. Daha sonra Amerikalı politika yapılıcılara açık bir dille şu tavsiyeyi yaptı: "Sovyet oyularından dolayı Balkanların karışmasına izin vermek yerine Batı, bu dönemde doğal bir evrim arayışına girmelidir. Böyle bir evrimse, adil ilkeler ile çeşitli ulusların kendi doğal etnografik sınırları içerisindeki egemenlikleri üzerinde temellendirilmelidir... Bu tür evrimin bir örneği, Kosovalı Arnavutların anavatan Arnavutluk'a

entegre olmasını garanti edecektir. Oysa bu, komünist olmayan ve Batı yanlısı bir Arnavutlukla mümkün olabilirdi. Şu andaki durum ise adil olmayıp ulusal *self-determinasyon* hakkını yok saymaktadır.²² Bugün, eski Senatör Jesse Helms'in işaret ettiği yönde ne kadar yol katedilmiş olduğunu görüyorum. Kosova bağımsız bir ülke. Arnavutluk komünist değil ve de Batı yanlısı. Yugoslavya ise artık yok. Bununla birlikte, Arnavut ulusu, kendi etnik sınırları içinde, henüz tam anlamıyla *self-determinasyon* hakkını kullanabilmiş değildir.

Rusya, Amerikalı senatörün kinamış olduğu aynı oyunları hâlâ devam ettirmekte ve Balkanlarda 1699 Karlofça ve 1774 Küçük Kaynarca anlaşmalarıyla oluşturulmuş, aynı emperyal emelleri ve pan-Slavik planları -ki o zamanlar Çarlık Rusya'sı Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Hristiyan Ortodoks nüfusun "büyük hamisi" rolünü taşıyordu- sürdürmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Rusya'yı kısa bir süreliğine Balkanlar ve küresel siyasetteki rekabetinden alıkoydu. 90'lı yıllarda Rusya, diplomatik alan da düşük bir profil çizmeye ve Batılı güçlerin kendisine zarar vermemesini sağlayacak denli aşırı ilgisinden avantaj sağlamaya çalıştı. Gelgelelim kısa bir süre içinde Rusya, Kosova'daki Sırp şovenizmine verdiği destek ve bilden tüm agresifliğiyle geri döndü ve Batılı güçlere Moskova'nın süper güç olarak yeniden bir statü arayışında olduğunu gösterdi.

Avrupa Birliği'nin, Rusya'nın Belgrad üzerindeki etkisini zayıflatmaya yönelik bitmek bilmeyen çabalarına rağmen Sırbistan, hiç şüphe yok ki, Rusya'nın emellerinin en güçlü kaleşi olarak kalmaktadır. Diğer Balkan devletleri de, Ortodoks gücün merkezi Moskova'yla olan güçlü ilişkilerini geleneksel seyrinde devam ettiriyorlar. En çekici konularda Yunanistan, etkin Moskova-Belgrad-Atina Ortodoks eksenini kurarak, Rusya ve Sırbistan'ın yanında yer alıyor. NATO'nun bir üyesi olan Yunanistan, Bosna ve Kosova savaşlarında da Sırpların yakın bir müttefiki olmuştu. Savaş suçlusu Radovan Karadziç kutlama yapan bir kalabalığın huzurunda "Tanrı ve Yunanlılar bizimle" şeklinde sözler sarf etmiştir.²³ Batı Avrupa, Yunanistan'ı uzun bir süre pişpişlayarak, onun "Batılı bir sahibe ve Doğulu bir gelin"²⁴ gibi davranışmasına ve hatta büyülüğüne ve yeterliliklerine aldmaksızın, Balkanlarda kaprisli ve küstah bir rol takınmasına bile müsaade etti. Yunanistan ve Kıbrıs, Kosova'nın bağımsızlığını tanımayarak AB'nin politikasına karşı geldi. Ve yine, Makedonya'nın NATO'ya üyeliğini engelleyen Yunanistan, Arnavutluk'un Avrupa'ya entegrasyon süreci noktasında da isteksiz davranmaktadır.

Aslında, Sırbistan'ın dışındaki tüm Balkan devletleri, iç ve dış sorunlarının çözümünde gereklî anlayış ve yardım için, öncelikli olarak ABD'ye yönelmektedir. ABD de, Balkanlardaki tartışmaların ve zorlukların üstesinden gelinmesi, istikrar ve demokrasinin burada yerleştirilmesi hususunda her zamankinden çok daha müdahale etmektedir. Bosna ve Kosova'da Sırp savaş makinesinin durdurulmasında, Makedonya'daki kırılgan dengenin korunmasında ve en önemlisi, bağımsız Kosova devletinin ilanı ve uluslararası alanda tanınmasında ABD'nin katkısı büyük olmuştur. Yine, birçok Balkan devletinin NATO'ya kabulüne ABD özel bir önem vermiştir. İki Arnavut devleti, en iyi ilişkilerini ABD ile kurmuştur ve Arnavut

kamuoyu, haklı olarak, Avrupa'daki en Amerikan yanlısı halk olarak görülmektedir.

Çin de birkaç on yıldır Balkanlara dâhil olmuş bir başka uluslararası faktördür. 70'lerin ortalarına kadar Arnavutluk ve Çin arasında oldukça dostane bir ilişki vardı. Çin, çok cömert bir şekilde Arnavutluk'a ekonomik yardım ve askeri ekipman temin ediyordu. Arnavutluk da, sosyalist kamp içindeki Çin-Sovyet çatışması sırasında Çin'e büyük destek vermiş ve onun BM'deki yerini yeniden kazanmasını sağlamıştı. Ancak Çin ve Arnavutluk arasındaki ideolojik bir tartışmanın akabinde, bu beraberlikte ciddi bir yara açıldı. Artık bize düşen, beklemek ve olimpiyatların açılış töreni için Pekin'e giden Arnavutluk Başbakani'nın, sabık Arnavutluk komünist yönetiminin tavrından dolayı Çinli partnerinden dileyeceği özrün işe yarayıp yaramayacağını görmekti. Çin, Balkanlardaki varlığını Romania ve eski Yugoslavya ile kurduğu yakın ilişkiler yoluyla sürdürmüştü. Şimdi ise, Balkanlardaki Amerikan etkisi ve rolüne karşı Sırbistan ve Rusya ile güclü bir iş birliği içerisindeidir.

Arnavutluk halkı, Avrupa'ya entegrasyon süreci tamamlanır tamamlanmaz, iç ve dış sorunlarının daha kolay çözüleceği yönünde yoğun bir propaganda tabi tutulmaktadır. Bu vaatler ve umut verici görüşler, Arnavutluk'taki çoğu kişiyi heyecanlandırmaktadır. Fakat bu siyasi eğilim, her zaman siyasi gerçekliklerle uyuşmamaktadır. Kişisel olarak ben, kendimi salt Avrupa entegrasyonundan mucizeler uman kesimden ayrı tutmayı yeğliyorum. Aslında, dünya tarihini değerlendirmede Avrupa merkezci bir yaklaşımı benimsemeyen ve Batı medeniyetinin insan topluluklarında ve düşüncesinde yegâne itici güç olduğu kabulüyle başı hoş olmayan Avrupalı seslere ve *think-tank*lere kulak vermemiz gerekiyor.²⁵ AB sürecinin tamamlanmasının, Balkanlarda var olan tüm tartışma ve çatışmaları sona erdirerek, Fransız-Alman örneğinde olduğu gibi, mutlu sonu beraberinde getireceğine inanmak için henüz çok erken.

ABD'yi tasarımlayan bir Avrupa entegrasyon projesinin başarı şansının yeterli olduğunu düşünmek de oldukça ilkel bir tavır olur. Kendine has, muhtelif tarihsel, kültürel, ulusal, dinsel nedenlerden dolayı Avrupa, ABD benzeri bir başka "erime potası/melting pot" olamaz.

Avrupacılık, "Amerikan inancı/American creed" ve "Amerikancılık"^{ta²⁶} olduğu gibi, (vatanseverliklerine dinsel kutsallık, dinî inançlarına ise milîyetçi meşruiyet kazandırmak için Tanrı ve vatanı evlendiren) sivil bir din seviyesine yükseltilemez. İmparatorluklar sonrası dönemde, AB'nin Balkanlarda varlık göstermiş eski imparatorluklara veya başarısız olmuş uluslar üstü ideoloji ve sistemlere alternatif olmaya çalışması anlamsızdır. Avrupacılık, en iyi ihtimalle bile, Osmanlıcılık, Sovyetçilik ya da Yugoslavcılık gibi benzer asimilasyon politikalarının ötesine geçemez.

AB'nin Avrupa'da istikrar, barış ve refahın gelişmesinde başarılı olduğu inkâr edilemez.²⁷ Ancak, AB'nin son 20 yılda Balkanlarda aynı başarıyı elde etmek için gösterdiği çabaların neticesi oldukça mutedil olmuştur. AB, bölgeli birbiri ardına vuran Bosna, Kosova, Makedonya ve Arnavutluk krizlerini çözmeye, kararlı bir müdafale ile ABD desteğine ihtiyaç duymaktadır. AB, Balkanlarda önceliği olan uluslararası bir aktör olarak misyonunu

gerçeklestirmesi noktasında daha fazlasını yapabileceğine dair güven telkin etmelidir. Yine de, ABD'nin güçlü askerî ve siyasi desteği olmadan, AB'nin ortaya çıkabilecek zorlukları göğüsleyebileceği hususu hâlâ şüphelidir. Ayrıca AB'nin, Kosova'nın bağımsızlığının tanınmasında ortak bir karar alınmasındaki başarısız tavrı başka zorlukların da habercisidir.

Elbette bu demek değildir ki, Avrupa entegrasyonunun yararlı sonuçlarını dair herhangi bir koşul/ihtiraz, Arnavutluk'un ve diğer devletlerin AB'ye kabulünün daha da geciktirilmesi yönündeki bir temenniye neden olsun. Balkan ülkeleri; coğrafi, tarihsel ve jeopolitik olarak Avrupa'daki herhangi bir entegrasyon projesine dâhil olmaya mahkûmdur. Avrupa da aynı sebeplerden dolayı bu ülkeleri içine almaya mahkûmdur. Arnavutluk'un da içinde bulunduğu bu ülkelerden bazıları, AB'ye uygun hâle gelmek için bir çeşit dönüşüme ihtiyaç duyabilir. Ancak şu anda AB, pratik anlamda neredeyse doğal sınırlarına ulaşmış ve hatta sorunlu ülkeleri bile bünyesine kabul etmiş olduğundan, Balkanların batisını farklı bir renge boyamanın bir anlamı artık yoktur.

AB'nin Türkiye'yi kabulde bocalamaktan nasıl ve ne zaman vazgeçeceği noktasında zaman, gerçekten önemli bir faktör; çünkü Türkiye Avrupa Topluluğu'na ilk defa ortaklık için başvurduğunda yıl 1959, resmen başvurduğunda ise 1978 idi.²⁸ Kendisinden sonra başvurmasına rağmen diğer ülkeler birliğe üye olurken, Türkiye'nin kabulü sürekli ertelendi.²⁹ Sırbistan'a bile, hızla yapılan düzenlemelerle, AB sürecine katılması için gerekli manevra imkânı fazlasıyla tanınmaktadır. Türkiye'nin gecikmesinin temel sebebi ise; Avrupalı liderler, Avrupa kamuoyu ve Avrupalı seçkinlerin, Türkiye'yi Avrupalı bir ülke olarak görmemesidir. AB'yi bir "Hristiyan Kulübü" olarak görenler, Türkiye'nin kabul edilmesinin mevcut Avrupa'nın sonunu getirmesinden korku duymaktadır.³⁰ Başkalarına göre ise Türkiye, Amerika'nın AB'deki "Truva atı" rolünü oynayacaktır.³¹

AB tarafından sürekli olarak öne sürülen şartları kabul etmede gösterdiği tüm sabır ve çabasının karşılığını alamamasına rağmen Türkiye, talebinde ısrarcı olmaya ve AB üyeliğini, Türk politikasının yüzleştiği en büyük meydan okuma ve mesele olarak görmeye devam etmektedir.³² Alayçı bir şüpheciliğin yer aldığı şu ifadeler oldukça anlaşılrıdır: "Bugüne kadar, müzakereleri başlatan ve onları tamamlayamayarak üye olamayan hiçbir aday ülke olmamıştır. Elbette, bunun bir ilkinin olmaması için bir neden yoktur."³³ "AB'ye üye olamamanın ilk örneği" olma riski sadece Türkiye için geçerli değildir. Böyle bir risk, hazırlığı az ve büyük Müslüman nüfusu haiz bazı Batı Balkan ülkeleri için de var olabilir. Yaz aylarında, AB ve Akdeniz ülkelerinin Paris Zirvesi'nde oluşturduğu yeni Fransız inisiyatifi, AB'nin Türkiye'yi ve diğer Balkan ülkelerini AB dışında bırakma yönündeki olası kararını haklı çıkarmanın bir aracı olarak kullanılabılır; bunun yumuşatılmış gereklisi de ülkelerin, Akdeniz ülkeleri özel statüsü yoluyla Avrupa entegrasyonunun tüm nimetlerinden faydalanailecekleri argümanı olabilir.³⁴

Bir sonu olmayan AB'ye alım sürecinin uzatılması, Türkiye'nin sahip olduğu yeterlilikleri, "Soğuk Savaş sonrası bir savaşçıdan, tehlikesiz bir bölgescel güce" doğru büyümek için kullanmasına mani olabilir.³⁵

Batılı gözlemciler, Türk politikasının geleceğine ilişkin ciddi tahminlerde bulunuyorlar. Türk siyasetinin gelişiminde, Samuel P. Huntington üç seçenek belirlemiş; Graham E. Fuller is üç senaryo öngörmüştür.³⁶ Her ikisi de, Türkiye'nin on yillardır öncelik verdiği "Avrupa seçenekleri" (Huntington) ve "Avrupa merkezci politika"sı (Fuller) hususunda umutlu değil. Fuller, Türk politikasının "Washington merkezli bir politika" olarak evrilmesini istiyor. Ancak eğer o, "Türkiye'nin geçmişte sadık bir Amerikan müttefiki oluşundan emin ise"³⁷; o zaman "Türkiye'nin Amerikan karşılığı Amerikan-Türk ilişkilerinin kalıcı bir özelliği ve bir çıkar çatışmasının belirtisi olarak görülmemelidir."³⁸ ifadesi ikircikli bir ifade olur.

Huntington ise, Türk siyasetinde "Müslüman bir seçenek" öngörüsüyle daha tatmin olmuş görünüyor. İslam'ın bir karmaşa içerisinde olduğunu söyleyen "Medeniyetler Çatışması"nın yazarı, öncü bir devlete ihtiyaç duyulduğuna ve Türkiye'nin böylesi bir rol için çok uygun olduğuna dikkat çekiyor. Fuller de, Ortadoğu Arap ülkeleriyle iş birliği içerisinde olan, Müslüman dünyanın onde gelen devleti olarak Türkiye'ye karşı sempatik yaklaşmaktadır. Uluslararası ilişkilerde onde gelen bir gözlemci olan Fransız Alexander Adler de, Türkiye'nin Müslüman dünyada büyük bir role sahip olması taraftarı olmakla birlikte, Arap-Sünni İslam'ına karşı bir dengeleyici olarak Türkiye ve Şii İran arasında yakın bir iş birliği de görmek istemektedir.³⁹ Türkiye'nin Müslüman dünyadaki rolünün artmasını, Avrupa'nın yerli Müslüman nüfusunun coğunluğunun yaşadığı ve varolan pek çok çekişmenin İslam'la, "Müslüman köktenciliği veya terörizmi" ile ilintilendiği Balkanların durumu üzerinde kuşkusuz olumlu bir etkisi olacaktır. Huntington'un "milliyetçi seçenek"ini Fuller, düşmanlığın olduğu tehlikeli bir ortamda, öncelikle, Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak özel ihtiyaçlara odaklanacak "Ankara merkezli bir politika" şeklinde yeniden adlandırdı. Fakat bu milliyetçi yaklaşım, Türkiye'nin ulus-sonrası geleceğinin sadık savunucularını rahatsız etmektedir.⁴⁰

Genel kaniya göre, Soğuk Savaş'in sona ermesi, Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kafkaslarda Rusya karşısında yer alan Batı savunma sisteminin temel direğii olan Türkiye'nin rolünü geçersiz kılmıştır. Bugün yeni bir Soğuk Savaş'ın tekrar başladığını gösteren yeterince örneğimiz var. Rusya, Balkanlarda Sırp şovenizmini destekliyor. Kafkasya'da Çeçenya'ya karşı yaptığı iki savaşın ardından Gürcistan'ı istila etti. Yine, Orta Avrupa'da bir NATO üyesi olan Polonya'yı önleyici nükleer saldırular başlatmakla tehdit ediyor. Dolayısıyla, bu yeni Soğuk Savaş, Balkan devletlerinin kendi aralarındaki ve uluslararası aktörlerle olan ilişkilerini büyük oranda değiştirebilir.

Türk dış politikasıyla ilgili bu üç seçenek veya senaryodan hiçbirinin önceliği yoktur. Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Türkiye'nin dünya siyasetindeki yerine ilişkin -birileri tarafından "Yeni Osmanlıcılık" olarak lanse edilen- stratejik kavramlarını tanımlarken Fuller, bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bakışın, tüm yaklaşımının bir bileşimi olduğu görülüyor. "Bir kere bu; bağımsız, milliyetçi, İslamcı, pan-Türkücü, küresel ve Batılıdır."⁴¹ Asıl mesele, Türk siyasetinin tüm bu versiyonlarının nasıl bir araya getirileceğidir. Davutoğlu'nun görüşüne göre; "iki dünya arasındaki

diyaloga" biraz Türk kavrayışı katmak için, Türkiye'de İslam'ın demokrasiyle uzlaştırılması meselesine özel önem atfedilmelidir.⁴²

Bu görüş bağlamında, Türkiye ve Balkan devletleri arasındaki ilişkiler, kendisine daha sağlıklı nefes alacağı daha geniş bir yer bulabilir. Şu ana kadarki en somut kanıt, öyle görülüyor ki, "Türkiye'nin oldukça hassas Kıbrıs meselesindeki tavrını tamamıyla gözden geçirmesi ve iki topluluğun ayrılımasından ziyade, birbiriyle entegrasyonunu savunması"dır.⁴³ Ayrıca Türkiye, Yunanistan'la olan ilişkilerini de oldukça ilerletmiştir.

Öte yandan Türkiye, bağımsız Kosova devletini tanıyan ilk devletler arasında yer almaktan tereddüt etmemiştir. Kosova'nın bağımsızlığının resmen tanınması hususunda, İslam Konferansı Örgütü'ne üye devletlerin çoğunun taşıdığı uzun süren beklenmedik tereddütlere göz önüne alındığında, Türkiye'nin Kosova'yı hemen tanımışının Arnavutlar için anlamı daha da büyütür. Bu noktada, Müslüman ülkelerin hayal kırıklığına uğratılan durgunluğu bizi, devletin ve ulusun birtakım çıkarları ile jeopolitik kavramlar ve jeostratejik ihtiyaçların üzerine kurulu bir pragmatizmin, inanç veya ideoloji temelli bir dayanışmadan çok daha güçlü olduğuna inanmaya sevk ediyor.

Sonuç olarak şunu belirtmek isteriz ki, Türk milletiyle olan dostluk ve Türk devletiyle kurulan yakın ilişkiler, Arnavutlar için büyük önem arz etmektedir. Türkiye'ye yaptığı bir ziyaret esnasında, ABD Eski Başkanı Bill Clinton'un "Kendisini başarılı bir şekilde yenileyebildiği takdirde, 21. yüzyıl bölgelerde Türkiye'nin yüzyılı olacaktır."⁴⁴ şeklindeki yorumunu duymuş olmak oldukça sevindiricidir. Umarız bu temenniler gerçek olur.

Son notlar

¹ Fareed Zakaria, "The Future of Freedom" (ABD, 2003) & Graham E. Fuller: "The Future of Political Islam" (ABD, 2003).

² Helene Carrere d'Encausse, "L'Empire Eclate" (Paris, 1978).

³ Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in the New Global Politics", AKBANK Ünlü Konuşmacılar Konferansı, İstanbul, Mayıs 2005.

⁴ Nancy Soderberg, "The Superpower Myth. The Use and Misuse of the American Might" (ABD, 2005).

⁵ Georges Soros, "The Bubble of American Supremacy" (İngiltere, 2004); Nancy Soderberg, "The Superpower Myth. The Use and Misuse of the American Might" (ABD, 2005); Walden Bello, "Dilemmas of Domination. The Unmaking of the American Empire" (ABD, 2005) (Fransızca baskı, 2006) & Fareed Zakaria, "The Post-American World" (ABD, 2008).

⁶ Alexandre Adler, "Le Raport de la CIA: Comment sera le monde en 2020?" (Paris, 2005).

⁷ Georges Soros, "The Bubble of American Supremacy" (2004):10.

⁸ A.g.e., 81.

⁹ Francis Fukuyama, "State Building. Governance and the World Order in the Twenty-first Century" (İngiltere, 2004).

¹⁰ Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies, (1990-1991): 2.

¹¹ David Fromkin, "Kosovo Crossing. The Reality of American Intervention" (N.Y., 1999): 83; Misha Glenny: "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers 1804-1999", xxii.

¹² Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies (1990-1991): 5.

¹³ Robert D. Kaplan, "Balkan Ghosts. A Journey Through History" (ABD, 1994); Stjepan G. Mestrovic, "Habits of the Balkan Heart. Social Character and the Fall of Communism" (ABD, 1993) & Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers:1804-1999" (ABD, 1999).

¹⁴ Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers:1804-1999", xxvi.

¹⁵ Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies (1990-1991): 5.

¹⁶ Edith Durham, "Twenty Years of Balkan Tangle", 1920 (The Balkan Burden içinde Arnavutça baskısında "Brengë e Ballkanit", Tiran 1991, 364).

¹⁷ Eric Hobsbawm, "Age of Extremes" (Arnavutça baskı, 1991): 11.

¹⁸ Nathalie Clayer, "Aux Origines du Nationalisme Albanais. La Naissance d'une Nation Majoritairement Musulmane en Europe" (Fransa, 2007): 707.

¹⁹ Stavro Skendi, "The Albanian National Awakening 1878-1912" (Princeton Üniversitesi Yayınları, 1967) (Arnavutça baskı, 2000); Dr. Hysamedin Feraj, "Skice e mendimit politik shqiptar" (Arnavut Siyasi Düşüncesine Bakış) (Tiran, 1998); Abdi Baleta, "Perballjet me islamofobine" (Islamofobiyle Karşılaşmalar) (Tiran, 2006), Bölüm IX "Islam and Nationalism, not Islamic Nationalism" ve Bölüm X "Albanian Secular Nationalism and the Balkan Christian Nationalisms" & Nathalie Clayer, "Aux Origins du Nationalisme Albanais. La Naissance d'une Nation Majoritairement Musulmane en Europe".

²⁰ James Pettiffer & Miranda Vikers, "The Albanian Question. Reshaping the Balkans", I.B. Tauris, (ABD, 2007); Joseph Dioguardi (eski Amerikan milletvekili), "The Albanian question is still not solved", Balkanlar'da Arnavutların Geleceği konulu konferansta sunulan tebliğ, Washington D.C., 14 Temmuz 2008 (Arnavutluk gazetesi Republika, 15 Ağustos 2008).

²¹ Bami Topi, Arnavutluk Cumhurbaşkanı, "Our future is not Greater Albania, but Greater Europe" (Arnavutluk "Panorama" gazetesi, 14 Temmuz 2008); Sali Berisha, Arnavutluk Başbakanı, "The idea of Greater Albania does not exist", (Arnavutluk Tema gazetesi, 31 Ocak 2008) & Skender Hyseni, Kosova Dışişleri Bakanı, "Kosovo and Albania have overcome the stage of creating Greater Albania" (Arnavutluk Tema gazetesi, Haziran 19, 2008).

²² Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers 1804-1999", 636.

²³ Meclis Kayıtları. 97. Kurulda yapılan müzakere ve tartışmalar. İlk oturum, cilt 129, sayı 79.

²⁴ Takis Michas, "Unholy Alliance. Greece and Milosevic's Serbia" (ABD, 2002): 26.

²⁵ Robert D.Kaplan, "Balkan Ghosts" (ABD, 1994), Bölüm IV, 231.

²⁶ Clive Ponting, "World History. A New Perspective" (Eng., 2000), Introduction & Eric S. Reinhert, "How rich countries got rich ... and poor countries stay poor" (Londra, 2007): 13.

²⁷ Samuel P. Huntington, "Who are we? America's Great Debate", Simon & Shuster (İngiltere, 2004): 103-106 & David Gelertner, "Americanism, the Fourth Western Great Religion" (Doubleday: ABD, 2007).

²⁸ Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", Chaillot tebliği, 2006, 99.

²⁹ Türkiye ve Avrupa Birliği. Bir Avrupa Konferansı Forumu. Brüksel, 30-31 Ekim 1991, 42, 235-236.

³⁰ Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in the Global Politics" (İstanbul, 2005).

³¹ A.g.e.

³² Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 84.

³³ A.g.e., 53.

³⁴ A.g.e., 93.

³⁵ A.g.e., 11.

³⁶ Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in Global Politics" & Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic. Turkey as a Pivotal State in the Muslim World", United State Institute of Peace Press, Washington D.C., 2008.

³⁷ Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic", 178.

³⁸ Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 83.

³⁹ Alexandre Adler, "Rendez-vous avec L'Islam" (Grasset Paris, 2005).

⁴⁰ Turkey Beyond Nationalism. Towards Post-national Identities. Der. Hans-Lucas Kiesser, I.B. Tauris (ABD, 2006).

⁴¹ Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic", 169.

⁴² Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 96.

⁴³ A.g.e., 101.

⁴⁴ A.g.e., 83.

Relations of Balkan States with the International Actors and Turkey during the EU Process

ABDI BALETA

FORMER PERMANENT REPRESENTATIVE OF ALBANIA TO THE UN

Abstract

This paper refers briefly to the evolution of the national questions and nationalism in the Balkans during the last two centuries and to the constant involvement of the Great Powers. The paper elaborates further as a main topic the European integration of the Balkan countries, the role the EU can play as a major international factor with necessary assistance of the USA in maintaining peace, stability and promoting democracy in this region. Turkish policy occupies an important part of the paper due to the potentials and possibilities that Turkey has to play a particular role in the Balkans. It is obvious that particular significance is attached to the Albanian question as the only national question still unresolved in the Balkans and has entered in its most dynamic stage after the Kosovo's independence.

Keywords

Nationalism, Albanian question, Great Powers, European integration, American assistance, foreign policy

Political leaders everywhere are concerned with foreseeing the future developments in international relations. Scholars are motivated to write books bearing suggestive titles.¹

At a time when the former Soviet Union seemed to be a solid superpower a book appeared in Paris predicting its break-up.² Only thirteen years later, the Soviet Union collapsed. Nowadays, when the USA is qualified as "the only superpower in a uni-multipolar world"³ an intriguing question is being asked: Are there any limits to the American power?⁴ Attempts to answer this question are made in various books.⁵

The National Intelligence Council at the CIA has released in 2003 a lengthy report describing four scenarios-fictions about how the world may look like in 2020: 1) A world of Pax Americana; 2) A world of Davos economic mondialisation; 3) A world with a new Califat as envisaged by Bin Laden; 4) A multi-polar world in a cycle of fear.⁶

The 25 independent experts who have prepared the final version of this report have dealt at length with the future role of two emerging international factors, China and India. The report affirms that nation-states will constitute the basis of the system of international relations. Proponents of the globalization have admitted that it would be utopian to try to do away with the sovereignty of states and to replace them with international institutions.⁷ Only dogmatic neoconservatives cherish the precept "because we are stronger than the others, we know better and must have the right on our side"⁸ and persist on the neces-

sity and the legitimacy to violate the sovereignty of "the weak and failing states" for the sake of global interests.⁹

For as long as the notion of "the state" retains its preeminent role in the analysis of the international relations we have to discuss along these state lines the forces acting in the Balkans.¹⁰

The collapse of the communist system in Europe brought about in the Southeastern part of this continent (since 1808 renamed "Balkans" from a Turkish word)¹¹ an "unexpected" awakening and recrudescence of nationalism. This led to the confusing observation that "the national questions had been the scourge of stability in the region for generations"¹², and accentuated the tendency to lay blame for the tragic events in the Balkans mainly upon the people of this region, because of their enmities, of their mentalities, of their social character.¹³

The Balkan peoples entered into the most dynamic stage of their development after the "French Revolution had given birth to the "age of nations"¹⁴ and to nationalism all over Europe. Unfortunately, the road of some Balkan nations to independence and statehood has been too long and tortuous. Nevertheless, at the down of the 21st century 12 Balkan independent states were established instead of former provinces of two empires.

The most disturbing local phenomenon in the Balkans has not been nationalism as such, but the manifestation of nationalism in a variety of ways.¹⁵ In some cases, nationalism in the Balkans turned openly and brutally into an aggressive chauvinism, as happened even at the end of the 20th century with the Serbian nationalism.

In the "age of nations" stability and security in Europe has become the exclusive business of the "concert of great powers", established in the Vienna Congress (1815). The Berlin Congress (1878) marked the beginning of the long series of great powers' interventions in the Balkan region. A British noble lady, Edith Durham, having traveled extensively through Balkan lands, has stressed that "there is one thing that can never be changed in the Balkans: the sky covered with the clouds of the (great) powers"¹⁶. Today almost all the actors of the "concert of the great powers" (United Kingdom, France, Germany, Russia and Italy) are major international actors in the Balkans. Only the USA is a newcomer. The great powers' interventions have been the main source of troubles in the Balkans during the 20th century, "the most horrible in Western history" (Issaiyah Berlin) and "the most violent in the history of mankind" (Nobel Prize winner William Goldin).¹⁷

Therefore, the Balkan nationalism must not be held as the sole responsible for the Balkan dramas and tragedies. It is incorrect to blame any nationalism without exception for provoking tragic events. At least such accusations should not be addressed to the weak and moderate Albanian nationalism, which has never intended or been able to poison the political atmosphere in the Balkans.

"The Albanian nationalism is not that particular as it is generally affirmed. It is inscribed in the same context as other Balkan nationalisms of the 20th century".¹⁸ However, it is marked by two distinguishable characteristics: it started as a secular nationalism, unlike other religious nationalisms in the Balkans (Orthodox, Catholic or Muslim) and never showed tendency to turn into chauvinism.¹⁹

Harsh realities confront today's Albanian nationalism with its unaccomplished historical mission, the reunification of the Albanian ethnic lands, 130 years after its international affirmation by the League of Prizren.²⁰

There is an erroneous tendency to consider the settlement of Kosovo problem as the last and closing act of the dissolution of the former Yugoslav Federation. There are still unsettled problems in Bosnia, Serbia, and Macedonia that might emerge. The unresolved Albanian national question reminds us that even the legacy of the dismembering of the Ottoman Empire should not be considered a definitely closed matter. There is another wrong tendency among Albanian politicians and intellectuals to consider that with the recognition of the second independent Albanian state in Kosovo, the Albanian national question has already overcome its stage of reunification of Albanian ethnic lands in one nation-state.²¹ It is unjust and unproductive to force the Albanians to be the first living in the supposed post-national era without having first solved their national question, while other peoples, without much need, have only recently separated from their brethren, like the Slovaks from the Checks, the Montenegrins from the Serbs.

The first leaders of the Albanian nationalism have warned Europe in 1879 that as long as the Albanian national question is not solved real stability can not be established in the Balkans. A British historian has wisely noted, decades before the armed conflicts erupted in Bosnia, Kosovo and Macedonia that "Macedonia and Bosnia, the two great achievements of the Congress (of Berlin 1878), both contained the seeds of future disaster".²² There is no need of being too clever to understand now that the settlements worked out for Bosnia, Macedonia, Kosovo and the Albanian question contain the seeds of future conflicts, if not of future disasters.

In order to discourage the attempts to qualify these reflections as an irresponsible outburst of Albanian nationalism, I am referring to the brilliant reasoning of the late American senator Jesse Helms, in Senate on June 7, 1983 on the topic "The Balkans Today: Yugoslavia and the prospects for freeing the Albanian nation". He warned that the Soviets were manipulating certain pan-orthodox religious sentiments as well as certain pan-slavic ethnic sentiments as means of bringing a Slavic block of states into being. Then he unequivocally recommended to American policymakers: "Rather than allow the Balkan region to explode owing to Soviet manipulation, the West would be better advised to seek a natural evolution in the era. Such an evolution must be based upon just principles and sovereignty of various nations within their natural ethnographic frontiers... an example of such evolution would be insuring that Albanians of Kosovo be integrated with the parent country, Albania. This however could be done within a non-communist and pro-Western Albania. The present situation is unjust because it denies the right of national self-determination".²³ Now we are witnessing how much progress has been done in the direction indicated by former senator Jesse Helms. Kosovo is an independent state. Albania is non-communist and pro-Western. Yugoslavia does not exist. Yet the Albanian nation has not fully exercised its right to self-determination within its ethnic frontiers.

Russia continues with the same manipulations denounced by the late American senator and pursues in the Balkans the same imperial aims and pan-Slavic designs established since the Treaties of Carlowitz (1699) and Kucuk Kainarci (1774) when the Russia of Tsars assumed the role of the "big protector" of Christian Orthodox populations in the Ottoman Empire. The collapse of the Soviet Union impeded Russia for a short time to compete in the Balkans and in global politics. In the 90s, Russia tried to keep a low profile in the diplomatic field and to take advantage from the excessive care of Western powers not to offend Russia. However, Russia came back quickly with all its known aggressive-

ness in support of the Serbian chauvinism in Kosovo to tell the Western powers that Moscow is seeking again its status of a superpower.

Serbia definitely remains the stronghold of Russia's ambitions despite the incessant efforts of the European Union to weaken Russian influence over Belgrade. Other Orthodox Balkans states follow the traditional course of strong relationship with the center of the Orthodox power, Moscow. In the most controversial matters, Greece stands on the side of Russia and Serbia, making effective the Orthodox axis Moscow-Belgrade-Athens. Greece, a NATO member, acted as a close ally of Serbs in Bosnian and Kosovo wars. The war criminal Radovan Karadzic has declared before a cheering crowd "We have with us God and the Greeks".²⁴ Western Europe has been petting Greece for a long time, allowing her to behave like "a Western mistress and an Eastern bride"²⁵, even to play a capricious an arrogant role in the Balkans, in disproportion with its size and potentials. Greece and Cyprus challenged the policy of the EU by refusing to recognize the independent state of Kosovo. Greece blocked the membership of Macedonia to NATO. Greece is unwilling to facilitate the process of the European integration of Albania.

Actually, the Balkan states, with the exception of Serbia, look primarily to the USA for understanding and help in order to solve their domestic and foreign problems. The USA is more than ever involved in settling the Balkan disputes and difficulties, in promoting stability and democracy here. The USA has greatly contributed in stopping Serbian war machinery in Bosnia and Kosovo, in preserving the precarious equilibrium in Macedonia and first of all in the proclamation and the international recognition of the independent state of Kosovo. The USA has taken particular care for the admission of several Balkan states to NATO. The two Albanian states have established the best relations with the USA and Albanian public opinion is rightly considered the most pro-American in Europe.

China is another international factor involved in the Balkans for many decades. A very friendly relationship had existed until mid-70s of the last century, between Albania and China. China generously provided Albania with economic aid and military equipment. Albania did a great job to support China during the Sino-Soviet conflict in the socialist camp and to help China recuperate its seat at the UN. After a Sino-Albanian ideological dispute a rift opened up in this partnership. Now we must wait and see if something will be remedied after the Albanian Prime Minister, during his stay in Beijing for the opening ceremony of the Olympic Games, apologized before the Chinese counterpart for the behavior of former Albanian communist leadership. China continued its presence in the Balkans through close relations with Romania and former Yugoslavia. Now China is in a strong partnership with Serbia and Russia to oppose American role and influence in the Balkans.

In Albania, people are continuously subject to an intensive propaganda that domestic and foreign problems will be more easily settled once the process of the European integration is completed. Many people in Albania are overenthusiastic over such promised and promising perspectives. This political fashion does not always fit well with political realities. I find preferable to range myself with those who do not expect miracles outright from the European integration. One should be more attentive to those European voices and think tanks who do not feel very happy with a Eurocentric approach in viewing the world history and the precept of the Western civilization as the only dynamic force in human societies and thoughts.²⁶ It is still very early to believe that the completion of the

EU process can bring about a happy end to all controversies and conflicts existing in the Balkan region in the same way that the EU did with French-German reconciliation.

It is also premature to become sure that a project of European integration imagining the USA has enough chances for success. For diverse specific historical, cultural, national, religious reasons Europe can not become another "melting pot" similar to the USA.

Europeanism can not be elevated to the rank of a civil religion (that is to marry God and country, so as to give religious sanctity to their patriotism and nationalist legitimacy to their religious believe) like "the American creed" or Americanism.²⁷ In the post-imperial age, it does not make sense that the European Union tries to be in the Balkans a substitute to former empires or to failed supranational ideologies and systems. Europeanism in the best case can not grow beyond a similar assimilating phenomenon like Ottomanism, Sovietism or Yugoslavism.

It is undeniable that the EU has been successful in expanding the zone of stability, peace and prosperity in Europe.²⁸ However, it has obtained very modest results in its endeavors to achieve the same in the Balkans during the two latest decades. The EU needed a decisive involvement and assistance from the USA to deal with the Bosnian, Kosovar, Macedonian and Albanian crisis that struck one after another the Balkan region. One must have confidence that the EU in the Balkans can do much better to fulfill its mission as a primary international actor. However, it is still uncertain that the EU can bear the hardship of all future situations without the American strong military and political support. The failing of the EU to adopt a common decision in the case of the recognition of Kosovo's independence is a warning of other difficulties.

Nevertheless any specific reservations regarding the beneficial effects of the European integration is not a reason to wish further delaying of Albanian and other states admission to the EU. The Balkan countries are condemned by geography, by history and by geopolitics to be included in any integrating project in Europe. Europe is condemned too for the same reasons to take these countries in its midst. Some of these countries, including Albania, may need more transformation to become fit for the EU. But now that the EU is practically stretched almost to its natural borders and has accepted even problematic countries it does not make sense any more to keep any longer a different color spot in the Western Balkans.

For the time being the real concern is how and when the EU is going to stop vacillating on Turkey's admission, which has become an odyssey since Turkey had initially asked for associate membership to the European community in 1959 and applied officially in 1978.²⁹ Turkey's admission has been delayed again and again, while other countries, which applied later than Turkey, had been accepted as members.³⁰ Even Serbia is given now ample space for maneuvering to join the EU process by speedy proceedings. Turkey's delay is due to the fact that European leaders, European public and European elites basically considered Turkey as a non European country. The Europeans who envisage the EU as "a Christian club" fear that Turkey's admission will mark the end of this Europe.³¹ Others are suspicious that Turkey can play the role of an American "Trojan horse" in the EU.³²

Notwithstanding the fact that all its patience and its efforts to accommodate the incessant conditions put by the EU have not been rewarded Turkey is persisting in its demand and continues to consider membership to the EU as the

greatest challenge and issue the Turkey's policy faces.³³ It is quite comprehensible when ironical skepticism is expressed in the words "so far there is no candidate country that has started negotiations without actually completing them and becoming a member. Of course there is no reason why there could not be a first case".³⁴

It is not only Turkey that runs the risk of "being the first case of non-acceptance to the EU". Such a risk may exist for certain Western Balkan countries too, with a low level of preparedness and with large Muslim population. The new French initiative that culminated in the Paris summit of the EU and Mediterranean countries this summer can be used as a means to justify future decision to leave outside the EU Turkey and some other Balkan countries, using as a tranquillizing argument that they can enjoy all the benefits of European integration through the special status as Mediterranean countries.

The prolongation of an inconclusive process of Turkey's admission to the EU can impede a better utilization of Turkey's potentials to grow "from a post-cold war warrior to a benign regional power".³⁵

Western observers are carefully prognosticating the future of Turkey's policy. Samuel P. Huntington has assorted three options and Graham E. Fuller has envisaged three scenarios in the trajectory of the future Turkish politics.³⁶ Both of them are not enthusiastic for the "European option" (Huntington) and the "Eurocentric-policy" (Fuller) that Turkey has given priority for several decades. Fuller is willing to see Turkish policy evolve as "a Washington-centric policy". If he "is certain that Turkey as a predictable and loyal American ally is a thing of the past"³⁷ then it becomes dilemmatic that "Turkey's anti-Americanism needs not be seen as a permanent feature of the US-Turkish relations and a symptom of clashing interest".³⁸

Huntington seems more satisfied with the prospects of "a Muslim option" in Turkish politics. The author of the "clash of civilization" notes that Islam is in disarray, needs a leading state and Turkey is better suited to fulfill such a role. Fuller is also sympathetic to Turkey as a pivotal state in the Muslim world in cooperation with the Arab countries of the Middle East. A preeminent French observer of international affairs, Alexander Adler, is also sympathetic to a bigger role of Turkey in the Muslim world, but he would like to see a closer partnership between Turkey and Shia Iran, as counterweight to Arab Sunni Islam.³⁹ An increasing role of Turkey in the Muslim world undoubtedly will have a benefic impact on the Balkan situation where live the major part of the native Muslim population of Europe and many controversies are related to Islam, to "Muslim fundamentalism or terrorism".

What Huntington has called "a nationalistic option"; Fuller has renamed "an Ankara-centric policy" that focuses primarily on the specific needs for assuring Turkey's security in a hostile and dangerous neighborhood. This nationalistic approach disturbs the staunch proponents of a post-national future of Turkey.⁴⁰

It is generally believed that the end of the Cold War made obsolete Turkey's role as the main pillar in the Western defense system in front of Russia in the Eastern Mediterranean, Balkan and Caucasus regions. Today we have enough examples showing that a new Cold War is starting. In the Balkans Russia is supporting strongly Serbian chauvinism. In Caucasus after two wars against Chechnya, Russia invaded Georgia. In central Europe Russia threatens to launch preemptive nuclear strikes against a NATO member, Poland. This new Cold War can modify a lot the relations of Balkan states among themselves and with the international actors.

None of the three options or scenarios of the Turkish foreign policy seem to have the primacy. This is clearly revealed by Fuller when he describes Mr. Ahmet Davutoglu's strategic concepts about Turkey's place in the world politics, called by someone "neo-Ottomanism". This vision seems a kind of combination of all approaches. "It is at once independent, nationalistic, Islamic, pan-Turkist, global and Western".⁴¹ The challenge is how to integrate all these versions of Turkish politics. In Davutoglu's vision is given particular attention to the reconciliation of Islam with democracy in Turkey, as a means to add also some Turkish flair to a "dialogue between the two worlds".⁴²

In the context of such a vision, the relations between Turkey and the Balkan states may hopefully find more space for a healthier breathing. The most tangible evidence up to now seems the fact that on "the very sensitive problem of Cyprus, Turkey has completely revised its position and advocates integration of the two communities, rather than their separation"⁴³ and has greatly improved relations with Greece.

On the other hand, Turkey has not hesitated to be one of the first countries to recognize the independent state of Kosovo. This prompt recognition has even more meaning for the Albanians in view of the unexpected and prolonged hesitation of the majority of member states of the Organization of Islamic Conference to formally recognize Kosovo's independence. This disappointing inaction of the Muslim countries lead us to believe that pragmatism based on particularistic state and national interests, geopolitical concepts and geostrategic needs is stronger than solidarity based of faith or ideology.

In conclusion, I would like to say that the friendship with the Turkish nation and the close relations with the Turkish state are very important for Albanians. It makes a great pleasure to read that during a visit to Turkey former president of the USA, Bill Clinton "had argued that the twenty-first century could be Turkey's century in the region if Turkey successfully reformed itself".⁴⁴ May these predictions come true!

Endnotes

¹Fareed Zakaria, "The Future of Freedom" (USA, 2003) & Graham E. Fuller: "The Future of Political Islam" (USA, 2003).

²Helene Carrere d'Encausse, "L'Empire Eclate" (Paris, 1978).

³Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in the New Global Politics", AKBANK Conference of Celebrity Speakers Agency, Istanbul, May 2005.

⁴Nancy Soderberg, "The Superpower Myth. The Use and Misuse of the American Might" (USA, 2005).

⁵Georges Soros, "The Bubble of American Supremacy" (UK, 2004); Nancy Soderberg, "The Superpower Myth. The Use and Misuse of the American Might" (USA 2005); Walden Bello, "Dilemmas of Domination. The Unmaking of the American Empire" (USA, 2005) (French ed. 2006) & Fareed Zakaria, "The Post-American World" (USA, 2008).

⁶Alexandre Adler, "Le Raport de la CIA: Comment sera le monde en 2020?" (Paris, 2005).

⁷Georges Soros, "The Bubble of American Supremacy" (2004):10.

⁸Idem.: 81.

⁹Francis Fukuyama, "State Building. Governance and the World Order in the Twenty-first Century" (UK, 2004).

¹⁰Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies, (1990-1991): 2.

¹¹David Fromkin, "Kosovo Crossing. The Reality of American Intervention" (N.Y., 1999): 83; Misha Glenny: "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers 1804-1999", xxii.

¹²Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies (1990-1991): 5.

¹³Robert D. Kaplan, "Balkan Ghosts. A Journey Through History" (USA, 1994); Stjepan G. Mestrovic, "Habits of the Balkan Heart. Social Character and the Fall of Communism" (USA, 1993) & Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers:1804-1999" (USA, 1999).

¹⁴Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers:1804-1999", xxvi.

¹⁵Spyros Economides, "The Balkan Agenda. Security and Regionalism in the New Europe", London Defence Studies (1990-1991): 5.

- ¹⁶ Edith Durham, "Twenty Years of Balkan Tangle", 1920 (in the Albanian ed. "Brengë e Ballkanit" in The Balkan Burden, Tirana 1991, 364).
- ¹⁷ Eric Hobsbawm, "Age of extremes" (Albanian ed., 1991): 11.
- ¹⁸ Nathalie Clayer, "Aux Origines du Nationalisme Albanais. La Naissance d'une Nation Majoritairement Musulmane en Europe" (France, 2007): 707.
- ¹⁹ Stavro Skendi, "The Albanian National Awakening 1878-1912" (Princeton University Press, 1967) (Albanian ed., 2000); Dr. Hysamedin Feraj, "Skice e mendimit politik shqiptar" (An overview of the Albanian political thinking) (Tirana, 1998); Abdi Baleta, "Perballjet me islamofobine" (Confrontations With Islamophobia) (Tirana, 2006), Chapter IX "Islam and Nationalism, not Islamic Nationalism" and Chapter X "Albanian Secular Nationalism and the Balkan Christian Nationalisms" & Nathalie Clayer, "Aux Origines du Nationalisme Albanais. La Naissance d'une Nation Majoritairement Musulmane en Europe".
- ²⁰ James Pettifer & Miranda Vickers, "The Albanian Question. Reshaping the Balkans", I.B. Tauris, (USA, 2007); Joseph Dioguardi (former American Congressman), "The Albanian question is still not solved", Paper presented to the Conference on the future of the Albanians in the Balkans, Washington D.C., July 14, 2008 (The Albanian news paper "Republika", August 15, 2008).
- ²¹ Bamar Topi, President of Albania, "Our future is not Greater Albania, but Greater Europe" (the Albanian news paper "Panorama", July 14, 2008); Sali Berisha, Albanian Prime-minister, "The idea of Greater Albania does not exist", (the Albanian newspaper "Tema", January 31, 2008) & Skender Hyseni, Foreign minister of Kosovo, "Kosovo and Albania have overcome the stage of creating Greater Albania" (The Albanian newspaper "Tema", June 19, 2008).
- ²² Misha Glenny, "The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers 1804-1999", 636.
- ²³ Congressional records. Proceedings and debates on the 97th Congress, first session, Vol 129, No. 79.
- ²⁴ Takis Michas, "Unholy Alliance. Greece and Milošević's Serbia" (USA, 2002): 26.
- ²⁵ Robert D.Kaplan, "Balkan Ghosts" (USA, 1994), Part IV, 231.
- ²⁶ Clive Ponting, "World History. A New Perspective" (UK, 2000), Introduction & Eric S. Reinhert, "How rich countries got rich ... and poor countries stay poor" (London, 2007): 13.
- ²⁷ Samuel P. Huntington, "Who are we? America's Great Debate", Simon & Shuster (UK, 2004): 103-106 & David Gelertner, "Americanism, the Fourth Western Great Religion" (Doubleday: USA, 2007).
- ²⁸ Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", Chaillot paper 2006, 99.
- ²⁹ Turkey and the European Community. A Forum Europa Conference. Brussels October 30-31, 1991, 42, 235-236.
- ³⁰ Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in the Global Politics" (Istanbul, 2005).
- ³¹ Idem.
- ³² Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 84.
- ³³ Idem, 53.
- ³⁴ Idem, 93.
- ³⁵ Idem, 11.
- ³⁶ Samuel P. Huntington, "What Roles for Turkey in Global Politics" & Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic. Turkey as a Pivotal State in the Muslim World", United State Institute of Peace Press, Washington D.C., 2008.
- ³⁷ Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic", 178.
- ³⁸ Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 83.
- ³⁹ Alexandre Adler, "Rendez-vous avec L'Islam" (Grasset Paris, 2005).
- ⁴⁰ Turkey Beyond Nationalism. Towards Post-national Identities. Edited by Hans-Lucas Kiesser, I.B. Tauris (USA 2006).
- ⁴¹ Graham E. Fuller, "The New Turkish Republic", 169.
- ⁴² Kemal Kirişçi, "Turkey's Foreign Policy in Troubled Times", 96.
- ⁴³ Idem, 101.
- ⁴⁴ Idem, 83.

Balkanlarda Göç Gerçeği ve Bölgeden Türkiye'ye Göçler

H. YILDIRIM AĞANOĞLU

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVI DAİRE BAŞKANLIĞI, RUMELİ ARAŞTIRMALARI GRUP BAŞKANI

Balkanlarda göç gerçeği

Şüphesiz göç hadisesi hangi millet ve din mensubunun başına gelirse gelsin bir insanlık dramıdır. Dolayısıyla tarihî olaylar neticesinde milletlerin zorla yer değiştirmeleri hadiseleri insanların hafızasından kolayca silinmemekte ve çeşitli izler bırakılmaktadır. Rumeli'den Anadolu'ya yönelik göçler, Avrupa tarihinde son üç yüzyıldır görülen en büyük felaketlerden olması hasebiyle hatırlarda canlılığını korumaktadır. Göç, kelimenin kökü itibarıyla göçmeyi, yıkılmayı, insanın köküyle bağıının koparılması anımlarını da içinde barındırmaktadır. İnsanın hayat hakkını elinde görme, boyun eğdirme, göçe zorlama, şiddet kullanma ve son aşamada savaş olarak şekillenen silsilenin belki de en haysiyetsiz merhalesi göçe zorlamadır.

Balkanlar, tarih boyunca medeniyetler arası ilişkilerde âdetâ bir kavşak, bir köprü konumundadır. Avrupa ve Asya arasında bir geçiş noktası olması hasebiyle her zaman işlek bir coğrafya olmuştur. Balkanlar, Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle (MS 395) Ortodoks ve Katolik mezheplerinin de bölünme noktasını teşkil etmiştir. Ortodokslığın merkezi Bizans, Katolikliğin merkezi ise Roma olmuştur. Dinî yapı olarak baktığımızda, üç semavi din olan Müslümanlık ve Hristiyanlığın Balkanlarda hâkim dinler olduğunu, Museviligin de birçok Balkan şehrinde tarih boyunca var olduğunu bilmekteyiz. Müslümanlık ise Sünnilik ve Bektaşilik bağlamında Balkanlarda yaşanmaktadır. Bölgedeki Hristiyanlık mezhepleri arasında en önemlisi Ortodoksluktur, ikinci olarak da Katoliklik gelmektedir. Osmanlı'nın Balkanları fethetmesiyle mezhepler arası kesişme, dinler arası kesişme noktasına dönmüştür.

Doğal olarak bu kadar din, mezhep ve ırkın bir arada yaşadığı coğrafyanın tarih boyunca huzurlu olduğunu söylemek de mümkün değildir. Savaşlar, bölgenin etnik, dinî ve kültürel yapısını sürekli değiştirmiştir. Balkanlarda savaşlardan kurtulan yerler sadece ulaşılmasız dağ köyleridir. Bu coğrafyadaki her şehrin tarihini incelediğinizde büyük yıkımlar içeren savaşları görmemiz mümkündür.

1800'lü yıllara gelindiğinde Balkanlar, stratejik açıdan Slav ve Germen nüfuz alanlarının kesiştiği noktayı oluşturmuştur. Özellikle Rusya'nın Ortodoksların hamisi olma yolunda ilerlemesiyle Balkan Slavlarını kullanması, Osmanlı Devleti'nin başına epey gaileler açmış ve neticede Balkan devletçiklerinin bağımsızlığı ve Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle sonuçlanmıştır.

İşte, yaşanan bu savaşların ve sonrasında sınır değişikliklerinin kaçınılmaz sonucu göçlerdir. Göç, Balkanların tarih boyunca değişimeyen kaderi ve gerçeğidir. Göçler sadece savaşlar sonrasında yaşanmamıştır. Hâkim gücün otoritesini kabul ettirmek için yaptığı baskilar, sonuç vermezse zulümler ve sistematik soykırımlar göçün en önemli sebeplerindendir. Bunun yanında salgın hastalıklar, coğrafyanın yaşamabilirliği sınırlaması, din ve dil özgürlüğü ile ekonomik sebepler de göçün diğer tetikleyici unsurlarıdır.

Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmamasından sonra, Bosna bölgesi Balkanlarda bir kırılma noktası meydana getirmiştir. Bu kırılma noktası Katolik ve Ortodokslığın tabii ayrimı olmuş, Osmanlı dönemi Avrupa'sında ise Hristiyanlık ile Müslümanlığın genel sınırları hâline gelmiştir.

"Od Jadrana do İrana nece biti Muslimana/Adriyatik'ten İran'a kadar Müslüman kalmayacak" sözü ve anlayışı, Balkanlarda göçten en fazla etkilenen dinin Müslümanlık olduğu gerçeğini ortaya koyar. Yaklaşık beş asır bölgедe hâkim din olan İslam'ın başka din ve toplumlara gösterdiği yaşama hakkı ve dinî özgürlükler, tarafsız Batılı tarihcilerce de kabul edilmektedir. Ancak aynı yaşama hakkı ve özgürlükler Türk, Arnavut ve Boşnak Müslümanlara çok görülmüştür.

Süphesiz göç meselesi sadece Müslümanların değil, Hristiyanların da en önemli sorunlarından birini oluşturmuştur. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse: 1912-13 Balkan Harbi sonrasında sınırlar değişmiş ve etnik yapı altüst olmuştur. Bulgaristan'a bırakılan Batı Trakya bölgesinin I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'a verilmesiyle bu bölgeden Bulgarlar Bulgaristan'a, Bulgaristan'da kalan Rumlar da Yunanistan'a göç etmiştir.¹ 1924 Mübadelesi'yle Türkiye'deki Ortodokslar Yunanistan'a, Yunanistan'daki Müslümanlar da Türkiye'ye göç etmiştir.

Makedonya coğrafyasında köy ve şehirlerde yaşayan Ulahların çekim alanı da son 100 sene içinde Romanya olmuştur.

Katolik Hırvatlar ve Ortodoks Sırplar arasındaki dinî hoşgörüsüzlik nedeniyle Hırvatistan ile Sırbistan arasında gerek II. Dünya Savaşı sırasında gerekse bağımsızlıkların ilan edildiği 90'lı yıllarda çeşitli göçler yaşanmıştır. Yugoslavya devleti zamanında uygulanan iskân politikası gereği Kosova'ya yerleştirilen Sırpların 1999 sonrasında Sırbistan'a göç etmeleri, Milošević vb. politikacıların icraatlarının tabii bir neticesi olmuştur.

Diğer bir Balkan ülkesi olan Arnavutluk'ta yaşayan fakir insanlar ise işsizlik vb. ekonomik sebeplerden dolayı Yunanistan ve İtalya'ya göç etmektedirler.

Balkanlarda tarih boyunca değişimeyen göç gerçeğine kısaca deindikten sonra tebliğimizin esas konusu olan Türkiye'ye yönelik göçleri iki bölümde inceleyeceğiz: Bunlar, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşanan göçlerin genel değerlendirmesi olacaktır.

Osmanlı döneminde Rumeli'den Türk göçlerinin genel değerlendirmesi

Osmanlı Devleti'nin hayatıetini sürdürdüğü zaman içinde, tarafsız tarihçiler ve arşiv belgelerinin de doğruladığı üzere, gayrimüslimlere yönelik planlı, sistematik bir etnik soykırımı uygulanmamıştır. Yaşanan bazı yerel hadiseler ise olayı hiçbir zaman genelleştirmez. Buna karşın Osmanlı yönetiminin Balkanlarda zaafa uğraması sonucunda Müslüman ahali çeşitli vesilelerle katliam, baskın ve zorlamalar nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Son iki yüzyılda Osmanlı Devleti'nin sivil nüfusunun dörtte biri, Balkanlar ve Kafkaslarda meydana gelen etnik ve dinî soykırımı ile buna bağlı gerçekleşen göçler neticesinde azalmıştır. Bu, yaklaşık beş milyon insana tekabül etmektedir. Bu kadar masum insanın hayatını kaybetmesinin sebeplerine, medeni ülkeler olduğunu iddia eden Batılı tarihçilerden birkaç haricinde kimse dejinmemiş ve Batı kamuoyunda sadece milyonlarca Ermeni ve Rum'un vahsi Türklerce (!) öldürildüğü iddiası yer almıştır.

Göç ve göçmen meselesi Türkiye'nin son 300 yıllık tarihindeki en önemli problemlerin başında gelmektedir. Bilindiği üzere göç, kişinin yeni şartlara daha iyi uyum sağlayabilmek maksadıyla ya da tabii, iktisadi, siyasi ve benzeri mecburiyetler neticesinde yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, bir başka çevreye, yabancı olduğu çevre ve insan topluluğuna katılması hadisesidir. Göçü cemiyetteki diğer yer değiştirmelerden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde, yeni sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmasıdır.²

Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa zamanında Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'nin alınıp (1352) Rumeli'ye adım atılmasından sonra Osmanlı Devleti 17. asra kadar sürekli fetihlerle büyümüştü. Bu büyümeye esnasında Anadolu'daki Türk nüfusun önemli bir kısmı da Balkanlara yerleştirildi. Fakat bu büyümeye ilk defa 1689'da Üsküp gibi Türk ve Müslüman nüfusun yoğunlukta bulunduğu bir şehrin yakılıp halkın göçmen durumuna düşürülmüşle dardu ve Balkanlardan Anadolu'ya doğru bir göç süreci de böylece başlamış oldu. 300 yıldır yaşanan göçün en önemli sebepleri arasında; Türk ve Müslüman unsurlara karşı yöneltilen akla hayale gelmeyecek mezalim, dinî baskılar ve bölge Hristiyanlarının, göç edecek muhacirlerin mal, mülk, çiftlik, tarla, hayvan kısaca her şeylerine sahip çıkma isteği sayılabilir.

Avusturya'ya karşı yapılan başarısız savaşların ardından, kaybedilen toprakların Türk ve Müslüman ahalisi de ilk defa olarak iç kesimlere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu savaşlar neticesinde Üsküp ve civarından kaçan halk, geçici olarak Sofya ve Serez'e doğru göç etmiş, ahali ancak 1689'da Fazıl Mustafa Paşa'nın Sadrazamlığı zamanında yerlerine döndürmüştür. Üsküp'ün yaşadığı bu büyük sıkıntının sonradan canlanması, ne ilginçtir ki mağlubiyetle biten 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra olmuştur. Böylece Üsküp iki yüz yıllık bir duraklamaya girmişken bu savaş neticesinde çok sayıda muhacirin buraya yerleştirilmesi ve demiryolunun faaliyete geçmesiyle yine büyük bir merkez hâline gelmiş ve canlanmıştır.³

Osmanlı'nın Avrupa'dan geri çekilmesiyle göç süreci hızlanmış ve 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra Kırım'ın kaybedilmesiyle 1800'lere

kadar devam eden zamanda 500.000'e yakın insanın Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerine göç etmesiyle sonuçlanmıştır.⁴

Fransız İhtilali'nden sonra gelişen milliyetçilik cereyanları ve bazı durumlarda Osmanlı mahalli idarecilerinin kötü yönetimi neticesinde Sırp, Hırvat, Rum ve Bulgarların da bundan etkilenip Türk ve Müslümanlara karşı yaptıkları mezalim neticesinde, sadece 1806-1812 arasında 200.000'e yakın Müslüman, muhacir durumuna düşmüştür.⁵

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Rus ordusunun geçtiği yerlerdeki Müslümanlar katliamdan kaçabilmek için dağlara ve ormanlara sıyrılmışlar ve arabalar üzerinde günlerce beklemek zorunda kalmışlardır. Rusların buavaşlarda geçikleri yerler olan Samakovcuk, Varna, Silistre ve diğer işgale uğrayan bölgelerde gerçekleştirdikleri zulümler ve yağmalar neticesinde, Müslümanlar eski vergilerini bile ödeyemez duruma düştüler.⁶ Bu savaşta Osmanlı ordusu daha güçlü bir konumdayken 20.000 kişilik Rus ordusunun üstüne yürümesi ve küçük boyuttaki Rus birliklerinin de Edirne'den çikarak Çorlu, Silivri ve Enez'e kadar bütün kasaba ve köyleri talan etmeleri İstanbul'da büyük bir panik havası başlattı. Büttün Güney Trakya Türkleri de bundan etkilenip yerlerini yurtlarını bırakarak İstanbul'a kaçmaya başladı.⁷

İçə dönük göç meselesinin özellikle 19. yüzyıl sonlarında artması ve bilhassa Kırım Savaşı sonrasında, 1856-1865 yılları arasında, yaklaşık iki milyondan fazla göçmenin gelmesi, devletin yaşadığı zorlukları anlamak için yeterli bir rakamdır.⁸

Özellikle 1800'lü yıllara kadar yavaş ama sürekli bir şekilde seyreden göç akımı, Mora'daki 1821 Yunan ayaklanmasıyla sistematik bir etnik soykırıma dönüştü. Bu ayaklanması sırasında 25.000 kadar Müslüman kıyımdan geçi- rilmiş ve bu, daha sonraki yıllarda uygulanan mezalim uygulamalarında bir metot teşkil etmiştir. Mezalim ve göç, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi neticesinde zirveye çıktı. Yarım milyondan fazla Müslüman bu savaş esnasında Rus ve Bulgarlar tarafından katledildi. 1.250.000 kadar insan da yerinden yurdundan ayrılp göç etmek zorunda kaldı.

1877-78 Harbi neticesinde imzalanan Berlin Anlaşması'yla Osmanlı'nın Balkanlardaki en uç ileri karakolu olan Bosna-Hersek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun işgaline bırakıldı. Buranın Müslüman halkı olan Boşnaklar ise Hristiyan bir devletin işgalinde yaşamayı bir türlü kabullenemediler ve göç etmemi düşünmeye başladılar. Osmanlı Devleti, takip ettiği siyaset gereği önce göçü desteklememiş ve hatta önlemeye çalışmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de devletin mali durumunun muhacilerin nakliye ve iaşe bedellerini tam manasıyla karşılaşacak durumda olmasınadır.⁹ Ancak Avusturya'nın yaptığı çeşitli zulümler neticesinde 1882-1900 tarihleri arasında 120.000 kadar Boşnak, anavatan olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir.¹⁰

1893-1899 yılları arasında nispeten durulan göçler, 1900 yılında en yüksek seviyesine ulaştı. Bu tarihe kadar göç edenlerin sayısı yaklaşık olarak 150.000 civarındadır. Göçün sebepleri arasında dinî baskılar ve ticari sebep- ler en önde gelenleriyydi. Monarşiden gelen sınai ürünlerle rekabet edemeyen ve ayrıca hayatın her geçen gün daha da pahalılışması karşısında ezilen halk, büyük kitleler hâlinde göç etmek zorunda kalıyordu. Osmanlı

makamları ile Avusturya makamları, karşılıklı olarak birbirlerini göçü teşvik etmek ile suçladılar. Ancak Osmanlı yönetimi, Avusturya-Macaristan'a karşı önemli bir siyasi güç olarak gördüğü Bosnalı Müslümanların göçüne temelde karşıydı. Boşnakların göç etmesi, Bosna'daki nüfus dengesini Sırpların lehine değiştirdi. Bu durum Avusturya-Macaristan'ın Balkanlardaki konumunu zora soktu.¹¹

Balkan Harbi'nden sonra bölgede yaşananlar da aşağı yukarı aynıdır. 1911 senesinde Osmanlı'nın elinde bulunan Rumeli'nin Müslüman nüfusu 2.315.293 kişidir. Oysa, Balkan Harbi sonrası farklı yıllara ait Yunan, Bulgar ve Yugoslav kaynaklarında, bu ülkeler tarafından Balkan Harbi'nde alınan topraklardaki Müslüman nüfusun 870.114 kişi olduğu görülmektedir. Fark 1.445.179 kişidir ki, bu da toplam nüfusun %62'sinin eksilmiş olduğunu göstermektedir. Bu azalmanın ne kadarının göç ne kadarının katliam sonucu öldürülenler olduğunu kesin sayılarla bilmek imkânsız ise de, Justin McCarthy'nin yapmış olduğu demografik analiz metodlarıyla yaklaşık bir neticeye varılabilir.

Bu metoda göre, 1.445.179 kişiden Türkiye'ye göç edenlerin sayısı olan 812.771 kişi (413.922 kişi 1912-1920 tarihleri arasında Türkiye'ye göç etmiş, 398.849 kişi de 1921-1926'da Türk-Yunan Münbadele Anlaşması'na göre Türkiye'ye gönderilmiştir.) çıkarılınca Balkan Harbi esnasında katliam sonucu öldürülen Müslümanların sayısı 632.408 kişi olarak çıkmaktadır. Bu sayı zapt edilmiş Osmanlı Rumeli'sinin toplam nüfusunun %27'sine tekabül etmektedir.¹²

İttihad ve Terakki'nin önde gelenlerinden Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın anılarında, Balkan Harbi neticesinde Sırp, Yunan ve Bulgarlar tarafından çoğuluğu kadın ve çocuk olmak üzere katledilenlerin sayısının 500.000 civarında olduğu belirtilmektedir.¹³

Böylece Balkan Harbi sonrasında Osmanlı Avrupa'sı Müslüman nüfusundan 632.408 kişinin sistematik bir şekilde katledildiği, 812.271 kişinin 1912-1926 yılları arasında Rumeli'den Türkiye'ye göç etmek mecburiyetinde bırakıldığı ortaya çıkmaktadır ki, bu veriler etnik soykırımlın en önemli delilleridir.

Başa bir kaynakta Balkan Savaşları'ndan sonra Türkiye'ye 640.000 kişinin göç ettiğinden söz edilmektedir.¹⁴ 24 Mart 1918 tarihli Meclis-i Mebusan toplantısında dönemin Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyyesi Müdürü Hamdi Bey, II. Meşrutiyet'e kadar gelen muhacir nüfusunun tespit edilemediğini söylediğten sonra, ancak 1293'ten itibaren incelenen kayıtlara göre 854.870 muhacir olduğunu belirtir. Meşrutiyet ve Balkan Harbi'nden sonra gelenlerin sayısının ise 450.000 olarak tespit edildiğini ifade eder.¹⁵

Rumeli'den göç meselesi devlet bir ikilem yaşamaktaydı. Göçü kabul etse bu, Rumeli'deki Türk ve Müslüman varlığının sona ermese anlamına gelecekti. Kabul etmese mezalimle karşılaşan Rumeli Müslümanları yok olacaklardı. Sonuçta askeri ve ekonomik açıdan güçsüz olan Osmanlı Devleti, dindar ve irkdaşlarını yerinde sabitleyemedi ve böylece Rumeli büyük oranda boşalmış oldu. Bu konudan bahseden 19 Nisan 1913 tarihli Meclis-i Vükâlâ kararında hükümetin düştüğü zor durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"...Rumeli'deki ahâli-yi İslâmiyenin Anadolu'ya hicretleri için hükümet-i seniyece teshîlât ve teşvîkât icrâsi oralarda anâsır-ı İslâm'ın tedennîsini mûcib olacağî gibi ahâli-i merkûmenin oralarda bırakılmaları da kendilerinin mezâlime marûz bırakılarak inkirâzlarını müeddî olacağından bahs ile bu babda bir karar ittihâzi..."¹⁶ Devletin burada düştüğü büyük zorluğu ve yaşadığı büyük çelişkiyi görmemek imkânsızdır. Muhacirleri kabul etse, gücü teşvik edip Rumeli'deki İslâm varlığı sona erecektir; kabul etmese vahşi çetelerin ellerinde katliama uğrayan ya da açıktan, soğuktan ölen diğer muhacirler gibi yok olacaklardır. Sonuçta hükümet, askerî açıdan aldığı büyük yenilginin farkında olarak muhacirleri bulundukları yerlerde koruyamayacağı gerçeğiyle yüz yüze kalmıştır. Böylece, istemeyerek de olsa, maddi-manevi büyük zorluklara katlanarak muhacirlerin gelişini teşvik etmeden kabul etmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti kaybettiği topraklarda (Batı Trakya Türk Devleti'nin kuruluşundaki silahlı direniş örgütlenmesi gibi istisnalar dışında) yeraltı direniş örgütü örgütleyemediğinden Müslüman ahali büyük katliamlara maruz kalmıştır.¹⁷ Ayrıca gayrimüslimlerin tepkilerinin katliama varacağını hesaplayamayan Müslüman halkın da kendilerini koruyacak tedbirleri almaması neticesinde bölge Müslümanları büyük katliamlarla karşı karşıya kalmıştır.¹⁸

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Gerçekleşen Göçler

Osmanlı Devleti'nin tarihî mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, birçok meseleyi olduğu gibi, göç meselesini de Osmanlı'dan devralmak zorunda kalmıştı. Hatta bunu nüfus yoğunluğunu arttırmada politik bir yöntem olarak teşvik dahi etti. Balkanlarda terk edilmek zorunda kalınan yerlerdeki oldukça büyük sayıdaki Türk'ün, ülke vatandaşlığını tekrar girmesi için her türlü gayret gösterildi.¹⁹ Bu durum bir İngiliz elçilik raporunda şöyle geçmektedir; "Osmanlılık reddedildiğinden ve Hilafet yıkıldılarından beri, Türkiye'nin siyaseti Türk olmak ve Türk kazanmaktadır."²⁰

Bu konuda Mustafa Kemal ise; Ankara Hükümeti'nin Balkanlara ilişkin demografik bekleneni ve niyetlerini söyle dile getirmekteydi: "Memleketin nüfusu şayan-ı teessûf bir derecededir. Zannederim ki bütün Anadolu halkı sekiz milyonu geçmez... Şimdi biz bunu telafi etmek istiyoruz... Hudud-ı milîye haricinde kalan aynı ırk ve harstan olan anasını da getirmek ve onları da müreffeh bir hâlde yaşıatarak nüfusumuzu tezyid etmek lazımdır... Bence Makedonya'dan ve Garbi Trakya'dan kâmilten Türkleri buraya nakletmek lazımdır."

Yine 1935 Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programında nüfusu artırma prensibi uygulanırken yurt dışından gelecek Türklerle her türlü yardım ve kolaylığın gösterilmesi öngörlür. Bu, Balkanlardan kaynaklanan nüfus hareketlerine verilen önemin bir göstergesidir. Ayrıca Yaşar Nabi Nayır'a göre göç, memlekete taze bir kan aşısı idi. Rumeli'nin Türk köylüleri medeni seviye itibarıyla Orta ve Şarkı Anadolu köylülerimizden daha üstündür. Bunların Anadolu köylerine iskânı memlekette canlı bir hareket uyandıracak ve umumi köy seviyesinin kalkınmasına neden olacaktır.²¹

1923'ten günümüze özellikle Türk soyu ve Türk kültüründen gelen

Arnavut, Boşnak, Çerkez, Pomak ve Yunanistan Türk'ü, sığınmacı kavramından çok, göçmen kavramı altında gruplandırılmış, yerel yerleşim ve vatandaşlık haklarını almışlardır. Türkiye, Osmanlı'dan devraldığı nüfus yapısını göçler sayesinde daha da çeşitlendirmiş, farklı kültürlerin farklı renkleri ile zenginleşmiştir. Ağırlıkla komşu ülkelerden gerçekleşen göçler uzun süreli aralarla devam etmiş, önceki yıllarda göç edenler yeni gelenler için âdetâ ev sahibi rolünü üstlenmişlerdir.

Rumeli'nde kaybedilen topraklardan Anadolu'ya akın eden insanlar, cumhuriyet döneminde de vazgeçilmez anavatan olarak Türkiye'yi görüp lardı. Bunda özellikle I. Dünya Savaşı sonunda yaşanan karanlık günlerden sonra, saldırgan ve işgalci Yunanlılara karşı verilen İstiklal Harbi'nin başarıyla bitirilmesinin de büyük rolü vardır.

Anadolu'nun gerek yakın ve gerek uzak tarihinde komşu ülkelerden Anadolu'ya göçlerde ortak özellik, paylaşılan bir kültürdür. Ortak kültürel kökenin var oluşu, diğer göç alan ülkelerde olduğu gibi, yerli kültürün norm ve değerlerini sarsıcı, tehdit edici bir yapının ortaya çıkışını engellemiştir. Bu nedenle Türkiye diğer göç alan dünya devletleri ile mukayese edildiğinde, göçmen nüfusun entegrasyon sorunları ile en az uğraşan ülkelerden biri olmuştur.²²

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1930'da yayımlanan bir istatistik yıllıkinden aktarma yapan McCarthy, göçmen miktarını il bazında ayrıntılı olarak toplam 431.065 olarak verir. Ancak bunların nereden geldiğine dair bir açıklama yoktur. Bununla birlikte göç edenlerin büyük çoğunluğunun Rumeli'den olması gerektiğini düşünüyoruz.²³

Stephen Ladas adlı araştırmacıya göre, Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun verilerinde 388.146 Türk'ün mübadele ile Türkiye'ye göç ettiği açıklanmaktadır. Ayrıca, 1921-1928 yılları arasında Türkiye'ye, başta Yunanistan'dan olmak üzere Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Sovyetler Birliği'nden toplam 463.534 kişi göçmen olarak gelmiştir. Ladas da 1928'de yayımlanan Devlet İstatistik Enstitüsü yayınına kaynak olarak göstermektedir.²⁴

1- 1923 nüfus mübadelesi ve Yunanistan'dan diğer göçler

Birçok yerde ortaya çıkan idari boşluklar ile Yunan ordusunun işgal döneminde Anadolu halkına yaptığı kötülüklerin sonucu olarak, Batı Anadolu ve Marmara şehirlerinde ve daha sonra da Karadeniz ve Doğu Trakya'da yaşayan toplam bir milyon civarında Anadolu Rum'u 1922 yılı sonuna kadar ülkeyi terk etti.

Türkiye'den yaşanan bu göçlerden başka, Bulgaristan ve Rusya'da yaşayan çok sayıda Rum da Yunanistan'a göç etti. Halkta para ve buna bağlı olarak yiyecek de yoktu. Çarşılarda mağaza ve dükkan sahipleri âdetâ tetik üzerinde duruyorlardı. Aniden dükkanlar kapanıyor, yağmalar ve kapışmalar başlıyordu. Yenilginin ezikliğini yaşayan Yunanistan'ın içinde bulunduğu bu koşullarda Türklerin hayatı her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Rum göçmenler, terhis edilmiş işsiz gücsüz askerler ve jandarmalar, Türklerle yönelik baskının esas kaynağıydılar.²⁵

Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun verdiği rakamlara göre, 1924 yılının

Ekim ayına kadar Türkiye'ye nakledilen Türk göçmenler 370.000'e ulaşmıştı. Girit bölgесinden yapılan nakliyat Yunanistan'a nazaran daha önce bitirilmişti. Kademeli olarak artan sayı bir başka kaynakta 456.700 olarak açıklanıyordu. Ayrıca mübadeleyi beklemeden sığınmacı olarak gelenler de dâhil edildiğinde Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı 500.000 civarındaydı. Pek seyrek de olsa sevkiyat, 1925 yılının ilk aylarına kadar uzamıştı.²⁶

Zorunlu göç, insanların hayatlarında derin yaralar açmış, hatırlarında unutulmaz izler bırakmış ve bu meseleler uzun yıllar tartışılmıştır. Ancak yıllar sonra bir mübadil Rum'un söylediği şu sözler dikkat çekicidir: "Atatürk ve Venizelos iyi yaptı. Yoksa şimdi Bosna gibi olabilirdik. Bir yerden patlak verirdi."²⁷

Mübadeleye, insani ve hissî açıdan yaklaşıldığında sonuç bir trajedidir. Ama reel-politik olarak baktığımızda, Türkiye ve Yunanistan'ın siyasi gelecekleri açısından her iki devlete de büyük yararlar sağlamıştır. Ulusçuluk ideolojisinin geliştiği bir ortamda, ülkeyi yöneten elitler açısından, bu kadar büyük bir azınlık nüfusunun her iki ülkeye de barış getirmeyeceği kuvvetle muhtemeldi. Bu meseleye, suçlu tarafın kim olduğundan ziyade, suça yol açacak gelişmelerin engellenmesi bakımından bakmak netice olarak daha sağlıklı yorum yapmamızı kolaylaştıracaktır.

Mübadeleden sonra da Batı Trakya'da yaşanan baskı ve zulüm politikalarıyla göçler günümüz'e kadar sürdürmüştür. Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen büyük çaplı bir nüfus değişimi olan mübadele sonucunda, giden Rumların gözünde, yaşanılan savaş ve olumsuzlukların sorumlusu Türk halkı değildir. Yunanistan'daki Türk düşmanlığı ulus devlet yaşamının bir ürünüdür. Medyanın retorik ve politik açıdan desteklediği bu düşmanlık eğitim sistemiyle de desteklenmektedir.²⁸

Öte yandan Yunan Millî Emniyeti, Merkezî Haber Alma Teşkilatı, Yabancılar Şubesi, Askerî İstihbarat gibi resmî teşkilatların son derece sistemli çalışmalarıyla buradaki Türkler göçe zorlamışlardır. Bu teşkilatlar, Batı Trakya Türklerini tasfiye planını uygulamış ve 1923-1949 yılları arasında 12.369 Türk'ü öldürmüştürlerdir.²⁹

1934-1960 yılları arasında Yunanistan'dan gelen göçmenlerin sayısı 23.788'dir. Çeşitli baskılardan neticesinde bu tarihten sonra gelenler ise, daha çok iltica etmek suretiyle Türkiye'ye gelmek veya Türkiye'de ikamet etmeye iken, Yunan yönetimince Türk oldukları için vatandaşlıktan çıkarıldıklarından Türkiye'de *haymatlos*³⁰ olarak bulunmak zorunda kalmışlardır.

1960-1980 yılları arasında iltica veya vatandaşlıktan çıkarılmak suretiyle Türkiye'ye gelen Batı Trakya Türkü'nün 20.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 12 Eylül 1980 Askerî Yönetimi, *haymatlos* olarak Türkiye'de yaşayan 8.000 civarındaki Batı Trakya Türkü'nün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınmasını kararlaştırmış ve bu kişiler peyderpey vatandaşlığa alınmıştır.

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne girmesiyle birlikte Batı Trakya Türkünün birtakım hukuki hakları iade edilmiş ve baskılardan azalmıştır. Ayrıca Yunanistan Türklerinin Avrupa Birliği vatandaşı olmaları ve Avrupa'da bütün ülkelere vizesiz girebilmeleri vb. haklar sayesinde Batı

Trakya Türklerinin göç ve ilticalleri durma mesabesine gelmiştir.

2- Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler

1923-1939 yılları arasında Bulgaristan'dan göç edenlerin toplamı 198.688 kişidir. Ortalama olarak sene başına 17.000 kişi düşmektedir. 1935-1940 yılları arasında Bulgaristan'dan 95.964 Türk göç etmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında yani 1941'den 1949'a kadar Türk göçü azalmış ve sadece 14.390 Türk, göç etmiştir. Bu tarihten sonra en büyük göç hareketi 1950-1951 yıllarında yaşanmış ve iki yıldan az bir zaman içinde 154.000 Türk göç etmiş, daha doğrusu tehcir edilmiştir. Bu tehcir politikası aniden patlak vermiş ve 1951 Kasım'ında yine birden bire durdurulmuştur.

1969-1978 yılları arasında ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye 130.000 kadar Türk göçmen gelmiştir.³¹ Bulgaristan Türklerine yönelik komünist idarenin baskısının arttığı yıllarda birçok Türk, göç etmek için, T.C. Sofya Büyükelçiliği ve konsolosluklarına başvurularda bulunmuştur. Bu dilekçelerde göze çarpan ortak özellik ekonomik, etnik, dinî ayrımcılık ve baskı politikalarının yoğunluk kazanmış olması şeklinde tespit edilmiştir.

Nisan 1951 yılında Türk Hükümeti 1950'den itibaren gelen tüm göçmenlerin iskânlı göçmen statüsüne alınmasına dair bir karar çıkardı. Bulgarlar bu tarihten sonra göçü durdurular ve 1969 yılına kadar göç kelimesinin kullanılmasını bile yasakladılar. 1950-51 göçünde gelen 154.000 göçmenden bazısına uygulanan anketin neticelerine göre, göçmenlerin ancak %11'i kendi istekleriyle göç etmiştir. Şahsen kötü muamele gördüklerini söyleyenlerin oranı ise %74'tür.³²

1969-1978 yılları arasında ise *Yakın Akraba Göçü* diye adlandırılan göç dönemi başladı. 1951'de göç durdurulunca parçalanmış aileler sorunu ortaya çıktı. Bu aileler, göç etmek için dış temsilciliklerimize dilekçeler veriyorlardı. Bunlara verilen cevapta, Türkiye'nin bu ailelere öncelik tanıyacağı bildiriliyor, ancak Bulgaristan tarafı izin vermediği için göç gerçekleşmemiyordu.

22 Mart 1968'deki anlaşma uyarınca yaklaşık 30.000 göçmen beklenirken 1978 sonunda 130.000 kadar Türk'ün göç ettiği anlaşıldı. Yaşanan bu yoğun göçe rağmen Bulgaristan'da bunun on katı kadar daha Türk nüfus mevcuttu.³³

1989 yazında Kapıkule'de Bulgaristan Türkleri arasında yapılan psikolojik bir araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular oldukça ilgi çekicidir: "Yüz yıllık ayrılığa rağmen, Türkiye'deki soydaşlarıyla tamamen benzeşen tutum ve davranışlar, yapısına ve sosyal dokusuna hâlâ sahip oldukları, her türlü baskiya rağmen kendilerine güvenlerini hiç yitirmediklerini, verdikleri kararlardan pişman olmayan sağlam birer karakter sergilediklerini bulmuş olduk. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sahip oldukları bu kendilerine güven hissi, mutlaka hayat tarzlarında İslamiyet'in ve büyük bir milletin mensubu olmanın yapılaştığı kültür ve ahlak telakkisi ile ve Türkliğe olan bağlılıklarıyla mümkün olabildiğinden şüphe edilemez."³⁴

23 Ağustos 1989'a gelindiğinde Kapıkule sınır kapısından giriş yapan göçmen sayısı 310.000'e ulaşmıştı.³⁵ 10 Kasım 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılmasından sonra aynı akşam Todor Jivkof, Bulgaristan

Komünist Partisi Genel Sekreterliği'nden istifa etmiş ve yerine Peter Mladenov geçmişti. 12 Kasım 1989'da Mladenov, adları değiştirilen Türklerle adlarının iade edileceğini bildirdi.³⁶ Bundan sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin düzeltmesiyle birlikte gelenlerin büyük bir kısmı devlet tarafından iskân edildi. 100.000 kadar Türk³⁷ ise, iskân yerlerini beğenmemi, ekonomik zorluklar ve Bulgaristan'daki haklarını tekrar elde etmek vb. sebeplerle Bulgaristan'a geri döndü. Başka bir araştırmada ise, gelen 310.000 göçmenden 245.000'inin vatandaşlık hakkını aldığı, 65.000'inin ise Todor Jivkof'un iktidardan uzaklaştırılması ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle Türkiye'de yaşama zorlukları gibi çeşitli nedenlerden Bulgaristan'a geri döndüğü belirtildi.³⁸

Ekim 1991'de yapılan ilk demokratik seçimlerde Türklerin büyük oranında temsil edildiği Hak ve Özgürükler Hareketi Partisi 24 milletvekili çıkartmıştır. Bulgaristan Parlamentosu'nda bir denge unsuru oluşturan partinin, demokratik hak ve özgürlüklerin takipçisi olması, Bulgaristan Türklerinin kaderinde önemli bir rol oynamıştır.³⁹ Bu tarihten sonra Türkler, gerek parti ve gerekse diğer demokratik kuruluşlar sayesinde kaybettikleri haklarını günden güne kazanmaya başlamışlardır. Tabii olarak bu gelişmeler, Bulgaristan Türklerinin kitlesel manadaki göçünü engelleyici bir faktör olmuştur. Ancak bu gelişmelerle birlikte 1992 yılında 165.000'den fazla Bulgaristan Türkü'nün turist vizesiyle gelip Türkiye'de kaldığı da söylenmektedir.⁴⁰

3- Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçler

1923-1933 yılları arasında Yugoslavya'dan 26.120 aileden 108.179 kişi serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelmiştir. Ayrıca, 1934-1940 yılları arasında 5.894 kişi de iskânlı olarak gelmiştir.⁴¹ Yine, 1934-1949 yılları arasında 3.139 kişi serbest göçmen olarak gelmiştir. Ayrıca bir başka eserde, 1936-1947 arasında Yugoslavya'dan 2.277 kişinin göç ettiği belirtilmektedir.⁴² Özellikle II. Dünya Savaşı yılları boyunca göç eden sayının (yaklaşık 300 kişi civarında) görece azlığı bize savaş şartlarının ne kadar zor olduğunu ve göçü ne oranda engellediğini göstermektedir.

Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti döneminde, Yugoslavya Türklerinin göç etmesi için birçok sebep bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri aşağıda belirtilmeye çalışılmıştır.

Mali sebepler: 100 dekardan büyük toprak sahibi olanların topraklarına el konulması, ticaretin tahdid edilerek esnafın malının müsadere edilmesi, işçilere ideolojik ayrımlı yapılması, verginin takdire tabi oluşu sebebiyle Türklerin yüksek oranda vergiye tabi tutulması vb.

Sosyal sebepler: Türk evlerinin mahremiyetine saygı duyulmayarak Türk olmayan unsurların ve komünistlerin evlere mecburi kiracı olarak yerleştirilmesi, kıyafetlere ve özellikle kadınların örtülerine müdahale edilmesi ve yasaklama getirilmesi, okullarda komünist propaganda, Slavlarla yapılırmak istenen zorunlu evlilikler, Türklerin Slav köylerine iskân mecburiyeti vb.

Dini ve millî sebepler: Dinî tatillere hürmetsizlik, camilerin kapatılarak depo, iş yeri vb. olarak kullanılması, camiye gidenlerin hapsedilmeleri,

dinî mekteplerin kapatılması vb.

Ayrıca Türklerin millî benliklerini koruyacak teşkilatlarını kapatmak, kurulmasını engellemek gibi örnekler de göçün önemli sebepleri arasındadır.

Yugoslavya devletinin kurulmasından hemen sonra tüm Müslüman unsurların teşkilatlarına karşı benzer baskı ve sindirme hareketleri gerçekleştirilmiştir. Bosna'da Aliya İzzetbegoviç'in de kurucuları arasında bulunduğu Genç Müslümanlar Teşkilatı, Prizrenli Türklerin kurdukları Genç Türkler ve Üsküp'te kurulan Yücel Teşkilatı bu baskılardan odak noktasını oluşturmaktadır.⁴³

1950-1958 yılları arasında Türkiye'ye gelen 104.372 göçmenin Ege, Marmara ve Trakya bölgelerine yerlestiklerini görmekteyiz. Bunlardan 56.624'ü İstanbul'a yerleşmiştir. Bu yıllar arasında başlangıçta daha çok tüccar ve sanatkâr sınıfı gelmiş ve vasıflı olduklarıdan İstanbul, Bursa, İzmir gibi büyük şehirlerde iş bulmakta zorlanmamışlardır. Daha sonra gelenler ise fakir köylüler ve ziraatçılar olduğundan iktisadi hayatı intibakları pek parlak olmamıştır. Gelenler, serbest göçmen oldukları için bu göç basında fazla yer almamış ve Bulgaristan tehcirinde olduğu gibi kamuoyunun dikkati yeterince çekilmemiştir.⁴⁴

1966'da Yugoslavya İçişleri Bakanı Rankoviç zamanında Türk ve Müslümanlara karşı yürütülen baskı ve zulümlerin artması üzerine birçok Türk, Boşnak ve Arnavut; Sancak, Kosova ve Makedonya bölgelerinden Türkiye'ye göç etti. 1877'den günümüze deðin devam eden bu süreç yüzünden Sancak nüfusunun iki katı kadar Sancaklı Boşnak'ın Türkiye'de yaşadığı tahmin edilmektedir.⁴⁵

Türkiye Köy İşleri Bakanlığı'nın 7-13 Ekim 1968 tarihinde Avrupa Konseyi İskân Fonu İdare Meclisi ve İdare Komitesi toplantısında verdiği rakamlara göre, 1952-1967 yılları arasında tamamı serbest göçmen olmak üzere 175.392 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu göçmenlerden 107.262'si 1954-1958 arasındaki beþ sene içinde gelmiştir.

Daha sonraki yıllarda da Türklerle ve diğer Müslümanlara uygulanan baskı ve sindirme politikaları nedeniyle Yugoslavya'dan göçler kesilmemiştir. Özellikle Yugoslavya'nın parçalanması ve Hırvatistan, Slovenia, Bosna-Hersek ve Makedonya gibi yeni cumhuriyetlerin ortaya çıkışmasından sonra göç yine hızlanmıştır. 1992 yılında Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilanı üzerine, Sırpların etnik temizlik politikasına uğrayan ve memleketlerini terk etmek zorunda kalan 1.300.000⁴⁶ kişiden yaklaşık 20.000 Bosna-Hersek vatandaşı Türkiye'ye gelmiştir. Bunlardan büyük çoğunluğu İstanbul'un Pendik ve Bayrampaşa ilçelerinde akrabalarının yanında ikamet etmiş, diğerleri ise Kırklareli'ndeki göçmen kampına yerleşmiştir.

Bosna'dan göç eden bu insanlar üzerinde yapılan bir saha çalışmasında elde edilen bulgulardan dikkat çekici olanlar şunlardır: Ortak kültürel geçmişin varlığı ve Müslüman ülke olması nedeniyle Türkiye, Bosnalılar tarafından güvenli bir ülke olarak nitelendirilmiştir. Gelenlerin büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardır. Türkiye'ye yerleşme Bosnalı sığınmacılara yeni sorunları, bilinmeyen bir dil ve çevreyi, parasızlığı, evsizliği ve işsizliği

de beraberinde getirmiştir. Sığınmacıların karşı karşıya kaldığı bu sorunlar öncelikli olarak akrabaların, resmi kuruluşların ve derneklerin yardımlarıyla çözülmeye çalışılmıştır. Gelen göçmenlerin birçoğunun kalifiye iş grubundan olması ve Türkiye'de kendi statülerine uygun iş bulamamaları önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁷ 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması ile barış kısmen sağlanmış, sorunlar halledilmeden, sadece ABD'nin her iki tarafa yaptığı baskı neticesi, geçici olarak dondurulmuştur. Bunun üzerine Avrupa'nın diğer ülkelerine göç etmiş olan Boşnaklar gibi Türkiye'ye gelenler de Bosna-Hersek'e geri dönmüşlerdir.

1998 Mart'ında Yugoslavya ordusunun Kosova'ya girmesi üzerine çıkan savaşla birlikte çok sayıda Arnavut ve Türk göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'de akrabası olmayanlar Kırklareli Misafirhanesi'nde kalmış, ancak gelenlerin büyük çoğunluğu İstanbul, Bursa gibi şehirlerdeki akrabalarının yanında barınmışlardır. Bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu savaşın bitmesi ve ABD, Almanya, Fransa gibi ülkelerin askerlerinin bölgeyi dene Tim altına alıp güvenliği sağlamalarından sonra geriye dönmüştür.

Mart-Nisan 2001 tarihinde Makedonya'da başlayan ve Haziran 2001'de devam eden olaylar sonucunda Makedonya ordusunun Kalkandelen ve Kumanova şehir ve köyleri çevresinde Arnavutlara karşı girdiği askeri harekâtlar sonucunda, Arnavut ve Türk bir kısım göçmen Türkiye'ye gelmiştir.

Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi, 90'lı yılların sonrasında, eski Yugoslavya cumhuriyetleri içinde meydana gelen en ufak bir baskın, savaş ya da huzursuzluk neticesi, Türkler ve ortak kültürü yıllarca paylaştığımız Müslüman ve akraba topluluklar kendilerine sığınılacak ülke olarak Türkiye'yi görmüşlerdir. Ancak bunların büyük bir kısmı gerek savaşın bitmesi ve gerekse Türkiye'deki hayat şartlarının ağırlığı sebebiyle Türkiye'de daimi olarak kalmayı düşünmemiş ve geri dönmüşlerdir.

4- Romanya'dan Türkiye'ye göçler

Cumhuriyet döneminde Romanya'dan da önemli miktarda Türk nüfus göç etmiştir. 1923-1938 döneminde Romanya'dan 75.771'i iskânlı ve 38.009'u serbest olmak üzere toplam 113.710 Romanyalı Türk, Türkiye'ye göç etmiştir.

Bu tarihten sonra göçler kısmen azalmış ise de 1939-1960 yılları arasında 3.576'sı iskânlı, 4.055'i serbest olmak üzere toplam 7.631 göçmen gelmiştir.⁴⁸

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Büyükelçiliği esnasında Romen hükümeti ile 4 Eylül 1936'da *Dobruca'daki Türk Ahalinin Türkiye'ye Göçmesini Düzenleyen Anlaşma* imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Dobruca'nın dört sancağında yaşayan Türkler, beş yıl içinde Türkiye'ye tamamen götürülmüş olacaktı. Fakat anlaşmanın üçüncü yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine süreç akım kalmış ve tamamen uygulanamamıştır. Bununla birlikte, 1935-1940 yılları arasında Dobruca'nın dört sancağından göçen Türklerin sayısı 64.570'tir. II. Dünya Savaşı'ndan 1966'ya kadar Romanya'dan Türkiye'ye göç, yok denecek kadar azdır. 1966 öncesinde yapılan nüfus sayımlarına göre Kuzey Dobruca'nın iki sancağın-

da 36.000 kadar Türk nüfus yaşamaktaydı.⁴⁹

Bir İngiliz belgesinde, yapılan göçlerle ilgili, Eski Sağlık Bakanı Refik Saydam'ın açıklamalarına dayanılarak özet bilgi sunulmaktadır. Buna göre, 1935 yılında 28.557 Romanyalı Türk, Türkiye'ye göç etmiş ve Trakya'ya iskân edilmiştir. Yine 1936'da Türkiye'ye gelen 31.945 göçmenden 20.114'ü Romanya'dandı. Gelenler Türkiye'nin 15'i aşık iline dağıtılmış ve bu göçmenler için Trakya'da 4.118, Kocaeli'nde 808 ve diğer illerde 418 konut inşa edilmiştir. Türk hükümeti göçmenlerin Köstence'den nakil masraflarının tümünü karşılamış; onlara sadece öküz ve saban vermemiş, geçimleri için tahıl, ekmeleri için tohum ve çiftçilik için toprak da sağlamıştır. Ayrıca esnaf olanlara iş hayatına atılabilmeleri için sermaye verilmiş, hem esnafa hem de çiftçilere bedava sağlık hizmeti sunulmuştur.

1937 yılında 15.000'i Romanya'dan olmak üzere toplam 25.000 göçmenin Türkiye'ye geleceği ve bunların 15.000'inin Trakya, geri kalanının ise Ege sahilleriyle İç Anadolu bölgesine yerleştirileceği bildiriliyordu. Bu yıllarda Balkan ülkelerinden gelip yerleştirilen yaklaşık 120.000 göçmeye, bir gazete haberine dayanılarak, 8.500.000 TL harcandığı bildirilmektedir.⁵⁰

Sonuç

Osmalı Devleti, Orhan Bey zamanında Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'nin alınıp Rumeli'ye adım atılmasıından sonra 17. asra kadar sürekli fetihlerle büyümüştü. Bu büyümeye esnasında Anadolu'daki Türk nüfusun önemli bir kısmı da Balkanlara yerleştirildi. Fakat bu büyümeye, ilk defa 1689'da Üsküp gibi Türk ve Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu bir şehrin yakılıp halkın göçmen durumuna düşmesiyle durdu ve Balkanlardan Anadolu'ya doğru bir göç süreci de böylece başlamış oldu. 300 yıldır yaşanan göçün en önemli sebepleri arasında Türk ve Müslüman unsurlara karşı yöneltilen akla hayale gelmeyecek mezalimler, dinî baskı ve zulümler ve bölge Hristiyanlarının göç edecek muhacirlerin mal, mülk, çiftlik, tarla, hayvan kısaca her şeylerine sahip çıkma isteği sayılabilir.

Özellikle 1800'lü yıllara kadar yavaş ama sürekli bir şekilde seyreden göç akımı, Mora'daki 1821 Yunan Ayaklanması'yla sistematik bir etnik soykırım şekline dönüştü. Bu ayaklanması sırasında 25.000 kadar Müslüman kıymadan geçirilmiş ve bu, daha sonraki mezalimler için de bir metot teşkil etmiştir. Mezalim ve göç 1877-78 Osmalı-Rus Harbi neticesinde zirveye çıkmıştır. Bu savaş sonunda yarı milyondan fazla Müslüman, Rus ve Bulgarlar tarafından katledilmiştir. 1.250.000 kadar insan da yerinden yurdundan edilip göç etmek zorunda bırakılmıştır.

Balkan Harbi'nden sonra yaşayanlar da aşağı yukarı aynıdır. 1911 yılında Osmalı'nın Rumeli'deki Müslüman nüfusu 2.315.000 idi. Savaş neticesinde ise yaklaşık 600.000 kişi katledilmiş veya soğuk, hastalık ve açlıkta göç yollarında can vermiştir. Balkan Harbi'nden I. Dünya Savaşı'nın başına kadar 300-400 bin kadar muhacir de Anadolu'ya göç ederek iskân edilmiştir.

Bu arada Balkan Savaşları'ndan sonra başa geçen İttihad ve Terakki önderlerinin içinde bulunduğu Osmalı hükümetleri de Türk ve Müslüman unsuru belli bölgelerde iskân siyasetini sürdürmüştür. Özellikle gelen

muhacirlerin üçte ikisi Edirne ve Aydın vilayetlerinde iskân edilmişlerdir.

Gerek boşalan gayrimüslim köylerine gerek yeni kurulan muhacir köylerine ve diğer yerleşik Müslümanların yanına iskân edilen bu Türk ve Müslüman nüfus, Anadolu'nun Türk nüfus oranını daha da artırdı ve İstiklal Harbi'ne giden süreçte millî bir Türk devletinin temellerinin atılmasına da katkıda bulundu. Ekonomik ve askerî açıdan gerekli olan potansiyel insan gücü açısından yıllar süren savaşlarla azalan Anadolu nüfusu böylece güçlenmiş oldu.

Osmancı Devleti'nin tarihî mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, birçok meseleyi olduğu gibi göç meselesini de Osmancı'dan devralmak zorunda kalmıştı. Hatta bunu nüfus yoğunluğunu arttırmada politik bir yöntem olarak teşvik dahi etti. Balkanlarda terk edilmek zorunda kalınan yerlerdeki oldukça büyük sayıdaki Türkün ülke vatandaşlığını tekrar girmesi için her türlü gayret gösterildi. Hatta bu durum bir İngiliz elçilik raporunda, "*Osmancılık reddedildiğinden ve Hilafet yıkıldığından beri, Türkiye'nin siyaseti Türk olmak ve Türk kazanmaktadır.*" şeklinde geçmektedir.

Türkiye'nin Türk üst kimliğinde buluşan modern milletinin mayasında çok kuvvetli bir Balkan (Rumeli) etkisi buluruz. Etnik anlamda Türk'ü, Boşnak'ı, Arnavut'u, Tatar ve Pomak'ı buluşturan ve birbirlerine kenetleyerek Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk kimliğinde birleştiren ortak payda ise Müslümanlıktır. Bu anlamda, Osmancı havzası şeklinde kavramsallaştıracabileceğimiz Rumeli, Türkiye halkın büyük bölümünü açısından coğrafi ve kültürel köken olarak ve de özellikle Müslümanlık zemininde tayin edici bir referans oluşturmaktadır.⁵¹

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki Rumeli'den göç hareketlerini inceleyecek olsak nüfus itibarıyla en fazla göç Bulgaristan'dan gerçekleşmiştir. Daha sonra sırasıyla Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya gelmektedir. Yaptığımız tespitlere göre, yaklaşık olarak Bulgaristan'dan 850.000, Yunanistan'dan 500.000, Yugoslavya'dan 300.000, Romanya'dan ise 140.000 civarında insan Türkiye'ye göç etmiştir. Böylece cumhuriyet dönemindeki kayıtlara geçen ve tahmini olarak ilave edilen rakamlara göre, Rumeli'den gelen göçmen sayısı 1.800.000 civarındadır. 1992'de Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesiyle ve 1998'de Kosova'da ortaya çıkan Sırp zulumu ve 2001 Makedonya olayları neticesinde de Türkiye'ye bir kısım göçler olmuştur.

Ancak 300 yıllık göç tarihi incelendiğinde, Rumeli'den Anadolu'ya iskân edilen ve kendi imkânlarıyla yerleştirilen insanlar ve onlardan neşet eden nesiller hesap edildiğinde Türkiye'nin en az 1/5'i kadar nüfusunun Rumeli kökenli olduğunu varsayılabılır. Kuşkusuz köy, kasaba ve şehirlerde yapılacak demografik bir araştırma, bu sayıyı daha kesin bir şekilde ortaya koyalacaktır. Ancak neredeyse tüm Trakya bölgesi, büyük ölçüde Marmara ve Ege bölgeleri, kısmen Akdeniz ve İç Anadolu, Doğu Karadeniz bölgeleri ve çok az da olsa Batı Karadeniz ile Doğu Anadolu bölgelerinde de göçmen köyleri vardır. Bu durumda varsayılmamızın gerçeğe yaklaşma ihtimali epey fazladır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet politikasında göçü teşvik eden bir yaklaşım vardır. Özellikle Atatürk devrinde 1923-1938 tarihleri arasında ve çok

partili hayatı geçiştiren sonraki ilk Demokrat Parti iktidarı olan 1950 yılından günümüze kadarki süreçte yaşanan göçlerin miktarındaki artışlar dikkat çekicidir. Göçmenler genellikle, azınlık olarak Balkan ülkelerinde çektileri acılar yüzünden, devlete bağlı olmaktadır. Bu, devletin cumhuriyete bağlı nesiller yetiştirmeye politikasıyla bire bir örtüşmektedir. Yine, azınlık psikolojisi ve eziklik duygusu ile birleştiğinde, geldikleri şehirlerde tutunmak için göçmenlerin çok çalışıkları ve kısa süre içinde kimseye muhtaç olmadan kendilerine yeterli hâle geldikleri görülmektedir.

Bu arada göçmenlerin, yerleştirildikleri bölgelerde, toplu olarak kalanlarla bulmuşse kültürlerini devam ettirdikleri, serpiştirme usulünde iskân edilmişlerse kısa bir müddet sonra yerli halkla karışıkları görülmektedir. Ayrıca zaman geçtikçe göçmenlik, kültürel kimlik olarak ortadan kalkabilmekte ve bir uyum süreci başlamaktadır. Şehirlerde yaşayanların örf, âdet ve cemaat bilinçleri ise en çok üçüncü nesilde gitgide kaybolmakta ve sadece göçmen olduğunu söyleyemekte, ancak dedelerinin hangi şehir ve köyden geldiklerini coğulukla unutabilmektedirler.

Türkiye'nin neredeyse her tarafına iskân edilmiş veya kendi imkânlarıyla yerleşmiş bulunan göçmenler, Anadolu'nun diğer şehirlerine nazaran daha az *hemşericilik* yapmakta ve böylece vatanın birleştirici çimentosunu olmaktadır. Meselenin aslı, göçmenlerin kültürel kimlik kodlarında gizlidir. Bu mesele, yüz ölçümü itibarıyla neredeyse Anadolu kadar, ekonomik olarak Anadolu'dan çok daha zengin olan Rumeli'yi kaybetmenin yarattığı psikolojik çöküntüden ileri gelmektedir. Bu durum, göçmenlerin terk edilemeyecek son vatan olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne ve devletine sahip çıkma meselesinin önemini fazlasıyla kavramalarına sebebiyet vermiştir.

Balkan ülkelerinden göç, hâlen sürdürmekte ve kesileceğe de benzememektedir. Göç meselesiinde ülkemizde yeterince ilmî çalışma yapılmamakta ve devletin de bu konuda esaslı politikalar üretmediği görülmektedir. Devlet tarafından yapılması gereken en önemli iş, ilmî çalışmalarlığında göçü durdurarak soydaş ve dindaşlarımızın bulundukları ülkelerde rahat etmesini sağlayacak kapsamlı politikalar geliştirmek olmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti, Balkanlar ile ilgilendiğini gösterir ve oradaki Türk ve Müslüman unsurları birlik zamanında himaye edici politikalar uygular ve onların ekonomik, kültürel, siyasi örgütlenme vb. hususlarda gelişmesini sağlayabilirse, göçün kısmen azalabileceği hatta durdurulabileceği kanaatindeyiz.⁵²

Son söz olarak, ekonomik ve kültürel meseleleri halledilmiş güçlü bir Türk azınlığın, Balkanlardaki tüm ülkelerde bir denge unsuru ve Balkanlar ile Türkiye arasında daimi dostluk köprüsü kurulmasına vesile olacağına inandığımızı ifade etmek isteriz.

Son notlar

¹ Mesele Yunanistan'a 1923-1928 tarihleri arasında Bulgaristan'dan 49.027, Sovyetler Birliği'nden 58.526, Sırbistan, On iki adalar ve diğer ülkelerden 10.080 olmak üzere toplam 117.633 Rum göç etmiştir. Bkz. M. Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954* (Ankara, 1997): 326.

² Taylan Akkayhan, *Göç ve Değişme* (İstanbul, 1979): 23.

³ Nesimi Yazıcı, "Salih Asım'ın Eserlerinde Üsküp", *Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri Bildiriler* (İstanbul, 1996): 54.

⁴ Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin İskânı: 41-42.

⁵ A. Cevat Eren, *Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri* (İstanbul, 1966): 33.

⁶ Ufuk Gülsoy, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reaya* (İstanbul, 1993): 20-21.

⁷ Tevfik Biyikhoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, c. I, (Ankara, 1987): 5.

⁸ A. Cevat Eren, a.g.e., 7.

⁹ Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri (1516-1919) (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay.: Ankara, 1992): 82-85.

¹⁰ A.g.e., 309.

- ¹¹ Aydin Babuna, Bir Ulusun Doğuşu, Geçmişten Günümüze Boşnaklar (İstanbul, 2000): 26-28.
- ¹² Justin McCarthy, Ölüm ve Sırgün (İstanbul, 1985): 184-192.
- ¹³ Cemal Paşa, Hatırat, yay. haz. Metin Martı (İstanbul, 1996): 79.
- ¹⁴ İlhan Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi" Toplum Bilim, sayı 50 (İstanbul, 1990): 49-72'den aktaran Fuat Dündar, a.g.e., 56.
- ¹⁵ Meclis-i Ayan Zabit Cerideleri 3, 4, 2, 41, 24 Mart 1334, s. 215-217'den aktaran F. Dündar, İttihad ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918) (İstanbul, 2001): 56-57.
- ¹⁶ BOA., MV. 176/36, 132 sayılı 6 Nisan 1329 (19 Nisan 1913) tarihli Meclis-i Vükela mazbatası.
- ¹⁷ Tevfik Biyiklioğlu, Trakya'da Millî Mücadele, cilt I (Ankara, 1987): 89-90.
- ¹⁸ Katılımlarla ilgili Ayrıntılı Bilgi için Bkz: H. Yıldırım Ağaoğlu, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Tâlihi Göç (İstanbul, 2001), a.g.e., 62-84.
- ¹⁹ Bu konu bir İngiliz arşiv belgesinde geçmektedir. Nakleden Bkz: Erdoğan Karakuş, İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk-İngiliz ilişkileri 1938-1939 (Ankara, 1999): 35.
- ²⁰ Nakleden: Erdoğan Karakuş, İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk-İngiliz ilişkileri 1938-1939 (Ankara, 1999): 48.
- ²¹ Gencer Özcan, "Türk Dış Politikasında Sürekliklik ve Değişim: Balkanlar Örneği" Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, Yay. haz. Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan (İstanbul, 1997): 209-210.
- ²² Belkis Kümbetoglu, "Göçmen ve Sığınmacı Gruplardan Bir Kesit; Bulgaristan Göçmenleri ve Bosnalı Sığınmacılar", Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar, yay. haz: Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan (İstanbul, 1997): 229-230.
- ²³ Bu tablo için bakınız: McCarthy, Müslümanlar ve Azınlıklar-Osmanlı Anadolu'sunda Nüfus ve İmparatorluğun Sonu (İstanbul, 1998): 195.
- ²⁴ Republique Turque, Office Central de Statistique Annuaire Statistique, Angora 1928, s. 36'dan aktaran ve il göçmen dağılımını kadın erkek olarak ayırarak veren bir tablo için bkz: M. Murat Hatipoğlu, Yakin Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954 (Ankara, 1997): 322.
- ²⁵ Kemal Ari, "Cumhuriyet Döneminin İlk Yıllarında Türkiye'de Mübadele, İmar, İskân İsleri ve Mustafa Necati", Mustafa Necati Sempozyumu, 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu (Ankara, 1991): 47.
- ²⁶ Ari, a.g.e., 87-93.
- ²⁷ Aladağ, Andonia-Küçük Asya'dan Göç (İstanbul, 1995): 31.
- ²⁸ Hakkı Akalm, Ege'de Bahar, Gül mü Diken mi!..., (Ankara, 2000): 123.
- ²⁹ Nazif Baydar, "Balkanlar'dan Göç", Yeni Türkiye Dergisi No:16, Türk Dünyası Özel Sayısı (İstanbul, 1997): 1769.
- ³⁰ Dilimize Almancadan geçen bu kelime, Mehmet Doğan'ın Büyük Türkçe Sözlüğü'nde "Vatansız; vatan daslıktan çıkarılan kimse" olarak geçmektedir.
- ³¹ Bilal N. Şimsir, Bulgaristan Türkleri (İstanbul, 1986): 19-20.
- ³² Bilal N. Şimsir, a.g.e., 229.
- ³³ Bilal N. Şimsir, a.g.e., 327-338.
- ³⁴ Beğan Toğrol, 112 Yıllık Göç (1878-1989)-1989 Yazındaki Üç Aylık Göçün Tarih Perspektif İçinde Psikoşojik İncelemesi (İstanbul, 1989): 67.
- ³⁵ Toğrol, a.g.e., 35.
- ³⁶ Toğrol a.g.e., s. III. Not: Kitap yayına verildikten üç gün sonra tarihin değişmesi ve komünizmin sonu olarak nitelendirilen Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla, 12 Kasım 1989'deki tarihî açıklama için bkz: Önsöz'e ilave.
- ³⁷ Halit Eren, "Cumhuriyet Döneminde Göç ve İltica", Tarih Boyunca Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları (Yüzyılımız ve Türkiye Cumhuriyeti) Uçuncu kitap (İstanbul, 1993): 357-381.
- ³⁸ Kümbetoglu, a.g.e., s. 229.
- ³⁹ Nurcan Özgür, "1989 Sonrası Bulgaristan, Bulgaristan Türkleri ve Hak ve Özgürlükler Hareketi", Berlin Anlaşması'ndan Günümüze Balkanlar, Yay. Haz. Mustafa Bereketli (İstanbul, 1999): 101-150.
- ⁴⁰ H. Eren, "Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplumları ve Göç Olgusu", Bay Dergisi, Sayı 57, Prizren (Kosova) 2000, 13.
- ⁴¹ C. Geray, a.g.e., Ek Tablo 2.
- ⁴² M. De Vergottini, Göçmen Hareketleri, Çev: Nüzhet Yakut (Ankara, 1949): 57.
- ⁴³ Sabahaddin Zaim, "Son Yugoslav Muhaçirleri Hakkında Rapor", İ.U. İktisat Fakültesi Mecmuası cilt 19, sayı 1-4'den Ayrı basım, 3-9.
- ⁴⁴ S. Zaim, a.g.m., 12-13.
- ⁴⁵ Murat Yılmaz, Sancak, Drina'nın Öteki Yakası, Kimlik Oluşumu ve Otonomi Sorunu (İstanbul, 2004): 183.
- ⁴⁶ Kümbetoglu, a.g.e., s. 244'teki Birleşmiş Milletler'in verdiği sayılara göre Bosna'dan göç etmek zorun da kalan insanlardan Almanya'da 275.000, Hırvatistan'da 184.000, Avusturya'da 54.700, İsviçre'ye 50.000, Slovenya'da 29.000, Türkiye'de 20.000, Danimarka'da, 18.500, İsviçre'de 11.000, Norveç'te 8.400, Makedonya'da 6.200, Belçika'da 5.000, Çekoslovakya'da 4.000, Slovakya'da 1.800 kişi geçici olarak barındıslardır.
- ⁴⁷ Kümbetoglu a.g.e., 243-252.
- ⁴⁸ H. Eren, a.g.m., 381.
- ⁴⁹ Müstecib Ülküsal, "Tarih Boyunca Türk Göçleri (Kirim'dan ve Dobruca'dan)" (Türk Dünyası Dergisi) sayı 1, (İstanbul, Şubat, Mart, Nisan, 1966): 24.
- ⁵⁰ 28 Aralık 1937 tarihli İngiltere Ankara Büyükelçilik Raporu. Nakleden E. Karakuş, a.g.e., Ek K-1.
- ⁵¹ Cengiz Çandar, "Türklük, Milliyetçilik, Osmanlı Havzası (Rumeli ya da Balkanlar)", Yeni Türkiye Dergisi No:16, (Türk Dünyası Özel Sayısı) (İstanbul, 1997): 1737.
- ⁵² Ağaoğlu, a.g.e., 337-345

Immigration as a Fact in the Balkans and Emigration From the Region to Turkey

H. YILDIRIM AĞANOĞLU

PRESIDENT OF RUMELIA RESEARCH GROUP,
DIRECTORATE OF OTTOMAN ARCHIVES OF THE PRIME MINISTRY OF TURKEY

Translated from Turkish by Ayşe Başçı

Immigration as a Fact in the Balkans

Certainly, immigration is a tragedy for humanity, regardless of nationality and religion. Therefore, being forced to leave lands due to historical events is an unforgettable experience in human memory and leaves many scars. Emigration from Rumelia to Anatolia is still alive in memories since it has been one of the biggest tragedies of the last three centuries of European history. The word "immigration" includes connotations like migrating, destruction, breaking bonds with one's roots. There is a chain of events starting with believing to defend others' right to live in one's own hand and it continues with forcing people to submit and to emigrate, using force, and finally declaring war. Of this chain, perhaps the most dishonorable stage is forcing people to emigrate.

Throughout history, the Balkans has been an intersection or a bridge in relations between civilizations. It has been a busy region as it is a passage between Europe and Asia. The Balkans also became the breaking point for the Orthodox and Catholic orders following the division of the Roman Empire (395 AD). Byzantium was the center of the Orthodox Church and Rome was that of the Catholic Church. Of the three major monotheistic religions, Islam and Christianity are dominant in the Balkans, while Judaism also has always existed in many Balkan cities. Islamic faith in the region is mainly of the Sunni and Bektashi orders. Main Christian order is Orthodoxy, followed by Catholicism. With the conquest of the Balkans by the Ottomans, the region has been transformed from being an intersection of orders into that of religions.

In a region where so many religions, orders and ethnicities coexist, naturally it is impossible to claim that it has always been a peaceful place. Wars have continuously altered ethnic, religious and cultural structures. Only remote mountain villages have been spared from wars. The history of all cities in the region reveals immensely destructive wars.

In 1800s, the Balkans became a strategic intersection for Slavic and German dominance. Especially when Russia exploited Balkan Slavs to reach its goal of patronizing the Orthodox population, the Ottoman state faced many troubles and finally small Balkan states declared independence and the Ottomans retreated from the region.

Immigration is the inevitable consequence of these wars and of the future changes in borders. Immigration has been the constant fate and real-

ity of the Balkans throughout history. War is not the only reason of immigration. Other reasons include pressure of the reigning power, cruel deeds (if pressure does not work), and systematic genocides. Epidemics, geographical limitations of the region, lack of freedom of religion and language, economic problems have also triggered immigration.

After the division of the Roman Empire into two (Eastern and Western Roman empires), Bosnia has become a breaking point in the Balkans. It was the natural separation point of Catholicism and Orthodoxy, and then became the general borderline between Christianity and Islam during the Ottoman sovereignty in Europe.

The phrase "*Od Jadranu do Irana nece biti Muslimana* - No Muslims wanted from the Adriatic to Iran" (and the idea it reveals) shows that Islam is the religion most affected by the immigration in the Balkans. Unbiased historians of the West admit that Islam, which was the dominant religion in the region for almost five centuries, respect freedom of life and religion for other religions and societies. However, Turkish, Albanian, and Bosnian Muslims have been grudged this freedom.

Undoubtedly, immigration has been one of the greatest problems of not only Muslims, but also of Christians. A few examples are as follows: After the Balkan War during 1912-1913, borders changed and ethnic structure went upside down. Western Thrace -previously given to Bulgaria- was granted to Greece following World War I and therefore the Bulgarians in the region immigrated to Bulgaria and Greeks immigrated to Greece.¹ With the 1924 Exchange of Populations, the Orthodox population in Turkey immigrated to Greece and the Muslims in Greece immigrated to Turkey.

In Macedonia, Wallachians living in villages and cities immigrated to Romania in the last hundred years.

Due to religious intolerance between Catholic Croatians and Orthodox Serbians, there was migration to and from Croatia and Serbia during World War II and in 1992 after both states declared independence. Serbians that were settled in Kosovo due to the housing policies of the Yugoslavian state immigrated to Serbia after 1999 as a natural consequence of policies of Slobodan Milosevic and other politicians.

On the other hand, poor populations of Albania immigrated to Greece and Italy because of economic reasons such as unemployment.

Having briefly mentioned the fact of constant migration in the Balkans throughout history, we shall examine emigration to Turkey (main theme of this paper) in two parts; these parts shall include general evaluation of migrations in the Ottoman and Republic periods.

General Evaluation of Emigration of Turks from Rumelia in the Ottoman Period

As unbiased historians and archives confirm, during the Ottoman period a planned and systematic genocide was not imposed on non-Muslims. Some local incidents would never demonstrate a general approach. However, when the Ottoman reign in the Balkans weakened, Muslims had to emigrate due to massacres, pressures, and violence. In the last two cen-

turies, a quarter of the civilian population of the Ottoman state was lost because of ethnical and religious genocides and related migrations in the Balkans and Caucasia. This counts a total of five million people approximately. Almost none of Western historians (except for a few) who claim to be living in civilized countries mentioned the reasons that caused death of so many innocent people; the Western world only claimed that millions of Armenians and Greeks had been murdered by barbarian (!) Turks.

Migration and migrants have become one of the biggest problems throughout the last three centuries in the Ottoman Empire and Turkey. As we all know, migration can be defined as "the act of leaving current society and social environment and moving to an unfamiliar environment to be with an unfamiliar human society in order to better adapt to new conditions as a result of natural, economic, political, etc. obligations." The main criterion to distinguish migration from other displacements is to change former social and economic relations and to build new social and economic relations in a new environment.²

After Orhan Ghazi's son Suleiman Pasha conquered the Çimpi Fortress in Gallipoli (1352) and took the first step in Rumelia, the Ottoman state continued its growth until the 17th century with constant conquests. During this growth period, a significant portion of the Turkish population in Anatolia settled in the Balkans. This growth first ceased in 1689 when the mainly Turkish and Muslim city Skopje was pillaged and the population was forced to emigrate. This marked the start of emigration from the Balkans to Anatolia. The main reasons for the migration along the period of three centuries are as follows: Unbelievable cruel deeds and religious pressures on Turks and Muslims, and Christian population's desire to seize properties, lands, ranches, farms, animals, in short all possessions of emigrants.

Following unsuccessful battles against Austria, Turks and Muslims living on the lost lands had to move inlands for the first time. As a result of these battles, people fleeing from Skopje and environs temporarily went to Sofia and Seres and could return home only in 1689, under the grand vizierate of Fazıl Mustafa Pasha. It is interesting to see that following this problematic period Skopje re-blossomed after 1877-1878 Ottoman-Russian War in which Ottomans were defeated. Two hundred years of stagnation in Skopje ended when a large number of war immigrants were settled in the city and the railway was built; thus, the city once again became a centre.³

With Ottoman retreat from Europe, migration accelerated. From the loss of Crimea with the 1774 Treaty of Küçük Kaynarca until 1800, almost 500,000 people immigrated to various locations in Anatolia and Rumelia.⁴

With the influence of nationalistic movements that started with the French Revolution and, in some cases, inefficient administration of local Ottoman authorities, Serbians, Croatians, Greeks, and Bulgarians started executing cruel deeds on Turks and Muslims. As a consequence, only between 1806 and 1812 a total of almost 200,000 Muslims became immigrants.⁵

During 1828-1829 Ottoman-Russian War, Muslims living in places raided by the Russian army had to flee to mountains and forests and to wait on

carts for days. As a result of Russian cruelty and pillage in Samakovcuk, Varna, Silistre, and other occupied regions, Muslims lost the capacity to pay even former amounts of taxes.⁶ Although the Ottoman army was comparatively stronger in this war, the Russian army of 20,000 soldiers defeated the Ottoman army and meanwhile small Russian troops pillaged all towns and villages on the way from Edirne to Çorlu, Silivri, and Enez. All of these caused a great panic in Istanbul. Facing this, all South Thrace Turks fled to Istanbul.⁷

The fact that internal migration increased especially in the late nineteenth century and that after the Crimean War between 1856 and 1865 more than two million people immigrated are sufficient to demonstrate the troubles that the Ottoman state experienced.⁸

Migration was slow but constant especially until 1800s, but with the Greek revolt in Mora in 1821, it turned into a systematic ethnic genocide. During this revolt, around 25,000 Muslims were massacred and it became a model for future cruelty. Cruelty and migration reached its peak with the 1877-78 Ottoman-Russian War. In this war, more than half a million Muslims were massacred by Russians and Bulgarians. Around 1,250,000 people had to emigrate.

With the Berlin Treaty signed after 1877-1878 war, Bosnia-Herzegovina-Ottoman Empire's most remote outpost in the Balkans- was occupied by Austria-Hungarian Empire. Bosnians (Muslim people of the region) could not accept living under the rule of a Christian state and considered emigration. The Ottoman state did not support this idea due to its policy and even tried to prevent it. One of the main reasons for this attitude was that the state did not have enough financial resources to meet transportation and subsistence costs of immigrants.⁹ However, as a result of Austria's cruel practices, between 1882 and 1900, 120,000 Bosnians immigrated to the Ottoman state that they considered their homeland.¹⁰

Migration slowed down between 1893-1899 but peaked in 1900. Until then, number of immigrants was around 150,000. Main reasons were religious oppression and commercial troubles. People could not compete with goods flowing in from Austria and had trouble with rising prices. Therefore, they had to emigrate in large groups. Ottoman and Austrian authorities blamed each other for encouraging immigration. In fact, the Ottoman state opposed the migration of Bosnian Muslims as it considered them as a significant political power against Austro-Hungarian Empire. Emigration of Bosnians changed the population balance in Bosnia in favor of Serbians. This meant trouble for Austria-Hungary's position in the Balkans.¹¹

The era after the Balkan War created more or less the same atmosphere in the region. In 1911, Muslim population in Rumelia under the Ottoman rule was 2,315,293. However, Greek, Bulgarian, and Yugoslavian records of various years after the Balkan War state that the Muslim population on lands conquered by these countries amounts to 870,114. There is a difference of 1,445,179 people which indicates that 62% of the population disappeared. Although it is impossible to be certain about the number of immigrants and deaths, Justin McCarthy's demographic analysis method helps us

reach an approximate conclusion.

According to this method, of these 1,445,179 people, 812,771 emigrated to Turkey (413,922 people emigrated between 1912-1920 and 398,849 people were sent to Turkey in 1921-1926 in accordance with the Turkish-Greek Exchange of Populations Treaty) and the remnant is 632,408, which is the number of Muslims killed in massacres. This number accounts for 27% of the total population in the occupied Ottoman Rumelia.¹²

The then Minister of Navy Cemal Pasha -also a prominent figure of the Committee of Union and Progress- wrote in his memoirs that number of people (mostly women and children) massacred by Serbians, Greeks, and Bulgarians after the Balkan War reached around 500,000.¹³

Thus, it revealed that after the Balkan War 632,408 of the Muslim population in Ottoman Europe were killed systematically and 812,271 people were forced to emigrate from Rumelia to Turkey in 1912-1926. This data is the most important proof of the ethnic genocide.

Another source states that 640,000 people immigrated to Turkey after the Balkan Wars.¹⁴ In an Upper House meeting on 24 March 1918, General Manager of Tribes and Immigrants Mr. Hamdi said the number of immigrants that came to Anatolia until the 2nd Constitutional Period was not known, but according to records starting from 1923 there were 854,870 immigrants. He also announced that 450,000 people immigrated after the Constitutional Period and the Balkan War.¹⁵

The Ottoman state was facing a dilemma in Rumelian immigration. If the state approved of the immigration, that would mean the end of Turkish and Muslim existence in Rumelia. If not approved, Rumelian Muslims would die of cruel deeds. Consequently, the Ottoman Empire, which was then militarily and economically weakened, could not manage to keep its people of the same religion and ethnicity on their lands and thus, Rumelia was largely abandoned. In a decree of the Council of Ministers dated 19 April 1913, the government's difficult situation was expressed as follows: "...If the sublime government facilitates and encourages immigration of our Muslim people in Rumelia to Anatolia, this would mean the fall of Islam in the region. On the other hand, if the mentioned population is left there, they shall face cruel deeds and thus be destroyed. Therefore, such a decision would..."¹⁶. It is impossible to pass over the big trouble and the huge dilemma that the state faces. If it accepted and encouraged immigration to Anatolia, Islam would no longer exist in Rumelia. If not, people would be destroyed just like others who were killed by wild gangs or who died because of hunger or cold. As a result, the government faced the fact that, considering the devastating military defeat it experienced, it could not protect immigrants in Rumelia. Therefore, enduring all material and spiritual difficulties, it reluctantly approved of the immigration, though it did not encourage it.

As the Ottoman state could not organize underground resistance groups in the lands it lost (other than exceptions like armed resistance prior to the establishment of Western Thrace Turkish State), people suffered from horrible massacres.¹⁷ Muslim population there also did not take into account possibility of massacres by non-Muslims and therefore did not take precau-

tions to protect themselves. This led to devastating massacres in the region.¹⁸

Emigration from the Balkans in the Republican Period

The Republic of Turkey -built upon the historical heritage of the Ottoman Empire- had to inherit the immigration problem along with many other problems of the Ottoman state. The Republic encouraged immigration as a political means to increase population. All efforts were made so that a large number of Turks left in the Balkans could re-acquire their citizenship.¹⁹ A British embassy report wrote: "Since the idea of Ottomanism was denied and the Caliphate is annulled, Turkey's main policy is becoming Turkish and gaining Turks."²⁰

Mustafa Kemal, expressed the Ankara Government's demographic expectations and intentions regarding the Balkans as follows:

"Our country's population is depressingly low. I think the total population of all Anatolia would not exceed eight million people... Now we want to compensate this loss... We need to bring in people of the same race and culture from places that are beyond our national borders and to help them have good lives here so that we can increase our population... I believe all Turks in Macedonia and Western Thrace should be transferred here."

The political agenda of the Republican People's Party (RPP) in 1935 also included encouraging population growth and providing necessary assistance and support to immigrant Turks. This policy was the indication of the importance given to emigration from the Balkans. Besides, according to Yaşar Nabi Nayır, immigration meant new blood for the country. Turkish villagers in Rumelia were superior to Central and Eastern Anatolian villagers in terms of civilization. Settlement of these Rumelian villagers in Anatolian villages would bring life to the country and encourage growth in civilization levels of villages.²¹

Since 1923, Turks from Albania, Bosnia, Caucasia, Greece and Pomaks have been considered immigrants (not refugees) and acquired local residence and citizenship. Turkey has brought more variation to its population structure inherited from the Ottoman Empire and has become richer with different colors of various cultures. Immigration -mostly from neighboring countries- continued with long intervals and former immigrants even hosted new immigrants.

People flowing into Anatolia from the lost lands of Rumelia during the Republican period believed that Turkey was indispensably their homeland. This belief mostly had its roots in the success of the War of Independence fought against aggressive and occupant Greeks after the gloomy days following World War I.

In both remote and recent history of Anatolia, the main characteristic of immigration from neighboring countries has been a "common culture". Just like other countries letting in immigrants, a common cultural root prevented the formation of a structure that threatened norms and values of the local population. This helped Turkey become one of countries that fought less with integration problems of immigrants, when compared to other countries.²²

McCarthy cited from a statistics almanac (1930) released by the State Institute of Statistics and said the total number of immigrants was 431,065 (based on the sum of immigrants in cities). He did not state where these people came from but we think the majority of immigrants were from Rumelia.²³

According to researcher Stephen Ladas, Joint Commission on Exchange of Populations announced that 388,146 Turks immigrated to Turkey with exchange treaties. Moreover, between 1921 and 1928, a total of 463,534 immigrants came to Turkey from Greece (majority), Bulgaria, Yugoslavia, Romania, and the Soviet Union. Ladas as well, utilized a State Institute of Statistics publication dated 1928.²⁴

1- The 1923 Population Exchange and Other Migrations from Greece

As a result of administrative gaps in many regions and the evil deeds of the Greek army during the occupation, a total of one million Anatolian Greeks living in Western Anatolia, Marmara region, Black Sea region and Eastern Thrace had left the country by the end of 1922.

Apart from emigration from Turkey, many Greeks living in Bulgaria and Russia also immigrated to Greece. People had neither money nor food. In the markets, shop owners were almost always on the alert. All of a sudden, shops would be closed and raids and an upheaval would start. Under these circumstances, together with the frustration of defeat, Turks living in Greece had to live under worse and worse conditions. Greek immigrants, disbanded unemployed soldiers and gendarme were the main sources of suppression against Turks.²⁵

According to data from the Joint Commission on Exchange of Populations, the number of Turkish immigrants had reached 370,000 by October 1924. Emigration from Crete had been completed before that from Greece. Another source announced this gradually increasing number to be 456,700. When the number of refugees who did not wait for the exchange period was included, number of immigrants in Turkey was around 500,000. Though rarely happened, transfer of people has been extended until early 1925.²⁶

Obligatory immigration opened deep wounds and left scars in people's lives and these issues were discussed for long years. However, what a Greek said years after population exchange is worth considering: "*Atatürk and Venizelos did the right thing. Otherwise, we could become like Bosnia. Things would break out somehow.*"²⁷

In humanitarian and emotional sense, population exchange is a tragedy. However, in terms of practical politics, this exchange has been beneficial for political futures of both Turkey and Greece. In an environment of increasing nationalism and considering the governing elites, such a large group of minority would probably not bring peace to any of these countries. We may reach healthy conclusions only if we reconsider the issue with the idea of preventing developments that could result in crime, rather than of finding out who is to blame.

Immigration continued after the population exchange until today because of pressure and cruel practices in Western Thrace. In the eyes of

Greeks who had to leave Turkey due to the large scale exchange between Turkey and Greece, Turkish people are not responsible for the war and problems. Greek hostility against Turks is a product of the nation-state way of life. This hostility is supported by the media (in rhetorical and political ways) and education system as well.²⁸

On the other hand, public organizations including Greek National Security Forces, Central Intelligence Agency, Foreigners Office, and Military Intelligence systematically forced Turks to emigrate. These organizations executed the plan to discharge Western Thrace Turks and killed 12,369 Turks between 1923 and 1949.²⁹

Between 1934 and 1960, 23,788 immigrants came from Greece. Those who came after 1960 mostly fled to Turkey and these refugees became stateless as they were deprived of Greek citizenship only because they were of Turkish origin.

The number of Turks in Western Thrace who fled to Turkey as refugees or came after being deprived of citizenship in 1960-1980 is estimated to be around 20,000. The military government of 12 September 1980 decided to confer citizenship to 8000 stateless Western Thrace Turks living in Turkey. These people gradually acquired Turkish citizenship.

Following Greece's membership to the European Union, some legal rights of Western Thrace Turks were returned and pressure weakened. In addition, opportunities such as becoming the EU citizens and entering all European countries without visa, almost ceased migration and refuge of Western Thrace Turks.

2- Migration from Bulgaria

Between 1923 and 1939, 198,688 Turks emigrated from Bulgaria. This means, around 17,000 immigrants came to Turkey each year. In 1935-1940, this number was 95,964. During World War II (from 1941 to 1949), immigration fell and only 14,390 Turks emigrated from Bulgaria. The next biggest immigration was in 1950-1951 and in less than two years 154,000 Turks immigrated or, to put it more correctly, were forced to emigrate. This emigration policy started all of a sudden and also suddenly ended in November 1951.

Between 1969 and 1978, around 130,000 Turkish immigrants came from Bulgaria to Turkey.³⁰ When the communist Bulgarian government's pressure on Turks peaked, numerous Turks applied to the Turkish Embassy in Sofia and general consulates for immigration. The common characteristics in these applications were concerns about the increasing economic, ethnic, religious discrimination, and suppression policies.

In April 1951, the Turkish government decided that all immigrants since 1950 should be granted "settling immigrants" status. Then the Bulgarians blocked immigration and even prohibited the use of the word "immigration" until 1969. According to the results of a questionnaire given to some of 154,000 immigrants who came in 1950-51, only 11% of them emigrated from Bulgaria at their own requests. 74% of these immigrants said they personally experienced cruel treatment.³¹

In 1969-1978, the period called *Close Relatives Immigration* started. When the immigration was blocked in 1951, families had been separated. These families applied to Turkish authorities for immigration. Turkey replied that these families would be given priority but Bulgaria still did not allow immigration.

In accordance with the treaty dated 22 March 1968, around 30,000 Turkish immigrants were expected to come but the number had reached 130,000 by the end of 1978. Despite this mass immigration, there were still ten times more Turks living in Bulgaria.³²

Results of a psychological research made in summer 1989 in Kapikule border check-point are quite interesting:

"We have seen that, despite hundred years of separation, these immigrants still have very similar attitudes, behavioral models, and social structures to their cognates in Turkey; that they have not lost self-confidence in spite of heavy pressure; and that they reveal strong characters, without any regrets about their decisions. This self-confidence in Turks of Bulgaria may, of course, be explained by the concepts of culture and moral values rooted in Islamic lifestyles and membership of a grand nation, as well as by their loyalty to their Turkish identities."³³

On 23 August 1989, the number of immigrants who entered Turkey at Kapikule border check-point had reached 310,000.³⁴ On 10 November 1989 the Berlin Wall was dismantled and on the same evening Todor Jivkof resigned from his office of Secretary General of Bulgarian Communist Party, to be replaced by Peter Mladenov. On 12 November 1989, Mladenov announced that Turks would be re-given their own names.³⁵ Later, relations between the two countries improved. Most of the immigrants were provided housing by the Turkish state. Around 100,000 Turks³⁶ returned to Bulgaria for reasons such as dissatisfaction with housing locations, economic problems, and regaining rights in Bulgaria. Another research stated that of the 310,000 immigrants, 245,000 acquired citizenship in Turkey and 65,000 returned to Bulgaria due to the ending of Todor Jivkof government, economic problems in Turkey, etc.³⁷

In the first democratic elections held in October 1991, Rights and Liberties Movement Party -mostly representing Turks in the region- won 24 seats in the Parliament. The party brought balance to the Bulgarian Parliament and worked for democratic rights and liberties, which, in turn, played an important role in changing the fates of Turks in Bulgaria.³⁸ Later on, Turks earned more and more of their seized rights thanks to both the party and other democratic organizations. Naturally, mass immigration of Turks in Bulgaria decreased after these improvements. Yet it is stated that in 1992 more than 165,000 Turks came to Turkey from Bulgaria as tourists but did not return.³⁹

3- Migration from Yugoslavia

Between 1923 and 1933, 108,179 people (26,120 families) immigrated to Turkey from Yugoslavia. Between 1934-1940, another 5,894 people came as immigrants and were granted housing rights. Again 3,139 people flew in as

free immigrants during 1934-1949.⁴⁰ Another study states that between 1936 and 1947, 2,277 people emigrated from Yugoslavia.⁴¹ Relatively low number of immigrants during World War II (around 300 people) indicates the difficult situation in the region that prevented immigration.

During the Yugoslavian Socialist Federative Republic period, Turks in Yugoslavia had many reasons for immigration. The major ones are as follows:

Financial reasons: Lands of people more than 100 acres were confiscated; trade was limited and traders' goods were confiscated; there was ideological discrimination among workers; as taxes depended on informal appreciation, high tax rates were applied on Turks, etc.

Social reasons: Privacy of Turkish households were not respected and non-Turkish people and communists were forcibly settled as tenants in Turkish houses; government interfered in people's clothing and especially women's head scarves; communist propaganda was made at schools; Turks were forced to marry Slavs and live in Slav villages, etc.

Religious and national reasons: Religious holidays were not respected; mosques were closed and used as warehouses, shops, etc.; those who went to mosques were imprisoned; religious schools were closed, etc.

Moreover, Turkish organizations aimed at protecting national identity were either closed or prohibited. These were main reasons of immigration.

Soon after the establishment of Yugoslavian state, similar pressure and suppression was applied to all Muslim organizations. Young Muslims' Organization in Bosnia (with Alija Izetbegovic as one of the founders), Young Turks organization of the Turks in Prizren, and the Yücel Organization established in Skopje were the focus of these pressures.⁴²

104,372 immigrants who came to Turkey between 1950 and 1958 settled in the Aegean, Marmara, and Thrace regions. 56,624 of them settled in Istanbul. During these years, mainly traders and artisans immigrated, since they were qualified people, they did not have trouble in finding jobs in big cities like Istanbul, Bursa, and Izmir. Those who came later were mostly poor villagers and farmers; therefore they could not adapt to the economic life easily. These people were free immigrants, therefore this migration was not widely covered in the press and the public did not give the same attention as to the forced immigration from Bulgaria.⁴³

With the increase in pressure and cruel practices against Turks and Muslims during the office of Yugoslavian Minister of Internal Affairs Rankovic in 1966, numerous Turks, Bosnians and Albanians immigrated to Turkey from Sandzak, Kosovo, and Macedonia. As a result of this immigration starting in 1877 and continuing until today, it is estimated that Sandzak Bosnians almost as twice as the population of Sandzak live in Turkey today.⁴⁴

According to data given by the Turkish Ministry of Rural Affairs to the European Council Housing Fund Board of Directors and Administration Committee on 7-13 October 1968, 175,392 free immigrants came to Turkey in 1952-1967. 107,262 of these people immigrated within the five years between 1954 and 1958.

Emigration from Yugoslavia continued in the following years as a conse-

quence of the pressure and suppression policies carried out against Turks and other Muslims. Immigration gained pace again especially with the collapse of Yugoslavia and emergence of new republican states like Croatia, Slovenia, Bosnia-Herzegovina, and Macedonia. In 1992, Bosnia-Herzegovina declared independence and Serbians initiated an ethnic cleansing against Bosnians. In this period, 1,300,000 people had to leave their lands;⁴⁵ of these people, around 20,000 Bosnia-Herzegovina citizens immigrated to Turkey. Most of them lived with their relatives particularly in Pendik and Bayrampaşa quarters in Istanbul, whereas the remaining immigrants were accommodated in the immigrant camp in the city of Kırklareli.

A field study was executed on these Bosnian immigrants and revealed interesting findings: Turkey has been defined as a "safe country" by Bosnians because of the common cultural history and dominance of Islam. Majority of immigrants were women and children. Settling in Turkey also brought along new problems, such as the difficulty of communicating in an unfamiliar language and environment, financial problems, homelessness, and unemployment. These problems were solved first with the help of relatives, public institutions, and fraternities. The fact that most of the immigrants were qualified workers and could not find jobs suitable for their status posed a big problem. With the 1996 Dayton Treaty, peace was partially established and problems⁴⁶ were not solved but temporarily frozen as a result of the US' pressure on both parties. Then, just like other Bosnians who immigrated to other European countries, those in Turkey also returned to Bosnia-Herzegovina.

In 1999, with the entrance of the Yugoslavian army in Kosovo, a war broke out and many Albanians and Turks started to immigrate to Turkey. Those who did not have relatives in Turkey accommodated at the camp in Kırklareli, whereas the majority of immigrants lived with their relatives in cities like Istanbul and Bursa. Many of these immigrants returned after the war ended and troops of countries such as the USA, Germany, and France provided security in the region.

In the wake of incidents that started in Macedonia in March-April 2001 and continued in June 2001, the Macedonian army initiated military operations against Albanians in Kalkandelen and Kumanova cities and neighboring villages. During this period, Albanians and Turks immigrated to Turkey.

As seen in above-mentioned examples, after the 1990s, in case of any pressure, war, or disorder in former Yugoslavian states, Turks and other Muslim and societies with whom we have shared a common culture, considered Turkey as a state to take refuge in. However, most of these people did not stay permanently both because the wars in their countries ended and life is difficult in Turkey.

4- Migration from Romania

In the Republican period, a significant number of Turks also emigrated from Romania. In 1923-1938, a total of 113,710 Turks (75,771 with housing and 38,009 free immigrants) immigrated to Turkey.

Afterwards migration slowed down but between the years 1939 and

1960, 7,631 immigrants came to Turkey (3,576 with housing, 4,055 free).⁴⁷

During Mr. Hamdullah Suphi Tanrıöver's holding of office of ambassadorship in Bucharest, *Treaty on Organizing Immigration of Turks of Dobruca to Turkey* was signed on 4 September 1936 with the Romanian government. According to this treaty, Turks living in four districts of Dobruca would be completely transferred to Turkey in five years. However, in the third year of the treaty World War II broke out and the process failed and could not be completed. Number of immigrants from 4 districts of Dobruca reached 64,570 in 1935-1940. From World War II until 1966 almost no immigrants came to Turkey from Romania. According to pre-1966 census, around 36,000 Turks were living in two districts of North Dobruca.

A British document summarizes these immigrations, based upon the statements of Mr. Refik Saydam - former Minister of Health. In 1935, 28,557 Turks emigrated from Romania to Turkey and they were settled in Thrace. In 1936, of the 31,945 immigrants in Turkey, 20,114 were from Romania. These people were sent to fifteen different Turkish cities; in Thrace 4118, in Kocaeli 808, and in other cities 418 houses were built for the immigrants. The Turkish government covered all transfer expenses of immigrants from Köstence and not only gave oxen and plough, but also provided them with grains, seeds, and land. Moreover, traders were granted capital and both traders and farmers received free healthcare services.

In 1937, it was announced that a total of 25,000 immigrants (15,000 from Romania) would immigrate to Turkey; 15,000 of these would be located in Thrace and the rest would be taken to the Aegean coast and Central Anatolia. According to a newspaper, during these years about 8,500,000 Turkish Liras were spent for 120,000 immigrants from the Balkans.⁴⁸

Conclusion

The Ottoman state grew with conquests starting from the seizure of Çimpi Fortress during Orhan Ghazi's reign and the entrance into Rumelia until the seventeenth century. During this growth, a significant part of the Turkish population in Anatolia was transferred to the Balkans. However, this growth halted for the first time in 1689 when a city like Skopje (with the majority of population being Turks and Muslims) was burnt down and the population was forced to emigrate. Thus, an immigration wave started from the Balkans to Anatolia. The reasons of this immigration along three centuries were mainly unimaginable cruelties executed over Turks and Muslims, religious pressures and cruel practices, Christian population's intention to seize properties, farms, lands, animals, i.e., all possessions of the immigrants.

Immigration was slow but steady especially until 1800s. Yet, with the 1821 Greek Revolt in Mora, it turned into a systematic genocide. During this revolt, around 25,000 Muslims were massacred and this constituted a methodical basis for future atrocities. Immigration and atrocities peaked by the end of 1877-1878 Ottoman-Russian War. At the end of this war, more than half a million Muslims were killed by Russians and Bulgarians. 1,250,000 people were forced to abandon their lands and to emigrate.

The situation was more or less the same after the Balkan War. In 1911, the Ottoman state's Muslim population in Rumelia was 2,315,000. By the end of the war, around 600,000 were either killed or left to die of cold, diseases, and famine during immigration. From the Balkan War to World War I, 300-400 thousand immigrants were housed in Anatolia.

Meanwhile, Ottoman governments -including the Committee of Union and Progress after the Balkan Wars- continued the policy of housing Turks and Muslims in certain regions. Especially, two thirds of immigrants were located in the cities of Edirne and Aydin.

This Turkish and Muslim population who was located in evacuated non-Muslim villages, newly established immigrant villages, or in the same locations with other settled Muslims, increased the Turkish population in Anatolia and also contributed to laying the foundations of a national Turkish state on the road to the War of Independence. Thus, Anatolian population which had economically and militarily weakened due to years of war regained its power.

The Republic of Turkey -built upon the historical heritage of the Ottoman Empire- had to inherit the immigration problem along with many other problems of the Ottoman state. The Republic even encouraged immigration as a political means to increase population. All efforts were made so that a large number of Turks left in the Balkans could re-acquire citizenship. A British embassy report wrote: "*Since the idea of Ottomanism was denied and the Caliphate is annulled, Turkey's main policy is becoming Turkish and gaining Turks.*"

In the modern Turkish nation, which is united under the supra identity of Turk, we can easily see the great influence of the Balkans (Rumelia). The common denominator that ethnically brings together Turks, Bosnians, Albanians, Tatars, and Pomaks and that unites them under the Turkish identity in the Republic of Turkey is Islam. In this sense, Rumelia (which can be conceptualized as an Ottoman basin) is a reference point for a large part of the Turkish population in terms of geography, cultural roots, and especially Islam.⁵⁰

When we examine emigration from Rumelia in the Republic of Turkey, we see that the biggest immigration came from Bulgaria, to be followed by Greece, Yugoslavia, and Romania. According to our studies, around 850,000 people emigrated from Bulgaria, 500,000 from Greece, 300,000 from Yugoslavia, and 140,000 from Romania. Thus, considering the records of the Republican period and estimations, number of immigrants from Rumelia reaches 1,800,000. There also happened immigration from the region in 1992 following Bosnia-Herzegovina declaring independence, in 1999 with Serbian massacre in Kosovo, and in 2001 following the incidents in Macedonia.

However, taking into consideration the three centuries of immigration if we calculate the Rumelian immigrants settled in Anatolia by the state or on their own, and their future generations, we may claim that at least one-fifth of the population in Turkey has its origins in Rumelia. Of course, a demographic survey in villages, towns, and cities would give us a more accurate

number. Nonetheless in almost all of Thrace, in large parts of Marmara and Aegean regions, partly in Mediterranean region, Central Anatolia, Eastern Black Sea region, and in a small part of western Black Sea and eastern Anatolia regions there are immigrant villages. This indicates that our assumption is close to the reality with a high probability.

The Republic of Turkey's policy encourages immigration. Especially during Atatürk's governance (1923-1938) and since 1950 (first Democrat Party governance in the multi-party system), the increase in immigration is worth noting. Immigrants are often loyal to their new state because of the pain they suffered in their homeland, the Balkans. This is perfectly congenial with the state's policy to create generations that are loyal to the Republic. It is also observed that, again due to the psychology of being minorities and lowly feelings, immigrants work very hard in order to settle in their new cities and thereby soon become self-sufficient.

Meanwhile, if the immigrants manage to stay together in their new locations, they maintain their cultural traditions, but if they are located separately, they become assimilated into the local people in a short while. Besides, in time immigration diminishes as a cultural identity and an adaptation period starts. In cities, traditions and community identity survive until the third generation comes because new generations know that they are originally immigrants but usually do not remember which city or village their ancestors came from.

Immigrants that were located in almost all parts of Turkey either by the state or on their own are less interested in *fellow citizenship* compared to the ones in other Anatolian cities and therefore they contribute more to uniting the country under the same roof. The reality is hidden in the cultural identity codes of immigrants. They suffer a psychological collapse because of leaving and losing Rumelia, which is almost the same as the size of Anatolia and much wealthier in economic terms. This loss helped them realize that the Republic of Turkey is their final homeland and that they should adopt their state.

Balkan immigration still continues and does not seem to end. It is obvious that there are not many scientific works in this field and the state does not produce robust policies on immigration issue. The most important duty of the state should be halting immigration with support of scientific researches and be developing comprehensive policies to help our people of the same ethnicity and religion live better lives in the countries they presently dwell in. We believe that immigration may fall or even cease, in the case that the Republic of Turkey proves its interest in the Balkans issue through its policies to protect the Turks and Muslims there during peace time and encourages their development economically, culturally and politically.⁵¹

Last but not least, we would like to emphasize our belief that a powerful Turkish minority (with all economic and cultural problems solved), would create a balance in all Balkan states and build an everlasting bridge of friendship between the Balkans and Turkey.

Endnotes

- ¹For instance, between 1923 and 1928 a total of 117,633 Greeks immigrated to Greece: 49,027 from Bulgaria, 58,526 from the Soviet Union, 10,080 from Serbia, Dodecanese, and other countries. See M. Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954 (Turkey and Greece in Recent History, 1923-1954)* (Ankara, 1997): 326.
- ²Taylan Akkaya, *Göç ve Değişme (Migration and Change)* (İstanbul, 1979): 23.
- ³Nesimi Yazıcı, "Salih Asım'ın Eserlerinde Üsküp" (Skopje in Salih Asım's Works), *Tarih Boyunca Balkanlardan Kafkaslara Türk Dünyası Semineri Bildiriler (Proceedings of Turkish World from the Balkans to Caucasia Seminar)* (İstanbul, 1996): 54.
- ⁴Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşirellerin İskâni (Housing Policy of the Ottoman Empire and Housing of Tribes in 18th Century): 41-42.
- ⁵A. Cevat Eren, *Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri (Migration and Immigrant Problems in Turkey)* (İstanbul, 1966): 33.
- ⁶Ufuk Gülsü, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savasında Rumeli'den Rusya'ya Göçürlüen Reaya (The Reaya Emigrated from Rumelia to Russia During 1828-1829 Ottoman-Russian War) (İstanbul, 1993): 20-21.
- ⁷Tevfik Bıyıkoglu, *Trakya'da Millî Mücadele (War of Independence in Thrace)*, vol 1, (Ankara, 1987): 5.
- ⁸A. Cevat Eren, op. cit., 7.
- ⁹Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri (1516-1919) (Archives on Bosnia-Herzegovina) (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü) Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları: Ankara, 1992): 82-85.
- ¹⁰Op. cit., 309.
- ¹¹Aydın Babuna, *Bir Ulusun Doğuşu, Geçmişten Günümüze Boşnaklar (Birth of a Nation, Bosnians from the Past to the Present)* (İstanbul, 2000): 26-28.
- ¹²Justin McCarthy, *Ölüm ve Sığın (Death and Exile)* (İstanbul, 1985): 184-192.
- ¹³Cemal Paşa, *Hatrat (Memoires)*, ed. Metin Martı (İstanbul, 1996): 79.
- ¹⁴İlhan Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğun'dan Günümüze Nüfusun Zorunu Yer Değiştirmesi" (Obligatory Immigration since the Ottoman Empire) *Toplum Bilim*, vol 50 (İstanbul, 1990): 49-72, cited in Fuat Dündar, op. cit., 56.
- ¹⁵Meclis-i Ayân Zabıt Cerideleri (Upper House Records) 3, 4, 2, 41, 24 March 1334, 215-217, cited in F. Dündar, *İttihad ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)* (Committee of Union and Progress's Policy of Muslim Housing) (İstanbul, 2001): 56-57.
- ¹⁶BOA, Council of Ministers records, numbered MV. 176/36, 132, dated 6 April 1329 (19 April 1913).
- ¹⁷Tevfik Bıyıkoglu, *Trakya'da Millî Mücadele (War of Independence in Thrace)*, vol I (Ankara 1987): 89-90.
- ¹⁸For detailed information on massacres, please see H. Yıldırım AĞAOĞLU, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi: Göç" (Fate of the Balkans from the Ottomans to the Republic: Immigration) (İstanbul, 2001), op.cit., 62-84.
- ¹⁹This is mentioned in the British archives. Cited in Erdogan Karakuş, *İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk-İngiliz İlişkiler 1938-1939 (Pre-World War II Turkish-British Relations in British Documents)* (Ankara, 1999): 35.
- ²⁰Cited in Erdogan Karakuş, 48.
- ²¹Gencer Özcan, "Türk Dış Politikasında Süreklik ve Değişim: Balkanlar Örneği" (Continuity and Change in Turkish Foreign Policy: The Balkans as an Example), *Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar (New Balkans, Old Problems)*, ed. Kemali Saybaşılı-Gencer Özcan (İstanbul, 1997): 209-210.
- ²²Bekir Kümbetoglu, "Göçmen ve Sığınmacı Gruplardan Bir Kesit; Bulgaristan Göçmenleri ve Bosnalı Sığınmacılar" (A Profile of Immigrants and Refugees: Bulgarian Immigrants and Bosnian Refugees), op. cit., 229-230.
- ²³For the mentioned table, please see McCarthy, *Müslümlar ve Azınlıklar-Osmanlı Anadolu'sunda Nüfus ve İmparatorluğun Sonu (Muslims and Minorities - Population in Ottoman Anatolia and the End of Empire)* (İstanbul, 1998): 195.
- ²⁴Republique Turque, Office Central de Statistique Annuaire Statistique (Angora, 1928): 36, cited and supported with a table providing women and men immigrant data separately in M. Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954 (Turkey and Greece in Recent History)* (Ankara, 1997): 322.
- ²⁵Kemal Ari, "Cumhuriyet Döneminin İlk Yıllarında Türkiye'de Mübadele, İmar, İskân İşleri ve Mustafa Necati" (Exchange of Populations, Development, Housing in Turkey in Early Republican Era and Mustafa Necati), *Mustafa Necati Sempozyumu, 9-11 Mayıs 1991 Kastamonu (Mustafa Necati Symposium, 9-11 May 1991 Kastamonu)* (Ankara, 1991): 47.
- ²⁶Ari, op. cit., 87-93.
- ²⁷Aladağ, *Andonía-Küçük Asya'dan Göç (Andonia: Emigration from Asia Minor)* (İstanbul, 1995): 31.
- ²⁸Hakki Akalın, *Ege'de Bahar, Gül mi Diken mi!... (Spring in Aegean Region, Rose or Thorn!...)* (Ankara, 2000): 123.
- ²⁹Nazif Baydar, "Balkanlardan Göç" (Emigration from the Balkans), *Yeni Türkiye Dergisi* No 16, *Türk Dünyası Özel Sayısı (New Turkey Magazine, No. 16, Turkish World Special Issue)* (İstanbul, 1997): 1769.
- ³⁰Bilal N. Şimsir, *Bulgaristan Türkleri (Turks in Bulgaria)* (İstanbul, 1986): 19-20.
- ³¹Bilal N. Şimsir, op. cit., 229.
- ³²Bilal N. Şimsir, op. cit., 327-338.
- ³³Beglan Toğrol, 112 Yıllık Göç (1878-1989)-1989 Yazındaki Üç Aylık Göçün Tarih Perspektif İçinde Psikolojik İncelemesi (112 Years of Immigration (1878-1989) - Psychological Examination of 3-Months Immigration in Summer 1989 in Historical Perspective) (İstanbul, 1989): 67.
- ³⁴Toğrol, op. cit., 25.
- ³⁵Toğrol, op. cit., III. Note: Three days after the book was published, history was re-written and the Berlin Wall fell, indicating the end of communism. For the historical statement on 12 November 1989, please see annex to the foreword.
- ³⁶Halit Eren, "Cumhuriyet Döneminde Göç ve İltica" (Immigration and Refuge in the Republican Period), *Tarih Boyunca Türklerde İnsanı Değerler ve İnsan Hakkları (Yüzyılımız ve Türkiye Cumhuriyeti)* (Humanitarian Values and Human Rights in Turks throughout History - Our Century and the Republic of Turkey), vol 3 (İstanbul, 1993): 357-381.
- ³⁷Kümbetoglu, op. cit., 229.
- ³⁸Nurcan Özgür, "1989 Sonrası Bulgaristan, Bulgaristan Türkleri ve Hak ve Özgürlükler Hareketi" (Post-1989 Bulgaria, Turks in Bulgaria, Rights and Liberties Movement), *Berlin Antlaşması'ndan Günümüze Balkanlar (The Balkans from Berlin Treaty until Today)*, ed. Mustafa Bereketli (İstanbul, 1999): 101-150.
- ³⁹H. Eren, "Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplumları ve Göç Olgusu" (Turks and Other Muslim Societies in the Balkans and the Fact of Immigration), *Bay Dergisi* (Bay Magazine), vol 57 (Prizren [Kosovo], 2000): 13.
- ⁴⁰C. Geray, op. cit., Annex Table 2.
- ⁴¹M. De Vergottini, *Göçmen Hareketleri (Immigrant Movements)*, translated by Nüzhet Yakut (Ankara, 1949): 57.
- ⁴²Sabahaddin Zaim, "Son Yugoslav Muhacırleri Hakkında Rapor" (Report on the Last Yugoslav Immigrants), *İ.U. İktisat Fakültesi Mecmuası (İstanbul University Faculty of Economics Magazine)*, vol 19, no. 1-4, published separately, 3-9.
- ⁴³S. Zaim, op. cit., 12-13.
- ⁴⁴Murat Yılmaz, *Sancak, Drina'nın Öteki Yakası, Kimlik Oluşumu ve Otonomi Sorunu (Sandzak: Other Side of Drina, Creation*

of Identity and the Problem of Autonomy) (Istanbul, 2004): 183.

⁴⁵According to the UN data cited in Kümbetoğlu, op. cit., 244, of the temporary Bosnian immigrants, 275,000 went to Germany, 184,000 to Croatia, 54,700 to Austria, 50,000 to Sweden, 29,000 to Slovenia, 20,000 to Turkey, 18,500 to Denmark, 11,000 to Switzerland, 8,400 to Norway, 6,200 to Macedonia, 5,000 to Belgium, 4,000 to the Czech Republic, and 1,800 to Slovakia.

⁴⁶Kümbetoğlu, op. cit., 243-252.

⁴⁷H. Eren, op. cit., 381.

⁴⁸Müstecib Ülküsal, "Tarih Boyunca Türk Göçleri (Kırım'dan ve Dobruca'dan)" (Migration of Turks throughout History (From Crimea and Dobruca), Türk Dünyası Dergisi (Turkish World Magazine), vol 1 (Istanbul, February, March, April 1966): 24.

⁴⁹Report of British Embassy in Ankara, dated 28 December 1937, cited in E. Karakuş, op. cit., Annex K-1.

⁵⁰Cengiz Çandar, "Türklik, Milliyetcilik, Osmanlı Havzası (Rumeli ya da Balkanlar)" (Being Turks, Nationalism, Ottoman Basin (Rumelia or the Balkans), Yeni Türkiye Dergisi (New Turkey Magazine), No 16, Türk Dünyası Özel Sayısı (Turkish World Special Issue) (Istanbul, 1997): 1737.

⁵¹Ağanoğlu, op. cit., 337-345.

Balkanlarda Misyonerlik Kurumu

AJNİ SİNANI

İngilizceden çeviren: Selda Şen

Özet

Osmalı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından İslam dünyasında meydana gelen parçalanma ve bölünme, Balkanlarda çoğunluğu Müslüman olan yalnızca iki devletin, Arnavutluk ve Bosna'nın ortaya çıkmasına sebep oldu. Ancak ne var ki bu bölgelerde yaşayan insanlar genellikle azınlık ve ikinci sınıf vatandaş muamelesi görürler. Yaşanan iki dünya savaşı sırasında düşmanlarından işkence, zulüm görmelerinin ve katledilmelerinin yanı sıra bu halklar ya sürgüne ya da asimilasyona maruz bırakılarak kendi dinlerini terk etmeye zorlandılar. Ardından komünist sistemin bölge ülkelerinde hâkim olmasıyla birlikte mevcut yönetimler din özürlüğünü kaldırarak bu ülkeleri tanrı tanımaz ilan ettiler. Varşova Paktı'nın dağılmasıyla birlikte yabancı güçlerin Bosna ve Arnavutluk'a girmelerinin akabinde ise pek çok misyoner örgüt buralara geldi. Bu örgütler beraberlerinde vahşeti de getirerek ekonomik alt yapıya zarar verdiler ve bu ülkelerin Avrupa'nın en fakir ülkeleri hâline gelmelerine neden oldular.

11 Eylül'ün yarattığı atmosfer bu tür örgütlerin işlerini kolaylaştıracak onlara bir çeşit destek sağladı. Hristiyan misyonerler; gösterdikleri çabalar, iyi örgütlenmiş yapıları, sinirsız fonları ve sahip oldukları her türlü izin belgesiyle bölgede diledikleri gibi çalışabilmektedirler. Onlar Peygamberimizi İsa karşıtı biri, Kur'an'ı İncil'den alıntı bir metin, İslam'ı ise sapkınlık olarak tanımlamakta ve putperestlikle kıyaslamaktadırlar. Hristiyan örgütlerin temel amacı, olabildiğince çok Müslüman'ı dininden döndürmek; başarısı zlik hâlindeyse en azından bilincsiz Müslümanları kuşkuya düşürüp onları gayri ahlaki eylemlere iterek Müslüman bireylerin ahlakını bozmaktır.

Misyonerler, Hristiyan ruhuna uygun amaçlarını gerçekleştirmede kendi insani yardım yöntem ve araçlarını kullanmaktadır; Hristiyanlıkla ilgili kitap ve kitapçıklar basıp dağıtmakta, ailelere tıbbi yardım yaparak ve birtakım maddi katkıklarda bulunarak insanlarda bir çeşit minnettarlık yaratmakta ve bu yolla insanları kendi dinlerine katılmaya çağrılmaktadırlar.

11 Eylül'deki terörist saldırı İslami kurumlar için son derece yıkıcı olmuştu. Saldırılardan sonra bu kurumların gelirleri üzerinde baskı ve denetimler arttırmış, bu durum onların gelir sağlamalarını zorlaştırıcı ciddi bir engel oluşturmuştur, ayrıca bu kurumlara terör destekledikleri yönünde suçlamalar da yöneltilmiştir.

Tüm bu engelleyici çabaların yanı sıra ne yazık ki bizim İslami kurumlarımıza öncelikleri ve uzun süreli stratejileri değerlendirmeden yoksundur ya da bunlara yeterli derecede sahip değildir. Sonuç kısmında belirteceğimiz gibi, İslam'ı muhafaza etmenin kuşkusuz pek çok yolu vardır.

Giriş

Osmalı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte İslam dünyasında yaşanan parçalanma ve bölünme, Balkanlarda çoğunluğu Müslüman olan yalnızca iki devletin, Arnavutluk ve Bosna'nın ortayamasına sebep oldu. Arnavutluk, 1913'te, Müslüman Arnavut nüfusun yaridan fazlasının ülke toprakları dışında olduğu hâlde teşekkül etti. Ancak yine de Arnavut nüfusun %75'inden fazlası Müslüman'dı.

Arnavutluk'tan¹ eşi görülmemiş bir biçimde ayrılmış olan Müslüman Arnavutluk'un toprakları Sırbistan, Yunanistan, Makedonya, Karadağ ve Müslüman Sancak'a² teslim edildi. Osmalı İmparatorluğu'nun dağılması, beraberinde bu değişimleri getirmiş, bir zamanlar çoğunluk olan halklar azınlık ve ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürülerek her türlü vahşete maruz bırakılmış, sürgüne ya da asimilasyona uğratılmış yahut da dinlerini terk etmeleri yönünde baskı görmüştür.

Sonuç olarak, yukarıda bahsedilen bölgelerden insanlar Türkiye'ye göçe zorlanmıştır. Bosna'da da benzer bir durum yaşanmıştır. Bosnalı Müslümanlar çoğunluktayken Sırp ve Hırvatlar onlar üzerinde hükümlilik kurmaya ve bu bölgedeki Müslümanları ağır bir şekilde cezalandırmaya kalkmışlardır.

Osmalı İmparatorluğu'nun dağılması Arnavutluk, Bosna ve Türkiye çevresinde yer alan topraklarda da oldukça şiddetli gaddarlıklara ve katliamlara neden olmuştur. 20. yüzyıl boyunca bu bölgelerdeki Müslümanlar çeşit çeşit iç savaşlar yaşamış ve Huntington'un Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeni adlı eserinin *Islamit periferik* bölümünde bahsettiği gibi farklı kültür ve medeniyetlerin kurbanı olmuşlardır.³ Bundan, Osmalı İmparatorluğu'nun yıkımının Balkan Müslümanları açısından ölümcül olduğu sonucunu çıkarabilmekteyiz; çünkü bu parçalanmanın neticesinde Müslümanlar tehcir edilmişler; Sırplar, Yunanlılar, Makedonlar, Karadağlılar, Bulgarlar ve Hırvatlar tarafından anlatılamayacak derecede ağır, sürekli ve yoğun bir şekilde zulüm ve işkencelere maruz bırakılarak katledilmiştir.

II. Dünya Savaşı'yla birlikte, parçalanmış Balkanlardaki zulüm ve soykırımda başka bir dönem başlamıştır. 1945'te, Yunanistan'ın kuzeyindeki Çamerya bölgesindeki Müslüman Arnavutlar etnik temizlige tabi tutularak Arnavutluk ve Türkiye'ye göçe zorlanmışlardır. Arnavutlarının Nazilerle iş birliği yaptığı gereklisiyle evler ve camiler Papandreu hükümetince yıkılmış veya mütсадere edilmiştir. Ancak yine de bu durum II. Dünya Savaşı sonrasında 1967'de yaşanan zulüm kadar kötü değildir. O tarihte Yugoslavlар ve Sovyetlerce Arnavutluk'ta tesis edilen komünist rejim, din özgürlüğünü ortadan kaldırmış ve Arnavutluk'u tanrı tanımaz bir ülke olarak ilan etmiştir.⁴

Varşova Pakti'nin dağılması, Doğu Avrupa ülkelerindeki sosyalist sistemin çökmesi ve Soğuk Savaş'ta sona gelmesi, Balkan Müslümanlarını sevindirse de aslında onlar için son derece kanlı neticelere yol açmıştır. Bosnalı Müslümanlar ve Kosovalı Arnavutlar Yugoslavya'nın dağılmasından sonra en ağır bedeli ödeyen iki grup olmuştur. Sırp güçlerinin Bosna ve Kosova'da işledikleri suçların ve pek çok savaş sahnesinin görüntüleri hafızalarımızda hâlâ canlı bir şekilde durmaktadır.⁵ Uluslararası güçlerin Bosna ve Kosova'da konuşlanması, başlangıçta bu ülkelerdeki Müslümanlarca hoş karşılanmıştı; çünkü -Bosnalı ve Kosovalı Müslümanlar istediklerini elde etmemiş olsalar da- onlara göre bu, maruz kaldıkları Sırp zulmüne sona ermese demekti. Ancak yabancı güçler bu iki ülkeye girdiklerinde pek çok misyoner örgütü de beraberlerinde getirmiştir.

Misyoner örgütler ve etkileri

Osmalı İmparatorluğu çöktüğünde Balkanların her yerinde çok farklı misyonerler bulunuyordu. 1914'te, Yunanlıların Arnavutlara karşı işlediği suçları ABD'ye rapor edenler de işte bu misyonerlerdi. Yine aynı şekilde 1921'de Amerikan Metodist Misyonusu, o yıl Tiran'da kurulmuş olan Teknik Okul'un kontrolünü ele almaya çalışıyordu. 1933'te, misyonerlerin de aralarında bulunduğu yabancıların okulları, Arnavutluk yönetimi altına girdi.⁶

Zalim sosyalist sisteme göre din yasaktı ve insanlar dünyadan geri kalanından soyutlanmış ve kendi içine kapatılmıştı. İşte bu yüzden Arnavutluk'taki Müslümanların dinlerine dair herhangi bir şey öğrenme ihtimalleri olamadı.

1991'de Arnavutluk'ta sosyalist sistem çöker çökmez ülke, sınırlarını dünyaya ve de onlarca insanı yardım örgütüne -ki bunların arasında yüzlerce Hristiyan misyoneri de vardı- açmış oldu. Amerika'dan Avustralya'ya dünyanın değişik yerlerinden gelen bu örgütlerden bazıları masonluğa oldukça yakındı.⁷

Aynı durum savaşın (1992-1995) sonunda Bosna'da da yaşandı ve 1996'da çok uluslu Bosna-Hersek NATO İstikrar Gücü (SFOR)⁸ burada; 1999'da ise Kosova Barış Gücü (KFOR)⁹ Kosova'da yayıldı ve uluslararası bir yönetim tesis edildi.

Sırp işgali esnasında Kosova, ırk ayrımcılığından büyük zarar gördü. Sırplar ülkeyi terk ettiğinde geride pek çok düşmanlık, vahşet ve ekonomik olarak mahvolmuş bir altyapı bıraktılar. Bu durum Kosova'yı Bosna'yla birlikte Avrupa'nın en yoksul ülkelerinden birisi yaptı.

Kırk yıla yakın bir süre, Enver Hoca'nın vahşi yönetimi altında tanrı tanımaz akımla doldurulan Arnavutluk'ta, oldukça kalabalık olan siyasi ve entelektüel çevrelerde büyük bir manevi boşluk ve İslam'a dair bir cehalet vardı. Bu, misyoner örgütlerin faaliyetlerini sürdürmede onların lehine bir durum teşkil ediyordu.

Şu herkesçe bilinen bir gerçek ki, krizlerden sonra farklı Hristiyan örgütlerin gelişile farklı savaş durumları ortaya çıkar ve çoğalar. Misyoner örgütler hakkında farklı görüşler vardır. Bazıları, bariz bir şekilde sayıca kalabalık olmalarına rağmen bu grupların etki alanlarının belli kişiler veya gruplarla sınırlı olduğunu düşünmektedir. Bunun temel nedeni amaçlarının maddi yardım olmasıdır, ikna değil. Diğerleri ise İslami örgütler kiyasla misyoner örgütlerinin -yediye bir gibi bir oranla- sayıca fazla olmalarının bu ülkeler üzerinde olumsuz ve tehlikeli tesirleri olacağının dikkatli olmamız gerektiğini düşünmektedirler.

Bu misyonerlerin gittikleri yerlerdeki ihtiyaçları karşılama noktasında büyük tecrübeleri, geniş imkânları ve muazzam parasal kaynakları olduğundan, gerçekleştirdikleri faaliyetler göz ardı edilmemeli ve küçümsenmemelidir. Ayrıca bu örgütlerin uzun vadeli planları vardır ve varlıklarını bu planlarla hissettirmektedirler.

Bu sempozyum için hazırlanırken Müslümanların bu misyonerler hakkında yeterince bilgileri olmadığı kanısına vardık. Öyle örnekler var ki, kimi Müslüman aileler diğer Müslümanlardan, örneğin tıbbi bir yardım bulamamakta, ama bunun yerine Hristiyan örgütlerden destek bulmakta ve bunun neticesinde dinlerinden vazgeçip Hristiyanlığa geçmektedirler.¹⁰ Örneğin; Mayıs 2008'de bir gazete haberinde, Lapushnikli Sopi ailesine mensup 32 kişinin Katoliklige geçtiği bildiriliyor. Lapushnik köyü,

Kosova'nın kuzeydoğusunda Drenica'da bulunmaktadır. Aile adına konuşan İsmet Sopi'nin yerli gazetecilere anlattıklarına göre, aynı bölgede İslam'dan Katolikliğe geçmeyi amaçlayan "320 ve belki de hatta 3200 kişi" vardır.¹¹

Misyonerlerin faaliyetlerini destekleyen belli başlı aktörler

11 Eylül'ün yarattığı atmosfer bu tür örgütlerin işlerini kolaylaştırarak onlara bir çeşit destek sağladı. Bu örgütler Müslümanlar arasına zehirli tohumlar ekmektedirler. Müslüman örgütlerin faaliyetleri engellenirken dünyanın dört bir yanından gelen misyoner örgütler hiçbir kısıtlama olmaksızın tam bir özgürlükle çalışmalarını sürdürdüler.

Bu örgütlerin çoğu yerli ve uluslararası kurumlardan destek görmektedir. Bundan hareketle Kosova ve Arnavutluk'taki siyasi kurumların da kendi birtakım görüşleri vardır. Kosova Eski Başkanı İbrahim Rugova, Priştina'nın merkezinde bulunan bir lisenin yıkılarak yerine büyük bir katedral yapılmasını istemiştir. Hâlbuki tamamında 60.000 Katolik'in yaşadığı Kosova'nın başkenti Priştina'daki Katoliklerin sayısı iki elin parmaklarını geçmemektedir.¹² Bununla birlikte, Kosova İslam Cemiyeti'nin, Priştina'daki Müslümanların ihtiyaç duyduğu büyük bir cami için yer temin edilmesi yönünde çok uzun zamandan beri süregelen bir girişimi bulunmaktadır.

Benzer bir olay Tiran'da da yaşanmıştır. Daha önceden cami alanı olarak kullanılan Arnavutluk parlamentosunun yanına cami inşa etmeye izin verilmekken yerel yönetimlere Tiran'ın merkezinde büyük bir Ortodoks kilisesi inşası için izin verilmiştir. 2005'te Kosova Prizren'deki yerel yönetim, Cizvit okulu Loyola'ya dört hektarlık bir alan vermiştir.¹³

Bosna'da da aynı durum vakıdır. Hiç kuşkusuz "Bosna-Hersek hükümetinin Hristiyan olmayan kuruluşların eğitim kurumlarından herhangi birine, herhangi bir izin verdiği bir örnek bulmak çok zordur. Sadece Hristiyan misyonerlerin Müslümanların çocuklarını açıkça zehirlemelerine müsaade edilmektedir."¹⁴ Hristiyan misyonerlerin ortak özellikleri şöyledir: Hiçbir zaman yorgun görünmezler, her zaman iyi bir şekilde örgütlenirler, çok paraları vardır ve gerekli izin belgelerine sahiptirler.

Misyonerlik çalışmalarının amaçları nelerdir?

Bilinen odur ki, kendilerini "İlahi olana çağırılanlar" olarak gören misyoner örgütlenmeler, Müslüman toplumları Hristiyanlaştmayanın tek yolu olarak savaş, afet ve kötü insanı durumları kendi faaliyetleri için en uygun fırsat bilirler. Misyoner örgütler halkı açıkça Hristiyanlığa davet ederler. Bunun için farklı yöntemler kullanmaktadır. Herkesçe biliindiği üzere önceden İslam'a saldırmak için kullanılan Avrupa Orta Çağ ön yargısının tipkisini bugün farklı Hristiyan örgütlenmeler de kullanmaktadır.¹⁵

Bu örgütler Hz. Muhammed'i (s.a.v.) İsa karşıtı biri, yüce Kur'an'ı İncil'den alıntılmış bir metin, İslam dinini sapık bir inanç olarak tanımlar ve onu putperestlikle kıyaslarlar.¹⁶ Arnavutluk ve Kosova'da bulunan Ortodoks Kilisesi (Sırp, Yunan, Makedon, Karadağ), yerli Katolik kiliseleri, Arnavutluk'taki Ortodoks Kilisesi ile bu bölgelerde oldukça faal olan bazı evangelist gruplar, İslam hakkında oldukça menfi görüşlere sahiptir ve bu nefretleri tarihten süzülerek gelmektedir.¹⁷ Misyoner kuruluşlar arasında en faal olanlar ise Amerikalı Protestan örgütlenmeleridir. Onların görevi Müslümanlar arasında kuşku yaratacak suçlamalar yaymaktır; ayrıca Hristiyanlığın İslam'a üstün olduğunu ispatlamak yönünde bir kompleksleri de vardır.

Kendi çıplaklıklarını Arnavut gençlerine bulaştırmak maksadıyla

Tiran'ın sokaklarında aşırı müstehcen kıyafetlerle defileler yapan misyoner örgütler bile vardır. Hatta bunlardan bazıları kendi gençliğini de kötüye kullanmaktadır. Bu misyoner örgütlerinin temel amacı ve görevi "Müslümanları, Kadir-i Mutlak Allah ile hiçbir bağı olmayan yaratıklara dönüştürmek için onlardan İslam'ı çekip almak; böylece ahlaktan uzak, tek amaçları tutkularını gerçekleştirmek olan bir nesil yaratmak"tr.¹⁸

Misionerler, gençliği İslam'dan uzaklaştırmak için çok sıkı çalışmaktadır ve böylece onların kafalarını Hristiyan bilgisıyla doldurmak istemektedirler. Kendi örgütlerini ve ayinlerini daha çekici kılmak için, mesela alkollü içecekler gibi çeşitli araçlara başvurarak gençleri yozlaşdırmayı başarmakta ve ahlaki bir bozulmaya neden olmaktadır.

Hristiyan örgütlerin ana hedefi, mümkün olduğunda çok bilincsiz Müslüman'ı gayriahlaki eylemlere teşebbüs ettirmektir. Onları Hristiyan yapamasalar bile kafalarını İslam hakkında kuşku ile doldurmakta ve Müslümanların ahlakını bozmaktadırlar.

Misionerleştirme yöntemlerini kullanma biçimleri

Pek çok misyoner örgüt, amaçlarını gerçekleştirmek için "diğerlerine yardım etmeyi ve Hristiyanlığın insanı ruhunu göstermemeyi" isteyerek kendi uzun vadeli insanı yardım yöntemlerini kullanmaktadır. Gerçekte ana hedefi sadece İslam'a karşı eylem içerisinde olmak olan bu örgütler, Hristiyanlık hakkında kitap ve kitapçık basmakta ve dağıtmaktadır.¹⁹ Yerli dil dâhil çeşitli yabancı dil kursları düzenlemektedirler. Bu örgütlerin çalışanları, farklı konularda hazırlanmışlardır. Aralarında doktorlar ve hemşireler bulunmaktadır ve Hristiyanlığı yaymak için bu en başarılı yöntemdir.²⁰

Misionerlik çalışmalarında ve maddi destek hususunda zengin bir tecrübe sahip olan bu örgütler bilgisayar ve İngilizce kursları açmaktadır, farklı şehirlere geziler düzenlemekte ve yurt dışında okumak için öğrenciler burs sağlamaktadırlar. Gençliği; kız ve erkekleri herhangi bir şekilde ayırmadan ve herhangi bir kontrole tabi tutmadan eğlendirmekte ve onlara alkollü içkiler sunmaktadır. Gençliğin gelişimi için hayatın her alanına dair farklı farklı kurumların mevcut olduğunu göstermek için kurdukları çeşitli örgütleri yeniden isimlendirmektedirler. Yoksulluk içerisindeki genç Müslümanları belirleyerek onlara hayatlarını kolaylaştıracak gerekli yardımları sunmakta, bu suretle onları kendi örgütlerine bağlama ve kendileri için çalışma imkânı bulmaktadır.

Çoğu örgüt, faaliyetlerini Müslüman çocukların üzerine yoğunlaştırmıştır. Onlara İsa'yı ve Hristiyanlık dinini anlatan çeşitli resimli kitaplar vermekte ve böylece onların zihinlerine İslam'a karşı fikirler yerleştirmektedirler.

Kendi faaliyetlerini gerçekleştirmek için misyonerlerin çoğu ya ev kiralamış ya da satın almıştır. Bir grup genç buralara sıkılıkla gitse de, gerçekte onları motive eden Hristiyanlığa duydukları sempati değil, buralarda birlikte eğlenebilecekleri arkadaşların bulunmasıdır. Sıkça düzenlenen bu tür toplantı ve partiler gençlik için ziyadesiyle zararlı olup onların ahlaksızlığın kurbanları olmasına neden olduğundan, bu durum önemli bir tehlike teşkil etmektedir.

Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra, bazı kurumlar da yurt dışındaki ailelere tıbbi yardımlarda bulunmaktadır. Yoksul insanlara yardım etmek maksadıyla, ancak sadece kendi nüfuzlarını oluşturmak için, kurmuş oldukları özel maddi kaynakları (fon) vardır.

Bu örgütler, yoksul Müslüman ailelere yardımda bulunmaktadır. Son

derece yoksul olan bu ailelerin bu yardımları kabul etmek dışında herhangi bir çözüm yolu olmaması, Hristiyanlığı kabul ederek kendileri için çareler bulmaya çalışmaları da oldukça sık karşılaşan bir durum hâlini almıştır.²¹ Yaşanan ekonomik sıkıntılardan nedeniyle misyonerlerin burs teklifleri, farklı bir uyruga geçmek için yaptıkları ödemeler yahut yurt dışında iş imkânları sağlanmaları, bu ailelerin Hristiyanlığa geçmesine sebebiyet vermiştir. Yine bu örgütlerin yöntemleri arasında otorite sahibi kişiler, gazeteciler, siyâsiler, tarihçiler ile yâvncılara ulaşmak da vardır.

Misionerlik faaliyetlerinin ülkelere göre bölünmesi

1990-1999 yılları arasında Arnavutluk'ta faaliyet gösteren onlarca İslami örgüt bulunmaktadır. Savaş sonra erip Sırplar güçleri 1999'da Kosova'dan çekildiği zaman Arnavutluk'taki İslami örgütler de Kosova'ya hareket etti.

11 Eylül terörist saldırısının etkisi ölümcül olmuş ve İslami kurumlar için tam bir felakete yol açmıştır. Çoğu, gelirlerinin miktarını azaltmaya, tamamlanmamış çalışmalarını durdurmaya ve ofislerini de kapatmaya zorlanmıştır. Faaliyetleri devam etmekle birlikte gelirleri üzerindeki sıkı denetimler ve artan baskılar yüzünden, özellikle gelir akışının sağlandığı dönemlere ait çalışmalarına da birtakım kısıtlamalar getirilen çok az sayıda örgüt kalmıştır.

Terörizme karşı savaş düsturuyla hareket eden İslami örgütler, terörü destekleyicileri yönünde herhangi bir kanıt veya dayanak bulunmamasına rağmen sîrf şüpheli görüldükleri için terörizme destek vermekte suçlanmışlardır.

Arnavutluk

Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın Arnavutluk'ta din özgürlüğü hakkında 2006 yılında hazırladığı bir rapora göre, ülkede 3,6 milyon vatandaş, 245 kurum, grup, vakıf ve dinî örgüt bulunmaktadır. Arnavutluk'ta Sünni Müslümanlık, Bektaşilik, Ortodoksluk ve Katolilik olmak üzere dört farklı dinî inanç bulunduğu tahmin edilmektedir. Tiran Adliyesi'ne kayıtlı bu 245 kurumdan 34'ü Müslümanların, 189'u ise Hristiyanlarındır. İlk sırada misyoner örgütleriyle Amerikalılar yer almaktadır, diğerlerini ise Batı Avrupalı ve -en az sayıda- Ortadoğular oluşturmaktadır. Aynı rapora göre, 2004 yılında, Devlet Din İşleri Komitesi tarafından 1084 yabancı misyonere oturma izni verilmiştir.²²

Geçtiğimiz yıllarda Katoliklerin Arnavutları dinlerinden döndürme yönünde özel programları ve saldırgan bir propagandaları vardı. Gerçekleştirdikleri sayısız faaliyet arasında en önemlileri; Tiran'in merkezine büyük bir Katolik katedrali dikmeleri, bir Katolik üniversitesi, çok sayıda enstitü, gazete, radyo ve hatta bir de siyasi parti kurmaları oldu. Benzer bir şekilde Arnavutluk'taki Ortodoks Kilisesi de kâr amaçlı olmayan kilise hastaneleri, devlet okulları, basın-yayın kuruluşları ve çeşitli şirketler işletmektedir. Yunanistan'da sayıları 700.000'i aşan Arnavut göçmenler üzerinde güçlü etkisi bulunan Ortodokslar, Arnavutları sadece dinden döndürmekle kalmayıp asimilasyona da uğratmaktadır.²³

Arnavutluk, 1991'den sonra sınırlarını Batılı ülkelere açtığı zaman Protestan, Mormon, Yehova Şahitleri, Evanjelist, Kalvinist, Adventist, Tele-evangelist, Kadriyanist, Bahai vb. grupların akınına uğradı. Arnavutluk'ta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısı öyle çoktur ki, burada hepsinden bahsetmememize imkân yoktur. Mevcut bir liste Arnavutluk'un karşı karşıya olduğu Haçlı akınlarını göstermektedir.²⁴

Kosova ve Makedonya

Kosova'da da çok sayıda Hristiyan örgütün faaliyet gösterdiği Arnavutluk'takine benzer bir durum söz konusudur. Buradakilerin sayısı Arnavutluk'tan çok daha fazladır. Neredeyse misyonerlerin hepsi Kosova ve Makedonya'ya yayılmıştır.²⁶

Bosna

1990 yılının ilk günlerinde *World Vision*, *Catholic Relief Services* ve *The United Methodist Committee on Relief*in aralarında bulunduğu²⁷ belli bazı önemli sivil dinî örgütler Bosna'ya acil insanı yardım temin ettiler. World Vision dünyanın birçok farklı yerinde olduğu gibi Bosna'da da pek çok alan da faaliyet gösteren; temel amacı çocukların tedavisi olan dev bir uluslararası yardım kuruluşudur. Bosna'da gerçekleştirdiği misyonerlik çalışmaları hakkında internette en ufak bir bilgi bulunmamaktadır.

Müslüman toplumun kendisini misyoner faaliyetlere karşı koruması

Kosova, Arnavutluk, Bosna ve Makedonya'daki İslami kurumlardan pek çok gelir sağlanmakla birlikte, önceliklerin ve uzun vadeli stratejilerin değerlendirilmesi hususunda eksiklik bulunmaktadır. Bunların çalışmaları zaman zaman yeterli olmamaktadır. Aramızda tartışmayı bırakarak gerçek misyoner/misyon sahibi liderler hazırlamaya çalışmalı ve geleneksel İslam'ı nasıl yerlestireceğimiz konusunda dikkatli olmalıyız. Balkan ülkelerinin halkları arasında farklı İslami mezheplerin girmesi neticesinde oluşacak bir karma yapı, insanlar arasındaki birliğin bozulmasına ve çatışmaların ortaya çıkmasına (*dilemma*) neden olabilir.

Müslüman kurumlar birbirlerine karşı tahriflerden kaçınmaya çalışmalıdır; onların amacı bir grubu, cemaati ya da kurumu bir diğerine üstün kilmak değildir. Birbirlerine *la ilâhe illâllah Muhammedun Resûlullah* söyleyiyle bağlanmalı ve kendilerine hikmet ve irfandan verilenin koruyucusu olmalıdır. Müslümanları birlik olmaya çağrılmalı ve aynı zamanda aradaki birliğin bozulmasına ve olası çatışmalara karşı dikkatli olmalıdır. Müslümanların kendilerini korumasının tek yolu budur; çünkü hepsi aynı kitaba inanmaktadır. O kitapta şöyle bir tavsiye bulacaktır:²⁸ "...çekişip birbirinize düşmeyin, çözülüp yıldırışınız, gücünüz gider..." (Enfal: 46).

İslam'a çağrıda yol ve yöntemler camilerde ele alınabilir. Her zaman tavsiye edildiği üzere, ihtiyaç sahibi yoksul ailelere olabildiğince yakın olunmalıdır. Onlara düzenli yardımlarda bulunulmalıdır. Tek amacı İslam'ın mesajını Müslüman aileler arasında yaymak olan yazılı ve görsel basın araçlarını kurmak için çalışmalar yapılması gerekmektedir. İslami okullar, üniversiteler, dergiler vb. oluşumlar kurmaya çalışılmalıdır. İslam ülkeleri bizlere bu yönde destek olabilir. Ayrıca ülkedeki varlıklı kişilerle yakın iş birliği kurularak onların da desteğinin alınması sağlanmalıdır.

Uzun zamandır bu topraklarda bulunan Hristiyan misyonerlerin aktif çalışma stratejileri bulunmaktadır. Onlar, Müslümanların zihniyetini tanıdıkça bu bölgelerde daha faal olmanın da yollarını bulmuşlardır. Eğer onların faaliyetlerini azaltmak istiyorsak gençlerle daha fazla ilgilenmeliyiz. Bu amaçları gerçekleştirmek istiyorsak, İslam'a çağrıma görevini maddi getirisi olan bir iş gibi değil, amacı sadece ilahi gerçeği yaymak olan bir görev gibi görmeliyiz.

Cemaatle imamlar arasında ve İslami cemaatlerin kendi aralarında bağlar kurulmalı, her köy kendi camisinin sürekli olarak eğitimli bir imamı olması noktasında gerekli çabayı göstermelidir. İnsanların, Müslüman toplumun isteklerini gerçekleştirmeye ve sorularına cevap bulma yönünde kendi çalışmalarını yapabileceği ve derslerini hazırlayabileceği İslami kurumlar tesis edilmelidir.

Son notlar

¹ http://sq.wikipedia.org/wiki/Historia_e_Shqip%C3%A9Bris%C3%AB.

² [http://bs.wikipedia.org/wiki/Sand%C5%BEak_\(oblast\)](http://bs.wikipedia.org/wiki/Sand%C5%BEak_(oblast)).

³ Samuel P. Huntington, Përplasja e qytetërimeve dhe ribëra e rendit botëror (Logos-A: Shkup, 2004): 245.

⁴ Olsi Jazexhi, "Albanians and Islam, between existence & extinction", <http://www.geocities.com/djalosh/albanians.htm>.

⁵ Kosova'daki Sirplar 1997-1999 yılları arasındaki savaş sırasında 218 camiyi yok etmiştir.

⁶ Haris Silajxhic, Shqipëria dhe SHBA në arkivat e Uashingtonit (Dituria: Tiran, 1999): 20-23.

⁷ Muhammed Ibrahim Esh Sherbini Sakar, El Hareketu El Mesihjetu El Usulijetu El Amerikijetu ve alakatuha bi Es Sehjunjeh (Kajro, 2003): 52.

⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/SFOR>.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_Force.

¹⁰ Fehim Dragusha, bkz.,

[http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame\(24\)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konver-timit-te-muslimaneve-kosovare\(6819\).html](http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame(24)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konver-timit-te-muslimaneve-kosovare(6819).html).

¹¹ Anna Di Lellio, "Kosovan and Catholic", bkz.,

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/may/21/kosovanandcatholic>.

¹² Muhamed Pirraku, Jo Katedrale (Katedrale Hayır) (Prishtinë, 2005).

¹³ Müslümanların içinde lise adı altında mesleki bir Katolik Cizvit okulu bulunmaktadır. Bkz. Nexhat Ibrahim, "Gjimnazi "Loyola" nё Prizren - What is hidden behind it?", http://www.mesazhi.com/author_article_detail.php?id=24.

¹⁴ Ezher Beganic, "Krsancansko misionarstvo u BiH", bkz.,

http://prosvjetitelj-muallim.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1014&Itemid=100.

¹⁵ Nexhat S. Ibrahim, Paragjykimet ndaj Islamit gjatë shekuive (Zeri Islam: Prizren, 2000): 5-30.

¹⁶ Ajni Sinani, Të tjerët për Islamin (Zeri: Priština, 2005): 8.

¹⁷ Mirnes Kovac, "Evangelizam u Muslimanskim zemljama", Novi Horizonti, no 48,

<http://www.ilitzam.org/index.php?ime=tekstovi&tekstovi=teksti&id=2145540869>.

¹⁸ Nebil B. Abdurrahman El-Muhajjis, Muslimanë (Zgjohuni!: Stamboll, 1999).

¹⁹ Bkz. Mbi Kuranin, letër apologjike, shkruar nga Joseph Smith (Priština, 2001).

²⁰ Omlar söyle diyorlar: Hristiyana her alanda ama bilhassa eğitim alanında, yönetim, eğitim (kaliteli öğretmenlerin varlığı) ve teknik destek (bilgisayarlar ve kütüphane bilimi) noktasında ihtiyaç duyuyor. Ancak en önemlisi, bizim genç nesil üzerinde güçlü manevi bir etki yaratacak hırsı Hristiyana ihtiyacımız olmalıdır. Akademik sistemimiz herhangi bir öğretmenin birkaç haftadan birkaç ay ve hatta bir yıl kadar gelip kalmasına ve ders vermesine imkân tanıyacak şekilde yapılandırılmıştır. Bkz., <http://groups.yahoo.com/group/alb-muslimstudents/message/40619>.

²¹ [http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame\(24\)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konver-timit-te-muslimaneve-kosovare\(6819\).html](http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame(24)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konver-timit-te-muslimaneve-kosovare(6819).html).

²² Në Amerikë ka rryma fundamentaliste fetare, që besojnë se Mesihu do të kthehet shpejt dhe, për hir të këtij qëllimi, ata janë të gatshëm që të bëjnë verpime të pakontrolluara. Bkz. Sefer Havalı, Dita e Hidhërimit (NUN: Shkup, 2003): 19.

²³ Qamil Xhani, "Shqipëria, 3.6 milionë banorë, 245 shoqata fetare", Raporti i Departamentit amerikan të Shtetit për lirinë fetare gjatë 2006-ës, bkz. Gazeta Tirana Observer, Arvavutluk, <http://www.tiranaobserver.com.al/20060917/aktualitet.htm#2>, shtator, 2008.

²⁴ Olsi Jazexhi, op. cit.

²⁵ A.g.e.

²⁶ Bu kurum hakkında daha fazla bilgi için bkz.,

<http://www.albanian.com/community/vbl/archive/index.php?t-14367.html>.

²⁷ http://www.icnl.org/KNOWLEDGE/ijnl/vol6iss1/special_4.htm.

²⁸ Dr. Ahmed Abbas El Bedevi, Misioni Islam dhe Misionarët (Shkup, 2002): 51.

A Mission Association in the Balkans

AJNI SINANI

Abstract

Unreal secession and partition of Muslim lands as a result of expulsion of The Ottoman Empire brought forth the formation of states in the Balkans where only, two of them, had Muslims as a majority; Albania and Bosnia. People in these areas were subjected to being second class citizens and a minority group. They are forced either to be exiled or assimilated and converted to accepted religion, besides being continuously brutalized, tortured and killed by their enemies. The communist system abolished the freedom of religion and stated the country as atheist. When the foreign forces entered in these two countries, along came many missionary organizations many atrocities and ruins, economical damaged infrastructure, making these countries as one of the poorest countries in Europe along with Bosnia.

Self-created atmosphere after September 11 is a kind of support and the easiest way doing activities related to these organizations. Christian missionaries are famous for their hard efforts, well organized, numerous funds, and adequate permission documents. Moreover, they describe our Prophet as anti-Christ, Qur'an as plagiarist of Bible, Islam as heresy and compare with paganism. The main aim of Christian organizations is to get as many conversions from Muslims and if unsuccessful, create doubts and suspicions among the unaware so as to be engaged in unmoral acts, thereby destroying individual Muslim morality.

Missionaries use their own humanitarian methods to fulfill goals in line with the Christian spirit. They publish and distribute Christian books and booklets, empathise with the need of medical help of families, offer some kind of funds to create some sort of indebtedness and preparedness to convert.

The impact of the terrorist attack of September 11 was fatal and created disaster for Islamic Organizations created mounting pressure and strict regulation on funds and thereby, created limitations during fundraising. Accusations flew on being suspected of supporting terror for these organizations.

I have also concluded that our Islamic organization practices a lack of evaluation priorities and long strategy and may not be at necessary level. There are certainly many ways of protecting Islam within our community as I have mentioned in my conclusion.

Introduction

Unreal secession and partition of Muslim lands as a result of expulsion of The Ottoman Empire brought forth the formation of states in the Balkans where only, two of them, had Muslims as a majority; Albania and Bosnia.

Albania was formed in 1913, although more than half of Albanian Muslims reside outside of Albania. Despite this more than 75% of the population was Albanian Muslims.

The unprecedented partition of Muslim Albanian territories (Kosovo and Cameria) from Albania¹ were handed to Serbia, Greece, Macedonia and Monte Negro, as well as the Muslim Sandzak.² Under the Ottoman Empire where they were once a majority group was converted into a minority and second class citizens and were subjected to the atrocities like forced either to be exiled or assimilated as converts.

As a consequence, Muslims from these regions decided to move toward the direction of Turkey. Bosnia was not spared either as the situation was similar. Bosnian Muslims were a majority, yet Serbian and Croatians attempted to dominate them, executing heavy punishments upon Muslims of this region.

The weakening of the Ottoman Empire created an effect on the neighboring lands of Albania, Bosnia and Turkey leading to different harsh atrocities and massacres. Muslims from these regions during the 20th century have undergone different civil wars and were victims of barbarities due to different cultures and civilizations or as Huntington cites in his work, in the section *islamit periferik*.³ Thus, we come to a conclusion that, the expulsion of Ottoman Empire became fatal for Balkan Muslims because they were deported, continuously and intensively brutalized, tortured and killed by Serbians, Greeks, Macedonians, Montenegrins, Bulgarians and the Croatians in such a harsh way that no one can even bear to hear.

The Second World War marked another chapter of persecution and genocide against the broken Balkan areas. In 1945, Albanian Muslims from the Cameria region in Northern Greece were experiencing ethnic cleansing, some of them were forced to be exiled in Albania and Turkey. Homes and mosques were either destroyed or confiscated by the Papandreou government with the excuse; the Cami Albanians were collaborating with the Nazis. It is, however, not as bad as the persecution after the World War II in 1967, where the communist regime installation in Albania by the Yugoslavs and Soviets abolished the freedom of religions and declared Albania an secular state.⁴

The breakdown of Warsaw Pact, the collapse of socialist system of Eastern European countries and also the end of the cold war, was received with enthusiasm by Muslims of Balkan, but they had to suffer the bloodiest consequences. Bosnian Muslims and Kosovo Albanians were two groups who paid the greatest price of the Yugoslavia disintegration. In fact, there are many fresh war images and crimes in our mind made by Serbian forces in Bosnia and Kosovo.⁵ The deployment of the international forces in Bosnia and Kosovo was welcomed from Muslims of these countries because this action brought an end to their genocide. When the foreign forces entered in these two countries, along came many missionary organizations.

Missionary Organizations and Their Influences

When the Ottoman Empire collapsed, one could find different kinds of missionaries all around the Balkans area. Thus, in 1914, there were different missionaries who sent their reports to the USA for the crimes made by Greek forces against Albanians whereas in 1921, American Methodist Mission tried to take control of Technical School in Tirana, which was

founded in the same year. In 1933, schools those were run by foreigners, including the ones managed by missionaries, came under the administration of Albanian State.⁶

According to the cruel socialist system, religion was prohibited; people were isolated and barred from the rest of the world. Due to this, Muslims in Albania did not have the opportunity to learn anything about their religion.

As soon as the Socialist System in Albania collapsed, it simultaneously opened its borders to the whole of the world in 1991, hundreds of humanitarian organizations, from different parts of the world, including dozens of Christian missionaries came in Albanian lands, and some of them were very close to masonry.⁷

The same thing happened with Bosnia at the end of the war (1992-1995) so there were deployed multination forces of SFOR⁸ in 1996 and also in Kosovo, deployed KFOR⁹ forces in 1999 and installation of the international administration.

During the Serbian occupation era, Kosovo suffered apartheid. When Serbians left, they left many atrocities and ruins, economical damaged infrastructure, making Kosovo, one of the poorest countries in Europe along with Bosnia.

Approximately for forty years, being closed up with the installation of atheism and wild regime of Enver Hoxha in Albania, there was a great spiritual and ignorance vacuum among a high range of political and intellectual masses for Islam. This kind of situation was very much in favor of the activities of missionary organizations.

It is a well known fact after crises; different kind of war situations would appear and mushroom with the entrances of many different Christian organizations. This situation happened in these countries. There are different kinds of opinions about missionary organizations. Some people think that even though a number of them made their presence clear, their influence was limited to the particular individuals or groups where the main reason was to offer material aid or otherwise, no gained persuasion. Others think we should be careful because the presence of a great number of missionary organizations in a proportion of Islamic organizations is approximately 7 to 1, thereby a thought on negative and dangerous impact towards the countries.

These should not be ignored and underestimated the work and activities of these missionaries since they have vast experiences, possibilities and huge funds to accommodate to needs. Besides that, they also have long-run plans.

During the preparation of this seminar, I have concluded that from the Muslim side, they do not have sufficient clarification about these missionaries. There are cases where some Muslim families were obliged to ask for medical help but could not find any help from the Muslims, yet found support from Christian organizations, thus the reason of their conversion to Christianity.¹⁰

In May 2008, 32 individuals belonging to the same family, Sopi of Lapushnik, had themselves converted to Catholicism. Lapushnik village is situated in the same region of Drenica, northeastern part of Kosovo. Ismet Sopi, a spokesman for the family told local journalists there were many from the same region who intended to convert from Islam to Catholicism, "maybe as many as 320 or 3200".¹¹

The Main Actors who Support Missionary Activities

Self-created atmosphere after September 11 is a kind of support and the easiest way doing activities related to these organizations. Therefore, these organizations use a common weapon by spreading a poisonous seed among Muslims. The activities of Muslim organizations have been attacked and watched; on the contrary, the missionary organizations that have come from all around the world continue their missionary activities without any limitations and with vast freedom.

Most of these organizations have been supported from local and international institutions. Based on this, political institutions from Kosovo and Albania have their own respective ideas. Ex-President of Kosovo, Ibrahim Rugova had asked for a secondary school, located in the centre of Pristine, to be ruined and instead of it, to construct a great cathedral. Catholics can be counted by fingers in Prishtina, the capital of Kosovo, and a total of around 60,000 in the whole of Kosovo.¹² Meanwhile, there has been for a long time an initiative from Islamic Community of Kosovo, a place to be given for a large mosque to be built which was necessary for Prishtina worshippers.

The same thing has happened in Tirana as well. Local authorities were given permission to build a large Orthodox church in the centre of Tirana while there was none for a mosque to be built next to the Albanian Parliament which used to be a mosque area before. In 2005, in Prizren (Kosovo), the local government gave 4 hectares to a Jesuit school, Loyola.¹³

Even in Bosnia, the situation is similar. Undoubtedly, it has been noticed that "it is very hard to find any case where the government of BH has given any permission for any of education institutions of non-Christian organizations. Christian missionaries are only allowed to spread openly poisonous seed to Muslim children".¹⁴ The Christian missionaries are famous for that they never look tired, they are well organized, they have a lot of money and they also have adequate necessary permission documents.

What are the aims of missionary activities?

It is well known missionary organizations are the ones that are available to use the war and disaster, human situation as an ideal case for their own activities and considered themselves as "the inviters of Divinity" with the only way to Christianize Muslim population. Missionary organizations openly invite people in Christianity. They use different kinds of methods. The well-known European Middle age prejudice they had then, they used them before to attack Islam¹⁵ and the same is used nowadays from different kinds of Christian Organizations.

Those organizations, describe Muhammed (pbuh) as an anti-Christ, the noble Qur'an as a plagiarist of Bible, Islamic religion as a heresy and they also compare it with paganism.¹⁶ The Orthodox Church (Serbian, Greece, Macedonian, Montenegrin) and also other certain native Catholic Churches in Albania and Kosovo and also the Orthodox Church in Albania, also, there are some of evangelist groups which are very much active in these areas, all of them, have a very negative view against Islam, their hatred has been spread in the inner side of the history.¹⁷ Among these, the most active are those of Protestant Organizations from America. Their mission is to spread accusations against Islam with the aim of planting doubt to Muslims; they

are also famous for their own complexion superiority of Christianity to Islam.

There were also those missionary organizations, which made shows through the streets of Tirana with their extravagant wear, with the only way to spread their own nakedness to Albanian young girls. Unfortunately, some of those even abused their own young people. The main aim and the duty of these missionary organizations is "to pull out the Muslim from Islam so the one to become a creature without any link to Allah Almighty; and related to this, they would become distant from moral values and they want very much to create a generation, whose main aim would be the fulfillment of passion".¹⁸

Missionaries work hard in the way of distancing the youth from Islam and after that, they want very much to fulfill their heads with Christian knowledge. In order to make it more attractive inside their organizations and their sermons, one can find different kinds of entertaining, such as alcoholic drinks with no limit, thus a way they succeed to degenerate them and engage them very much to destroy their own moral.

To conclude, the main aim of Christian organizations is to get as many unaware Muslims to be engaged in immoral acts. Even if they cannot succeed in converting them into Christianity, they will get them aroused with suspicions on Islam, thereby destroying individual Muslim morality.

How do they use their missionary methods?

A lot of missionary organizations use their own humanitarian methods to fulfill their goals during a long period of time with "the will and wish to help others; a way they want to predict their human Christian spirit". They publish and distribute Christian books and booklets, all to succeed towards the main aim, that is, to be engaged against Islam.¹⁹ They organize different kind of courses to learn foreign languages, particularly the native language. Personnel of these organizations have very much been knowledgeable in different kind of issues. There are doctors and nurses among them because this is the best way to succeed in spreading the Christianity.²⁰

Having a very high level of experience in their missionary work and also in a mighty material support, they are able to open different kind of courses; especially those of computing and English language to name a few, organize excursions in different cities and offer scholarships for studying abroad. They establish different organizations, renaming them, to show that there are different kinds of organizations for youth development in every segment of life. They try to identify Muslim youth who are in poverty, offer them necessary help in their life so that he/she would have a chance to stay and trying to work in their organizations.

Most of them are concentrated with their activities and work particularly to Muslim children. They offer them different kind of presents and illustrated books related to Jesus and Christian religion, thus they plant in their minds dangerous ideas against Islam.

There are a lot of missionaries who hired or bought houses to hold their activities there. A number of young people frequently go these places but they are not motivated from the sympathy they have for the Christian religion. Instead, they are there because they can find friends and entertain themselves with girls. This is a permanent risk for them because frequent

meetings and organized parties are self-destructive to the youth, thus becoming victims of wrong morality and their own faith.

Some of these foundations, besides those mentioned above, also offer to some of the ill members of the family's medical aid abroad. They establish a particular fund for their own purposes under the pretext to help people in poverty, thus they try to spread their impact.

There are frequent conditions when they offer something to Muslim families, or perhaps, those who are in high scale of poverty and hardly can find any other way of solution, immediately prepare themselves to accept Christianity so that the ill can find a cure.²¹ Actual economic crises made families convert to Christianity because of scholarship offerings, nationalities renouncements to take on another nationality or they offer some kind of jobs for them abroad. Among their own methods, there are some of those whom they try to find authoritative people, journalists, politicians, historians, publishers.

Division of Missionary Activities According to the Countries

From 1990 till 1999, there were dozens of Islamic organizations doing their activities in Albania. When the war ended and the pullout of Serbian forces from Kosovo occurred in 1999, the same Islamic organizations in Albania moved to Kosovo.

The impact of the terrorist attack of September 11 was fatal and disastrous for Islamic organizations as well. Most of them were obliged to reduce their funds or to finish their unfinished activities immediately, or even to close up their offices in Balkans.

There were left just a few of those organizations whose activities were going on but because of the strict control of their funds and mounting pressure they had, it created a sensitive limitation to their acts especially during the fundraising time.

The Islamic Organizations, under the motto of fighting the terrorism, were accused as the supporters of terrorism as they were found to be suspicious even though they do not have any basis or evidence of supporting terrorism.

Albania

According to the American State Department reports for the freedom of religion, during 2006, at a State Community for Cult in Albania, there are 3.6 million citizens living in Albania, registered 245 organizations, groups, foundations and religious organizations. It has been considered in Albania, there are four traditional religions: Sunni Muslims, Bektashi, Orthodox and Catholic. Among 245 organizations which have been officially registered at the Court of Tirana, 34 of them are Islamic ones. 189 others are Christian ones.²² Americans are on the first place ranking as missionary ones, others come from Western Europe and the least in number come those from Middle East. According to this report, during 2004 "From the State Community of Cult there were released 1084 permissions for foreign missionaries".²³

The Catholics had an agenda and aggressive propaganda to convert Albanians in the past few years. Their activities remain uncountable but the most significant one would be the establishment of a great Catholic cathedral in the heart of Tirana, the opening of a Catholic university, numerous institutions, newspapers, radios and even a political party. Similarly, the

Orthodox Church in Albania operates many institutions such as non-profit church hospitals, public schools, press institutions and companies. The Orthodox not only does the religious conversion but makes the national assimilation of Albanians as well by having a strong influence on Albanian immigrants in Greece where numbers seem to be more than 700,000.²⁴

After 1991, when Albania opened its borders to the western countries, there has been a flooding of an army of different sects and organizations such as: Protestants, Mormons, Jehovah witnesses, Evangelists, Calvinists, Adventists, Tele-Evangelists, Kadianists, Bahaj and others who have occupied Albania. The number of nongovernmental organizations with activities done in Albania is so huge that it is impossible to be mentioned all of them here. Meanwhile, the following list shows that Albania has faced²⁵ a flood of crusaders.

Kosovo and Macedonia

Similarly, Kosovo is facing the same situation as Albania, with huge numbers of active Christian organizations and their activities. Those numbers reach the same as in Albania²⁶ (above 200) because nearly all missionaries have spread into Kosovo and Macedonia.

Bosnia

In the early days of 1990, some of major nongovernmental religious organizations assured emergency humanitarian aid which are stated here: World Vision, Catholic Relief Services and the United Methodist Committee on Relief.²⁷ World Vision is a huge international organization where one can find it in different areas of the world as well as in Bosnia too. Its main goal is children treatment. You cannot find any data in internet about the number of missionary organizations in Bosnia.

Self Protection of the Islamic Society against Missionary Activities

There were a lot of funds pouring from different Islamic organizations in Kosovo, Albania, Bosnia and Macedonia but there was a lack of evaluation of priorities and long strategy. Occasionally, their management was not in a necessary level. The Islamic Community should think that their own panel has to be spread up all around the villages in order to present and attend religious lectures. We should try to prepare real missionary leaders, try and stop quarreling with each other and also be careful on how to cultivate traditional Islam. Entering different kind of Islamic sects inside societies of these countries can cause dilemmas and frequently this kind of mixture can bring disunity among the people.

Missionaries should try to escape from the provocations among each other, their reasons are not to triumph a group from the other, *xhamaat* or any organization. They must be linked with the words *La Ilâha illâ Allâh Muhammedun Rasûl Allâh* and let them be the protectors of that was offered to them from the knowledge and wisdom. They should call about the Muslim unity and they also should try to be so active in protecting from the disunity and confrontation. It is the only way to do because they all read and understand the book of Allah, the book where they can find this comment:²⁸ "And do not dispute (with one another) lest you lose courage and your strength departs..." (El Enfal:46)

Methods and the way of calling in Islam should be instructed in the mosques. It has been asked to be as close of those families who are in a high scale of poverty, those who need our help. There should be funds particularly formed to help them. We should be engaged to establish visual and written Islamic media, with the only aim of that Islamic message can be delivered to Muslim families. We should try to establish and open Islamic schools, colleges, magazines, etc. Arabian countries should give their help in this direction too. There should be collaborated work with those rich people in the country directing their own contribution in that way.

Christian missionaries have their own active strategies in these areas. They are surely here for a long period of time. They have found the easiest way to be more active in these territories because they have begun to know better the mentality of Muslims. If we want to minimize their activities, you should try to be engaged more with youth. If we want to reach these goals, the mission of calling in Islam, we should not consider it as a profession, from which one can have their own material profit but it should be perceived as a mission and an obligation with the only aim of spreading the divine reality.

There should be links among xhemaaat and imams and then there should be close ties among the Islamic communities themselves. Every village should spend efforts necessary to have their own mosque with each having their regular and educated imams. There should be Islamic institutions where literally, people can prepare their studies and lectures with the only aim to fulfill goals of and answer all vital questions of Muslim society.

Endnotes

¹ http://sq.wikipedia.org/wiki/Historia_e_Shqip%C3%ABris%C3%AB.

² [http://bs.wikipedia.org/wiki/Sand%C5%BEak_\(oblast\)](http://bs.wikipedia.org/wiki/Sand%C5%BEak_(oblast)).

³ Samuel P Huntington, Përplasja e qytetërimeve dhe ribërrja e rendit botëror (Logos-A: Shkup, 2004): 245.

⁴ Olsi Jazexhi, Albanians and Islam, between existence & extinction, http://www.geocities.com/djalosh/albani_ans.htm.

⁵ Serbs in Kosova destroyed 218 mosques during the last war 1997-1999.

⁶ Haris Silajxhić, Shqipëria dhe SHBA në arkivat e Uashingtonit (Dituria: Tiranë, 1999): 20-23.

⁷ Muhammed Ibrahim Esh Sherbini Sakar, El Hareketu El Mesihijetu El Usulijetu El Amerikjetu ve alakutuha bi Es Sehjuniyeh (Kajro, 2003): 52.

⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/SFOR>.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_Force.

¹⁰ Dragusha, Fehim, see: [http://forum.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame\(24\)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konvertimit-te-muslimaneve-kosovare\(6819\).html](http://forum.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame(24)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konvertimit-te-muslimaneve-kosovare(6819).html).

¹¹ Anna Di Lellio, Kosovan and Catholic, see,

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/may/21/kosovanandcatholic>.

¹² Muhammed Pirraku, Jo Katedrale (No Cathedral) (Prishtinë, 2005).

¹³ There is a professional Catholic school of jezuit Christian among muslims with its name gymnasium. See: Nekhat Ibrahim, Gjimnazi "Loyola" në Prizren - What is hidden behind it?, http://www.mesazhi.com/author_article_detail.php?id=24.

¹⁴ Ezher Beganic, "Krsancu misionarstvo u BiH", see:

http://prosvjetitelj-muallim.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1014&Itemid=100.

¹⁵ Nekhat S. Ibrahim, Paragjykmet ndaj Islamat gjatë shekuje (Zëri Islam: Prizren, 2000): 5-30.

¹⁶ Ajni Sinani, Të tjerët për Islamin (Zëri: Prishtinë, 2005): 8.

¹⁷ Mirnes Kovac, "Evangelizam u Muslimanskim zemljama", Novi Horizonti, n. 48,

<http://www.iltizam.org/index.php?ime=tekstovi&tekstovi=tekst&id=2145540869>.

¹⁸ Nebil B. Abdurrahman El-Muhamjis, Muslimanë (Zgjohuni: Stamboll, 1999).

¹⁹ See Mbi Kurinan, letër apologjetike, shkruar nga Joseph Smith (Prishtinë, 2001).

²⁰They sad: "We need Christians in every dimension especially education in terms of administration, teaching (quality of teachers in all disciplines) and technical support (computers and library science). But most importantly, we need zealous Christians who can and want to make a spiritual difference and impact on the lives of younger generation. Our academic system is structured in such a way to allow a teacher to come for a few weeks, or several months up to a year to provide educational lectures and seminars to make that spiritual impact". See, <http://groups.yahoo.com/group/alb-muslimstudents/message/40619>.

²¹ [http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame\(24\)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konvertimit-te-muslimaneve-kosovare\(6819\).html](http://forumi.kurandhesunet.net/lajme-nga-bota-islame(24)/misionaret-ne-kosove-dhe-arsyet-e-konvertimit-te-muslimaneve-kosovare(6819).html).

²² Në Amerikë ka rryma fundamentaliste fetare, që besojnë se Mesihu do të kthehet shpejt dhe, për hir të këtij qëllimi, ata janë të gatshëm që të bëjnë vepime të pakontrolluara. Sefer Havalı, Dita e Hidhërimit (NUN: Shkup, 2003): 19.

²³ Qamil Xhani Shqipëria, 3.6 milionë banorë, 245 shoqata fetare, Raporti i Departamentit amerikan të Shtetit përlirinë fetare gjatë 2006-ës, see Gazeta Tirana Observer, Albania.
<http://www.tiranaoobserver.com.al/20060917/aktualitet.htm#2>, shtator, 2008.

²⁴ Olsi Jazexhi, op. cit.

²⁵ Ibid.

²⁶ More about this organization see, <http://www.albanian.com/community/vbl/archive/index.php?t-14367.html>.

²⁷ http://www.icnl.org/KNOWLEDGE/jnl/vol6iss1/special_4.htm.

²⁸ Dr. Ahmed Abbas El Bedevi, Misioni Islam dhe Misionarët (Shkup, 2002): 51.

İslam Dünyası, Türkiye ve Balkanlar Arasındaki İş Birliği Alanları

HALİL MEHTİC

Z E N İ T S A E S K İ M Ü F T Ü S Ü

İngilizceden çeviren: Selda Şen

Giriş

"İslam dünyası, Türkiye ve Balkanlar arasındaki iş birliği" alanları meselesi, oldukça karmaşıktır ve uzun uzun açıklamaya ne zaman ne de zemin müsaittir. Bu nedenle aşağıda degeneceklerimiz, sadece, bu konu hakkında yapılabilecek bir giriş nitelliğinde olacaktır.

Balkanlardaki Müslümanlar açısından 20. yüzyılın son 10 yılı, 19. yüzyılın son çeyreği gibidir. Bu dönemde devletler parçalanmış, Müslümanlar yerlerinden sürülmüş ve kimliklerinin sembollerini sistematik bir şekilde yok edilmiş; Balkanlarda yeni diasporalar ortaya çıkmış ve uluslararası örgütler, Avrupa'nın güneydoğusuna insanı yardım ve araştırma komisyonları göndermiştir. Balkan Müslümanlarının durumunun, 1860 Mekke'sindeki hacilar arasında en çok tartışılan konulardan birisi olması gibi, 20. yüzyılın son çeyreğinde Bosna-Hersek, Kosova gibi sözcükler de, İslam dünyasının en uzak noktalarındaki topraklarda kullanılan günlük dilin bir parçası olmuştur. Bu meyanda, Roy Gutman'ın 1992'de Boşnaklara karşı yapılan soykırıma tanıklığını anlatan raporu, Leon Troçki'nin 1912-1913 yıllarındaki Balkan muharebe alanlarıyla ilgili raporlarıyla mukayese edilebilir (Fikret Karcıç, 2001).

Buradan yola çıkarak, her iki can alıcı dönemin en belirgin ortak özelliginin, Balkan Müslümanlarının ıstırabı ve sürülmeleri olduğu sonucuna varılabilir. Bununla birlikte, Müslümanların 20. yüzyıldaki göçlerini incelediğimizde, çoğu Müslüman mültecisinin Balkanlardan, "Rumeli'nin çamurlu yollarına düşerek İstanbul'a, oradan da Küçük Asya'ya" (Fikret Karcıç, 2001) göçmediklerini, bunun yerine coğunlukla, hem zalimlerin zulmünden korunabilecekleri hem de yeni diasporalar kurabilecekleri Batı Avrupa ülkelerine göçüklerini görmekteyiz. Bu ise, yüzleşmek ve içinden çıkmak zorunda olduğumuz sıkıntı verici bir gerektir. Şöyled ki, büyük bir diaspora, ülkeler için bir çeşit büyüğelçilik vazifesi görebilir, fakat aynı zamanda o, birtakım kültürel ve eğitsel değerlerin taşıdığı bir araçtır da.

Tarihin, kendisinden ders almayanlar için tekerrür ettiği söylenir. 20. yüzyılın sonunda da tarih, ne yazık ki, Balkan Müslümanları için tekerrür etti. Artık onlar, Osmanlı'nın Müslüman "millet'i değil, Hristiyan kültür ve medeniyet halkasında yer alan Balkan ulus devletlerinin resmen tanımiş uluslarındandır. Müslüman halklar, içinde yaşadıkları ulus devletlere sadık kalmış olsalar bile, diğerleri onlara karşı, atalarının bir asır önce yaptığı gibi muamelede bulundular. Müslümanlar, mitleştirilen bir tarihin kurbanları olarak bir çeşit ulusal siyaset aracına dönüştüler. Bu çerçevede İslam, Avrupa topraklarında yabancı bir din gibi gösterilirken Müslümanlar da, hak iddia

ettikleri topraklardan temizlenmesi gereken yabancılar olarak lanse edildiler. Balkan topraklarından geriye kalan Müslüman nüfusun -eski soykırımla sözcüğünün yerine kullanılan, hafifletilmiş şekliyle- "temizlenmesi" kavramı, Osmanlı'nın son olarak 1912'de bölgeden çekilmesinden sonra bile, ulusun seçkinlerinin ideolojilerinde ve seleflerinin vicdanlarında yaşamaya devam etti ve Müslümanlara azınlık statüsü verildi.

Aynı sistem tüm Balkan devletlerine uygulanmıştır. Sırp basını, Müslümanlara ya "Türkler gibi davranışları bırakmalarını" ya da "Asya'ya göç etmelerini" söyleyordu. Draza Mihajlović'in Çetnik hareketiyle ilgili belgeleri, "Sancak'ın Müslüman nüfustan, Bosna'nınsa Müslüman ve Hrvat nüfustan temizlenmesinin, 'büyük Sırbistan'ı kurmanın bir yolu olduğu"nu söyleyordu (V. Dedijer, 1990). 1989'da Bulgar polisi, "Sizin diliniz farklı, dininiz farklı. Her zaman Türkiye'ye gitmeyi istiyordunuz, şimdi gidin." diyerek Müslümanları zorunlu göçe zorluyordu (Fikret Karciç, 2001). Avrupa Birliği (AB), Bulgaristan'ı tam üyelige kabul ederken daha 20 yıl önce yaşanan soykırımdan dolayı hiçbir rahatsızlık duymadı. Hatta bu durumun kabul edilmesi, Doğu meselesinin başarılı bir biçimde çözülmesinin bir ödüllü oldu.

Avrupa topraklarında Müslümanlara ve yabancı bir din olduğu yönünde İslam'a karşı takınılan tavır, pek çok çağdaş Sırp aydınının çalışmalarında vurgulanmaktadır. Bunlardan biri olan Dragoš Kalajiç, Müslümanları bu bağlamda gösterirken yeni bir ifade kullanmış ve onları, "bünyelerinde çöl soyguncularının genleri ile Osmanlı askerinin doğuştan gelen bir dizi kusurlu karakteristik özelliğine sahip Arap bozmaları" olarak adlandırmıştır. Bu yüzden onlar ne Avrupa'ya aittirler ne de Avrupa'nın karakter inceliklerine aşınadırlar. Bu "yabancı tehdidi"yle yüzleşebilmek için, Avrupalıların "ulus ötesi, din ötesi, ideoloji ötesi bir birliğe" ihtiyacı vardır.

"Hristiyanlar Türkleri yendi." ve "muhalifler"le son hesaplaşma ideolojisi, Bosna-Hersek'teki son saldırılarda (1992-1995) en bariz şekliyle yaşandı. Sırp Demokrat Partisi Başkanı Radovan Karadziç'e 1992'deki Sırp stratejisi sorulduğunda, "Karacorce'un amacına ulaşana, yani tüm Sirpları birleştirene ve savaş sona erene kadar" savaşacaklarını söylemişti (Norman Cigar, 1995). Bosna Sırp Ordusu Genelkurmay Başkanı General Ratko Mladiç ise, Srebrenitsa'nın işgal edilmesiyle ilgili şöyle demiştir: "Bugün, 11 Temmuz 1995 günü, Sirplarca kutsal bir büyük günün arifesinde, burada, Sırp Srebrenitsa'sındayız. Bu şehri Sırp halkına hediye ediyorum. Sonunda büyük an geldi; *Dahilere* karşı isyanın ardından, bu bölgede, Türklerden intikamımızı alıyoruz."

Yabancı bir varlık ve nefret dolu Türklerin kalıntısı olarak görülen Boşnaklara karşı bu inanılması güç nefret çerçevesinde, Balkanlar ve de özellikle kaderlerini kendilerinin değil "diğerleri"nin yazdığı Bosnalı Müslümanlar için derinlikli açıklımlar aramalıyız.

Asırlardır medeniyetlerin kesişme noktasında varolmuş, muhtelif ulusların ve devletlerin egemenliği altına girmiş Bosnalı Müslümanların yazgısı, en çarpıcı şekilde yazar Meşa Selimović tarafından resmedilmiştir: "Dünya üzerindeki en hazin yer, dünya üzerindeki en perişan halk (olarak) kendi yüzümüzü kaybediyoruz, fakat başka bir kimseninkini de kabul etmiyoruz; parçalanıyoruz ancak kabul edilmiyoruz; herkesin yabancısıyız, hatta akrabası

olduklarımızın ama bizimle akraba olmak istemeyenlerin bile. Dünyaların kesişme noktasında yaşıyoruz, halkların sınırları; herkesin etkilediği ve her zaman birilerine karşı suçlu bulunan... Tarihin dalgaları kayalar gibi vuruyor bize..." (M. Selimović, 1967). Böyle bir yazgı, Huntington'un "kanlı sınırlar" öngörüsü, yani kültürlerin ve medeniyetlerin karşılaşma noktalarının trajik çatışmaların yaşandığı yerler olduğu düşüncesiyle tamamen uyuşmaktadır.

Kendi tarihimize tekerrür nedenlerini arayacak olursak, nesnel nedenler dışında, tarihsel hafızanın yokluğu ve Balkan Müslümanlarının kendi yazgularının karşılıklı bağlantıları noktasında bilinçten yoksun oluşları gibi öznel olanlardan da bahsedebiliriz. Panislamizm ve varolmayan sözde "yeşil kuşak" kurma projesi hakkında, sürekli olarak yapılan suçlamalar nedeniyle, Balkan Müslümanları birbirlerine yabancılama, sonra da birbirlerini dolaylı ve çoğu zaman da acımasız kaynaklar üzerinden yeniden buldular.

Balkanlardaki Müslüman topluluklar kendilerini, bölgedeki diğer Müslümanları kendi tarihlerine dahil etmeyen, farklı dinî ve etnik grupların üyeleri olarak gördüler. Bu bilinç, Müslüman İspanya'nın 11. yüzyılda pek çok küçük devlete (*mulâk et-tevâif*) ayrıldığı zaman, Endülüs Müslümanlarının taşıdığı bilince benzemektedir. O zaman da, her bir devlet *reconquista* (yeniden fetih) sırasında bir diğer devletin karşılaşacağı akibetten kaçabilmeyi ummuştu (Fikret Karcıç, 2001).

İnanıyoruz ki, bu malum tarihsel bilgilerden bahsetmek, çalkantılı geçmişimizi hatırlatmamız için gereklidir. Böylece, bugünüümüze doğrudan etkisi bulunan geçmişimizi daha iyi anlayabiliyoruz.

Balkan Müslümanlarının konumu ve rolü

İçinde bulunduğumuz bu tarihi dönemde, tüm dünyada Müslümanlara karşı bir hoşgörüsüzluğun olduğu bir zamanda, şu soruları sorabiliriz: Balkan Müslümanları olarak biz neredeyiz ve Avrupa'nın bu kısmındaki rolümüz nedir? Avrupa'nın gidişatında, sistemli ve örgütlü bir uyaniş ve entegrasyon hareketi başlatmamızın vakti geldi mi? Ortak İslami kültür ve medeniyetinin mirasçıları olarak, Balkanlarda ve Avrupa'da saygı gösterilen bir toplum olmalı mıyız, yoksa birbirimize yabancı kalmaya devam etmeli ve Avrupa topraklarında vuku bulan ve bizi ilgilendiren tüm olayların arka planında kalarak tüm etkinliğimizi yitirmeli miyız? Nasıl olacak da biz sadece diğer insanların siyasi ve jeopolitik projeksiyonlarının edilgen bir nesnesi olmaktan çıkıp etken bir özneye dönüşeceğiz? Ayrıca, Bosnalı Müslümanların Bulgar, Makedonyalı, Karadağlı, Kosovalı, Arnavut ve diğer Müslüman grupların başarıları ya da sorunları hakkında neler bildiğini yahut da onların Bosnalı Müslümanların mevcut durumu hakkında neler bildiğini de kendimize sormamız gerekiyor.

Balkan Müslümanları: Avrupa'nın yegâne yerli Müslümanları

Özellikle şunun farkında olmalıyız ki, Balkan Müslümanlarının temel özelliği, Osmanlı İmparatorluğu sayesinde başta dinî, siyasi ve ekonomik olmak üzere her alanda bir birlik içerisinde olmuş İslam dünyasının bir parçası olarak 500 yıllık ortak bir geçmişi paylaşmalarıdır. Balkanlar, Avrupa'daki yegâne çok uluslu yarımada, Balkan Müslümanları ise -Polonya ve Baltık ülkelerindeki çok küçük Tatar topluluklar ile diğer birkaç grubu saymazsa- Avrupa'daki tek

yerli Müslümanlardır. Bu, onların yeni gelenler olmadıklarını; Müslüman olmayan bir toplumda azınlık olarak yaşamın ne demek olduğunu bildiklerini ve demokratik toplumlarla ve laiklikle ilgili deneyimlerinin bulunduğu göstermektedir. Bulgaristan, ciddi oranda yerli Müslüman azınlığın yaşadığı tek AB üyesi ülkedir. Diğer bütün Avrupa ülkelerinin bahsettiği tek şey ise, göçmenlerin entegrasyonudur.

Hristiyan ve Batı dünyasının yakınlaşıp kenetlenerek önemli ekonomik ve siyasi güçe sahip olduğu bir zamanda, sadece Müslümanlar, Batı'nın aksine, kendilerini zayıflatıp gücsüz bırakarak küçülmektedir. Bu kopukluk ve yabancılama, salt dinî ve etnik çıkarlara indirgenmiş olan parçalanmış ilişkiler, diğer halklarla olan ilişkileri de zayıflatmaktadır. Her iş birliğinin ve tabii ki bizim iş birliğimizin ön koşulu, elbette ortak çıkarlarımızdır; yahut ortak sorunları ve meseleleri çözmektir. Ancak ne yazık ki karşılıklı iş birliğimizin olmayacağı, gelişimimizin genel durumunu olduğu kadar, içinde yaşadığımız toplumlardaki statümüzü de büyük oranda etkilemektedir. İşte bu sebeple, bu sempozyumun düzenlenmesini ciddi anlamda destekliyor ve bunu, ortak çalışmalarımızın ilk aşaması olarak görüyorum. Bizim için bu girişimin ayrı bir önemi var; çünkü bunu, Balkan Müslümanları olarak genel gelişimimizin başlıca etkeni olan Türkiye'den kardeşlerimiz düzenlemektedir. Bir dünya imparatorluğu olarak tarihî önemi, coğrafi konumu ve son yıllarda gittikçe büyüyen ekonomik ve siyasi gelişimini düşündüğümüzde, Türkiye'nin gelecekteki entegrasyon sürecimizde yol gösterici bir rolü olmalıdır. Başka faktörlerin yanı sıra, bunlar da Huntington'un genel olarak Türkiye'yi İslam dünyasının lider devleti olarak görmesinin nedenlerindendir. Birbirimizi daha iyi tanıma ve önemli meseleleri karşılıklı çözme noktasındaki çabalarımız, diğer halklarla iş birliğini reddettiğimiz anlamına asla gelmemektedir. Tam tersine, bu, yüce Kur'an metinlerinde de işlenmiş olan amacımızdır. Bizi birbirimize bağlayan pek çok tarihî, kültürel vb. bağlar vardır ve bu bağların kuvvetlendirilmesi ise, sadece iyiliğimizi istemeyenler için bir tehlikedir.

Tüm Müslümanlar arasındaki gerçek iş birliğinin temellerini kesinlikle farklı köken ve dillere sahip etnik gruplar arasında bağlayıcı, birincil ve temel entegrasyon unsuru olarak İslam oluşturmalıdır. Bu çeşit bir iş birliği modeli, bilhassa Balkanlarda birbirimize kenetlenmenin ideal bir aracı olarak hizmet edebilir. Bu meyanda, dinî aidiyetin değil de, etnik aidiyetin önemli olup (Arnavut ve Türk Müslümanlar örneğindeki gibi) bunun bazı gruplar arasında nefretin gelişmesine yol açtığı erken dönemden ve dahi, aynı etnik gruba dahil olmalarına rağmen (Makedonya ve Sancak örneğinde görüldüğü üzere) hoşgörüsülük ve bölümmeye yol açan siyasi ve ideolojik eğilimlerin önem kazandığı yakın tarihten birtakım dersler çıkarılabilir.

Büyük sınırlarda yaşamak

Bosnalı Müslümanlar ile Balkan Müslümanları en farklı düşmanlıkların vuku bulduğu, kültürlerin ve medeniyetlerin kesiştiği bir yerde var oldular. Bu çerçevede, genç Müslüman aydını Mustafa Busuladziç'in (1914-1945), aslında diğer Balkan Müslümanlarına göndermede bulunduğu, "İslam'in Bosnalı Müslümanlar için entegrasyon faktörü olarak rolü", düşünencesine işaret etmek yerinde olur. Ona göre; "*Islam'in Avrupa'daki koruyucuları*" olarak Bosnalı

Müslümanların görevi çift yönlüdür. Birincisi, içsel manevi ve kültürel birliğimizi korumak ve tüm "kültürel, toplumsal ve ekonomik meseleleri çözerek en kültürlü Müslümanlar tanımını haklı çıkarmak"tır. İkinci rolümüz ise, İslam'ın deniz fenerleri olarak yaştırmız ve yaptığımız işlerle, sözlerimiz ve yazdıklarımızla, Avrupa'ya gerçek İslam'ı göstermektir. Öte yandan, Avrupa'nın Bosnalı Müslümanlara karşı bizzat özel bir sorumluluğu vardır. Bu şu demekti: Tüm Avrupalılar ve bilhassa "Güneydoğu Avrupalı Müslümanlar" ile temas içinde olanlar, "*İslam dünyasının Batı'ya karşı siyasi duruşu, Avrupa halklarının Avrupa'daki İslam topluluklarına karşı tutumuna bağlı olduğundan, bir çeşit giriş sınavına tabi tutuluyorlar.*" Burada Busuladziç, büyük Müslüman halkların, Hristiyanlık denizi içerisinde kalmış olan İslam dünyasının geri kalanı için dikkat ve duyarlılık göstermesi talebinde bulunarak bir diğerimiz için ne denli önemli olduğunu işaret ediyor.

"Avrupa'daki çoğu halkın, bizimki gibi, *dünyadaki tüm Müslüman halkların kültürüyle akraba olan* böyle büyük bir kültürel mirası yoktur... Tüm dünya da, dünya üzerindeki önemi inkâr edilemez durumda Müslüman topluluğun en batı ucuyuz." İslam, bir araya gelme yeteneklerimizi, manevi ve kültürel vasıflarımıza geliştirmiş ve "Biz tarih olmuşuz ve onun özneleri hâline gelmişizdir." Bizi çevremizden ve Müslüman dünyadan farklı kılan, "*Batı'nın dinamizmi ve Doğu'nun manevi degeri*"ni tevarüs etmiş olmamızdır.

Busuladziç, Bosnalı Müslümanları, "tarihi düşmanlıkların kesiştiği noktada yaşayan küçük bir topluluk" olarak büyük bir ciddiyetle, son derece tedbirli olmaları ve "her şeyi yerli yerine koyarak kendilerini kandırmamaları" noktasında uyarır. Ona göre, "Boşnak Müslümanları"nın ana karakteri İslam'dır ve "Biz, İslam ile ve İslam vasıtasiyla büyümüşüzdür." İslam'ı kabul eden en büyük topluluk olan Patarenler için İslam, "biyolojik devamlılığı temin etmiş, kültürel ve biyolojik bir varoluşu mümkün kılmıştır." (Mustafa Busuladziç, 2002).

Bazı kuramcılar, Bosnalı Müslümanları "Batı'da Doğu, Doğu'da Batı" olarak tanımlıyordu (mesela, *Mediterranean Brevarium*'da Predrag Matvejeviç'in yaptığı gibi). Aliya İzzetbegoviç ise geleneğimizi, kültürümüzü ve jeostratejik konumumuza göz önüne alarak şöyle söyleyordu: "Bizi hem Doğu hem Batı desteklemektedir." Onun bu sözlerle vurgulamak istediği nokta, bizim genel siyasi ve kültürel kökenimiz ile kimliğimizin herhangi bir unsurundan vazgeçmeyeceğimiz veya vazgeçmek istemeyeceğimiz geçegiydi. Kendisine Avrupalı mı, yoksa Müslüman mı olduğu sorulduğunda, "Ben Avrupalı bir Müslüman'ım; beni rahat hissetiren bu tanımdır." demiştir. Biz ancak kendimizi böyle gördüğümüz takdirde, Avrupa'nın İslam'ı ve Müslümanların da Avrupa'yı anlaması noktasında toplumlara yardımcı olabiliriz.

Bosna ve Avrupa İslam'

"Bosna İslam'" ifadesi ilk kez Mustafa Busuladziç tarafından kullanılmıştır. Burada Busuladziç'in niyeti, bölünme sürecindeki Bosnalı Müslümanları getiralaştırmak veya İslami ana akımdan ayırmak değildir. İslam'ı revize etmek ve onun evrensel karakterini olumsuzlamak da değildir; zira "normatif olarak İslam'a coğrafi, irksal veya etnik özellikler atfedilemez."

Enes Kariç'e göre Bosna İslam'ı ifadesi, Müslüman düşünürlerin, "İslami

anlamda küreselleşmiş" Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra ortaya çıkan havaya karşı bir tepkisidir.

Bosna İslam'ı ifadesi, Tarık Ramazan'ın kullandığı "Avrupalı Müslümanlar" ifadesine çok benzemektedir. Şunu hatırlatmakta yarar var; bu yazar Avrupa'daki Müslümanların bir arada yaşama şekillerini incelemekte ve onlar da, bir "Avrupalılaşmış Müslüman" tipolojisi bulunduğu söylmektedir; yani İslamsız yaşayan, İslam'ın kendisi adına gerçek hayatı yansımaları olmayıp sadece bir folklor ve kültürel kategori vazifesi gördüğü bir Müslüman tipolojisi. İkinci olarak, "Avrupa'da Müslüman" kavramı ise, Avrupa'da gerçek bir İslami yaşamı, fakat ruhsal ve manevi olarak dışında kalmayı ima eder. Üçüncü kavram, Müslümanların yeni şartlara ve farklı kültürel ortamlara göre gerçek bir kimlik anlayışı geliştirmeleri yönünde bir orta yoldur (Tarık Ramazan, 2002). Bu, Müslümanların iki kompleksten kurtulmak zorunda olduğunu gösterir: Birincisi, Avrupalılara karşı olan kompleksleri; ikincisi, Müslüman ülkelerin Müslümanlarına karşı taşıdıkları kompleks. Bunlardan kurtulmak için de geleneğin içinde İslami yaşıntı örnekleri aramaları gerekmektedir.

Kültürler ve dinler arasındaki bağlantı

Tarık Ramazan'a göre, İslam'ın bir dinden bir medeniyete dönüşmesini mümkün kılan şey, "entegrasyon ilkesi"; başka bir deyişle onun, "insanoğlunun yarattığı tüm bilgileri, sanatı ve yetenekleri bir araya getirme" yetisidir.

İslam'ın var olduğu ilk yüzyıldan itibaren izlediği yayılmacı gelişimi takip ettiğimizde, hayretle görüyoruz ki İslam, karşılaştığı kültürlerle çabucak entegrasyon içine girmiş ve böylece istisnai yaratıcı bir sentez ortaya koyabilmistiştir. Bu yüzden pek çok insan, kendini İslam'da tanımıştir (Halil Mehtiç, 2006).

Bu durum, Müslümanların kendi maneviyatlarından hiçbir şey kaybetmeden farklı kültürel ortamlarda yaşamalarına olanak sağlamıştır. Bu aynı zamanda, vazgeçilemez olan evrenselliğten özgün bir yerellik çıkartmak demektir. "Hiçbir dinî misyonun sonsuza kadar kendi manevi ve aşkin değerlerini sürdürmesi mümkün değildir ve bu, benzer biçimde İslam'ın da laikliğin dramatik koridorundan geçtiği anlamına gelir." (Nerkez Smailaç, 1973) yargısını göz önüne alduğumuzda, kaçınılmaz bir süreçtir. Bu nedenle, soyut bir olgu olarak din, kültür vasıtasiyla en geniş anlamda gerçek ve somut hayatı taşıdır.

Gelgelelim, aşkin tepelerden bu dünyanın gerçekliğine ve yaşayan İslam'ın inkâr edilemez kültürel çeşitliliğine geçiş, farklı "İslamlar"ın olduğunu değil, ancak bir İslam'ın olduğunu gösterir. İslam, İslami referans sistemiyle değişimeyen yerel unsurları kendisine katmıştır; bu çeşitlilik İslam'ın evrenselliği sayesinde mümkün olabilmiştir. Buradan su sonuca ulaşıyoruz: Bir fikir olarak din, olmazsa olmazı olan kültür yoluyla gerçek dünyada ortaya konup uygulandığından, kültür ile din arasında yok edilemez bir ilişki vardır.

Küresel olarak bakıldığından, Balkanların İslam ile olan deneyimi, inanılmaz derecede önemlidir. Bizi çok uluslu yaşamın yollarını bulmaya zorlayan küreselleşme çağını göz önüne alduğumuzda, yaşadığımız deneyim büyük ölçüde önem arz etmektedir. Elbette, dünyanın bu kesiminde rastlanan dini ve kültürel çeşitliliğin birkaç anlamı olduğu görülebilir. Bir yandan bu çeşitlilik

gerçek bir hazine olurken diğer yandan böylesi bir çoğulculuk, ciddi bir zayıflık olmaktadır. Müslüman devletlerin küresel anlamdaki bilinci, anlaşmazlıktan veya daha yerinde bir ifadeyle, ortak çıkarların dillendirilmesinin imkânsızlığını zarar görmektedir. İşte bu sebepten, en az bir Müslüman sınır komşusu olan neredeyse hiçbir Müslüman ülke yoktur ki, bir diğeriyle gergin ilişkiler içerisinde olmasın. Irak gibi olan bazlarınınsa bütün komşularıyla gergin yahut düşmanca ilişkileri vardır. Bu durumdan, kısmen sömürgeci miras sorumlu tutulabilir; ancak yine de toplumsal sorumluluk meselesi önemlidir. Anlaşmazlık, "Arap Birliği" veya "İslam Konferansı Örgütü" gibi, Müslüman ülkeler arasında var olan örgütlenmelerde görülmektedir. Yine, Avrupa ve ABD'deki Müslümanlar arasında da anlaşmazlıklar vardır; bu da, neticede İslam düşmanlarının işini kolaylaştırmaktadır.

Çeşitliliği anlamamak

Balkanlarda Müslüman entegrasyonunu girift hâle getiren bir diğer mesele de, birtakım aşırı İslamcı hareketlerin ve öğretmenlerin varlığıdır. Radikal tarihi krizler, insanlar arasında aşırılığı teşvik eden ve bununla doğru orantılı olarak şiddeti de yaygınlaştırmaya çalışan radikal oluşumların baş göstermesi ve yayılması için elverişli ortamlardır. Bu bağlamda -Vahhabi ve Şiiлерin oldukça yaygın olduğu- Bosna, Bulgaristan ve Arnavutluk, özel ilgiye tabidir. Sorun, Balkan ülkelerindeki yerli ve geleneksel İslam topluluklarının bu hareketlere karşı nasıl tepki göstermesi gerektiği ile ilgilidir. Bu durum, 500 yıl süren uzun bir aidiyet döneminde, Hanefi mezhebine göre İslami pratikleri uygulayan ve itikadi olarak Maturidi öğretiyi takip eden Balkan Müslümanları olarak bizleri, bu konumumuzu sürdürmeye ve kafa karışıklığına ve bu ilkeler arasında kargaşa neden olan her şeye karşı güçlü bir karşı çıkışa sevk etmektedir.

Erken dönem İslam'ın özelliği olan (hukuk ekollerı ve filozoflar arasındaki karşılıklı hoşgörünün ürünü) manevi çoğulculüğün son yüzyılda iyice azaldığını görmek rahatsız edicidir. Bugünkü sahne, kendi doğrularıyla, sadece kendisinin doğru yol üzerinde olduğuna inanmış, bir diğerini anlamayan ve siyasallaşmış İslami hareketlerden oluşan bir azınlık tarafından şekillendirilmektedir. Balkan Müslümanlarına göre İslam, dışlayıcı bir İslam olmak yerine, Müslüman ve gayrimüslim etnik gruplarla olan karşılıklı ilişkiler yoluyla hakikiliğini ortaya koymalı ve bu ilişkiler de karşılıklı saygı ve anlayış üzerine bina edilmelidir (M. Hofman, 2004). Basının, radikal Müslüman liderleri İslam'ın sözcüleriyimmiş gibi gösterme noktasında elinden geleni yaptığı ve daha mutedil olanları görmezden geldiği de doğrudur.

Muslimanlar arasında iyi bir diyalog olmadığı sürece, Batı ve Doğu arasında meşru bir diyalogun olması ve güvensizliğin üstesinden gelinmesi de mümkün değildir. Geçmişte Batı'nın Doğu'suz var olamadığı, gelecekteyse Doğu'nun Batı'sız var olamayacağı dikkate alındığında, güvensizlik için bir neden kalmayacaktır. Bu iki dünya, karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır; bu da, birbirlerine yardım etmelerinin ve birbirlerini tamamlamaktan başka seçeneklerinin olmamasının nedenidir. Doğu ve Batı arasındaki diyalogun alternatifisi yoktur (Mustafa Ceric, 2008).

Muslimanların diğerleriyle olan ilişkileri, Müslüman ve gayrimüslim topluluklar için büyük bir fırsattır. Karen Armstrong, İslam'ın diğer etnik gru-

plarca kabul görmesi ve doğru anlaşılmasını, radikalizmden ve İslam açısından önemli olmayan meselelerden kaçınmada büyük bir imkân olarak görür ve Amerikan deneyiminden bahsederek şöyle söyler: "Islam dünyasında Amerikalı Müslümanların benzer bir etkisi olabilir. Onlar ABD'de, Kur'anı idealler doğrultusunda yaşamın gerçekten mümkün olabileceğini kanıtlar. Ancak potansiyel teröristler olarak görüldükleri ve sürekli kendilerini savunmak zorunda kaldıkları sürece bunu gerçekleştirmeleri güçleşmektedir. Batılı insanların, İslam'ın yabancı bir din olmadığını, kendi idealleriyle derin bir uyum içerisinde olan bir sistem olduğunu farkına varmaları çok önemlidir... Müslümanlar asırlar boyu Avrupahlardan çok daha hoşgörülü ve çoğulcu toplumlar oluşturmuşlardır. İslam hukukunun önemli ilkeleri demokrasıyla büyük ölçüde uyuşmaktadır; Kur'an, Batılı ideallerin merkezinde yer alan adalet ve eşitliğe vurgu yapmaktadır. Uzun ve travmatik karanlık çağın ardından Müslümanların onları yeniden, antik Yunan felsefesi, bilim ve matematik mirasıyla tanıştırarak kültürlerini inşa etmelerinde yardım etmiş oldukları öğrenecekler." (Karen Armstrong, 2007; *What's Right with Islam is What's Right with America* adlı kitabın önsözünden.)

İslam, kendisini, bireysel ve toplumsal yaşamımızdaki incelikleri belirleyen, alan ama aynı zamanda da veren kültürel bir etmen ve sağlam bir biçimde ihdas edilmiş bir sistem olarak algıladığımızda bizi geniş bir dizi faaliyet ve iş birliği içerisinde itecektir. Bununla beraber, aktif bir şekilde dinî kültürel, ekonomik, bilimsel ve siyasal düzeyde, kendi içimizde karşılıklı bir iş birliği içinde olmadan dünyanın geri kalanıyla tam bir iş birliği içine girmemiz mümkün olamaz.

Tebliğin sonunda, iş birliğimizle ilgili olara somut yollardan en azından birkaçına değişim istiyoruz:

1. Öngörülebilir bir gelecekte, Balkan Müslümanlarının dinî cemaatleri, iş birliği şekillerinin ve niteliğinin karşılıklı olarak belirleneceği bir koordinasyon organı yahut (kıdemli müftülerden oluşan) bir müftüler kurulu oluşturulmalıdır. Bu koordinasyon organı veya kurulu, imkânlar dâhilinde, Balkanlardaki dinî cemaatlerin bir birliği veya ittifakı hâline gelmelidir. Bu organ, yayincılık alanında, en azından aynı dilin veya benzer dillerin konuşıldığı ülkeler için iş birliği şekillerine karar vermelidir. Dinî cemaatler ayrıca, eğitim kurumlarının (medreseler, fakülteler, üniversiteler) iş birliği noktasında da anlaşma sağlamalı ve yuvarlak masa toplantıları, bilimsel toplantılar, öğrenci değişimleri vb. düzenlemelidir.

2. Balkanlarda, Müslüman gençlik temsilcilerinin zaman zaman toplanıp dinî, kültürel, sportif ve siyasal alandaki faaliyetlerini tartışabilecekleri Müslüman gençlik derneklerinin kurulması önem arz etmektedir. Öyle inanıyoruz ki, siyaset eğitimi büyük önem taşımaktadır. Çünkü çoğu Balkan ülkesinde siyasi arenada en kritik roller eski komünistler, hatta komünist düşüncenin öncülerince oynanmıştır. İşte bu nedenle, İslami köklerini saklamayan siyasilerle onları güçlü bir şekilde yüzleştirecek nedenler aramamız gerekmektedir.

3. Müslüman iş adamlarının Balkan ülkelerindeki ekonomik iş birliği de çok önemlidir. Böyle bir iş birliği, iş ve kârı artırrarak, İslami projelere daha fazla yardımda bulunmayı sağlayacaktır. Sırbistan ve Hırvatistan'ın Türkiye ve

İslam dünyasıyla Bosna-Hersek'ten daha iyi bir iş birliğinin olması başka nasıl açıklanabilir? Bu iş birliği nedeniyelerdir ki, Suudi Arabistan halkı, daha içilebilir ve bol olmasına karşın, Bosna-Hersek suyu yerine Hırvat suyu içmektedir.

4. Her türlü iş birliğimizin birleştirici etkeni olarak Türkiye Cumhuriyeti, Balkan halklarının dilinde yayın yapan bir televizyon kanalı kurma yönünde çalışmalıdır. Bu, halkların eğitimine ve birbirlerini tanıyarak yakınlaşmalarına büyük katkıda bulunacaktır.

5. Son olarak; bu sempozyum gibi, Balkan Müslümanlarına dair gelecek öngörülerle ilgili yıllık sempozyumların belirli aralıklarla düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü daha iyi bir gelecek için çözüm bulma noktasındaki her çaba dikkate değerdir.

Kaynakça:

- Dedijer, Vladimir & Antun Miletic, Genocide over Muslims 1941-1945: Collection of Documents and Testimonies. Saraybosna: Svetlost, 1990.
- Ramazan, Tarik. Avrupa'da Müslüman Olmak. Saraybosna: Bosna-Hersek İmamlar Birliği, 2002.
- Abd-ul-Rauf, Imam Feisal. What's Right with Islam is What's Right with America. İngilizceden çev: Mujo Cajlakovic. Sarayova: Obzorja, 2007.
- Karcic, Fikret. Balkan Muslims - "Eastern Issue" in XX Century. Tuzla: Behram Bey Medresesi Tuzla, 2001.
- Jahabeglow, Ramin. Seyyid Hüseyin Nasr - Röportajlar. Farsçadan çeviri: Muammer Kodrić. "Dobra knjiga". Saraybosna: 2007.
- Busuladžić, Mustafa. Muslims in Europe - Seçilmiş yazılar. Haz. Sacir Filandra, Saraybosna: Sejtarija, 1997.
- Dzait, Hišam. L'Europe L'Islam. Fransızcadan çev: Sabina Berberovic. Saraybosna: Islamic community in Bosnia and Herzegovina, Hrvatistan & Slovenya, 1989.
- Ramazan, Tarik. Avrupa'da Müslüman Olmak. Saraybosna: Bosna-Hersek İmamlar Birliği, 2002.
- Hofman, Murad Wlfreid. Der Islam im 3. Jahrtausend. Almancadan çeviri: Vedad Smailagic. Saraybosna: 2004.
- Silajdzic, Adnan. Muslims in Search for the Identity. Sarajevo: Saraybosna İslami İlimler Fakültesi / IC El-Kalem, 2006.
- Selimovic, Meša. Death and the Dervish. Sarajbosna-Belgrad: Svetlost/Prosveta, 1967.
- Karic, Enes. Human Rights in the Context of Islamic-Western Debate. Saraybosna: Law Center, Open Society Fund - Bosna-Hersek 1996.
- Mehitic, Halil. In Spirit of the Qur'an. Zenitsa: Islam Pedagoji Fakültesi dergisinde yayımlanan bir söyleşiden, 2006.
- Smailagic, Nerkez. Classical Culture of Islam, I. Zagreb: 1973.
- Ceric, Mustafa. Interview published in the magazine New Horizons. 109/08. Zenitsa: Selam Derneği, 2008.

Fields of Cooperation between the Islamic World, Turkey and the Balkans

HALIL MEHTIC

FORMER MUFTI OF ZENITSA

Introduction

The issue of cooperation between the Islamic world, Turkey and the Balkans is a complex and very broad issue that requires more space and time. These are just some remarks as an introduction for the given topic.

For the Balkan Muslims the last decade of the twentieth century was similar to the last decades of the nineteenth century: earlier state entities were breaking apart, Muslims were exiled, symbols of their identity were systematically destroyed, new diasporas were emerging somewhere out of the Balkans, and the international organizations were sending humanitarian missions and investigation commissions to the southeast of Europe. In the last decades of the twentieth century, the words Bosnia, Herzegovina, Kosovo, and the like became a part of the everyday vocabulary in the furthest parts of the Muslim world, in the same way as the position of the Balkan Muslims was one of the most discussed subjects among *hajjis* in Mecca 1860. The testimony of the genocide over Bosniaks in 1992 reported by Roy Gutman could be compared the reports of Leon Trotsky from the Balkan battlefields 1912-1913 (Fikret Karcic, 2001).

It could be concluded that a significant characteristic of both decisive periods is suffering and exile of the Balkan Muslims. However, if we look at the migrations of Muslims in the twentieth century, we will see that most Muslim refugees from the Balkans did not move anymore about "the muddy roads of Rumelia towards Istanbul and to Asia Minor from there" (F. Karcic, 2001), but they mostly moving towards the Western European countries, thus ensuring themselves a safe shelter from the persecutors and establishing new diasporas in the oversea immigration countries. This is a distressful fact that we need to face with and try to make use out of it. Namely, a big diaspora can serve as a kind of embassy for our countries, but also as a mean of transmitting some cultural and educational values.

It is said that history repeats itself for those that do not draw lessons from it. Unfortunately, at the end of the twentieth century, the history of the Balkan Muslims was repeated. They were not the Muslim *millet* of the Ottoman State any more, but they belonged to the formally recognized nations of the Balkan national states in the Christian cultural-civilization circle. Even though the Muslim peoples were loyal to the national states they lived in, the others treated them in the same way they treated their ancestors a hundred years ago. Muslims became victims of mythologizing

history and turning it into a tool of national politics. In that perspective Islam was presented as a foreign religion on the European land, and Muslims were presented as foreigners that should be "cleaned off" the territory they claim. The concept of "cleansing" the Balkan territory from remaining Muslim population (which is just a euphemism for the good old genocide) continued living in ideologies of the national elites and conscience of their successors even after the final retreatment of Ottomans from this area in 1912 and giving Muslims a minority status.

The same pattern was applied in all the Balkan states. So the nationalistic press in Serbia was telling Muslims either to stop "behaving like Turks", or to move to Asia. The documents of the *Chetnik* movement of Draza Mihajlovic predicted "cleansing Sandzak from the Muslim population and Bosnia from the Muslim and Croat population as a way of forming "Great Serbia" (V. Dedijer, 1990).

In 1989 Bulgarian policemen were prosecuting Muslims saying, "Your language is different. Your religion is different. You have always wanted to go to Turkey. You can go now" (F. Karcic, 2001). When admitting Bulgaria to the full membership of the European Union was not at all disturbed by this genocide that happened only two decades ago, or its admission was a reward for resolving the Eastern issue successfully.

The attitude towards Islam and Muslims as a foreign religion and religious community on the European soil is emphasized in many works of modern Serbian intellectuals. One of them, Dragoš Kalajic, introduced a new phrase while presenting Muslims in this context and called them "*quasi Arabs*", having in themselves genes of desert robbers and Ottoman soldiers with a long list of inborn character vices. As such, they do not belong to Europe nor they can understand character features of Europe. To face this foreign threat "supranational, supra-religious, supra-ideological unity of Europeans" is needed.

Ideology of the final reckoning with "Christians turned Turks" and "dis-senters" became largely obvious in the last aggression on Bosnia and Herzegovina (1992-1995). When the president of Serbian Democratic Party, Radovan Karadžić, was asked on the Serbian strategy in 1992 he said that they would fight "until reaching Karadorje's aim -uniting all the Serbs and ending the fight" (Norman Cigar, 1995). The Chief of Staff of the Bosnian Serb Army, General Ratko Mladić, upon conquering Srebrenica said: "Here we are, on 11 July 1995 in Serbian Srebrenica on the eve of one more great Serbian holiday. I give this city to the Serbian people and the moment has finally come that, after a rebellion against *Dahis*, we get our revenge on Turks in this region".

In the context of unbelievable hatred towards Bosniaks as a foreign entity and the remnants of hateful Turks, we should look for unfathomable extents of the Balkan especially Bosnian Muslims' suffering, whose destiny were not determined by what they think about themselves, but what "others" think about them.

The destiny of Bosnian Muslims, who have been existing on the cross-road of civilizations for centuries and who have been affected by different

national and state hegemonies, was described in the most picturesque way by the writer Meša Selimovic: "...the saddest place in the world, the most miserable people in the world, we are loosing our own face, but we can not accept somebody else's, we are plucked off, but we are not accepted, we are foreigners to everyone, even to those we are related to, and to those that do not want to be related to us. We live on the crossroad of the worlds, on the border of the peoples, affected by everyone, always guilty for somebody. The waves of history hit us like rocks ..." (M. Selimovic, 1967). Such a destiny is completely in accordance with Huntington's prediction of "bloody borders", i. e., the opinion that meeting points of cultures and civilizations became points of tragic conflicts.

If we would seek the reasons for which our history repeats itself, besides the objective reasons we could mention subjective ones reflected in the absence of historical memory as well as in non-existence of the Balkan Muslims' consciousness about the mutual connection of their destinies. Because of the constant accusations for pan-Islamism and non-existing project of establishing so called "green transversal", the Balkan Muslims became strangers to each other. And what they found about each other was through indirect, and mostly, unbenevolent sources.

Muslim groups in the Balkans saw themselves only as members of separate religious and ethnic groups whose history does not involve other Muslims in the broader region. That consciousness was similar to consciousness of Andalusi Muslims after the eleventh century when the Muslim Spain was torn apart into many small states (*muluk at-tawaif*), where each state hoped to avoid the destiny of the other state during *Reconquista* (F. Karcic, 2001).

I believe that it was necessary to mention these few most pronounced historiographic data in order to remind ourselves of the turbulent past and so that they could introduce us to the more complete understanding of our past that has a direct influence on our present.

The Position and Role of the Balkan Muslims

In this historical time, the time of intolerance towards Muslims all over the world, we can pose a question: Where are we, the Balkan Muslims and what is our role today, in this part of Europe? Has the time come for us to begin a systematic and organized process of waking up and integrating in the European currents? Should we, as the inheritors of our mutual Islamic culture and civilization, become a respected factor in the events in the Balkans and Europe or should we continue to be strangers to each other and languish in the background of all the relevant happenings on the European land? How are we going to become an active subject without being just a passive object of the other people's political and geopolitical projections? We should also ask ourselves what Bosnian Muslims know about problems or achievements of Bulgarian, Macedonian, Montenegrin, Kosovar, Albanian and other Muslim groups, or in other words, what those peoples know about the current situation of Bosnian Muslims?

Balkan Muslims: The only indigenous Muslims in Europe

What we especially have to be aware of is the fact that the basic characteristic of Balkan Muslims is that they share a common five hundred-year-long history, during which they were, thanks to the Ottoman Empire, a part of the Islamic world that was unified religiously, politically, economically, etc. The Balkans is the only multiethnic European peninsula and the Balkan Muslims are today the only indigenous Muslims in Europe (if you neglect very small Tatar communities in Poland and Baltic countries and few other groups). It means that they are not newcomers, and they know what it means to live as a minority in a non-Muslim society and they have experiences with democratic societies and secularism. Bulgaria is the only member of the EU that has a significant indigenous Muslim minority. All the other European countries speak just about integration of immigrants.

In the time of Christian and western world getting closer and connecting itself, having great economic and political power, it seems that only Muslims are getting smaller, which contrary to the West makes them weak and powerless. This disconnection and alienation from each other as well as particularization of their interests that solely come up to religious and ethnic interests, additionally weakens their position in the constellation of the relationships with other peoples. Precondition for every cooperation and thus our cooperation too is, of course, having common interests or solving common problems and issues. Unfortunately, the absence of mutual cooperation greatly affected our statuses in the societies we live in as well as the overall condition of our development. Therefore I strongly support organization of this symposium and I consider it as the initial phase of our joint work. This initiative has additional meaning and significance because it is initiated by our brothers from Turkey. Turkey should have a leading role in our future integration processes, taking into consideration its historical significance as a world empire, its geographical position, and larger and larger economic and political development in the last years. Besides other things, these are also the reasons that Samuel Huntington sees Turkey as a pivotal state of the Islamic world in general. Our efforts in the field of getting acquainted better with each other and mutual solving of the burning issues, does not at all mean that we refuse cooperation with other peoples. On the contrary, it is our imperative, inwrought in the texts of the Holy Qur'an. However, there are many historical, cultural and other bonds that bound us with the Islamic world and their strengthening is a danger only for the unbenevolent ones.

The foundations of the real cooperation of all Muslims should certainly be Islam, as their primary and basic integration factor, in the other words, the connective bond between different ethnic groups that have different origins and language. That model of cooperation, especially in the Balkans, may serve as an ideal tool for our connection with each other. In this regard, lessons could be drawn from history, the earlier history when ethnic belonging was given priority (and not religious belonging) and when this was a basis for developing animosity between some groups -for example, Albanian and Turkish Muslims. But there are examples in recent history as well, in

which political and ideological orientation is given prior, as in the case of Macedonia and Sandzak, which causes intolerance and dissociation between Muslims, who belong to the same ethnic group.

Living on the Great Border

Bosnian and Balkan Muslims create their existence in the place where the most different antagonisms meet and where cultures and civilizations overlap. It is worth pointing out the opinion of the young Muslim intellectual Mustafa Busuladzic (1914-1945) about the role of Islam as an integration factor for Bosnian Muslims. Namely, he says that "Bosnian Muslims as 'Islamic guards in Europe'" have a dual task: first, to preserve our internal spiritual and cultural unity and to solve a whole range of "cultural-social and economic issues and thus justify the title of the most cultured Muslims"; second, to be the lighthouses of Islam and to show Europe true Islam by our living and deeds, and by spoken and written words. On the other hand, Europe itself has a special responsibility towards Bosnian Muslims. Namely, all the Europeans, especially those Europeans who get in touch with "Muslims from Southeastern Europe" are sitting for a kind of the entrance exam because the political orientation of the Islamic world towards the West will depend on the attitude of the European peoples towards the Islamic communities in Europe. Hereby he requires the attention and sensitivity of the great Muslim peoples for those remnants of the Muslim world in the sea of Christianity and he points out how important we are for each other.

"Not many people in Europe possess cultural heritage such as ours which is related to the culture of Muslim peoples over the world... we are the most Western branch of a world's Muslim community whose cultural significance in the world can not be easily denied". Islam has developed some of our potentials for organizing skills, spiritual and cultural qualities and in that way "we became history, we became its subjects. This is what makes us different from our own surroundings, and what from the Islamic world is the fact that we inherit "dynamism of the West and spiritual value of the East".

He warns us, the Bosnian Muslims, to be highly cautious as we are "a small community that lives on the crossroad of the historical antagonisms" which requires utmost seriousness from us as well as to "put all the things in place and not to delude ourselves".

According to Busuladzic, the main characteristic of Bosnian Muslims is Islam and "with Islam and through Islam we became great". For *Patarens*, who mostly accepted it, Islam "guaranteed biological survival, and enabled cultural and biological affirmation" (Mustafa Busuladzic, 2002).

Some theorists used to call Bosnian Muslims "East on the West and West on the East", (for example, Predrag Matvejevic in *Mediterranean Breviarium*), and Alija Izetbegovic said the following, taking into consideration our tradition and culture as well as our geo-strategic position: "We are supported by the East and by the West". With these words he wanted to emphasize our overall political and cultural orientation, and the fact that we can neither give up any element of our identity nor we do want to do this.

When the same author was asked what he was, a European or a Muslim, he said: "I am a European Muslim, and that definition makes me feel comfortable". Only if we see ourselves as such we can be helpful to Europe in understanding Islam and to Muslims in understanding Europe.

Bosnian and European Islam

The phrase "Bosnian Islam" was used by Mustafa Busuladzic for the first time, but this does not mean that he wants to introduce Bosnian Muslims in the process of particularization, *ghettoisation* and separation from the Islamic mainstream. He also does not want to revise Islam and to negate its universal character since "in the normative sense, Islam can not be ascribed geographical, racial or ethnical attributes".

In opinion of Enes Karic, the phrase "Bosnian Islam" is a kind of reaction of Muslim thinkers to a new ambiance to which Bosnian Muslim were brought after the fall of the Ottoman Empire that used to be "Islamically defined globalization".

The phrase "Bosnian Islam" is very similar to the phrase "European Muslims" that Tarik Ramadan introduces as a concept. We remind you that this author analyses the patterns of Muslims' coexistence in Europe and that he claims that there is a modus of "a Europeanized Muslim", i.e., a Muslim who lives without Islam, for whom Islam is a folklore and cultural category with no real life implications. The second concept is "a Muslim in Europe" that implies virtual life, living in Europe, but being out of Europe psychologically and spiritually. The third concept is a midway towards which Muslims should develop authentic understanding of their own identity in the new circumstances and different cultural ambience (Tarik Ramadan, 2002). It means that Muslims have to get rid of a double-sided complex; to Europeans on one hand and to Muslims from the origin countries on the other hand, and to seek for modalities of the Islamic living by seeking into tradition.

Connection between Cultures and Religions

In Ramadan's opinion, what enabled transformation of Islam as a religion into a civilization is the "principle of integration", i.e., its ability to "integrate all the knowledge, arts and skills that the mankind have created".

If we follow the expansionistic development of Islam since the first century of its existence, we will see that the results of such a fascinating development lie in the readiness of Islam for the integration with the earlier cultures it met with, and thus making an exceptional creative synthesis. Because of this, many people recognized themselves in Islam (Halil Mehtic, 2006).

This enabled Muslims to live in different cultural surroundings and not to lose anything of their spirituality. At the same time, this meant to abstract particularity from universality that can not be given up. This process is inevitable when taken into consideration that "no religious mission could ever keep only its own spiritual and transcendent values. Islam too is meant to live like this and go through its dramatic corridor of secularism" (Nerkez

Smailagic, 1973). Therefore, religion as an abstract phenomenon is transpondered via the medium of culture into real and concrete life in the broadest sense.

However, the transition from the transcendent heights to the reality of this world and undeniable cultural diversity of living Islam does not mean that there are different "Islams", but only one Islam. Islam has integrated local elements that are not in collision with Islamic reference framework and that diversity is possible due to universality of Islam. We come to the conclusion about unbreakable relationship between culture and religion since the religion, as an idea, is manifested and practiced in reality through culture that becomes its other aggregate condition.

Globally speaking, particularity of the Balkans' experience with Islam is of invaluable significance. In the era of globalization requiring to look for ways of multiethnic living, our experience can be of crucial importance. Certainly, confessional and cultural diversities that are recognized in this part of the world can be seen as having few meanings. On the one hand, this diversity is a real fortune and on the other hand too much pluralism is a weakness. Globally, Muslim states greatly suffer from disagreement, or to put it in a better way, impossibility of articulating common interests, so there is almost no Muslim country surrounded by at least one Muslim country with which it has tensed relations, some of them have tensed or hostile relations with all the neighboring countries, as it is the case with Iraq. We can assign a part of responsibility to the colonial heritage, but the issue of responsibility is crucial. Disagreement is also evident in the organizations that exist in Muslim countries such as Arab League or the Organization of Islamic Conference, and this disagreement also exists among Muslims in Europe and the USA, which as a result facilitates the work of Islam's enemies.

Non-understanding the Diversity

Another complicating circumstance for Muslim integration is the presence of some radical Islamic movements and teaching in the Balkans. Radical historical crises are fertile soil for emersion and expansion of the radical movements that seek for and provoke radicalism among people and thus violence expands by geometric symmetry. In this context, Bosnia and Bulgaria (where *Wahabis* and *Shiites* are very active) are of special interest as well as Albania. The question is related to "how indigenous and traditional Islamic communities in the Balkan countries should react to these movements." Five-hundred-year long belonging and practicing of the Islamic praying on the basis of *Hanafi madhab* and following the *Maturid* teaching in *Aqaid*, obliges us, the Balkan Muslims, to maintain and follow them, and to strongly oppose all the things causing confusion and disorder among these principles.

It is disturbing that spiritual pluralism that featured early Islam (mutual tolerance between schools of law and new discussion between philosophers) has become much reduced since the last century. Today's scene is characterized by a minority of politicized Islamic movements that have lit-

tle understanding for each other because each one of them believes to be on the right way and with the right convictions. Perceived by Balkan Muslims, Islam must not be exclusive Islam, but it should point out its originality through mutual relations with the others, with Muslim and non-Muslim ethnic groups, and those relationships must lie upon mutual respect and understanding (M. Hofman, 2004). It is true that media do whatever they can to present radical Muslim leaders as loudspeakers of the whole Islam, and the majority of the moderate ones are neglected.

If there is no dialogue between Muslims, there can not be a legitimate dialogue and distrust between the East and West can not be overcome. There is no reason for distrust if it is known that the West could not exist without the East in the past, and the East can not exist without the West in the future. These two worlds are mutually dependent and that is why they do not have any other choice but to help and complement each other. Dialogue between the East and the West has no alternative (Mustafa Ceric, 2008).

The relationship of Islam and Muslims with the others is a great opportunity for Muslims in non-Muslim communities. Karen Armstrong sees a big chance for affirmation of Islam and its correct understanding by the other ethnic groups in avoiding radicalism and issues that are not essential for Islam. Invoking American experience she says: "American Muslims may have a similar influence on the Islamic world and prove that it is really possible to live in accordance with the ideals of Qur'an in the USA. But they cannot do so if they are being avoided as potential terrorists and if they constantly feel that they need to defend themselves. It is very important that the Western people realize that Islam is not a foreign religion, but a tradition that is deeply compatible with their own ideals ... For centuries Muslims have been creating societies much more tolerant and pluralistic than European countries; important principles of the Muslim law are too congenial for democracy; Qur'an emphasizes the importance of justice and equality which are the central ideals of the West. They will learn that Muslims were helping Europeans to build again their culture after a long trauma of the Dark Age, again introducing them with philosophy, scientific and mathematical heritage of ancient Greece (Karen Armstrong, 2007; foreword to the book What's right with Islam is what's right with America).

If we understand Islam as a firmly connected system that determines all the particularities in our individual and mutual life, as a cultural factor then it obliges us to a wide range of activities and cooperation. But there can not be a full cooperation with the rest of the world without our active mutual cooperation on religious, cultural, economic, scientific and political level too. At the end of this paper let me mention some concrete ways of our cooperation:

1. In the foreseeable future the religious communities of Balkan Muslims should form a coordination body or a mufti council (composed of the highest muftis), where the ways and intensity of the cooperation would be mutually determined. The coordination body or council, when conditions are provided, should become a union or alliance of the religious communities

in the Balkans. This body should decide on the ways of cooperation in the publishing field, at least for those countries where the same or similar language is spoken. The religious communities should also agree on the cooperation of educational institutions (madrasas, faculties, universities), and organize round tables, scientific gatherings, student exchanges, etc).

2. It would also be very important to establish Muslim youth association in the Balkans within which the Muslim youth representatives would gather from time to time and discuss the course of action in the religious, cultural, sport and political field. I consider that political education is of great importance because in the most Balkan countries the crucial role in the political courses is played by the people who used to be communists or even protagonist of the communist idea. It is in this fact that we need to look for the reasons to strongly confront them to the politicians that do not hide their Islamic orientation.

3. Economic cooperation of the Muslim businessmen in the Balkan countries is also very important. That cooperation provides much better chances for expanding business and gaining more profit, which will result in providing more help to the Islamic projects. How the fact that Serbia and Croatia have better cooperation with Turkey and the Islamic world than BiH could be justified? Thanks to this cooperation the people of Saudi Arabia drink Croatian water, not water from BiH although Bosnian waters are more drinkable and plentiful.

4. The Republic of Turkey, as a cohesion factor of all the ways of our cooperation, should work on establishing a TV channel that would proportionally cast adequate program in all the languages spoken by the Balkan peoples. This would greatly contribute to their education, getting to know each other and thus getting closer to each other.

5. In the end, annual symposiums like this one dealing with the visions about the future of Balkan Muslims should become regular. Any effort in finding solution for a better future is very welcome.

Bibliography

- Dedijer, Vladimir and Miletic, Antun. Genocide over Muslims 1941-1945: Collection of Documents and Testimonies. Sarajevo, Svetlost, 1990.
- Ramadan, Tarik. To be a European Muslim. 2002
- Abd-ul-Rauf, Imam Feisal. What's right with Islam is what's right with America. Translated by Mujo Cajlakovic (from English), Obzorja: Sarajevo, 2007.
- Karcic, Fikret. Balkan Muslims-'Eastern Issue" in the XXth century. Behram Bey's Madrasa in Tuzla, Tuzla 2001.
- Jahanbeglou, Ramin. Sayyed Hossein Nasr-Interviews. Translated by Muammer Kodric (from Persian), "Dobra knjiga" Sarajevo, 2007.
- Busuladzic, Mustafa. "Muslims in Europe. Chosen Writings". Edited by Šacir Filandra, Sejtarija: Sarajevo, 1997.
- Dzait, Hüsam. L'Europe L'Islam. Translated by Sabina Berberovic (from French), Islamic Community in Bosnia and Herzegovina, Croatia and Slovenia: Sarajevo, 1989.
- Hofman, Murad Wlfreid. Der islam im 3. Jahrtausend. Translated by Vedad Smailagic (from German), Sarajevo, 2004.
- Silajdzic, Adnan. Muslims in Search for the Identity. Faculty of Islamic Sciences in Sarajevo/IC El-Kalem: Sarajevo, 2006.
- Selimovic, Meša. Death and the Dervish. Svetlost/Prosveta: Sarajevo-Belgrade, 1967.
- Karic, Enes. Human Rights in the Context of Islamic-Western Debate. Law Center, Open Society Fund-Bosnia and Herzegovina: Sarajevo, 1996.
- Mehitic, Halil. In Spirit of the Qur'an. Islamic Pedagogical Faculty in Zenica: Zenica, 2006.
- Smailagic, Nerkez. Classical Culture of Islam I. Zagreb, 1973.
- Ceric, Mustafa. Interview published in New Horizons. 109/08, Selam Association: Zenica, 2008.

Balkan Toplumlarının Önündeki Engelleri Aşmak İçin Gerekli Adımlar

ADNAN İSMAILİ

M A K E D O N Y A M E R H A M E T D E R N E G İ B A Ş K A N I

İngilizceden çeviren: Zeynep Özbeğ

Milliyetçi anlayış çerçevesinde etnik veya kültürel kimlikle ilgili meselelerin dünya çapında yaygın kazanmış bir ideoloji veya siyasi bir oluşum olarak meydana çıkışını, bilimsel inceliklere riayet ve özel dikkat göstererek derinlemesine analiz etmek gerekmektedir. Adına "milliyetçilik" denilen bu anlayış, 1789 Fransız İhtilali'yle doğdu ve daha sonra 19. asırın ilk çeyreğinde sanki çok "hayırlı" bir düzenmiş gibi, Eski Kıta'da olağanüstü değişikliklere sebep olarak yayılmaya başladı.

Şunun bilinmesi gereklidir ki, ortaya çıkan her kavram, her ülkede ve her toplumda aynı sonuçları doğurmamayı bekler. Fakat bu oluşumlar neticesinde meydana gelen durum, kazanan veya kaybedenler için sadece bir tekrardan ibarettir. Bunun bir ispatı da, bir zamanlar kültürel, siyasi, ekonomik ve her şeyden önce insanlığa örnek olduğumuz bölgede yaşanmıştır.

Milliyetçilik kavramı, bölgemizde doğması açısından önemlidir. Lakin, milliyetçiliğe dünyada yaygın kazandıranların düşmanlarımız olması bizim için bu sürecin en kötü sonucudur.

Avrupalılar veya Hristiyanlar için milliyetçilik olumlu bir gelişmeydi, hatta bu uğurda güçlerini (polis devlet) birleştirdiler ve Avrupa'daki devlet sayısı 1500'lerden küçüllerere azalmaya başladı ki, bu rakam geçmişteki rakamlarla kıyaslanamayacak kadar çoktu.

Milliyetçilik akımı, İslam dünyasının bir araya gelmesiyle sonuçlandı, aksine bu kavram İslam dünyasında siyasal çözülmeye ve dağılmalara sebebiyet verdi. Toplumumuzun zehirlenmesi bu ulus devlet sürecinde meydana geldi. Hâlâ da iki asırdır konuşulan, yazılan ve yaşanan bu hastalığın ilacını bulmaya muktedir olamadık. Müslümanların yönetici ve yönetim sorunlarıyla bölgedeki kültürel ve siyasi ahenk de yok oldu. Aynı zamanda ekonomik ahengin bozulması da, Müslümanların gelişmesinin önünü kesti. Bizlerin yaşadığı bu gelişmelerin aksine bugünkü Hristiyan dünya, akıl almadır bir potansiyel ile büyük bir endüstriyel gelişim yaşadı.

İslam toplumu, uzun bir süredir bir medeniyetin gelişmesi için temel teşkil eden ve kültürel ve ulusal engelleri ortadan kaldıracak olan unsurlardan yoksun.

Ümmetimizin parçalanması, bugün küçük ve zayıf ekonomilere sahip olan millî devletlerin oluşmasına sebep oldu. Günümüzde, birkaç ülke haricinde sağlık, teknoloji, eğitim, bilim, temizlik vb. alanlarda dünyanın gelişmiş ülkeleri ile aramızdaki mesafe oldukça açılmıştır.

Balkanlarda Müslüman çoğunluğu oluşturan halklar: Arnavutlar ve Boşnaklar

Halifeliğin kaldırılması İslam dünyasında genelde olumsuz neticeler ve etkiler meydana getirdi. Bu durumun en önemli ve göz ardı edilemeyecek sonucu ise, Müslümanların büyük bir moral kaynağından, manevi ve kurumsal destekten mahrum kalmalarıydı. Balkan Müslümanlarının büyük çoğunluğunu oluşturan Arnavutlar ve Boşnaklar için ise bu durum çok daha kötü sonuçlar doğurdu ve buralarda yaşayan Müslümanlar büyük sıkıntılarla karşı karşıya kaldılar. Bunlar, Osmanlı'nın bölgeden ayrılışından itibaren, Osmanlı Devleti'nde sahip oldukları kurumlardan yoksun kaldılar. Yine Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Macaristan, Makedonya ve Kosova'da yaşayan Türkler ve diğer etnik topluluklar da aynı olumsuzlukları yaşadılar. Bu olumsuzlukları hâlâ yaşayan Sırbistan sınırları dâhilindeki Sancak ve Prešova Müslümanları ile Yunanistan'daki Çamriya (Yanya) Müslümanları kaderleriyle baş başa kalmış durumdadırlar.

I. Dünya Savaşı'nın ardından II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Balkanlarda ve diğer bölgelerde 60 milyon insanın ölümüyle sonuçlanan sürecin akabinde, bölgede komünist sistem kurulduktan sonra, Müslümanlar bir kez daha önceden sahip oldukları birliği kurma umudunu ve imkânlarını yitirdiler.

Balkanlarda yaşayan Arnavutların tarihteki durumlarını analiz etmek istedigimizde, ilk söyleyebileceğimiz şey onların parçalanmış hâlde olduklarıdır. Arnavutluk'taki Arnavutlar kendi millî devletlerini kurmuşlardır, ancak Makedonya ve Kosova'daki Arnavutlar sosyalist Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturuyorlardı.

Bu bağlamda, Müslüman Boşnakların da Yugoslavya içinde destekten mahrum bir vaziyette yaşadıklarını belirtmemiz gereklidir. Bu durumu özellikle ifade etme sebebimiz ise, eski Yugoslavya sınırları içinde yaşayan Arnavutlar, millî bir devletleri olduğu için kendilerini manevi, psikolojik ve kültürel olarak daha rahat hissediyorlardı, oysa Arnavutluk'ta da komünist sistem hâkimdi ve bu sistem zulme dayalı bir rejimdi.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Boşnaklar Arnavutlara göre daha az güveneydiler, dahası onlar Ortodoks Sırplar tarafından kuşatılmıştı ve hiçbir Müslüman ülke ile manevi, kültürel ve coğrafi sınırları, irtibatları yoktu. Sadece Yugoslavya'daki Müslüman Arnavutlarla sınır komşulukları vardı.

Doğal olarak Boşnak ve Arnavutların dinî uygulamalar konusunda günlük hayatı karşılaştıkları çeşitli problemler vardı. Zira içinde barındıkları mevcut rejim, laik bir sistem üzere kurulmuştu ve komünizm sistemi başı başına bir "din" kimliğine bürünmüştü. Bu durumda ülkeye başka dinlerin nüfuz edeceği herhangi bir alan da bırakılmamıştı; hele ki İslâm dini söz konusu olduğunda bu tamamen imkânsızdı.

Fakat daha sonraları özyönetim idaresi olan Tito Yugoslavya'sında -her ne kadar devlet organlarında kontrol altında tutulsa da- dinî yaşamında kendine has bir liberalleşmeye gidildiği görüldü. Yugoslavya'da yaşayan halkın tümü, beraber yaşama ve beraber hareket etmekle, Yugoslav milleti ve Yugoslavya'da yaşayanlar hâline dönüştürüldüler.

Bu birlik, bölgesel siyaset ve devletin payidar olması açısından olumlu görünse de dinî ve kültürel alanlarda çeşitli olumsuzlukları barındırıyordu.

Bu durumu, bu yapının, Yugoslavya'yı oluşturan halklarda millî unsurları uzaklaştırma gibi bir vazifesi olmadığından altın çizmek için dile getiriyoruz. Aksine buradaki yaklaşım, inançlarda dinî unsurları uzaklaştırmayı hedefliyordu. Özellikle Müslümanlar söz konusu olduğunda bu çok daha öncelikli bir hedefti.

Özetle

- Arnavut ve Boşnak Müslümanların yanı sıra diğer Müslüman topluluklardan olan Türkler, Pomaklar, Torbeşler ve diğerleri, Osmanlı'nın Balkanlardan çıkışıyla siyasi kurumlar ve buna bağlı olarak dinî, kültürel, sosyal ve ekonomik yapılardan uzak kaldılar.

- Bu kurumlar, millî kimliklerin ve dinî değerlerin muhafazası için toplumda önemli görevler yüklenmişti.

- Bu iki halk arasında dinî ve kültürel alanlardaki yegâne karşılıklı iletişim, Yugoslav devleti organları kanalıyla olmuştu; ancak bunun haricinde bazı yasal olmayan gizli hareketlerin de mevcut olduğunu belirtmeliyiz. Mesela, Bosna'da kurulan Mladi Muslimani (Genç Müslümanlar Teşkilatı) bunlar arasında zikredilebilir. Bu hareketler, Kosova ve Makedonya'da bazı şahıslarla irtibat içinde olup, özellikle bölgelerindeki Müslüman halkların sorunları hakkında fikir teatisinde bulunmuşlardır.

- Boşnakça ile Sırpça arasındaki benzer özellikler, halklar arasında ortak bir yaşıntıya sebep olmuştur.

- İstisnai olarak kimliğin tek unsuru şeklinde kalan İslam doktrini hariç, Arnavut Müslümanlarla diğer Müslüman milletler arasında sağlam bir bağ kurulamamıştır.

Bu noktada esas meseleye dönmeli ve bu iki Balkan halkı arasındaki engellerin neler olduğundan bahsetmeliyiz. Burada genel anlamda var olan engellerden bahsedeecek olursak, bu iki halkın karşı karşıya olduğu sorunların aslında pek de farklı olmadığını belirtmek gereklidir. Bu bir asırlık süreç, aslında her iki halk için de aynı şekilde yaşanmıştır.

20. asrin 90'lı yıllarına kadar Arnavut ve Boşnaklar hem sosyal hem de siyasal anlamda benzer problemlerle uğraşıyorlardı. Her ne kadar Arnavutlar kendi devletlerine sahip olsalar da, dünyadan ve medeniyetten uzak kaldıkları için devletlerinin kültürel, siyasal ve ekonomik anlamda ayakta kalmasını sağlayamadılar.

Boşnaklar, 20. asrin sonlarında Yugoslavya'nın dağılması sürecinde ağır bir savaşla karşı karşıya kaldılar ve ilk kez bu savaşta Arnavut Müslümanlarla yeniden kültürel ve siyasi ilişkiler kurmaya başladılar. Müslüman Boşnakların savaşında birçok Arnavut yer aldı ve onlara destek oldu. Türkiye her ne kadar coğrafi olarak uzakta olsa ve bölgede yaşanan sorunlara dair ciddi adımlar atamasa da Balkanlardaki Müslümanlara her zaman destek verdi.

Bosna'daki savaşın bitmesinin ardından, geçen dört yıl sonunda, Arnavutlar da Boşnakların yaşadığı sorunun aynısıyla karşı karşıya kaldılar. 1998'de Kosova'da savaşın başlamasıyla bir kez daha Balkan Müslümanları savaş, ekonomik kriz vb. sorunlara gömüldüler.

Bu noktada şunu ifade etmek gereklidir ki, Avrupa tarafından bu iki ülkenin desteklenmemesinin ve tanınmamasının altındaki en önemli sebep

dindir; yani İslam'dır. BM ve Avrupa çevrelerinde hâkim olan görüşe göre; bu iki halkın desteklenmesi Osmanlı'nın dağılmasından sonra Avrupa'da ilk defa İslam devletlerinin kurulması anlamına gelecekti. Ancak bugün, bölgede yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, özellikle Arnavutlar açısından Avrupa Birliği'nde bu düşünce yıkıldı. Kosova, nihayetinde bağımsızlığına kavuştu ve bağımsız bir devlet oldu. Öte yandan Arnavutluk da Avrupa'ya entegrasyona yaklaşmaktadır. Bununla birlikte Bosna meselesi hâlâ askıdadır; Dayton Anlaşması'nın getirdiği yükümlülükler ağır işlemekte, Hırvatlar ve Sırplar, yeni kurulan Bosna'nın dağılması için planlar yapmaya devam etmektedirler.

Bugün ne yapabiliriz?

Balkanlarda çoğunluğu oluşturan bu iki Müslüman halkın (Arnavut ve Boşnak) yaşadıkları, Balkanlarda yaşayan diğer Müslümanların yaşadıklarının aynısıdır. Bu bağlamda, Allah'ın yardımıyla ve dünyadaki Müslümanların, özellikle Türk halkın desteğiyle bugün bütün engellere rağmen Balkan Müslümanları kendi bağımsız ülkelerine sahip olmuşlarsa haklı bir gururla kendi kültürel, dinî, manevi ve siyasi ilişkilerini sürdürbilirler.

Balkan Müslümanları ne yapmalıdır?

- Arnavutluk-Kosova-Bosna ve diğer devletler arasında bölgesel ve ülkeler arası iş birliğine gidilmelidir.
- Balkan ülkeleri arasında ekonomik iş birliği pazarının oluşturulması gerekmektedir; bu alanda Türkiye'ye önemli bir rol düşmektedir.
- NATO üyesi olan Arnavutluk ve Türkiye gibi Bosna, Kosova ve Makedonya'nın da NATO'ya üyeliği desteklenmeli ve bu konuda yardımcı olunmalıdır.
- Yukarıda zikredilen devletlerin her biri AB'ye üyelik konusunda isteklidir. Bu ise, bu ülkeler arasındaki birek ve iş birliğinin gerçekleşeceği noktalardan bir diğeridir.
- Müslümanların yaşadığı bölgelere mali yardımın tahsis edilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada son yıllarda Türkiye'nin bölgeye olağanüstü büyük yardımlar yaptığı belirtmek gerekir.

Bunlar haricinde Balkan Müslümanları arasında dinî, kültürel, siyasi ve ekonomik iş birliğinin kurulması yönündeki çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu anlamda, Balkanlardaki Müslüman halklar arasındaki entelektüel güç birleştirerek bir üst kuruluşun oluşturulması, STK'ların iş birliğinin artırılması, siyasi alanda birleştirici rol oynanması ve siyasi adımların atılması ile diyabet müesseseleri arasında yakınlaşmanın ciddi olarak gündeme gelmesi, ortak araştırma müesseselerinin kurulması, özellikle Balkan halkları açısından büyük önem arz eden ve bu halklar arasında kaynaşmaya vesile olacağını düşündüğümüz ortak medyaların oluşturulması vb. çalışmalar ile bu toplumlar arasında dayanışma ve iş birliği adımlarının atılması ile mevcut pek çok engel ortadan kaldırılabilir.

Yukarıda zikrettiğimiz hususlar gerçekleştiği takdirde, halklar arasındaki sorunların ortadan kalkacağını ümit ediyor ve merhum Aliya İzetbegoviç'in hayatı olan "Yeşil Kuşak"ın yeniden canlandırılmasının mümkün olacağını ve merhum bilgenin vizyonunun hayatı gececeğini düşünüyorum.

The Steps to Overcome the Obstacles among the Balkan People

ADNAN ISMAILI

MACEDONIA, THE PRESIDENT OF THE MERHAMET FOUNDATION

The embodiment of the issues regarding the ethnic and cultural identity as a worldwide ideology or a political structure within a nationalist understanding must be analysed in depth, relying on the scientific diligence and with special attention. The idea which is called "nationalism" originated with the French Revolution (1789) and then began to spread in the Old Continent, as if it was a "good" order, in the first decades of the 19th century, bringing about unexpected changes.

It is necessary to bear in mind that a concept that has emerged may not produce the same results in every country and society. Nevertheless, the situation that is the end result of these structures is only a recurrence for the winners or losers. A proof of this is what has happened in this region, which was a model in the past for the humanity culturally, politically and economically.

The idea of nationalism is important because it emerged in our region. But the fact that it is our enemies who spread it in the world is the worst consequence of this process for us.

Nationalism was a positive development for the Europeans and Christians. Besides, the Europeans united their powers for this end and the number of the states in Europe began to decrease from 1500s, which is very high compared to the numbers in the past.

The current of nationalism did not result in the unification of the Islamic world. On the contrary, this concept caused political dissolution and divisions in the Islamic world. Poisoning of our society has taken place in the way to nation-state. We still are not able to find any remedy for this disease that has been discussed and experienced for two centuries. With the administrative problems of the Muslims, the cultural and political harmony has been distorted as well. Also, the economic disharmony has been a setback before the development of Muslims. As contrary to what we have experienced, the Christian world today has accomplished a big industrial development with an immense potential.

Islamic society has lacked for a long time the elements that are essential for the growth of a civilization and the eradication of the cultural and national impediments.

The disintegration of our Islamic community has led to the emergence of national states with small and weak economies. Today there is a huge gap between the developed countries and us, except a few countries, in terms of health and hygiene issues, technology, education and science.

The Muslim Majority in the Balkans: Albanians and Bosnians

The abolition of caliphate brought in negative results and effects in general in the Muslim world. The most important and critical consequence of it was that the Muslims were left without a spiritual basis and a religious and institutional support. For the Albanians and Bosnians who composed the majority of the Balkan people, the situation was more tragic and the Muslims who used to live in that region faced with big troubles. They lost the institutions they had had during the Ottoman times when the Empire withdrew from the region. Likewise, the Turks and other ethnic communities who lived in Bulgaria, Greece, Romania, Hungary, Macedonia and Kosovo faced the same problems. The Sanjak and Preshova Muslims who lived within the frontiers of Serbia and the Yanya Muslims in Greece were left by themselves and they still have the same difficulties.

After the two world wars which resulted in the death of 60 million people in the Balkans and other places, followed by the establishment of the communist system in the region, Muslims again lost their hope and chance to have union they once had had.

What comes to mind first when we analyse the situation of the Albanians living in the Balkans in the history is their disunity. The Albanians in Albania had their own national state whereas those who lived in Macedonia and Kosovo were part of the socialist Yugoslavia.

In this context, it must be stated that the Muslim Bosnians in Yugoslavia also lived with no support. The reason why we refer to that in particular is that the Albanians who lived within the borders of former Yugoslavia used to be in better conditions spiritually, psychologically and culturally since they had their national state. However, it was a communist system based on injustice that ruled Albania.

In this respect, Bosnians were less secure than Albanians. Moreover, they were besieged by Orthodox Serbians and had no religious, cultural and geographical frontiers or relations with any Muslim country. They were neighbours only with the Muslim Albanians in Yugoslavia.

Bosnians and Albanians naturally faced some problems with regard to the religious practices in daily life. For the regime they lived in was founded on a secular system and the communist system created a totally "religious" identity of its own. Under these circumstances, there was not any space left for other religions to permeate in the country; especially concerning the Islamic religion, it was out of the question.

Nonetheless, a relatively liberal atmosphere in religious life -even though controlled by the government organs- was observed later in Tito's Yugoslavia with its autonomous government. The people in Yugoslavia, through coexistence and cooperation, grew to be one Yugoslavian nation.

Although this unity was seen positive in terms of regional politics and the wellbeing of the state, it had some negative aspects in the religious and cultural spheres. We mention this in order to underline the fact that this structure had no commitment like getting rid of the national elements among the communities who make Yugoslavia. On the contrary, the approach here suggested the destruction of the religious elements. It was a primary goal particularly with regard to the Muslims.

In Summary

- Albanian and Bosnian Muslims, as well as the Muslim communities like Turks, Pomaks, Torbeshs and others, have dissociated from the political institutions and thus the religious, social and cultural structures, with the removal of the Ottomans from the Balkans.

- Those institutions had important functions in society for the preservation of national identities and religious values.

- The only mutual relationship in the religious and cultural areas between these two peoples was through the organs of the Yugoslavian state; but we have to mention that there were also some illegal movements. For instance, the Mladi Muslimani (Young Muslims Organization) can be mentioned among them. These movements have relations with some personalities in Kosovo and Macedonia and reflect on the problems of the Muslim people particularly in their region.

- The parallels between the Bosnian and Serbian languages have resulted in a common life between these two peoples.

- It was not possible to build a strong link between Albanians and other Muslims, except the Islamic doctrine which was exceptionally the only element of identity.

We have to come back to the main issue at this point and talk about the barriers between these two Balkan peoples. If we mention the present barriers in general, it will be apparent that the problems that they face are basically not different from each other. In fact, the events in the last century have been experienced in the same way by these two peoples.

The Bosnians and Albanians, until the 90s, were dealing with similar social and political problems. Although the Albanians had their own state, they were not able to keep it alive culturally, politically and economically, because they were far from the world civilizations.

The Bosnians, towards the end of the 20th century, with the decline of Yugoslavia, faced a severe war and they began to form cultural and political relationships with the Albanian Muslims, for the first time, during that war. Many Albanians joined the Bosnian Muslims' war and supported them. Turkey, although being geographically far from the region and could not take serious steps to solve the problems, always supported the Muslims in the Balkans.

After four years of war in Bosnia, the Albanians faced the same problems that the Bosnians had before. The Muslims in the Balkans, with the beginning of the war in Kosovo in 1998, were immersed, once again, in similar problems such as hostilities, economic crisis etc.

It should be mentioned at this point that the most important reason why these two countries were not supported and recognized by Europe is without doubt religion, that is, Islam. According to the dominant opinion within UN and European milieu, to support these two peoples after the decline of the Ottoman Empire would imply establishment of Islamic states in Europe for the first time. However, in spite of all problems in the region, this view has been left aside today in European Union, especially with regard to the Albanians. Kosovo gained its independence in the end and became an

independent country. Furthermore, Albania makes steps towards the integration into Europe. On the other hand, the issue of Bosnia is still not resolved; the requirements of the Dayton Agreement have been put into practice too slowly and the Croatians and Serbians continue making plans for the dissolution of newly-established Bosnia.

What can we do today?

What these two peoples (Albanians and Bosnians), who make up the Muslim majority in the Balkans, have experienced is not different from what the other Muslims have gone through. In this context, if, with God's aid and the support by the Muslims all around the world and especially in Turkey, the Balkan Muslims have their independent states today in spite of all obstructions, they are able to sustain, their cultural, religious, spiritual and political relations.

What should the Balkan Muslims do?

- An intergovernmental cooperation should be created between Albania, Kosovo, Bosnia and other states.
- An economical market of cooperation among Balkan countries is crucial and Turkey has an important role in this.
- Like Albania and Turkey that are members of NATO, the membership of Bosnia, Kosovo and Macedonia should be supported and these countries should be supplied with aid on this issue.
- All of the above-mentioned states are willing to be a member of the EU, which is another point of unity and cooperation between them.
- The regions where the Muslims live should be provided with financial aid. At this point, it must be stated that Turkey, in recent years, has granted enormous aid to the region.

Apart from these, the activities for the establishment of religious, cultural and economic cooperation among Balkan Muslims should be encouraged. Through the establishment of a higher institution by uniting the intellectual power within the Muslim communities in the Balkans, strengthening the cooperation between the NGO's, emphasising a unifying role in the political sphere and a collaboration among the religious institutions by taking political steps, establishment of common research groups and particularly media groups that we think of great importance in having the unity between these people, it will be possible to maintain cooperation and collaboration between these communities and overcome many obstacles.

As long as the above-mentioned points are put into practice, we hope that the problems among these people will disappear and think that Alija Izetbegovic's dream, "Green Generation" will be revived and the sage's vision will be realized.

Balkanlarda Sivil Toplum ve Örgütlenme Gerçeği

SÜLEYMAN BAKI

MAKEDONYA TÜRK STK'LARI BİRLİĞİ (MATÜSİTEB) BAŞKANI

Giriş

Yahya Kemal Beyatlı, Dergâh mecmuasında 1921 yılında yayımlanan "Balkanlar Seyahati" adlı makalesinde Balkanlar mefhumunu şöyle dile getirir: "Bir Türk'ün gönlünde nehir varsa bu Tuna'dır, dağ varsa bu Balkan'dır."

Balkanlarda Sivil Toplum ve Örgütlenme Gerçeği başlıklı bu tebliğeye yukarıdaki satırlarla başlamamızın amacı, Balkanlar mefhumunun her Türk'te ve Müslüman'da bu çağrımları yaptığı kanaatinde olmamızdır. Zira Balkanlar hem Anadolu Türkleri ve Müslümanları hem de burada yaşayan Türk ve Müslümanlar için aynı anlama ifade etmektedir.

Osmanlı, Anadolu'da kurulan fakat Balkanlarda neşv-ü nema bulan bir devletti. Yani, Osmanlı bir Balkan devletiydi aslında. Osmanlı'nın kültürünü, vakıf anlayışını, imar ve iskân faaliyetlerini, sanatını, insanları birlikte yaşatma sanatını, idare anlayışını vb. konuları öğrenmek istiyorsak Balkanlara göz atmamız gereklidir. Özellikle Osmanlı'nın vakıf anlayışı ve uygulaması, yeniden üzerinde durulması önemlidir.

Osmanlı'nın 1389'dan itibaren Balkanlara yerleşmesi ile bölgede hem Türk-İslam kültürünün oluşmasına hem de mevcut kültürün muhafazasına dikkat edilmiştir. Osmanlı âdetâ Balkanlara vakıf kültürünü yerleştirmiştir. Örneğin, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde, Üsküp'teki vakıf ve vakıf meseleleri ile ilgili 300 bin civarında belge bulunmaktadır.

1912 yılında tüm Balkanlardan çekilmek zorunda kalan Osmanlı'nın ardından öksüz kalan bölge Müslümanları, bugüne kadar kendilerine miras kalan vakıf ve dernek anlayışını sürdürmüştürlerdir.

a) Balkanlarda sivil toplum yapısı, düzeyi, alanları ve irtibatları

Makedonya, Bosna, Karadağ, Bulgaristan, Kosova, Batı Trakya, Sancak, Romanya ve Arnavutluk'ta yaşayan toplumların sivil toplum yapısına yüzeysel bir bakışla göz atıldığında, mevcut yapıların genelde millî, dini ve bölgesel dernekler olarak çalışıklarını ifade etmek mümkündür. Balkanlarda yaşayan Müslümanların millî ve manevi değerlerin öne çıktığı sivil toplum kuruluşları bünyesinde çalışmalarında bulunduğu; bölgesel dernekler olarak çalışmalarını sürdürdükleri görülmektedir.

1912'den sonra Balkan Müslümanları, yaşadıkları ülkelerde millî ve dinî özelliklerini korumak amacıyla örgütlenmeye gitmişlerdir. Bu durum II. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Bu dönemde kurulan dernek veya cemiyetlerin ağırlıklı olarak din merkezli olduğunu görmekteyiz. Mesela, 1919 yılında Üsküp'te kurulan İslam Muhafazayı Hukuk Cemiyeti, bunun

en güzel örneğidir. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (Yugoslavya) sınırları içinde kalan Müslümanlar, özellikle Türkler, kendi haklarını korumak amacıyla bu cemiyetin kurulmasına karar vermişlerdir. Bu cemiyet aslında bir siyasi parti işlevi görmektedir. Bu hareket, 1920 seçimlerinde 7, 1923 seçimlerinde 14 milletvekili çıkartarak Belgrat meclisinde yer almıştır. Cemiyetin "Hak Gazetesi" adında bir de yayın organı bulunmaktadır. Bosna'da kurulan *Mladi Muslimani* (Genç Müslümanlar) Hareketi'ni ve *el-Hidaye* dergisini de bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Bu hareket, her ne kadar Bosna merkezli olsa da Makedonya, Sancak, Karadağ ve Kosova'daki Müslümanların teşkilatlanmalarına örnek teşkil etmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan sosyalist rejimler, Balkanlarda Türk, Arnavut, Boşnak, Pomak vd. Müslümanların örgütlenmesine sıcak bakmamış, kendi kontrolleri dışında meydana gelen oluşumları bertaraf etmişlerdir. 1990'larda esen bağımsızlık rüzgârlarının akabinde bağımsızlığını kazanan Balkan ülkelerindeki Müslümanlar, sivil toplum alanında kendi imkân(sızlık)larıyla örgütlenmeye ve çalışmaya başlamışlardır. Bölgede, ülkeden ülkeye kanun ve uygulamalarda farklılıklar söz konusu olmakla birlikte, Müslümanların sorunları ve karşı karşıya bulundukları engeller benzerlik arz etmektedir. Siyasi iktidarsızlıklar ve ekonomik imkânsızlıklar büyük sorun olduğundan, bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının önemli bir bölümü istenilen verimde çalışmamaktadır. Bu olumsuzluklara bir de mezhep ve zihniyet farklılıklarını eklendiğinde bölgede sorunlar yumağıyla boğuşan bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Genel anlamda Balkan Müslümanlarının yardımlaşma, kültür, eğitim, sağlık, gençlik, spor, çevre, kadın hakları ve sanat alanında örgütlenmeye meyilli olduklarını ifade etmek mümkündür. Son yıllarda AB ile yürütülen ortak çalışmalar neticesinde, bazı kuruluşların AB standartlarına uygun örgütlenme gayreti içinde olduklarını görmek de mümkündür. Avrupa'ya entegre olma aracılığıyla globalleşmenin yaygınlaştiği Balkanlarda, Müslümanların STK'ları da bundan nasibini almaktadır. Değişik projeler kapsamında yerel dernekler finanse edilmektedir. Desteklenen bu derneklerden bazlarının Batı değerlerinin yanı sıra siyasi ve ideolojik fikirlerin empoze edilmesinde araç olarak kullandıkları görülmektedir. Mesela, Soros Vakfı'nın yıllardır hem dernekler bazında hem de medyada desteklediği kişilerin bu bölgelerde Batı ideolojisinin sözcüleri olduklarını ifade edebiliriz. Müslümanlar, basit meselelerle ve projelerle uğraşmaya devam ederken onlar, destekledikleri medya kuruluşlarıyla ve oluşturdukları kadrolarıyla Müslümanlar arasında Batılılaşmanın propagandasını güçlü bir şekilde yapmayı sürdürüler.

Musliman kuruluşların şu an hitap ettikleri kesimleri aşırı bilim, eğitim, kültür, medya vb. alanlarda ses getirecek faaliyetlere ve projelere yönelmeleri gerekmektedir. Hatta yakın gelecekte Balkan Müslümanlarının siyasi alandaki ihtiyaçlarına binaen siyasi organizasyonlara yönelik faaliyetler de gündemlerinde olmalıdır. Bu yüzden acilen siyaset okulları, enstitüler, üniversiteler ve medya araçları kurulması gerekmektedir.

Balkan sivil toplum kuruluşlarının bir kısmının Batı merkezli kuruluşlarla irtibatları ve iş birlikleri vardır. Bununla birlikte, Balkan STK'ları

arasında İslam dünyasındaki STK'larla iş birliği içinde olan derneklerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Balkan STK'larının başta Türkiye olmak üzere Suudi Arabistan, Katar, Ürdün, Mısır, Bahreyn ve Kuveyt gibi Müslüman ülkelerdeki vakıf ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde oldukları söylenebilir. Türkiye'den iş birliği içerisinde olunan kuruluşlardan bazıları şunlardır: İHH İnsani Yardım Vakfı, Deniz Feneri Derneği, Rumeli Türkleri Vakfı, Uluslararası Kardeşlik Derneği, Rumeli Derneği, Bilim Sanat Vakfı vb.

Hristiyan ve Uzak Doğu mezheplerinin son yıllarda yayılma alanı olarak Balkan Müslümanlarının yaşadıkları bölgeleri seçikleri bilinmektedir. Misyonerlerin özellikle Arnavutluk ve Kosova'da, Makedonya ve Bosna'ya kıyasla daha etkin oldukları ifade edebiliriz. Bunun sebeplerinden biri, Makedonya ve Bosna'da İslam anlayışının ve yaşamışının diğer yerlere göre daha canlı ve etkin olmasıdır. Üzüllererek ifade etmek gerekir ki, Arnavutluk'ta yaşayan birçok Müslüman, din değiştirip şu anda ya Hristiyan ya da Uzak Doğu merkezli batıl mezheplerin müntesibi olmuştur. Kosova'da ise Vatikan kontrolünde ve desteğiinde ciddi bir Katolisizm propagandası yapılmaktadır. Onlarca Müslüman Katolikleşirken, Müslüman ailelerin çocukları Vatikan'a götürülüp burslu olarak ilahiyat eğitimi tabi tutuluyorlar.

Eleştirel yaklaşımla bakıldığından, Balkanlardaki Müslümanlara ait derneklerin durumu hakkında özetle şu hususlara dikkat çekilebilir:

Bölgede yaşayan Müslümanların toplumsal ve kültürel aktivitelerde toplum olarak dışlandıkları ve marjinal kaldıkları bir gerçektir. Bu süreçte, İslami hassasiyetleri olan dernek ve vakıfların çalışmalarının bu alandaki boşlukları doldurduğu söylenebilir. Ayrıca spor, kültür, çevre ve diğer alanlarda faaliyet gösteren derneklerin de Balkanlarda İslami değerlerin tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında önemli rol oynadıklarını ifade edebiliriz. Bununla beraber, bu kuruluşların çalışmalarını gerçekleştirdikleri ülkelerde gündem oluşturamadıkları ve cazibe merkezi hâline gelemedikleri de bir gerçektir.

Sivil toplum kuruluşları, örgütlenme konusunda her ülkede değişik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Balkan Müslümanlarının örgütlenmesinde de çeşitli sorunlar söz konusudur. Bu sorunların başlıcaları arasında sistematik, organize, ciddi ve planlı çalışmamak gelmektedir. Ayrıca, asıl çalışılması gereken bölgeler ve alanlar yerine geri plandaki birçok bölge ve alanda faaliyette bulunulmaya çalışılması da önemli bir sorundur. Örneğin, bir dernek hem konferanslar düzenleyebiliyor hem gıda yardımları yapabiliyor hem de sportif aktiviteler organize edebiliyor. Dernekler çalışmalarını destekleyecek ulusal ve uluslararası kaynakların özellikle maddi anlamdaki desteğiinden yoksun olduğu için, çalışmalarında süreklilik gösteremiyor. Bu durum da, bu kuruluşların gerçekleştirdikleri projelerin sürekliliği ve kalıcılığı önündeki en büyük engellerden birini oluşturuyor. Karşılaşılan bir diğer sorun da Müslüman STK'ların basın ve medya alanındaki imkânlarının son derece sınırlı olmasıdır.

b) Makedonya'da yaşayan İslam toplumunun idare ettiği STK'lar

Makedonya nüfusunun yarısına yakını Arnavut, Türk, Boşnak, Romen ve Torbeşler oluşturmaktadır. Nüfusun geriye kalan kısmı ise Ortodoks mezhebine bağlı olan Makedonlardır. Konumuzun bundan sonraki bölümünde nüfus itibarıyla ülkenin yarısına yakını teşkil eden Müslümanların sivil toplum teşkilatlarından bahsedilecektir.

1. Makedonya'da Müslümanların STK'ları

Makedonya'da 1945'ten önce Merhamet, Yardım, Şefkat gibi hayır kurumları mevcuttu. Bu tarihten sonra Yugoslavya Federasyonu dâhilinde, Sosyalist Makedonya Cumhuriyeti döneminde komünist rejim marifetyle kurulan bazı kurum ve kuruluşlara da rastlanmaktadır. Vakıf kültürüne sahip olan Makedonya Müslümanları, 90'lı yılların başından itibaren yeni dönemde birçok dernek kurmuşlardır. Bunlar arasında Müslümanların kültür, eğitim ve sanat değerlerine karşı hassas olan ve Müslümanların bu alanlarda ilerlemeleri için faaliyet gösteren çok sayıda dernek vardır. Bunlara el-Hilal, Köprü, Merhamet, Adeksam, Ensar, Kalliri Mirsise, Vizyon-M, Elita, Forumi Rinor İslâm, Yeni Yol, Kalkan, Skofi, Prizma, el-Kalem gibi dernekleri örnek verebiliriz.

2. Makedonya'da Türk dernekleri ve çatı teşkilatı MATÜSİTEB

Bugün sayıları 42 olan Türk dernekleri, Makedonya'nın pek çok şehir ve kasabasının yanı sıra Türklerin yaşadığı köylerde de faaliyet göstermektedir.

Balkanlarda yaşayan Türklerin sivil toplum faaliyetlerine bakıldığından çatı örgütü anlamında başka bir benzeri olmayan Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB)'nin ilk kuruluş toplantısı Aralık 2002'de yapıldı. Şubat 2003'te MATÜSİTEB resmî olarak kuruldu. Kurucu meclis toplantısına 24 Türk Derneği katıldı. Bu dernekler eğitim, kadın hakları, folklor ve yardımlaşma alanında faaliyet gösteren derneklerdi. Oluşturulan bu yapı çerçevesinde ortak ve genel bazı faaliyetler MATÜSİTEB kanalıyla gerçekleştirilmektedir. MATÜSİTEB'e kuruluşundan itibaren Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) destek vermektedir. Üzülkerek belirtmeliyiz ki, Makedonya'daki Türk derneklerinin bir kısmı, haklı veya haksız nedenlerden dolayı, faaliyet gerçekleştirememektedirler.

Vizyon: MATÜSİTEB, kurumsal hâle gelmiş ve gelişmiş bir çatı örgütü olup Güneydoğu Avrupa'da Türklerin sesidir. Karar verme mekanizmalarında yer almak, her alanda kaliteli kadro oluşturmak, kültürel mirası korumak ve tanıtmak ve toplumsal entegrasyonu sağlamak için çalışmalar yapmaktadır.

Misyon: MATÜSİTEB, Türk STK'ların desteklenmesi ve gelişmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır ve Makedonya Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve toplumsal yükselişi ve entegrasyonu için katkıda bulunmaktadır.

MATÜSİTEB'i oluşturan dernekler

KURULUŞ	BAŞKAN	ŞEHİR
1) ADEKSAM	Beytullah MUÇA	Gostivar
2) Karabey Mahalle Derneği	Yıldız ALİ	Ohri
3) Köprü Derneği	Hüsrev EMİN	Üsküp
4) Milenyum Derneği	Senat BEKİR	Vrapçište
5) NEKSAD	Cemal MEHMED	Resne
6) Altın Nesil Derneği	Süleyman KAZIM	Kalkandelen
7) Türk Öğretmenler Derneği	Mübeccel AHMET	Üsküp
8) Namık Efendi Derneği	Esver ALİ	Yukarı Banitsa
9) Yakup Efendi Derneği	Fatmir DEMOSKİ	Debrešte, Pirlepe
10) İstikbal Derneği	Mücahit KARAREŞİT	Plastnica
11) Koca Türk Derneği	Caner SEZAİR	Kocacık
12) TEK Derneği	Erhan HASİP	Vrapçište
13) Abdi Bayraktar Derneği	Cüneyis NURESKİ	Plasnitça
14) Hisar Derneği	İsmail YAHYA	İştip
15) Gayret Derneği	Havziya KANZOSKİ	Kirçova
16) Kalkan Derneği	Mennan YONUZ	Kalkandelen
17) Ali Abdullah Derneği	Halil ABDULLAH	Üsküp
18) Jupa Türkleri Derneği	Hasan RAMAZAN	Novak/Jupa
19) Türk Bairi Derneği	Yahya HOCA	Tsırnik/Pehçova
20) Gostivar Tiyatrocular Derneği	Ümürli YUSUF	Gostivar
21) Mevlana Derneği	Ferhan HÜSEYİN	Radoviš
22) Ensar Derneği	Süleyman BAKİ	Üsküp
23) Şefkat Derneği	Erdoğañ MENGA	Gostivar
24) İkram Derneği	Osman YAYA	Radoviš
25) Selamet Derneği	Erkan İDRİZ	Kalkandelen
26) Yörükler Derneği	Suphi SALİHİ	Vrapçište
27) Makedonya İşadamları Derneği	Enver HÜSEYİN	Radoviš Topolnitsa
28) Çiftlik Derneği	Kemal NAZIM	Üsküp
29) EM Derneği	Murteza MUSTAFOV	Gradaşor-Ustrumca
30) Yeni HAYAT Derneği	Yunus ALİ	İştip
31) Türk Halkını Kal. Derneği	Besim AHMET	Köprülü
32) Yeni Hayat Derneği	Muharem YUSUF	Kanatlar / Pirlepe
33) Karacaoğlan Derneği	İlyas MAZLAM	Kalkandelen
34) Bahar Şenlikleri Derneği	Süleyman SAIT	Konçe
35) Kardeşlik Derneği	Şenol TAHİR	Çalıklı
36) Güven Derneği	Emin EMİNOV	Ustrumca
37) Yeni YOL KGSD	Fadıl ŞEN	Gostivar
38) Kardeşlik Derneği	Kuytim OSMAN	Üsküp
39) MATÜKAT	Sebaeddin SELİM	Resne
40) İşık Derneği	Sıdika AĞA	Gostivar
41) Dostluk Derneği	Zineta BİLAŁOĞLU	Yeni Doyran
42) Derya Derneği	Drita KARAHASAN	Üsküp
	Suzan MUSLİ	Üsküp

Sonuç olarak, Makedonya Türklerinin kalkınması ve gelişmesi için, hem siyasi hem iktisadi hem de kültürel anlamda desteklenmeleri, bütünlüğün sağlanması ve kalıcı adımların atılması gerekmektedir.

Civil Society and Organization in the Balkans

SULEYMAN BAKI

HEAD OF THE UNION OF TURKISH NGOS OF MACEDONIA - MATUSITEB

Translated from English by Rizwan Siddiqui

Introduction

Yahya Kemal Beyatlı, in one of his article named as '*Travel in the Balkans*' which was published in the periodical named Dergah in 1921 have explained the Balkans as follows: "*If there is a river in the heart of a Turk then it is Tuna, and if there is a mountain, then it is Balkan*".

The intention of starting a paper with the heading of Civil Society and Organization in the Balkans with a sentence this is, we believe, that the name of Balkan evokes this sentiment in the heart of each Muslim or Turk. Balkan in fact bears the same meaning for a Turk or a Muslim living in the Anatolian region as well as for a Turk or Muslim living here.

The Ottoman state was a state which was established in Anatolia but which prospered in the Balkans. In other words, Ottoman was in fact a Balkan state. If we wish to learn and understand topics like Ottoman culture, its understanding of charity, public services and housing activities, arts, art of holding people together, understanding of management then we have to go through the Balkans. Especially the Ottoman understanding and implementation of charity foundations, is a very important topic which requires to be revisited.

From the very beginning of settling of the Ottomans in the Balkans since 1389, the formulation of Turkish Islamic culture and the preservation of existing culture have been paid great attention. The Ottomans established the culture of charity foundations in the Balkans. For example there are more than 300,000 documents on the foundations in Skopje and related matters in Ottoman Archives of Prime Ministry in Turkey.

The Muslims, who were left orphan after the forced expulsion of the Ottomans from the Balkans in 1912, maintained the understanding of charity foundation and organization which was left as a heritage to them.

a) The Structure and Level of NGOs, Areas of Working and Communication in the Balkans

A superficial survey regarding the structure of the societies living in Macedonia, Bosnia, Montenegro, Bulgaria, Kosovo, Western Thrace, Romania and Albania will reveal that organizations are working on national, religious or regional basis. The endeavors of Balkan Muslims working in the NGOs embracing national and spiritual values are far more evident than the rest of the NGOs working in the region.

After 1912, the Balkan Muslims have organized themselves in order to protect their national and religious values. This condition continued until World War II. Religion was found to be the focal point in all the organiza-

tions and associations which were founded in this era. For example, Islam Association for Protection of Rights which was established in 1919 in Skopje is one of the best examples. The Muslims and especially Turks, who live in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Yugoslavia), established this association to protect their rights. This association in fact adopted a political role. This movement succeeded in winning seven seats in the National Assembly of Belgrade in the 1920 elections and fourteen seats in 1923 elections. A newspaper named as "Hak Gazetesi" was established by this association. The Mladi Muslimani (Young Muslims) movement established in Bosnia and the magazine "Al-Hidaye" can also be categorized in the same framework. Despite being centered in Bosnia, this movement was also organized for the Muslims of Macedonia, Sandzak, Montenegro and Kosovo.

The socialist regimes which were established following World War II in the Balkans, never approved the Muslim organizations of Turks, Albanians, Pomaks and Bosnians and set aside all those associations which were not under their control. The wave of independence of 1990s brought the independence to the Balkan Muslims as well, who restarted the organizational activities with their limited possibilities. The difference of laws and their implementation between the countries of the region is the main topic of discussion together with the similarities observed in obstacles which Muslims faced in this region. Being the main problems, the political impotency and economic constraints have hindered the regional NGOs to reach desired outcomes. These unfavorable conditions together with sectarian and mentality differences gave birth to a social structure in the region which is filled with problems.

In general, Balkan Muslims have organizational structures in the areas of social solidarity, culture, education, health, youth, sports, woman rights and arts. Lately, due to joint works with the EU, some of the associations possess organizational standards which conform to the EU standards. The Muslim NGOs are also finding their places in the Balkans where the globalisation trend is spreading through the integration with the EU. The local associations are being funded under different projects. Along with western values, it seems that political and ideological opinions are imposed on some associations which are funded by the EU. For example, the western ideology was imposed on the associations and media personal that were being supported by the Soros Foundation. While Muslims were busy in working out with simple problems and projects, they continued to spread the westernized propaganda with the help of media organizations and the staff that they have generated amongst Muslims.

Now it is necessary that Muslim establishments should transgress, from the community that they address, in the shape of initializing projects in the fields of science, education, culture, media etc. which will bring them in the limelight. Even in near future, due to the political needs of the Balkan Muslims a serious activity is required for political organization. Therefore, schools of politics, institutes, universities and media organizations have to be established on an urgent basis.

One portion of nongovernmental organizations in the Balkans has relations and is collaborating with the organizations in the West. The NGOs in the Balkans which are collaborating with the NGOs in the Islamic world are more numerous than expected. With Turkish NGOs being the top, Balkan NGOs are collaborating with NGOs from countries like Saudi Arabia, Qatar, Jordan, Egypt, Bahrain and Kuwait. Some of the Turkish NGOs which found to be in collaboration are: IHH Humanitarian Relief Foundation, Lighthouse Association, Rumelian Turks Foundation, International Brotherhood Association, Rumelia Association, Science and Arts Foundation.

It is generally known that, the Balkan regions where Muslims are living, have been chosen as the preaching regions by the Christian and Far Eastern missionaries. Missionaries are found to be more effective especially in Albania and Kosovo and then in Macedonia and Bosnia. One of the reasons is that Islam is more effective and alive in the perception and style of living in Macedonia and Bosnia than the rest of the regions. It can be stated with grief that, a large number of Muslims have renounced Islam and have been turned Christian or have embraced Far Eastern cults. There is a serious Catholic propaganda being carried out in Kosovo with support and control of Vatican. Hundreds of Muslims are being catholicized; the children of Muslim families are being awarded scholarships to pursue the degree of theology in Vatican.

When critically appreciated, following points can be summarized for the condition of associations of Muslims found in the Balkans:

It is a fact that the Muslims living in the region, while maintaining their social and cultural activities get alienated from the society. Regarding this, foundations having Islamic concerns can fill that vacuum in the lives of Muslims. Additionally, the foundations associated with sports, culture, environment and the like can also manifest their works in the propagation of Islamic values. At the same time, it can be claimed that the associations each working in their own countries have failed to realize impressive works and could not become centers of attraction.

Nongovernmental organizations have come across with different problems in different countries regarding organization. Muslim organizations in the Balkans face with various problems. The absence of systematic, organized, serious and planned operations is the main reason of these problems. Additionally, that instead of operating in the areas where the operations are required, the work is carried in the areas where it could have been delayed, can also be one of the biggest problems. For instance, an association which is capable of organizing a conference also provides food aid and tries to manage a sporting event simultaneously. This unnecessarily put burdens on the shoulders of the funding agencies and sources of the association, which would result in the dearth of funds culminating in cease of the work. Under these conditions, this creates a big hurdle against the continuation and long lasting impact of the projects carried by these associations. Another big problem of these Muslim NGOs is that they have limited possibilities for media and press works.

b) NGOs Directed by the Islamic Community in Macedonia

Nearly half of the Macedonian population is composed of Albanian, Turkish, Bosnians, Romans and Torbesh ethnicities. The rest of the population is Orthodox Christian Macedonians. The following section deals with the discussion about the NGOs established by the Muslims who form nearly half of the population.

1. The NGOs of Muslims in Macedonia

The charity organizations like Merhamet, Yardım and Şefkat were present in Macedonia before 1945. After this period as Socialist Republic of Macedonia, which was part of Yugoslavian Federation, the names of associations and foundations were established through medium of the communist regime. Macedonian Muslims, possessors of the charity foundation culture, started to establish lots of associations and foundations in this new era starting with the early 90s. A number of foundations, which are sensitive to artistic, cultural and educational values of Muslims and which operate in order to improve Muslims' conditions, can be deemed amongst these newly established foundations. Al-Hilal, Köprü, Merhamet, Adeksam, Ensar, Kalliri Mirsise, Vizyon-M, Elita, Forumi Rinor İslam, Yeni Yol, Kalkan, Skofi, Prizma, el-Kalem can be counted here as examples.

2. Turkish Associations in Macedonia and Their Umbrella Organization MATUSITEB

There are 42 different Turkish organizations which carry out activities in most of the cities and towns along with villages, where Turkish people are dwelling on.

The first inaugural meeting of MATUSITEB (The Union of Macedonian Turkish Nongovernmental Organizations), the unique umbrella association established by Turks living in Macedonia, was held in December 2002. MATUSITEB was formally established in February 2003. Twenty four Turkish associations participated in this inaugural meeting. These associations were acting in the fields of education, woman rights, folklore and social solidarity. Some of the joint and general works were commenced and realized through MATUSITEB. TIKA (Turkish Cooperation and Development Department) has supported MATUSITEB since its inception. It is sorrowfully stated that some of the Macedonian Turkish foundations were unable to manifest their activities for unstated reasons.

Vision: MATUSITEB, could complete its institutionalization process, and now act as an umbrella organization. It is the voice of Turks in Southeastern Europe. It performs activities considering decision making, bringing up high quality cadres, protection of cultural heritage and providing social integration.

Mission: The support and development of Turkish NGOs and the social, economic and improvements and integration of Turkish society in Macedonia are the areas for which MATUSITEB makes contributions.

Associations Forming MATUSITEB

Institution	Head of Institution	City
1) ADEKSAM	Beytullah MUÇA	Gostivar
2) Karabey Mahalle Association	Yıldız ALİ	Ohri
3) Köprü Association	Hüsrev EMİN	Skopje
4) Milenyum Association	Senat BEKİR	Vrapcište
5) NEKSAD	Cemal MEHMED	Resne
6) Altın Nesil Association	Süleyman KAZIM	Kalkandelen
7) Türk Öğretmenler Association	Mübeccel AHMET	Skopje
8) Namik Efendi Association	Esvet ALİ	Upper Banitsa
9) Yakup Efendi Association	Fatmir DEMOSKİ	Debreshte, Pirlepe
10) İstikbal Association	Mücahit KARAREŞİT	Plastnica
11) Koca Türk Association	Caner SEZAİR	Kocacık
12) TEK Association	Erhan HASİP	Vrapciste
13) Abdi Bayraktar Association	Cüneyis NURESKİ	Plasnitsa
14) Hisar Association	İsmail YAHYA	İştip
15) Gayret Association	Havziya KANZOSKİ	Kirchova
16) Kalkan Association	Mennan YONUZ	Kalkandelen
17) Ali Abdullah Association	Halil ABDULLAH	Skopje
18) Jupa Türkleri Association	Hasan RAMAZAN	Novak/Jupa
19) Türk Bairi Association	Yahya HOCA	Tsirnik/Pehchova
20) Gostivar Tiyatrocular Ass.	Ümürli YUSUF	Gostivar
21) Mevlana Association	Ferhan HÜSEYİN	Radovish
21) Ensar Association	Süleyman BAKI	Skopje
22) Şefkat Association	Erdoğan MENGA	Gostivar
23) İkram Association	Osman YAYA	Radovish
24) Ayyıldız Association	Erkan İDRİZ	Kalkandelen
25) Selamet Association	Suphi SALİHİ	Vrapciste
26) Yörükler Association	Enver HÜSEYİN	Radovish Topolnitsa
27) Mak. İşadamları Ass. (MATİB)	Kemal NAZIM	Skopje
28) Çiftlik Association	Murteza MUSTAFOV	Gradarhor-Ustrumca
29) EM Association	Yunus ALİ	İştip
30) Yeni HAYAT Association	Besim AHMET	Köprülü
31) Türk Halkı Kalkındırma Ass.	Muharem YUSUF	Kanatlar / Pirlepe
32) Yeni Hayat Association	İlyas MAZLAM	Kalkandelen
33) Karacaoğlan Association	Süleyman SAIT	Konce
34) Bahar Şenlikleri Association	Şenol TAHİR	Calikh
35) Kardeşlik Association	Emin EMİNOV	Ustrumca
36) Güven Association	Fadıl SEN	Gostivar
37) Yeni YOL KGSD	Kuytim OSMAN	Skopje
38) Kardeşlik Association	Sebaeddin SELİM	Resne
39) MATÜKAT	Sidika AĞA	Gostivar
40) İşık Association	Zineta BİLAOĞLU	Yeni Doyran
41) Dostluk Association	Drita KARAHASAN	Skopje
42) Derya Association	Suzan MUSLİ	Skopje

Conclusively, it is necessary to take concrete steps for the development, improvement and unity of Macedonian Turks, and to support them politically, economically and culturally.

Tecrit ve Entegrasyon Arasında Müslüman Gençlik

TAHİR ZENELHASANI

ARNAVUTLUK ADMERİA DERNEĞİ BAŞKANI

İngilizceden çeviren: Aslıhan Akman

Arnavutluk'ta gençlerle çalışmak zor bir sorumluluk olmakla birlikte, bu alanda iyi ve verimli projeler geliştirmek için büyük fırsatlar bulunmaktadır. Zor, çünkü Arnavut gençler diğer pek çok Balkan ülkesinde (aslında bu durum hemen tüm dünyada aynıdır) olduğu gibi ciddi bir ön yargı ve bilgi eksikliği (yanlış bilgi demek daha doğru olabilir) ile karşı karşıyadırlar. Ancak bunların ötesinde bugün Arnavutluk'taki gençler, yüzlerini Batı modernitesine dönmüş durumda ve Batı'daki sosyal rol modellerini topraklarına taşımak isteyen çoğu ülkede olduğu gibi, dinlerini yaşayan Müslümanların büyük bir kısmını biçimlendiren yönelimlerin ziddi bir yönde hareket etmektedirler. Bu durum ise, Müslüman bir aktivistin, gençliği İslam'ın norm, değer ve prensiplerine yaklaşma çabalarının önünde aşılması güç bir engel oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, Arnavutluk'ta gençlerle çalışmak için geniş bir faaliyet alanı bulunmaktadır ve bu alanda yapılacak pek çok iş vardır. Bu durumu kolaylaştıransa, gençlerin boş zamanlarını geçirmek için fazla alternatiflerinin olmamasıdır. Bugün Arnavutluk'ta sosyokültürel faaliyetler alanında büyük bir eksiklik yaşanmaktadır. Modern dünyanın sunduğu eğlence araçları ülkede bir eğlence sektörü tekeli oluşturmuş olsa da, gençleri eğlendirmek için sunulan araçlar ve fırsatlar genellikle tekdüze bir rutine dönüşmiş durumdadır. Ayrıca her şey bir tarafa, bu araçlar yaratıcı ve eğitici değerlerden de oldukça yoksundur.

Ülke gençlerinin içinde bulunduğu bu durum yalnızca gençlerin sorunu değildir, gençlere daha ciddi seçenekler sunmakla yükümlü kurum ve kuruluşlara da bu noktada önemli sorumluluklar düşmektedir. Bugüne kadar bu kuruluşlar, söz konusu seçenekleri sunmakta başarısız oldular; çünkü Arnavutluk'ta kütüphaneler, kültürel ortamlar, mesleki ve kültürel eğitimi iyileştirmek için mevcut olanaklar son derece sınırlı. Bu yöndeki bilinclendirme çalışmaları da oldukça yetersiz olduğundan gençler, eğitimleri ve geleceklerinden çok, eğlenceleri ve bugünden için kaygılanıyorlar. Bu boşluk, bu durumu onaylamayan ve eğitimlerine katkıda bulunacak daha kıymetli faaliyetlerle meşgul olmak için doğru fırsatları bulamamaktan şikayet eden Arnavut gençliği için faydalı imkânlar yaratabilecek çok uygun bir zemin olarak görülmelidir.

Gençlerle çalışmayı hedefleyen bir dernek olarak geçmişten getirdiğimiz tecrübeimizle, gerçekleştirdiğimiz küçük ve basit projelerde bile faaliyetlerimize katılmaya son derece hevesli çok sayıda insanın dikkatini çekmeyi

başardığımızı gördük. Bu noktada gençlerle çalışmak büyük önem taşiyor. Ancak onlara doğru şekillerde ulaşmak, onlar tarafından sıkılıkla sorulan zorlayıcı sorulara, karşılaşılan sorunlara, ön yargılara ve gençler arasında yaygın olan farklı bakış açılarına cevap verebilmek için profesyonelliğe ihtiyaç var.

Şu anda Müslüman toplum bizlere bu yönde fazla bir seçenek sunmuyor. Arnavutluk'taki camiler çok az ülkede rastlanacak kadar kalabalık bile olsa, gelenlerin çoğunu gençler oluşturuyor da olsa, mevcut dernekler, kuruluşlar ve Müslüman dinî kurumlar bu boşluğu doldurabilmek için gerekli sorumluluğu hakkıyla yerine getirmede yetersizler. Ancak bu noktada yine de İslami tebliğ çalışmalarının Arnavutluk'ta kazandığı küçük başarının da, temelde gençlere yönelik olduğunu belirtmek gereklidir.

Bugüne kadar Arnavutluk'ta gençlere yönelik çalışmalara büyük yatırım yapıldı ve ülkede faaliyet gösteren Müslüman derneklerin ana hedefini hep gençler oluşturdu. Buna rağmen söz konusu çalışmalar birkaç istisna dışında birçok güçlükle karşılaştı ve bu nedenle pek başarılı olamadı. Bugüne dekin Arnavut gençliğine yönelik yapılan tebliğ çalışmaları tecrit edilmiş bir ortamda sürdürdü ve zamanın sosyal engellerini aşamadı. Bu çalışmalar genellikle toplumun marjinal ve sıra dışı sosyal ve kültürel alanlarına eğildi ve buralarda başarılı oldu; yaygın anlamda Arnavut gençliğinin bir parçası olamadı. Diğer bir deyişle gençliğin dikkatinin, tartışma ve faaliyetlerinin odak noktası hâline gelemedi. Çok çeşitli ön yargılara maruz kalındığından gençlere ulaşamadı ve onlar üzerinde gerçek bir etki oluşturulmadı. Bunun da birçok sebebi bulunmaktadır.

İlk olarak, gençleri hedef alan çalışmalar bugüne kadar yetkili ve uzmanlaşmış kişiler tarafından idare edilmediğinden İslami değerler ve bakış açısı, onlara etkili bir şekilde sunulamadı. Bu çalışmaların etkisi tamamen marjinal biçimlerde kendini gösterdi. Gençler bu çalışmalara yalnızca kısa süreli ilgi gösterdiler ve gençliğin hedef alınan önemli bir kesiminde bu etki çok daha az oldu.

İkinci olarak, Arnavut gençliğinin ihtiyaçlarına, sorunlarına ve bugünkü dünya görüşüne gereken ilgi gösterilmedi, gençlere ihtiyaç duydukları şeyler mümkün olan en güzel biçimde sunulamadı. İşte bu nedenle yapılan davet çalışmalarıyla gerçek dünyanın gereksinimlerine cevap verilemedi (komünizm sonrası Arnavutluk'taki İslami tebliğ faaliyetlerinin genel durumu buydu), mevcut gerçeklik göz önünde bulundurulmadan hareket edildi ve bu faaliyetlerin arkasındaki kişi ya da kuruluşların ideolojik yönelimleri temel alındı.

Üçüncü olarak, Arnavutluk'taki İslami tebliğ faaliyetleri sağlam temellere oturtulmadığından fikirler de net değildi. Bu nedenle topluma doğru alternatifleri sunmada yetersiz kalındı. Bu şekilde yapılan tebliğ faaliyetleri (gençleri hedef alanlar da dahil olmak üzere) yeterli düzeyde gelişemedi ve toplum bazında etkisiz kaldı.

Son olarak, tebliğ faaliyetleri bugüne kadar genellikle radikal ve saldırgan bir tarzda kendini gösterdi. İnsanlarla kolayca iletişimde geçilemedi ve bu durum Müslüman toplumun tecrit edilmesine, bir anlamda gettolaşmasına yol açtı. Yukarıda bahsedilen nedenlerden yola çıkılarak denilebilir ki,

Arnavut toplumunda etkili bir unsur olabilmek, toplumun yönetimlerini şekillendiren kamusal tartışmaların parçası olabilmek ve gerçek İslami değerleri sunabilmek için yeni bir cehre, sağlam bir yapı oluşturmak ve ciddi bir dönüşüm yaratmak, bugünkü Müslüman toplumun görevi ve sorumluluğudur. Bugün Arnavut toplumu gelişmekte olduğundan, şartlar bu gelişmelere cevap verebilmek için önemli değişimler empoze etmektedir.

Harabeye dönmiş ülke siyaseti

Arnavutluk'ta Müslüman bir toplum oluşturulmasında ve toplumun bütünü ile iletişimdeki temel sorunlardan biri, ülkedeki İslami miras ile olan tarihî bağın kopmuş olmasıdır. Bu kopuş, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıktan sonra Arnavut kültür elitlerinin modernist bakış açılarını ve yönetimlerini benimsemiş olmaları gibi tarihsel faktörlerin ve komünist diktatörlük döneminde dinin bütünüyle yasaklanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, söz konusu kopuş, ülkede 1990'dan sonra faaliyet gösteren dinî grupların pekçoğunun çalışmalarının da bir sonucudur. Komünizmin canlandığı dönemde Arnavutluk'ta bu türden çok sayıda kuruluş bulunmaktaydı (ekseriyetle Arap ülkelerinden) ve ne yazık ki, Arnavutluk halkının İslam ile olan tarihsel sürekliliğin kopmasında asıl bu kuruluşlar etkili oldular. Çünkü bu kuruluşların faaliyetleri sonucunda, Arnavutluk'taki Müslümanların tarihî geçmişleriyle hiçbir alakası olmayan yeni Müslüman modelleri ortaya çıktı. Bu kuruluşlarda faaliyet gösteren misyonerlerden etkilenen genç Müslümanlar, kendi dinî miraslarından beslenen bakış açısına yabancılasmakla yeni ve bilinmeyen modelleri benimsediler. Bütün bu süreç, dinî konularla ilgili aşırı bir püritenliği, saldırganlığı ve hoş görüşüzlüğü de beraberinde getirdi. Arnavutluk gerçeği ile tam bir uyumsuzluk içinde olan bu modeller, ülkede aşırı bir kültürel ve manevi yoksunluk ve aynı zamanda fikri bir boşluk yarattı. Arnavutluk'un İslami değerlere dair tarihten miras aldığı her şeyi -ki bu değerler ülke tarihinin önemli bir parçası olmuştu- bir kenara bırakın bu yeni Müslüman gençlik, din üzerindeki yasakların kalkmasından sonra ülkeye pek çok sorunu ve farklı akımları getiren ve bugünkü tartışmaları körkleyerek Müslüman dünyadan kopuşa yol açan yeni dinî yaklaşımları ithal etti. Böylece bu yeni Müslüman gençlik, geçmişinden neredeyse hiçbir şeyi miras almadı; ne mezhebi, ne dinî kültürü, ne ahlaki, ne geleneği, ne edebiyatı, ne de ülkenin Osmanlı hilafetinden ayrılmamasından sonra atalarının karşı karşıya kaldığı yeni durumlarla yüzleşme ve kamu meselelerini tartışma tecrübesini. Bu nedenle Müslümanlar, Arnavutluk'ta İslami düşüncenin onde gelen şahsiyetlerinin açtığı yolu devam ettirmenin gerekliliğini anlayamadan her şeye baştan başladılar.

Şunu ifade etmek gerekir ki, Arnavutluk'un İslami mirası oldukça zengindir ve bu zenginlik İslam'ın ülkedeki geleceğinin sağlam temeller üzerinde kurulmasına önemli katkıda bulunacak güçtedir. Arnavutluk, tarihinde pek çok âlim yetiştirmiştir ve bu âlimlerin 19 ve 20. yüzyillardaki çalışmaları kayda değer kıymete sahiptir. Osmanlı Devleti'nin en bağlı milletinden olan bu âlimler, devletin onde gelen hiyerarşisinin başında yer alıyorlar ve aynı zamanda İslam dünyasında dinî bilgi hususunda oldukça

önelmi bir rol üstleniyorlardı.

Istanbul ve Osmanlı Devleti'nin diğer önelmi dinî ilim ve kültür merkezlerinde yetisen Arnavutluk imamlarının ekseriyeti, kendi ülkelerine de dinî konularla ilgili büyük katkılarda bulunmuşlardır. Mesela, okuma yazma oranının oldukça düşük olduğu 20. yüzyılın başlarında bile bu âlimlerin dinî edebiyata yaptıkları katkı kayda değerdir. Bu yüzünden ki, toplumun önelmi bir kısmı, modernliğin kültürel asimilasyonuna dayanabilmiş; dinî şuur ve bilinçlerini, değer ve prensiplerini muhafaza edebilmistiir.

Bunların dışında, Arnavut imam ve âlimler, bağımsızlığın ilanından sonra toplumun Müslüman kesiminde çözülmeyi bekleyen birçok yeni sorunla birlikte halifeden ayrılmmanın sonucunda ortaya çıkan ve önceden bilinmeyen pek çok sorun ile de karşı karşıya kaldılar. Bu yeni durumu anlamak için yalnızca dikkat ve bilgi değil, aynı zamanda ince bir irfan da gerekmektedir. Bu olgular, Arnavutluk'un kültürel, sosyal ve siyasi rotası değişirken sıra dışı bir biçimde genişledi ve Arnavutlar yeni bir devlet ve millet oluşturmak için yeni zeminler oluşturduklar.

Bu gelişmelerle birlikte Arnavutlar, üzerinde Arnavut toplumunun, devletinin ve milletinin temellerini inşa edecekleri yeni hayatı fikirlere gereksinim duydular. Değişmekte olan Arnavut toplumunun temelinde -modern dünyadaki tüm fikri mücadeleleri kazanmış olan, millî varlığın çoğu millet için ilk sırada geldiği bir dünyada- Arnavut kimliğini ortaya çıkaracak ve yeni devleti oluşturacak fikirlere kaynaklık eden yeni aydınlanmacı ve modernist fikirler canlanmaktadır. İşte, Arnavut toplumunu modernizm ve gelişme yönünde şekillendirmeye çalışan düşüncenin temelinde tam olarak bu bakış açısı vardı. Bu anlamda Arnavut imamlar, yeni Arnavut toplumunda dinin korunması ve Müslümanların bölünmesinin önlenmesi yolunda ciddi bir alternatif sunarak bir Müslüman kimliğinin oluşturulmasına önemli katkılarda bulundular.

Arnavut Müslümanlar, ülkede sadece Müslüman kimliğinin temellerini oluşturmakla kalmadılar, aynı zamanda büyük bölgesel ve uluslararası dönüşümlerin gerçekleştiği, aydınlanmacı ve modernist bakış açılarının küresel olarak yayıldığı ve her şeyin üstünde Arnavutların millî ve dinî varlığının çok planlı bir tehdit altında olduğu bir ortamda, olgun ve güvenilir bir entelektüel düşünce sistemi sunarak, bir bütün hâlinde Arnavut kimliğinin oluşturulmasında hâkim unsur oldular. Dahası, toplumsal tartışmalarda Müslümanların bugün çok işine yarayan sıra dışı bir tecrübe kazandılar. Çünkü bugün bizler de Arnavut kimliği ile ilgili hemen hemen aynı sorunları karşı karşıyayız.

Öte yandan 90'ların Müslümanları bu meselelerle uğraşmak yerine Arnavutluk'un dönüşüm gerçekine uygulanamayacak suni ve gereksiz mesele ve tartışmalara yoğunlaştılar ve fikrin marjinal ve kıyıda köşede kalmış sorunlarını çözmeye çalışılar. Arap kuruluşları ile ülkeye giren misyonerler, hem yerel mirasa dair bilgiden yoksundular hem de Arnavutluk'un gerçek problemlerine kayıtsız kaldılar. Bu yüzden ülkenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaksızın Arap ülkelerinin postkolonyal sorunlarını anlamsız ve gereksiz bir şekilde çok daha başka sorunları olan Arnavutluk'a taşıdılar. Bu misyonerlerin çoğu, Arnavutluk'u dinî ve kültürel

olarak Batı'nın bir parçası gibi görüyordu. Bunlar kendi dinî, kültürel ve politik değer ve prensiplerini Arnavutluk'a yerleştirmeye çalışıltılar. Böylece Arnavutluk'un dinî gerçekliğini, İslam dünyasının yeni eğilimlerinin kendi mecralarının dışında çarpıştığı bir savaş meydanına çevirdiler. Arnavutluk, İslam dünyasının ideolojik süper güçlerinin rakip ideolojilere gövde gösterisi yaptığı bir dinî ve ideolojik Soğuk Savaş alanı hâline geldi.

Bu nedenle de Arnavutluk gençliği, birbiri ile ilişkisi olmayan iki paralel gerçekliği yaşamaya başladı. Buna bire bir çok problem barındıran gündelik Arnavutluk gerçekliği, diğer de suni olarak ülkeye ithal edilen ve Arnavutluk gerçekliği ile hiçbir ilişkisi bulunmayan Arap İslâm dünyasının problemleri idi. Böylece, camilerdeki Arnavutluk gençliği de kısa sürede üstesinden gelinemeyecek olan kendi problemlerinden uzaklaşmış oldu. Çoğunlukla dışarıdan ithal edilen bu gerçeklik, Arnavutluk camilerinde Arap dünyasının ücra köşelerine ait kültürel adacıkların birer minyatürü hâline geldi.

Her şeyin ötesinde ülke gençliği, Arnavutluk'taki dinî ve tarihî mirastan farklı, yeni bir İslâm modeli ortaya koymaya çalışan misyonerlerin hedefindeydi. Misyonerlerin gençlik üzerine yoğunlaşmaları yalnızca gençlerin coşkulu ve samimi olmaları ve dolayısı ile kolayca manipüle edilebilmeleri nedeniyle değil, aynı zamanda onların geçmiş ile bağlarının kopuk olmasından da kaynaklanıyordu. Bu kopukluk, gençliğin her yeni alternatifte inanmasını kolaylaştırın en önemli sebep olarak göze çarpmaktaydı. Komünizmin 50 yıldan uzun bir süre boyunca ülkede dini tamamen yasaklılığı (O dönemde dinden bahsedebilen tek ses, din karşıtı propaganda daydı.) dönemde, camilere giden Arnavutluk gençliği buralarda kendilerine sunulan dinî ideolojinin tuzağına kolayca düşebiliyor.

Böylece, Arnavutluk'ta dine yeniden izin verilen 90'lı yıllarda, eski nesil ile yeni nesil arasına güclü bir set çekildi ve iki nesil arasında büyük bir kutuplaşma meydana getirildi. Eski nesil kendi geçmişinden getirdiği örnekler, dinî törenlere, miras alınan değerlere dönülmesini isterken; dinî bidatlarla karşı titizlikle mücadele eden ve dinî törenler, doktrinler alanında Puritanizmi uygulamaya çabalayan yeni nesil, eski dinî yaşıntının İslâm'la hiçbir alakası olmadığını düşünüyor ve bu din anlayışını dinî hayatı tahrif eden olumsuz bir olgu olarak görüyor. Dahası, komünizm döneminde dinin yasaklanmasıının önüne geçilememesinin temel sebepleri arasında Müslüman toplumun eski din anlayışının olduğuna inanıyordu. Böylece, eski neslin dini korumadığı ve uzun süre dinsiz yaşadığı için de Allah tarafından cezalandırıldığı düşünülyordu. Diğer taraftan Allah'ın yeni nesle dini arındırma, "nihai zafer" doğru ilerlerken İslâm'ı koruma ve yayma misyonu verdiğine inanılıyordu.

Bu suretle genç Müslümanlar, eski neslin model aldığı dinin, gerçek ve "saf" İslâm'la alakası olmadığını, dahası "saf İslâm"ın beslediği genişlemeci ruhu körelten olumsuz ve alçaltıcı unsurlar barındırdığını düşünüyordu. Onlara göre önemli olan fazilet, camilerde "İslâm'ın zaferi" olarak adlandırılan ruhtu. Bu zafer, isimsiz ve net olmayan bir intikam alma olarak algılanıyor, neyi hedeflediği ve başarılı olmak için nasıl bir yol izleyeceği açıklanamıyordu. Nesiller arasında açılan bu uçurum, birbiriyle çatışan bir

ruh yarattı ve önceki din âlimlerinin mirasını taşıyan, temsil eden eski nesil "İslam'ın Zaferi"nin önünde engel olarak görüldü.

Diğer yandan, gençlerin ve yabancı hocaların iddialarının aksine, çoğu kimsenin dikkatini çeken bir başka olgu daha vardı: Eski nesil, cami dışındaki toplumsal hayatı yeni nesle göre birbirine çok daha bağlıydı. Eski nesilden olanlar, herkes gibi Arnavutluk toplumunun normal bir parçasıken, genç Müslümanlar her geçen gün kendilerini cami dışındaki toplumdan kati biçimde tecrit ediyorlardı. Yaşı insanların toplumla tabii iletişimlerini sürdürdükleri bir dönemde, genç Müslümanlar diğer insanlarla normal ilişkiler kurmayı başaramadılar ve ciddi çatışmalar yaşadılar. Genç Müslümanların çatışma ve ön yargları (aynı zamanda onlara karşı olan çatışma ve ön yargilar) kendi ailelerinden başladı; komşuları, arkadaşları ve diğer insanlarla devam etti.

Aslında bugün bu sorunları Arnavutluk'a taşıyan hemen hemen bütün eski misyonerler, benzer sebeplerden Arnavutluk Devleti tarafından istenmeyerek ülke dışına çıkarıldılar. Bu olgunun gerçek saikleri bu yazının konusu değil. Ancak 17 yıllık çalışma ve büyük maddi harcamaların ardından bugün Arnavutluk'ta hiçbir Arap kuruluşun kaldığı ve ayrılrken de Arnavutluk Müslümanlarına kayda değer neredeyse hiçbir şey bırakmadıklarını söyleyebiliriz.

Ayrıca, çok zengin olan İslami mirası korumak ve tanıtım adına araştırma ve yayınlar yapmak için de kaynak ayrılmıyor. Aksine, ataların mirası ile olan bağ, her gün biraz daha zayıflıyor ve halkın İslami geçmişi ile olan ilişkisi tamamen kopana kadar da zayıflayacakmış gibi görünüyor. Dahası, ciddi bir biçimde korunması gereken değerleri her geçen gün kaybettigimize tanık oluyoruz. İnanca dair tüm eserlerin yıkıldığı komünizm döneminden bile sağlam çıkabilen Tiran'daki Ethem Bey Camisi gibi önemli anıtsal eserlerin korunmadığını ve harabeye döndüğünü görüyoruz. Yeni inşa edilen camiler, ülkenin geçmişi ve geleneklerine uygun bir mimari tarzda yapılmıyor. Aynı zamanda, Arnavutluk'ta İslami gururun simgesi olan ve pek çok saygın âlim yetiştiren Tirana Medresesi'nin (En meşhur Müslüman şahsiyetlerden biri olan Mahmut Dasi'nin ismini taşımaktadır.), Arnavutluk'un laik eğitim sistemi içerisinde başarısız sayılmasa da medrese geçmişine ve ülkede İslami eğitime duyulan ihtiyacıca rağmen Müslümanların ihtiyaçlarıyla hiçbir bağı bulunmayan sıradan bir okula dönüştürüldüğüne şahit olu-yoruz. (Bu medrese ile ilgili bir televizyon programında, röportaj yapılan öğrencilerin tamamı eğitimlerinin ileri aşamasında dinle ilgili bir bölüm okumak istemediklerini, din ile alakası olmayan farklı meslekler hayal ettiklerini söylemişlerdir.)

Bütün bunlar göstermektedir ki, yeni misyonerler kendilerinden öncekilerden daha ihtiyatlı davranışalar da, Arnavutluk toplumunda dinin yayılmasına ve ülkede İslam toplumunun gelişmesine hizmet etmek yerine, temsil ettiğleri ideolojik çıkarlara hizmet etmekte, Müslümanları bölmekte ve genellikle kendilerinden önceki misyonerlerle benzer bir yol izlemektedirler. Arnavutluk'ta bugüne kadar faaliyet gösteren dinî kuruluşların hiçbirini kendilerini halka yardım etmek için burada bulunan temsilciler olarak görmemiş, aksine kendilerini halk üzerinde hâkim görerek, kendi

çıkarlarına ve dünya görüşlerine hizmet etmek için halkın kullanmışlar ve insanları istedikleri kalıba sokmaya çalışmışlardır. Bu durum, Arnavutluk'taki Müslüman toplumu büyük ölçüde başarısızlığa uğratan temel sebeplerin başında gelmektedir.

Kolektif hafıza yitimi ve sosyal tecrit

İslami mirasın hiçe sayılması, en başta atalarдан miras kalan dinî kimliğin kaybedilmesinde etkili olmuş, sonuç olarak günümüzde dinî bir kimlik oluşturulmasını engelleyecek kaotik bir ortam yaratılmış ve bu durum, toplumsal hafızasında İslam'la olan eski irtibatını koruyan diğer kesim ile bağların kopmasına da neden olmuştur. Bu da, nüfusun dinî bağlılığını kaybetmiş çoğunluğunun İslam'ı yabancı bir unsur olarak görmesine yol açmıştır. Böylece, Arnavutluk'ta dini pratikleri yaşayan Müslümanlarca sunulan İslam, toplumdan tamamen farklılaşmış, Arnavut kültüründen, en azından toplumun asli kültüründen oldukça uzak, yabancı bir kültürün kisvesinde, Arap ülkelerinin istediği kisvede sunulmuştur. Bunun sonucunda da Arnavutluk'taki Müslüman toplum, karşıt kültürün özelliklerini kazanmaya ve belki de bazı durumlarda kabul edilemez ve Arnavutluk toplumunda hiç de hoş görülmeyen, sosyolojik olarak dikkati başka yönlere çeken unsurlar olarak düşünülebilecek unsur ve davranışlar sergilemeye başlamıştır.

Diğer taraftan, Arnavut toplumu kültürel bir geçiş dönemindedir ve her şeyden öte bu dönemde ülkenin kültür elitleri tarihi revize etmek ve yeni versiyonlar sunmak için çalışmaktadır. Bu durum, bugün Balkanların büyük bölümünde olduğu gibi Arnavutluk'ta da yeni siyasi ve kültürel akımlara alan açmaktadır. Bugün siyasi sınıf ve kültürel elitler yeni bir Arnavut kimliği yaratmakla meşguller ve bu yeni kimliğin inşası için yeni tarih yorumlarını kullanarak uygun temelleri oluşturuyorlar. Bu yeni kimliğin oluşturulmasında hedeflenen asıl kesim, elbette ülkeye yeni bir yön çizme eğilimindeki Arnavut gençliğidir. Gençliğin ülkeyi Batı'ya yöneltmesi ve İslamafobik tutumlarda görülen Doğu'ya dair açık düşmanlıkla mücadele etmesi beklenmekte.

Muslimanlar arasında var olan çatışma da tam olarak budur. Kültürel olarak güçlü bir biçimde Doğu'nun etkisi altında olan Müslümanlar, Batılı olan her şeye karşı çatışmacı ve eleştirel bir bakış açısına sahip. Açık ya da zimni bir Avrupa fobisi geliştiriyorlar ve bu nedenle toplumun diğer kesimleriyle çatışma içine giriyorlar. Bu olgu, sosyal iletişimini ortadan kaldırmasının ve Müslümanların ülkenin gidişatı hakkında ayrılığa düşmelerininardındaki temel sebeplerden biri.

Bu süreç, kamuoyuna çarpılmış bir tarih yazımı empoze edilmesi ile birlikte, Arnavutluk'ta tarih bilincinin kaybedilmesi sonucunu doğurmıştır. Ancak Müslümanların buna karşı sundukları bir alternatif de bulunmaktadır. Sonuç olarak, tarihî bilinç ve farkındalık getirdiği gerçek dinî bilinç, ülkedeki tarihsel düşünceyi çarpan ideoolojik süreçlerle yok edilmektedir. Bunlara ilaveten, dinî vecibelerini yerine getiren Müslümanlar topluma daha da yabancılaşmakta, böylece de Arnavut Müslümanlarının dinî ve kültürel olarak kitlesel değişimini amaç edinen

tezi destekleyen Arnavut kültürel elitlerin hedeflerine en iyi şekilde hizmet etmekte, bu kategori ise ülkede kolektif bir hafiza yitimine yol açmaktadır.

Bu sürecin hem Müslümanlara hem de Arnavut milletine zarar verdiği gerçeği bir tarafa bırakılsa bile, iki tarafın da toplumun tarihsel hafızasını silmek için el birliğiyle çalıştığı açıkça görülebilir. Bu arada kültürel elitlerin Arnavutların İslamlamasından pek hoşlanmayan bu kesimi, Arnavut milletinin köklerinde Hristiyan değerlerin olduğunu gösteren yeni tarih yorumlarını güçlendirmeye çalışmakta, Hristiyanlığı ataların dini olarak sunmakta, din değiştirmeyi açık ya da zımnı olarak ülkenin gelişmesi için tek alternatif olarak göstermektedir. Böylece, aralarından "cesur" olanlar, "Arnavutların büyük ve ölümcül hatası" olarak adlandırmaktan çekinmedikleri "istilacıların dini" İslam'ı kabul etme hatasını telafi etmek istemektedirler. Benzer şekilde Müslümanlar da kolektif hafiza yitimini yaymaya çalışmakta, böylece Müslümanlarla toplumun diğer kesimi arasındaki mesafeyi daha da büyütmektedirler. Bu bakımdan Müslümanlar, şevkle kendi aleyhlerine çalışmakta ve kendi aleyhlerindeki tezlere saflikla hizmet etmektedirler.

Bölünmeye karşı çözüm arayışları

Bugün Arnavutluk, Müslüman toplumun gelişimi için yeni bir aşamaya girmenin acil ihtiyacını duymaktadır. Bu ihtiyacı doğuran pek çok sebep bulunmaktadır ve bu sebepler yalnızca Müslüman toplumun bugüne kadar ki gelişme biçimini ile değil, aynı zamanda Arnavut toplumunun -en azından komünizmin çöküşünden bugüne kadarki- sekillenme süreci ile de alakalıdır. Bugün ülkedeki kamuoyu, medya, devlet yapıları ve farklı kurumlar, dinlerle ve özellikle İslam'la her geçen gün daha fazla alakadar olmakta ve İslam'ı ülkenin gelişimi için önemsiz bir unsur olarak görmektedirler. İşte bu durum, Müslüman toplumun karşı karşıya olduğu sorumlulukları artırmaktadır. Geçmişte sorunlar ve kültürel sapmalar tam bir tecrit içerisinde, toplumun ve kamuoyunun dikkatinden uzakta gerçekleşirken, bugün artık kamuoyunun odağı olmaktan kurtulamamaktadır. Ayrıca, bugünün Arnavutluk halkı, 17 yıl öncesinin her türlü ideoloji ile kolayca manipüle edilebilen Arnavutluk halkı değildir. Arnavut toplumu bazı değerleri çoktan benimsemistiştir ve toplum içindeki farklı bazı gruplar ne yaparsa yapsın bu değerlere sahip çıkmaktadırlar. Diğer taraftan Arnavutluk, bölgenin jeostratejik konumu nedeniyle sık sık uluslararası toplumun gündemine gelmektedir. Sonuç olarak, ülkedeki dinî sorunlar da dikkatlerin merkezindedir. Bu nedenle Arnavutluk, ülkede faaliyet gösteren ve toplum üzerinde etkili olan pek çok yabancı kuruluşun odağındadır.

İstekleri ve hedefleri uzun vadeli olan ve geleceğin kaderini elinde bulunduran gençlik, şüphesiz dikkatleri tüm toplumsal sınıflardan daha fazla üzerine çekmektedir. Dışarıdan gelen her şeyi en pragmatik şekilde ve doğrudan benimsemeye hevesli siyaset dışında, birkaç kuruluş, Arnavutluk'ta genç nesillerin yönelimi üzerinde son derece etkili olmuştur. Bu anlamda en güclü kuruluşlardan biri, eğitim projelerine, sivil toplum kuruluşlarına, devlet kurumlarına (bilhassa kültür ve yerel iktidarla ilgili olanlara), yayınlara vb. büyük miktarda paralar harcayan Soros Vakfı'dır. Bu

vakfin "açık toplum için kitap" projesi, başta sosyal bilimler olmak üzere Arnavutluk'taki entelektüel eğilimleri belirleyici bir unsur olmuştur. Vakıf, Arnavut entelektüellerin çalışmaları için de önemli projeler geliştirmiştir, "beyin göçünü" engellemek için fonlar ayırarak bu projeleri hayatı geçirmiştir, pek çok entelektüeli ve önemli şahsiyeti maddi olarak desteklemiştir. Aynı zamanda Batı Avrupa'nın en iyi üniversitelerinde, bu ülkenin gelecekteki elit çekirdeğini oluşturmak için sayısız burs vermektedir.

Arap kuruluşalar tarafından suni olarak yaratılan Müslüman elitlerin ise, kamuya dair meseleleri gündemlerine almadıkları, ülkenin gerçek elitleri tarafından dikkate alınan sorunlarla ilgilenmedikleri görülmektedir. Bu nedenle bugün Müslümanlar, toplumsal gelişmenin seyrinin beraberinde getirdiği yeni ihtiyaçlara cevap veremektedirler.

Anlaşılmaz, kabul edilemez değerleri ve karşı değerleri güçlendirmeye çalışan Müslümanlardan farklı olarak, toplumlarını güçlendirmek ve değerlerini korumak için çalışan diğer iki geleneksel din haricinde, misyoner hedefleri için Arnavutluk'ta uygun bir zemin bulan dinî kuruluşların ve yabancı cemaatlerin sayısı ciddi şekilde artmaktadır. Bu çerçevede, son dönemde ülkede Protestan kiliseleri ve Yehova Şahitleri hızla güçlenmektedir. Bu gruplara ait olan kuruluşların sayılarının her geçen gün artmaka olduğunu ve bu cemaatlerin Müslüman topraklarda yaygınlaştıklarını ve konumlarını sürdürmeye Müslümanlara üstün geldiklerini kabul etmeliyiz.

Arnavut toplumunun İslam'dan uzaklaşmasının ardından bir diğer önemli faktör de göçtür. Göç, Arnavutları kültürel olarak dönüştürmiş ve kötü ekonomik koşulların yarattığı baskı, gönüllü ya da zorla din değiştirme olgusunu ortaya çıkartmıştır. Göçün başladığı yillardaki (1990'lar) istatistiklere göre 500.000 Arnavut, Arnavutluk'tan Yunanistan'a göç etmiştir ki, bu sayı Arnavutluk topraklarında yaşayan Arnavut nüfusun altında birine eşittir. Göç edenlerin çoğu Ortodoksluğu kabul etmiş ve Müslüman isimlerini Yunan isimleriyle değiştirmiştir. Sabri, Gani, Süleyman gibi isimlerin Jani, Yorgo, Kristo gibi isimlerle değiştirilmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir olgdur.

Sonuç olarak, ailelerinin kökeni dolayısıyla kendilerini Müslüman olarak adlandırırlar da, genç Arnavut neslin İslam dininden uzak olduğu görülmektedir. Bu açıdan, kültürel olarak büyük ve ciddi bir engelle karşılaş olunsa bile, geriye kalan biliç, halkın sahip olduğu dinî bilinci geliştirmek için yapılacak çalışmalara kıymetli bir zemin sağlamaktadır. Pek çok Müslüman, dinî vecibelerini yerine getirmiyor olsa da İslam'ın kamuoyundaki yanlış ve kötü temsilinden rahatsızlık duymaktadır. Bütün bu insanlar ilgisizlikten muzdaripirler, kamuoyunda yeterince temsil edilmemektedirler ve ihtiyaç duydukları projeler kendilerine sunulmamaktadır. Bu genç insanlar dinlerine ihtiyaç duyarken, Müslümanlar dikkatlerini dinî bilgiye dair marjinal sorumlara ve İslam dünyasının ideolojik tartışmalarına yöneltilmişlerdir. Camilerin başındaki kişiler, yani Müslüman din adamları, kendi gettolarını temsil etmekte, azınlık aktivistleri gibi hissetmekte ve davranışmakta, ülkedeki en büyük dinin temsilcisi olma sorumluluğunu üstlenmemektedirler.

Muslimanlar bir yandan Arnavutluk'taki farklı İslamofobik kesimler

tarafından dışlanırken, bir yandan da dinî temsilciler tarafından kültürel ve sosyal olarak her an baskı altında tutulmaktadır. Böylece Müslümanlar daha da bölünmekte ve halk, İslam'dan uzaklaşmakta ve her geçen gün zemin kaybetmektedir. Bu durumu düzeltmek ve Arnavutluk'ta İslam'a eski konumunu kazandırmak için radikal değişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da ancak Arnavutluk'un gerçek sorunlarına eğilmekle, Müslümanların sunabileceği ve sunması gereken alternatiflere odaklanmakla ve gerçekliğe daha yakın bir bakış açısı geliştirmek ve modern toplumun getirdiği yeni olgular karşısında daha üretici olabilmek için dışarıdan ithal edilen ideolojik yüklemeleri bir kenara bırakmakla gerçekleştirilebilir.

Muslim Youth in the Face of Isolation and Integration

TAHIR ZENELHASANI

HEAD OF ADMERIA ASSOCIATION OF ALBANIA

In Albania work with the youth constitutes a difficult commitment but there exist great opportunities for the developing of good and efficient projects. It is difficult because Albanian young people, as in many other Balkan countries (in fact this is happening almost all over the world) have a high level of prejudice, lack of knowledge (or it would be better to say bad knowledge). However, furthermore, young people in Albania, as in the majority of the countries directed towards western modernity to borrow their social role models, are directed today in the almost quite opposite with that which seems to format the orientations of the major part of the Muslims practicing their religion. This has created a distance, an obstacle which is difficult to be surmounted by any Muslim activist in his efforts to bring the youth closer to the norms, values and principles of Islam.

However, work with the young people in Albania offers a wide field of action, with many things to be done. This comes as a result of the lack of alternatives that young people can have to spend their free time. Presently in Albania there is a very big lack of valuable socio-cultural activities. Thus, even though entertainment means cultivated now in the modern world have been turned in a monopoly of the entertainment industry, again the means and opportunities it offers for the entertainment of young people have generally become a monotonous routine, meanwhile its offer is among other things without any creative, educative or conscientious value. This is not a problem only of young people themselves, but, above all, it is the responsibility of the organizations and institutions committed to offer them more serious options. In relation to the latter these institutions have failed to create these options, because in Albania there are a few libraries, cultural environments or possibilities to improve professional and cultural education. Also there has been a lack of sensitivity in this direction and young people worry less about their education and their future, and are more concerned about their entertainment and present. This entire vacuum must be seen as a very appropriate ground, which creates the opportunity to be useful in that part of the Albanian youth, which does not accept this reality. It also complains about not finding the right opportunities to be engaged in more valuable activities serving its education. In this aspect one has the opportunity to offer to the young people everything that the infertility of the daily reality where they live has not.

From our experience, as an association, which aims at working with

young people, we have noticed that even with small and simple projects we have managed to attract the attention of many people, who have been extremely concerned to participate in these activities. In this sense, working with the youth becomes valuable, but on the other side professionalism is needed to answer all the questions, problems, prejudices and different points of view widespread among them, which frequently become a barrier, impeding the right ways towards them.

At present, the Muslim society is not offering much in this direction. Associations, institutions or religious Muslim organizations in Albania have failed to produce the necessary commitment in order to fulfill this gap, even though mosques in Albania, as in a very few countries, are crowded, and the majority are young people. The little success that the Islamic call has had in Albania is related mainly to young people.

With a few exceptions, the work with the youth has encountered many difficulties. The results have not been very successful, even though it has been invested much for this category, being the main target of the attention of the projects of Muslim associations that have operated in Albania up to now. The call of the Albanian youth until now has been isolated and has not managed to overcome the social barriers of the time. In general, the work with the youth has been concentrated on and has been successful in phenomena and marginal mediums of society's social and cultural life, and has not succeeded to become an integral part of the Albanian youth. In other words it has not managed to become the focus of its attention, debate and actions. It has remained in the periphery of the youth's attention, being more prejudiced than presented, and also having no real impact. This happens for many reasons:

Firstly, until now, work with the youth has not been administrated by competent and specialized people, able to offer and present the values and points of view of Islam to the youth. Thus the impact has been exactly in marginal aspects. Young people have answered to the level of the callers; meanwhile the effect in the main part of the youth has been inconsiderable, especially in its most valuable elements.

Secondly, it has not been given the necessary attention to the needs and problems and world outlook of the Albanian young people today by offering them what they need and in the best possible way. So the call has not met the needs of the reality (as in almost all the aspects of the Islamic call in the post communist Albania). However, this call has operated without it, and it was based on the ideological orientations of individuals or institutions that have sponsored it.

Thirdly, the Islamic call in Albania has not been well-founded, and ideas have not been clear, remaining as a result poor in relation to the offering of the right alternatives to the society. In this way the call (including the one directed to the youth) has been in undeveloped levels, remaining out of impact.

Fourthly, the call, until now, has been generally radical and aggressive. It is unable to communicate easily with other people and creates in a way to ghettoization and isolation of the Muslim society.

Given everything mentioned above it is the duty and responsibility of the

Muslim society to create a new face, a sound structure and a serious articulation, in order to become a factor in the Albanian society, to be part of the public debate for the orientation of the society and to present the real Islamic values. At present, the Albanian society is under development; that is why the circumstances impose important changes in order to give answer to these developments.

The Policy of the Burnt Land

One of the main current problems in relation to the creation of the Muslim society and in relation to its communication with the society in the whole is its separation from the historical connection with the Islamic legacy in Albania. This separation has come as a consequence of some historical factors, such as the embracement of modernist views and orientations by the Albanian cultural elite after the separation from the Ottoman Empire. It has also come as a consequence of the total prohibition of religion during the communist dictatorship. However, it has also been a product of the work done by the majority of the religious bodies that have operated in Albania after 1990. There were many organizations of this kind in Albania in the wake of communism (mainly from Arabic countries) and they became influential in the separation of historical continuity of Islam. This occurred because their activity created new models of the Muslims, with no connection to the historical past of the Muslim in this country. Influenced by the missionaries coming from these associations, the young Muslims underwent an alienation of the religious outlook from their religious legacy, adapting new and unknown models. All this was accompanied by an extreme Puritanism in relation to the religious aspects, which brought totally aggressive and intolerant models, and were in full inconformity with the Albanian reality, offering an extreme cultural, spiritual poverty, and also a lack of ideas. Leaving aside everything Albania could inherit from its history regarding the values of Islam (which have been an important part of this history), the Muslim youth after religion was not prohibited any more. They imported other religious approaches bringing to the country all the problems and mentalities of the menhexhs or of different trends, that stimulate the debate today, and often the religious separation in the Muslim world. Thus, the Muslim youth inherited almost nothing from its past: neither the methheb, nor the religious culture, the ethics and tradition and the literature, nor the experience of the public debate and of the approaches towards new phenomena, with which our ancestors have been confronted after the country won its independence from the Ottoman caliphate. This made Muslims start everything from the beginning, without understanding the need for the continuation of the path opened by the great personalities of the Islamic thought in Albania.

It must be said that the Albanian Islamic inheritance has been quite rich and it would serve well as a stable and safe basis for the construction of Islam's future in this country. Albania has had many scholars whose works regarding religious thought in the nineteenth and twentieth century have been valuable. Coming from one of the most integrated nations of the

Ottoman Empire, they were placed on the top of the leading hierarchy of the empire. They have also had a very important role regarding religious knowledge, thus being notable personalities in the Muslim world.

The majority of the Albanian imams, educated in Istanbul and other important centers of Islamic knowledge and culture, have made their religious contribution also in their country; they were offered an affluent religious literature, even though in the early twentieth century the percentage of illiteracy was very high. That is why a considerable part of the population could preserve the religious conscience and a series of religious principles and values cultivated in the Albanian society, which still survive from the cultural assimilative pressure of the modern time.

Moreover, the work of the Albanian imams and scholars after the declaration of independence would serve a lot for a number of new phenomena, which still need solutions in the public debate from the Muslims' side. After the declaration of independence the imams came across many unknown problems, which came as a result of the division from the caliphate. To understand the new reality, not only caution and knowledge but also a delicate wisdom was needed. These phenomena had an extraordinary expansion during the change of the Albanian, cultural, social and political direction, so the Albanians adapted new platforms for the creation of a new state, a new nation and the like. Thus the Albanians needed new vital ideas, over which they would build the foundations of the Albanian society, of the Albanian state and of the Albanian nation. In the essence of the Albanian society changing activity have already been the new enlightenment and modernist ideas, which had won every battle of thought in the modern world, becoming the source of ideas, from which indispensably would derive the ideas for the creation of the state and the ideas that would crystallize the Albanian identity in a world where national survival came first for many nations. Precisely these points of view were the foundation of thought, which was committed to shape Albanian society towards modernism and development. In this regard, Albanian imams gave a precious contribution for the creation of a Muslim identity, offering a serious alternative for the preservation of religion and the preservation of the factorization of Muslims in the new Albanian society. Albanian Muslims not only laid the foundations of the Muslim identity in Albania. They also became the predominant factor for the creation of the Albanian identity in the whole. They offered an intellectual thought that was mature and accountable under the circumstances of the big regional and international transformations, under the circumstances of a global expansion of the enlightenment and modernist points of view and above all under the circumstances of a multiplanning threat of the national and consequently religious existence of the Albanians. Moreover, they gained an extraordinary experience in the public debate, which has served a lot to the Muslims today, because we are facing nearly the same problems regarding the issues of the Albanian identity.

The Muslims of the 1990s did not concentrate on these issues. They concentrated on superfluous and unnecessary problems and debates, trying to clarify marginal problems of the debates related to fikh or menhaj which

were not applicable to the harsh reality of the Albanian transition. Foreign missionaries, who came in Albania with the Arabic associations not only lacked knowledge about local legacy. They were also completely uninterested in the real problems of the Albanian reality. Without taking into consideration the needs of the country they were exporting all the problems of the postcolonial reality of the Arabic world, artificially and unnecessarily transplanting it in a country which had other problems. Many of these missionaries considered Albania as a wasteland religiously and culturally, and tried to expand their religious, political and cultural orientations. Thus they were transformed religious reality of Albania in a battlefield, where the new trends of the Islamic world fought completely *in vitro*, having no connection with the reality of these views. So in Albania began the "the cold war of religious and modern ideologies", where the ideological "superpowers" of the Islamic world attempted to show their propagandist superiority over their ideological rival.

Thus the majority of young people in Albania lived in two parallel realities which had no connection between them: daily Albanian reality, in which one is faced with many problems, which are a determining part of a society in transition; and in another virtual world inculcated artificially in the conscience of the Muslims, which makes them keep in themselves all the problems and hardships of the Arabic Islamic world, even though they have no connection to the Albanian reality. The majority of the Muslim youth in the Albanian mosques is distanced from its real problems, which, if not now, in the near future will be insurmountable. Often this transported reality, from outside to the Albanian Muslims, creates such artificial realities, It transformed Albanian mosques to cultural islands which produce in miniature the same phenomena as those in the most isolated corners of the Arab world.

Above all, the young people were the target of the foreign missionaries in order to create a new Islam, different (or opposite) from the historical religious tradition in Albania. The reason why the missionaries were concentrated in the youth was not only the enthusiasm, sincerity, or the easiness with which they could be manipulated, which are characteristics of this age, but above all, it was the lack of the connection of the youth with the past, surely not lived by them. This was the most practical reason which made the youth willing to believe to every new alternative. In a time when, for over fifty years, communism had banned religion completely in this country (except the voice of antireligious propaganda, that was the only voice mentioning the religion in that time), youth could easily fall to the trap of any religious ideology presented in the Albanian mosques. Thus, the feature of these years, since religion was re-permitted in Albania, has been the creation of an obstacle and big polarity between older generation and the young generation. The old generation aimed the return of the same examples, same forms of the religious rituals, same inherited values (what had been preserved during all the years of the prohibition of the religion), meanwhile the new generation, trying to fight diligently the religious bidats, in the diligence of ritual, doctrinal and applicable Puritanism, regarded the

old models with no connection to Islam, as negative phenomena which destroy religious life, which among other reasons were the cause why the Muslim society was not able to stop the prohibition of religion during communism. Thus the old generation was considered guilty of not having preserved the religion and as punished by God to live without religion for a long time, meanwhile the new generation, was the generation Allah had given the possibility to keep and preserve the religion, but on the other side, Allah had given them the mission of purification, of keeping and wide spreading Islam, towards "the final triumph".

Thereby young Muslims thought that the models of the old people not only had nothing to do with the real and "pure" Islam, but, furthermore were the most negative and degrading remains, which blunted the expansive spirit that the "pure Islam" cultivates. It was this spirit that was seen as an important virtue able to bring that which in the mosques is habitually called "triumph of Islam", that is perceived more as an anonymous unclear revanche, unable to explain what is aspired, and even more unclear to explain the way it can be achieved. This obstacle has massively created a conflicting spirit between generations, where surely the older generation with all the inheritance of the early scholars, which it represents, was classified as a barrier for the "triumph of Islam".

On the other hand, there is something that other people have also noticed; it is an interesting phenomenon against the claims of the young people, and of their foreign teachers: the old generation was much more integrated in the society outside the mosque than the new generation. Old people were a normal part of the Albanian society, just like everyone else, whereas the young Muslims confined themselves day by day in a hermetical isolation from the society out of the mosque. In a time when old people were natural, young Muslims failed to create normal relations with other people, often creating conflicting situations with them. Conflict and prejudices of (and towards) young Muslims began from their own families, followed by the neighbors, relations, friends, with everyone.

In fact, today, almost all former missionaries, who imported these problems to Albania, have been taken out of the country, more or less for the same reasons, being declared unwelcome by the Albanian state. I do not want to discuss about the real motives of this phenomenon, but it is worth considering the fact that after seventeen years of operation and great expenses, almost all Arabic organizations do not exist anymore in Albania and have left almost nothing worthy for the Albanian Muslims.

In this regard, there are no funds to make researches or to make publications that would preserve and promote Islamic legacy, which is very rich, but it is leaking away every day, until people will not be able to find any connection with Islam in their past. Moreover we are witnessing that every day we are losing values which must have been promoted forcibly. We witness that the important monumental works such as Ethem Bey Mosque in Tirana, which survived the destruction of the cult objects during communism, are not being preserved and are being ruined. We witness that the constructions of the new mosques do not have the architectural style relat-

ed to the countries' past and traditions. We also witness that Tirana medrese (which has the name of one of the most notable Muslim personalities, Mahmud Dashi), an object of Islamic pride in Albania, which has produced many notable scholars, is transformed into an ordinary college, which even though not unsuccessful in the secular education in Albania, has no connection to the inheritance of this medrese and to the needs that Islam has in Albania (in a TV show for this medrese, none of the students interviewed did not say that he/she wanted to study religion at higher education, but everyone dreamt of different professions not religion-related).

All these facts show that the new missionaries, though more cautious than the first, are generally following the same route. They are serving more to the ideological interest they represent than to the development of Muslim society, the spreading of religion and factorization of Muslims in the Albanian society. Almost all religious organizations that have operated in Albania until now, have not considered themselves as contributors to help local people, but as sovereign, using or formatting them, in function of their interests or viewpoints. This has been one of the major problems which have made the Muslim society unsuccessful to a great extent.

Collective Forgetfulness and Social Isolation

The disregard of Islamic inheritance has firstly had an effect on the loss of the religious identity inherited from the ancestors. As a consequence this disregard has created a chaotic environment for the formation of this identity, but on the other hand has resulted in the separation of the bonds with the other part of the society having in its memory the old contacts with Islam. This has caused the majority of the population, having lost its religious commitment, to think of Islam as an outsider. Thus, Islam presented by Muslims who practice their religion in Albania becomes completely distant, being presented as dressed in a foreign cultural costume, a costume from the Arabic countries, which are quite distant from the Albanian culture, at least the actual culture. Muslim society in Albania is taking the features of a counterculture and maybe in certain cases, it displays elements, which sociologically can be considered as distracting, unacceptable behavior and not infrequently condemnable in the Albanian society.

On the other hand, Albanian society is dealing with a cultural transitional process, where, among other things, an important part of the country's cultural elite has assumed the revision of history, in order to present new versions, which will help the new political and cultural winds blowing at present in the country as in the vast majority of the Balkans. Today the political class and cultural elite are committed to create a new Albanian identity, and are using new history interpretations. They aim to select the corresponding relevant roots in order to help the construction of this new identity. Of course the Albanian youth is the main target aimed to produce this new identity, which tends to give new directions to the country, not only directing it towards West, but also directing it towards an open antagonism with everything that is presented as oriental remaining, which can often be seen in open Islamophobic attitudes.

It is exactly this kind of conflict that exists greatly among Muslims, who display a strong oriental influence not only culturally, but they carry in themselves a conflicting and disapproving outlook towards everything Western, thus developing an antagonism with the other part of the society, a strong open or tacit Europhobia. This phenomenon is one of the main reasons for the loss of social communication, but also for the defactorisation of Muslims in the orientation and development of the country.

While this process has resulted in the loss of the historical awareness in Albania, as a result of a distorted historiography imposed on the public opinion, Muslims themselves do not offer any alternative in this direction. As a consequence, even that real religious conscience remaining from the historical awareness vanishes through the ideological crests that distort the historical thought in Albania. Meanwhile the image presented by the majority of the practicing Muslims becomes more alien, serving in the best way to the objectives of that category of the Albanian cultural elite that promotes the thesis which aims at massive religious and cultural conversions of the Albanian Muslims, a category working to spread the collective forgetfulness in Albania. In this process, it can be clearly seen that both sides are working together to remove the historical memory of the society, without taking into account that this process harms Muslims and the Albanian nation. Meanwhile, that part of the cultural elite which seems not to like Islamisation of Albanians continues to promote new interpretations of history, which show that the Christian values are in the roots of the Albanian nation. They present Christianity as the religion of the ancestors, openly or tacitly they offer reconverting platforms as an indispensable alternative for the country's development, in order to redeem what the most courageous do not hesitate to call as "the big and fatal mistake of the Albanians": the embracement of "the invaders religion", Islam. In the same manner, Muslims also spread the collective forgetfulness, which makes the distance between the Muslim and the other part of the society even greater. In this regard, it seems that Muslims are working zealously against themselves, serving naively to the theses that operate against them.

Challenges towards Factorization

At present Albanian reality witnesses the urgent need for the beginning of new stage for the development of the Muslim society. This need is created from many reasons, which are connected not only with the way Muslim society is developed until now, but also with the process of the shaping of the Albanian society, at least since the fall of Communism. At present, it seems that the public opinion, media, state structures and different organization that are in the country, are becoming more and more interested about religions and above all about Islam, considering it as an inconsiderable phenomenon for the development of the country. But this has increased the responsibilities which the Muslim society must face. If yesterday the problems and the cultural deviations were developed as total isolation, outside the attention of the society and of the public opinion, today they cannot get away from the focus of this opinion. Moreover, the Albanian peo-

ple today are not those of seventeen years ago, a time when they could be manipulated easily by any kind of ideology. The Albanian society has already set some values and it seems that all the society is following them regardless of what some different groups inside them are constructing. On the other hand, because of the geostrategic position in the region, Albania is frequently in the center of the international attention, and as a result also the religious problems are in the center of attention. For this reason, Albania is in the focus of many foreign organizations that operate in the country, having their impact on the society.

Surely, more than any other social class, the youth is in the focus of this attention, as long as the aspirations and platforms of these actors of society are long-termed and as long as the future will depend on the youth. Excluding politics, which is the most willing and most disposed to accept everything that comes from outside in the most pragmatic and indifferent possible way, a number of other organizations have had a great impact on the orientation of young generations in Albania. One of the most powerful organizations in this regard, has been and still is the Soros Foundation, which has invested great amounts of money in education projects, NGOs, state institutions (especially those related to culture or local power), publications and so on. The project of this foundation "Books for An Open Society" has been a determining factor in the Albanian intellectual orientation, especially regarding social sciences. This foundation has also developed many important projects in relation to the orientation of the Albanian intellectuals. In addition, it has developed funds and projects aiming the hindrance of the "brain drain" (as a consequence of massive emigration). It has supported financially many intellectuals and important people, not including the innumerable scholarships in the best universities of Western Europe, which created the core of the future elites in the country.

In this case it is noticed the fact that Muslim elites, artificially created by the Arabic associations, do not have in their agenda their involvement in the public debate, concerning the suggested problems by the real elite in this country. Thus, Muslims today cannot give answer to the new needs created necessarily by the direction of the social development.

Except the two other traditional religions, which have worked hard to consolidate their societies, and for the promotion of their values in the public opinion (differently from Muslims, who have promoted to great extent incomprehensible, unacceptable values or also anti-values), in Albania has been noticed an extraordinary expansion of many religious organizations and foreign sects, which have found in Albania the heaven of their missionary aspirations. Thus, there is a powerful boom of the spreading of the Protestant churches and also of the Jehovah's witnesses, which regardless of their problems, have more cult institutions than Muslims, even though they have started their activities from the beginning.

We must accept that these sects have widespread in a Muslim land and this shows their superiority over Muslims ability to maintain their position. On the other hand, another important factor that has had its effect in the de-Islamisation of the Albanian society has been emigration, This emigration not only has converted the Albanians culturally, but has often brought authentic religious conversions, voluntary or forcibly under the economic pressure. So from Albania to Greece have emigrated 500,000 Albanians, a figure that makes one sixth of the

statistics of the years when this emigration began (1990s). The majority is converted to Orthodoxy and they have also changed their names from generally Muslim names to Greek ones. The phenomena of changing the names for example from Sabri, Gani or Sulejman to Jani, Jorgo or Kristo, are quite considerable.

As a conclusion, it is seen that the young Albanian generation seems far from Islamic religion, even though many of them call themselves Muslims just because of their family origins. In this regard, even though there is a big and serious obstacle culturally, the remaining conscience constitutes a valuable ground to work in, in order to develop that religious awareness people have. Many people feel bad for the misrepresentation or bad presentation of Islam in the public opinion, though they do not exercise the religious practices. All these people seem to be left in oblivion, making them feel unrepresented in the public opinion and also in the offering of necessary projects. Meanwhile people are in need of their religion, Muslims' attention continues to be focused on marginal problems of religious knowledge and ideological debates of the Islamic world. Those who lead the mosques, or the so-called Muslim theologians, seem to represent more their ghettos, feeling and operating as minority activists, than as representatives of the biggest religion in the country. In a way, along public exclusion of the Muslims from different Islamophobic segments in Albania, there is happening an autodefactorisation of the religion representatives themselves, who are packing (making tight) Muslims culturally and socially every day. Every day that goes by in this regard shows that we are losing ground, increasing the defactorisation of the Muslims and the distance of the people from Islam. This calls for radical changes, which will give Islam its position in Albania. This can be realized by concentrating on the real problems of Albanian society, by bringing into focus the alternatives that Muslims can and must offer in this regard, and by giving up the ideological loads imported from the outside in order to have an outlook that is nearer to reality and more productive towards new phenomena that Muslim societies have because of the modern societies.

Örgütlenmede Gençliğin Rolü

HÜSAMEDİN ABAZİ

KOSOVA AKEA YARDIM DERNEĞİ BAŞKANI

İngilizceden çeviren: Adnan Demir

Gençler örgütlenmenin öneminin farkındalar mı?

Günümüzde gönüllülük, toplumsallaşmanın en temel ayaklarından biri hâline geliyor ve toplumdaki vatandaşlar arasındaki sosyal bağları büyük ölçüde güçlendiriyor. Tarih boyunca gönüllülük, tüm insan gruplarında iyi niyetle bağlantılı bir insanı eylem olmuştur. Bununla birlikte, şekli ve içeriği dönenmeden döneme ve toplumdan topluma değişiklik göstermiştir.

Kosova gerçekliği bağlamında, gençlerin örgütlenmeye katılımının şu iki şekilde olması gerektigine inanıyoruz: Birincisi; sadece acil durumlarda bireyin gerçeklestirdiği bir dizi program ve proje şeklinde bireysel çalışma. Bu tür projelerin tamamı herhangi bir şahsi fayda beklemeden insanı amaçlarla gerçekleştirilir.

İkincisi; bir felaket sonucu oluşan zorunluluktan veya bireysel fedakârlıktan değil plan, örgütlenme ve düşünme sonucu ortaya çıkan çalışma şeklidir. Bu tür çalışmada gönüllü organizasyonunun üyeleri örgüt için maddi fayda beklemezler, çalışmalarının ahlaki ve sosyal faydaları ile insanı ve ahlaki amacının farkındadırlar. Maalesef, bu tür organizasyonlarda, ikinci tür çalışma yaygın olmayıp bu yapılarda yer alan gençlerin sayısı çok azdır. Kosova STK İrtibat Ofisi istatistiklerine göre, Kosova savaşından sonra ülkede farklı projeler gerçekleştiren toplam 4000 organizasyon bulunmaktadır. Bu organizasyonlar ekonomik gelişme, eğitim, insan hakları bilinci, insan kaynakları gelişimi ve diğer alanlarda doğrudan veya dolaylı olarak Kosova toplumunun gelişimine katkıda bulunmaktadırlar. Burada söylediğimizi desteklemek için şunu ilave edebiliriz; gençler örgütlenmenin öneminin bilincindeler, fakat bu bilinç yeterli düzeyde değildir. Tüm devlet kurumlarını gençlerin sağlıklı sosyalleşmesi süreci ile okuldaki eğitimlerine dahil ederek, okul müfredatına gönüllü organizasyonlarında sosyal çalışmalar yapmanın önemini anlatan dersler eleştirecek ve bu organizasyonları sivil toplumda çalışmaya istekli gençlerin profesyonel yeteneklerini geliştirecek şekilde yönlendirerek gençler arasında örgütlenme bilincini yükseltebiliriz. Medya da gençleri sosyal çalışmanın önemi konusunda bilinçlendirmede önemli bir rol oynayabilir.

STK'ların faaliyetlerinde gençlerin rolü

Gönüllü organizasyonlarındaki her çalışmanın başarısı gençlerin gayrette bağlıdır. Çünkü gençler, toplumdaki sorunları çözme noktasında daha hassas ve isteklidirler; bu yüzden çalışmalarında daha üretkendirler.

Gençlerin önemli değişimlerin öncüleri olduğuna inanıyoruz. Gençler, günlük hayatlarını doğrudan etkileyen kalkınma faaliyetlerinin planlanması, geliştirilmesi ve uygulanmasında etkin rol oynamalıdır.

Gelecek nesiller dâhil, gençlerin bugün karşı karşıya olduğu pek çok sorun vardır. Bu sorunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: gençlik programları için yetersiz kaynaklar, sosyal eşitsizlik, ekonomik şartlar ve gergin siyaset, cinsiyet ayrımcılığı, gençler arasındaki yüksek işsizlik oranı, silahlı çatışmalar, yetersiz barınma olanakları, yetersiz beslenme ve açlık, ailenen rolündeki değişimler ile eğitim alanındaki eşit olmayan şartlar. STK'lar, programları aracılığıyla gençlerin bağlılığını kazanabilir ve bu sorunların çözümüne ciddi şekilde katkı sağlayabilir.

Gençleri STK'ların faaliyetlerine katmanın önemi

Dünyanın yeni sosyal gerçekliğinde gençler, toplumsal gelişmenin önemli bir parçasını ve özgür bir çevre oluşumu ve demokratik değerlerin yerleşmesine imkân sağlayan toplumdaki siyasal, ekonomik ve sosyal reformların arkasındaki destekleyici kuvveti temsil ederler.

Kosova'da nüfusun yarısından fazlasını gençler oluşturuyor ve bu da ülkemize bölgedeki diğer ülkelere oranla bir avantaj sağlıyor. Diğer ülkelere nazaran bizim toplumumuzun gençliği daha marjinaldır; bununla beraber devlet kurumlarının gençlerin artan örgütlenme kapasitelerine yatırımı ile gençlere sağlanan eğitim kalitesi yüksekte olmamıştır.

Kosova'da gençlerin karar alma sürecine katılımı sembolik olmaktan öteye geçmemiştir. Fikir ve tavsiyeleri, uygulama aşamasında dikkate alınmamıştır. Tüm bunlar, gençlerin toplumda görmek istedikleri değişimleri gerçekleştirme noktasında özgüvenlerini fazlaıyla kırmıştır. Kosova STK'larının, gençlerin hem devlet hem de toplumdaki tüm hayatı aşamalarında esas rolü alacağı bilinçli toplumu oluşturmada ciddi sorunlarla karşılaşacağı aşıkârdır.

Kosova'da gençlerin karşılaştığı en büyük sorunlar: işsizlik, eğitim ve karar alma süreçlerine etkin katılımın sağlanamamasıdır.

İşsizlik, bugünkü Kosova'da en büyük sosyal sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Nüfusun çoğunu oluşturan gençler, bu durumdan en çok etkilenen kesim. Kosova'daki işsizliğin artmasında eski Yugoslavya'da yaşanan savaşlar, 90'lı yıllarda sonra yaşanan kanun ihlalleri ve ayrımcı kanunlar, savaş sırasında ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler ile devletleşme sürecinde ortaya çıkan temelsiz durum gibi geçmişe ait sebepler sayılabilir. Gençlerin çeşitli gençlik faaliyetleri ile organizasyonlarına katılımı, Kosova gençlerinin karşılaştığı sorunları çözmeye yardımcı olacaktır.

Gençler sivil toplum faaliyetlerine nasıl dâhil edilebilir?

Gençlerin gönüllü organizasyonlarına katılımıyla ilgili mevcut sorunların kaynağı, genç nüfusun çoğunu temsil etmeyen yerel ve ulusal gençlik örgütleridir. Gençlerin STK'ların programlarına katılımı, onlara kendilerinin toplumsal sistemin bir parçası olduğu hissini verecek düzeyde değildir.

Genç insanlar, devlet kurumlarının kendileriyle ilgilenmesini ve sorunlarını çözmeyi bekliyor. Devlet kurumlarının toplumun genç kesimiyle ilgili yeterince endişelenmediği gerçeği inkâr edilemez. Gençlerin temel endişeleri eğitim sistemi, yetersiz iş imkânı, düşük hayat standartları ve yetersiz toplumsal destektir.

Bu alanlardaki değişim sadece sivil toplum programlarıyla gerçekleşmez, sorunların çözümü için aynı zamanda devlet düzeyinde gençlik politikaları gerektiren radikal değişim ve reformlar da gereklidir.

Kosova'da devlet düzeyinde sistematik ve kurumsal bir gençlik siyaseti mevcut değildir. Ülkede gençlik siyaseti geliştirecek ve gerçekleştirecek gerekli yapılar ve kapasite de bulunmamaktadır. Burada, gençlerin gençlik faaliyetlerine katılımlına yardımcı olacak görüşlere deagineceğiz.

Her şeyden önce atılması gereken en önemli adım, gençleri başta istihadam ve eğitim gibi alanlarda harekete geçirecek detaylı bir yasal çerçeveyin oluşturulmasıdır. Çözülmesi gereken bir diğer önemli sorun da eğitim kalitesinin iyileştirilmesi ve gençleri pratik çalışmaya hazırlamak için gerekli olan eğitim reformlarının bir an önce hazırlanmasıdır.

Gençlik Örgütü, gençlik programları için öz ve açık bir strateji hazırlamalıdır. Örgüt, programlarının ne kadar önemli olduğunu gençlere anlatmak için daha çok çalışmalı ve daha etkili bir yol olarak okullar ve üniversitelerden destek istemelidir.

STK'lar arasındaki iş birliği ve ortak programlar da gençlerin bu çalışmalarla ilgi duymalarında büyük öneme sahiptir. Özellikle farklı ülkelere mensup STK'lar arasında ortak projeler yürütmek için de bu tür iş birlilerinin oluşturulması oldukça önemlidir.

Bir başka metot da tüm kurumları, gençlik örgütlerini, bağışçıları, medya ve diğer toplulukları içerecek sportif etkinlıkların teşvik edilmesi olabilir. Sportif faaliyetler herkese açık olmalı ve gençlerin başka etkinliklere katılımını da sağlamalıdır.

The Role of the Youth in Organization

HUSAMEDIN ABAZI

HEAD OF AKEA CHARITY ASSOCIATION OF KOSOVO

Are youngsters aware of the significance of organization?

Voluntary work is becoming as one of the main pillars in building the society and it is widely strengthening social connections among citizens in the society. Voluntary job has been a human practice which is connected to good will, in all groups of people. However, it has changed in its form and volume from one society to another and from one period to another.

In regard to our reality in Kosovo, I think that the organizational work among youth is emphasized in two forms, as specified herein:

First, individual form of work. This means a number of programs and projects accomplished by an individual but which result from emergency situations. The entire activity of these projects is accomplished in order to fulfill effects and humanitarian purposes expecting no benefits for themselves.

Second one does not result from reaction in any disaster or individual altruism, but appears as a result of planning, organization and thinking. This organizational work is characterized with consciousness of its workers in moral, social benefits, excluding any material benefits for the organization, also by involving the value of work with its humanitarian and moral aim. Unfortunately the second form of organizational work is not dominant, pursuant to the fact that the number of youth engaged in organizations of the second form is still very small. Despite this we can say that after the war in Kosovo, referring to statistics of Liaison office of NGO in Kosovo in quantitative values we have over 4000 organizations which provide different projects. These organizations have directly or indirectly affected development of Kosovar society in different fields, such as economical development, education, awareness of human rights, and development of human resources and so on. In support to what we stated hereupon, we can say that the awareness for the importance of organization among youth exists, but not at a satisfactory level. However, I think that with more efforts, including that of all state institutions in healthy socialization of youth, their education in schools, but incorporating subjects in curriculum specifying the importance of social organizational work; course organization for professional trainings which would upgrade professional skills of youth, willing to organizational work. Also media can take significant role in increasing awareness of youth for the organizational work.

Roles of the Youth in NGO Activities

Success of every organizational work depends from the engagement of youth in organization. They are more enthusiastic and very sensitive toward problems in society and therefore are more productive in their work. We believe that youth are agents of major changes. Youth shall be active in planning, development and implementation of developing activities which directly affect their daily life.

Problems which challenge youth today including coming generations are different such as: inadequacy of resources for establishment of youth programs, social inequity, economical conditions and tensed politics, gender discrimination, high level of unemployment among them, armed conflicts, lack of proper sheltering, malnutrition and hunger, changes in the role of family, unequal conditions for education and training, etc. NGOs can create a safe umbrella for engagement of youth through their programs may be seriously engaged in solving these problems.

The Significance of Including the Youth in NGO activities

In a new social reality in the world, youth represent a significant component in development of society and a strengthening force toward development of political, economical and social reforms in society enabling creation of emancipated environment and installation of proper democratic values.

In our society over half of population is at a young age, representing a great advantage comparing to other countries in the region. However comparing to these countries, youth in Kosovo are generally more marginalized; also the investment by our institutions in increasing of organizing capacities of youth as well as qualitative education was not provided at a high level.

Representation of youth in decision making was only symbolic. Their opinion and advices were not taken into consideration toward their implementation in practice. All this has made the young people to have no self-confidence in making changes they want to see in our society. Kosovo Institutions shall face with the challenge on creation of an informed society, where the youth shall take main role in all vital segments of our state and society.

As is mentioned before, the biggest problems that young people in Kosovo are facing are related to unemployment, education, active participation in decision-making processes. Employment is remaining as one of the biggest social concerns today in Kosovo. Majority of the youth are the most affected part in this process. Increase of unemployment in Kosovo, is happening due to many inherited problems from the past such as wars in former Yugoslavia, application of violation and discriminative laws after 1990s and the economic crisis emerged during and after the war as well as instable situation during the state building process.

This is also related to incorporation of youth in different youth activities and organizations which would assist to solve problems which Kosovar young people are facing with.

How can the youth be included in civil society activities?

Programs and existing initiatives done by youth organizations of local and higher levels are not representing the majority of the young people. Also the participation of youth in programs of NGO sector is insufficient to make young people feel as part of such a social system.

Young people are expecting governmental institutions to look after them and solve their problems. It cannot be denied the fact that our governmental institutions are not concerned enough about this category of people. Young people mainly focus on improvement of the educational system, weak opportunities for employment, low standard of life and low social support.

Based on what has been mentioned above, changes in this sector cannot be achieved only through programs of civil societies, but also through radical changes and reforms requiring creation and development of youth politics at the state level.

No systematic and institutional youth politics at the state level exist in Kosovo. No necessary structures and capacities are available to develop and create youth politics. Herein I will focus on the aspects which would assist the incorporation of youth in youth activities.

Initially, it is needed a legal frame in detail which would stimulate young people in all fields of their life (employment, education, etc). Reforms in education are another imperative which is required for improvement of educational quality level and preparation of young people for practical work.

Secondly, youth organization should draft a concise and clear strategy for their youth programs and work more on making young people aware of the importance of their programs. This is a better method that would be practiced in schools and universities.

Also it is necessary to have the cooperation among NGOs and an initiation of joint programs. Especially it would be very necessary in the implementation of projects of NGOs of different nationalities.

Lastly, another method would be a more efficient promotion of sport activities to include all institutions, youth NGOs, donors, media etc. Sports should be available for everybody and be efficient to make young people engaged in other activities as well.

SEMOZYUM KATILIMCILARININ BİYOGRAFİLERİ

BIOGRAPHIES OF THE PARTICIPANTS

Abazi, Hüsamedin**Kosova AKEA Yardım Derneği Başkanı**

1967'de Kosova'da, Aziziye köyünde doğmuştur. İlk öğrenimini Aziziye'de, orta öğrenimini 1982-86 yılları arasında Priştina'da Alaaddin Medresesi'nde, yüksek öğrenimini Suudi Arabistan Kral Suud Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde tamamlamıştır. Hâlen Kahire'de Amerikan Açık Üniversitesi'nde "Seyh Şerif Ahmedî El-Kosofî-Metodolojik/Analitik İncelemeler" konulu master eğitimini sürdürmektedir. Kosova'da Hasan Bey Camisi'nde hatiplik görevine devam eden Abazi, aynı zamanda *Cultural Society URTESIA*, Kültür ve Yardımlaşma Derneği "THE HOPE OF KOSOVO" ve AKEA Kültür ve Eğitim Derneği'nin de aralarında bulunduğu sivil toplum kuruluşlarının kurucularındandır. Merkezi Üsküp'te bulunan Logos-A Yayınevi'nin de kurucularından olan Abazi, yayinevinin baş editörlüğünü yürütmektedir. Kahire, Amman, Londra ve Brüksel gibi şehirlerde çeşitli uluslararası sempozyumlara katılmıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Abazi, Husamedin**Head of AKEA Charity Association of Kosovo**

Born in Milloseve (former Aziziye), Kosovo in 1967. Completed secondary school at the Alaudin Madrasah in Pristina (1982-1986). Studied in the Faculty of Education at King Suud University. Currently studying master's in the American Open University in Cairo, writing his thesis under the title "The Tafsir of Shaikh Sharif Ahmedî Al-Kosofî, Methodological/Analytical Studies". Preacher at Hasan Beg Mosque in Pristina. Co-founder of different NGOs and civil society groups in Kosovo, including the cultural society "URTESIA", the cultural and charitable Association "The Hope of Kosovo", "Association for Culture and Education" (AKEA). Co-founder and chief-editor of LOGOS-A, a well-known publishing house in Macedonia. Attended several international symposiums in different countries such as Cairo, Amman, London, Brussels, etc. Guest speaker in national and international TV programs. Married with two daughters and lives in Pristina.

Ağanoğlu, H. Yıldırım

**Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı,
Rumeli Araştırmaları Grup Başkanı**

1968 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Sancaklı, annesi ise Yugoslavyalıdır. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. 1989 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'nda "Türkiye'de Göç ve Göçmen Meselesi: Balkan Harbi Sonrası Örneği (1912-1914)" adlı tez konusuya yüksek lisans yapmıştır. 1988 yılında T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda çalışmaya başlamıştır. Ailesinden dinlediği göç hatalarını kitaplaştırarak "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: Göç" adıyla 2001 yılında yayımlamıştır. Ayrıca orijinali Osmanlıca olan, "1896'da Kosova Vilayeti Salnamesi" ile "Türklerin Rumeli'ye Çıkışının 650. Yıldönümü" ve "650. Yıl Sempozyumu" kitaplarını yayına hazırlamıştır. Başbakanlık Devlet Arşivleri'nde, "Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri", "Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak" ve "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti" adlı kitapları hazırlayan uzman heyeti içinde yer almıştır. Makedonya ve Türkiye arasında imzalanan Arşivler Arası İşbirliği Antlaşması çerçevesinde "Osmanlı Yönetiminde Makedonya" adlı kitabı hazırlayan uzman heyetine başkanlık yapmıştır. Son olarak, annesinin vatanı Üsküp şehriyle ilgili bir gezi-hatıra kitabı olan "Üsküp Kitabı"nı yayımlamıştır. Balkanlar ve Göç ile ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında çeşitli konferanslar vermiştir. 2005 yılında TRT'de yayınlanan 14 bölüm-lük "Balkanlar ve Göç" adlı belgeselin danışmanlığını yapmıştır. Balkanlar ile ilgili tarihten günümüze bir kültür köprüsü oluşturmak gavesiyle yazdığı yazıları çeşitli dergi ve günlük gazetelerde yayımlanmıştır. 2004 yılından itibaren Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda Rumeli Araştırmaları Grup Başkanı olarak görevini sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Ağanoğlu, H. Yıldırım

President of Rumelia Research Group,

Directorate of Ottoman Archives of the Prime Ministry

Born in Istanbul in 1968 as the son of a Sandzak father and a Yugoslavian mother. Graduated from the Department of History at Istanbul University (1989). Finished his master's in the Department of History at Istanbul University with his thesis titled "The Issue of Immigration and the Immigrants in Turkey: A Case Study on the Post-Balkan War". Worked at the Presidency of the Department of the Ottoman Archives at the National Archives of the Prime Ministry of the Republic of Turkey (1988). Chairman of the Rumelian Research Group since 2004. Published "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: Göç" (III Fate of the Balkans from the Ottomans to the Republic: Emigration) (2001) and "Üsküp Kitabı" (The Book of Skopje) (2008) which is a travel book. Edited and published a 750-paged book which is originally in Ottoman language under the title "1896'da Kosova Vilayeti Salnamesi, Türklerin Rumeli'ye Çıkışının 650. Yıldönümü, 650. Yıl Sempozyumu" (The Salname of the Province of Kosovo in 1896, 650th Anniversary of Turks' Presence in Rumelia, 650th Anniversary Semposium). Member of the Committee at the Presidency National Archives that has edited "Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri" (The Archives on Bosnia-Herzegovina) and "Gökkubbe Altında Birlikte Yaşamak" (Co-Existence under the Sky). Chief-editor of "Osmanlı Yönetiminde Makedonya" (Macedonia under Ottoman Rule), that was published by the Turkish and Macedonian specialists within the conditions of the Inter-archives Cooperation Agreement between Turkey and Macedonia. Co-edited "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti" (The Province of Kosovo in Ottoman Archives) within the same group. Attended several national and international conferences and symposiums on the Balkans and emigration. Supervisor of the 14-episode documentary called "The Balkans and Emigration" on TRT (2005). Published articles on the Balkans in several journals and newspapers and participated at programs on TV channels and radios. Married with four children.

**Aliş, Mustafa
Bulgaristan Başmüftüsü**

1962 yılında Bulgaristan Pazarcık'ta doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini doğduğu köyde tamamlamış, ardından Velingrad Ormancılık Meslek Lisesi'ni bitirmiştir. Komünist rejimin çöküşünden hemen sonra, 1990 yılında, doğduğu köyde imamlık yapmaya başlamıştır. 1992 yılında Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü'nü idare eden ve düzenlenecek olan seçimleri hazırlamak üzere iş başına getirilen üçlü komisyonda yer almıştır. Bir süre, Sofya İslam Enstitüsü'nde eğitim veren Mustafa Aliş, 1993 yılında Ürdün'e gitmiş, dört yıl Amman Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde eğitim görmüştür. 1997 yılında Millî Müslüman Konferansı tarafından başmüftü seçilmiştir. Üç yıl başmüftülük görevini yürüttükten sonra, 2000-2003 yılları arasında Yüksek İslam Şurası Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu arada Sofya Yeni Bulgar Üniversitesi'nde Mukayeseli Dinler Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans yapan Mustafa Aliş, 2004 yılında Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Rektörü olarak atanmıştır. 2007 yılının sonunda Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimi tamamlayan Aliş, din sosyolojisi doktoru olmuştur. 20 Mart 2005'te ikinci, 19 Nisan 2008'de ise üçüncü defa başmüftü seçilmiş olup hâlen bu görevini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Alis, Mustafa

Chief Mufti of Bulgaria

Born in Pazarcik, Bulgaria in 1962. Worked as an imam after the decline of the communist regime (1990). Taught at Sophia Islamic Institute. Graduated from the Faculty of Shariah at Amman University in Jordan (1997). Elected as the Head Mufti by the National Muslim Conference (1997). President of the High Islamic Council (2000-2003). Earned master's degree on Comparative History of Religions. Appointed the Rector of Sophia High Islamic Institute (2004). Completed his PhD in the Sociology of Religions at Marmara University. Elected the Chief Mufti (2005 and 2008). Married with two children.

Baki, Süleyman

Makedonya Türk Sivil Toplum Kuruluşları Birliği - MATÜSİTEB Başkanı

1975 yılında Üsküp'te doğmuştur. İlkokulu Üsküp'te, liseyi Bursa İmam Hatip Lisesi'nde (1990-1993) okumuştur. 1998 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Aynı üniversitede Sosyal

Bilimler Enstitüsü İslami Bilimler Ana Bilim Dalı'nda "Manastırı İsmail Hakkı, Kelami Görüşleri ve Telhisul Kelam Adlı Eseri" konusunda yüksek lisansını tamamlamıştır (1999-2001). 1993-1999 yılları arasında Üsküp Devlet Radyosu'nda dini programların hazırlanması ve yayınlanmasına katkıda bulunmuştur. 2000 yılından bu yana Üsküp'teki Murat Paşa Camisi'nde vaiz olarak görev yapmaktadır. 2002 yılından itibaren de Üsküp'te kurulan Ensar Derneği'nin kurucu başkanlığını yürütmektedir. Ayrıca, 2003 yılından beri başkan yardımcılığı görevini sürdürdüğü Makedonya Türk Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (MATÜSİTEB)'ne 2007 Aralık ayından bu yana başkanlık yapmaktadır. Üsküp'te yayımlanan Köprü dergisinin yayın kurulu üyeliğini yürütmekte ve bu dergide "Manevi Önderlerimiz" başlığı altında bir yazı dizisi hazırlamaktadır. Salih Asım Bey'in "Üsküp Tarihi ve Civarı" adlı eserini sadeleştirerek yayına hazırlamıştır.

Baki, Suleyman

Head of the Union of Turkish NGOs of Macedonia - MATÜSİTEB

Born in Skopje in 1975. Went to primary school in Skopje and finished Bursa Imam Hatip High School in 1993. Graduated from Uludag University Faculty of Divinity in 1998. Completed his graduate studies in 2001 in the same university in the Institute of Social Sciences, specializing on Islamic Scholastic Theology (Kalam) with his dissertation titled "Manastırı İsmail Hakkı, His Theological Thoughts and His Work Tâlhis al-Kalam" (published in 2006 by Logos-A publications). Contributed to the preparation and broadcasting of religious programs at Skopje State Radio (1993-1999). Speaker at religious programs at Macedonian State Television. Published articles on religious and cultural issues in Bîrlik, Hilal, Yeni Bakan and Haberci newspapers. Preacher at Murat Pasha Mosque in Skopje since 2000. The founder of Ensar Foundation and its president since 2002. Became the vice president of Macedonian Turkish Civil Society Organizations Union twice and has been the president since December 2007. Member of the Publishing Committee of Kopru magazine since 2004. Published in this magazine a series of articles under the title "Our Spiritual Leaders" on the biographies of the notable Islamic scholars who have served in Macedonia. Edited and published Salih Asım Bey's "The History of Skopje and Its Surroundings" (Rumelian Turks Foundation (RUTEV) Publications, 2005).

Baleta, Abdi

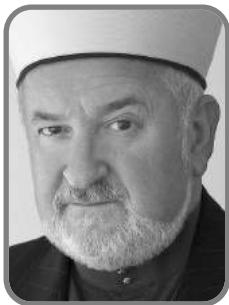
Arnavutluk BM Eski Temsilcisi

1941 yılında Arnavutluk'ta doğmuştur. 1959-1961 yılları arasında Moskova'da uluslararası ilişkiler okumuştur. 1964 yılında Tiran'da hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı'nda uzun yıllar çeşitli görevlerde hizmet vermiştir. 1977-1982 yılları arasında Arnavutluk Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi ve büyükelçilik görevlerinde bulunmuştur. Arnavutluk'ta hâkim olarak görev yapmış ve Tiran Üniversitesi'nde uluslararası hukuk dersleri vermiştir. 1991-96 yılları arasında Arnavutluk'ta çoğulcu parlamentoda üye olarak yer almıştır. Arnavut Millî Diriliş Partisi'nin liderliğinde bulunmuştur. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenteler Meclisi ve NATO'nun uluslararası diplomatik konferanslarında hükümetinin ve parlamentosunun heyetlerine başkanlık yapmıştır. 2000 yılında Fazilet Partisi'nin, 2002'de Büyük Birlik Partisi'nin Ankara'da gerçekleşen kongrelerine davetli olarak katılmıştır. 2006'da yayımlanan "İslamofobiyle Yüzleşme" de dâhil olmak üzere, uluslararası ilişkiler ve siyaset alanında kitapları ve pek çok makalesi bulunmaktadır. İyi derecede Fransızca, İngilizce, Rusça ve İtalyanca bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Baleta, Abdi

Former Permanent Representative of Albania to the UN

Born in Albania in 1941. Studied international relations in Moscow (1959-61). Graduated from the Faculty of Law in Tirana (1964). Served for many years in the Albanian Foreign Office in various posts. Ambassador, permanent representative of Albania to the UN (1977-82). Magistrate in Albania and lecturer of international law at the Tirana University. Member of the Albanian pluralist parliament (1991-96). Party work in the leadership of the Albanian National Revival Party and its organ "Rimekembja" (Revival). Headed various Albanian government and parliamentarian delegations to international diplomatic conferences, to NATO and to PABSEC. Attended as invited guest at Fazilet Party (FP) Congress (Ankara 2000) and Great Unity Party (BBP) Congress (Ankara 2002). Published several books on politics and international relations, including "Confrontations With Islamophobia" (2006), and many articles in Albanian and foreign newspapers. Speaks French, English, Russian and Italian. Married with two children.

Çerici, Mustafa

Bosna-Hersek İslam Toplumu Lideri ve Bosna Başmüftüsü

1952 yılında Bosna-Hersek'in Visoko şehrinde doğmuştur. Saraybosna'da medrese eğitimi almış, Mısır El-Ezher Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1987 yılında Chicago Üniversitesi'nde Dr. Fazlur Rahman'ın yanında İslami ilimlerde doktorasını tamamlamıştır. Chicago'da İslam Kültür Merkezi'nde ve Hırvatistan'da Zagreb İslam Merkezi'nde imam olarak görev yapmıştır. Bosna İslami İlimler Fakültesi'nde, Malezya Kuala Lumpur Uluslararası İslami Düşünce ve

Medeniyet Enstitüsü'nde ve ABD'de Chicago Amerikan İslam Koleji'nde profesör olarak bulunmuştur. 1993'ten bu yana Bosna-Hersek Başmüftüsü olarak görev yapmaktadır. Sancak, Hırvatistan ve Slovenya'nın da Başmüftülük görevlerini yürütmektedir. Çerici, çeşitli yerel ve uluslararası bilimsel organizasyonlara ve topluluklara üyedir. Bunlar arasında Bosna-Hersek Dinlerarası Konsey, Avrupa Fetva ve Araşturma Konseyi, Mekke Fıkıh Akademisi, Ürdün Aal Albayt İslami Düşünce Vakfı, Dünya Ulema Forumu İcra Konseyi, Avrupa Dinî Liderler Konseyi İcra Komitesi gibi kurumlar bulunmaktadır. Yerel ve uluslararası konferanslarda dinlerarası ve inançlararası konularda çeşitli atölye çalışmalarına başkanlık etmiş ve seminerler vermiştir. "Roots of Synthetic Theology in Islam - İslam'da Sentetik Teolojinin Kökleri", "A Choice Between War and Peace - Savaş ve Barış Arasında Bir Seçim", "European Muslim Declaration - Avrupa Müslüman Bildiris" ve "Religion, Nation and Homeland - Din, Millet ve Vatan" adlı kitapları yayımlanmıştır. İyiderecede Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Ceric, Mustafa

Head of the Islamic Community in Bosnia Herzegovina and Chief Mufti of Bosnia

Raees Al-Ulama of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina, Grand Mufti of Bosnia since 1993. Grand Mufti of Sandzak, Croatia and Slovenia. Reelected Rais al-Ulama in 2005. Born in Visoko, Bosnia-Herzegovina in 1952. Graduated from madrasah in Sarajevo. Finished the Faculty of Arabic Language and Literature at Azhar University in Cairo. Earned his PhD in Islamic studies from the University of Chicago in 1987 under the supervision of Dr. Fazlur Rahman. Served as imam (Islamic Cultural Centre, Chicago and Islamic Centre of Zagreb, Croatia) and professor in Bosnia (Faculty of Islamic Sciences), Malaysia (International Institute for Islamic Thought and Civilization, Kuala Lumpur) and the United States (American Islamic College, Chicago). Co-recipient of the 2003 UNESCO Felix Houphouët Boigny Peace Prize for Contribution to World Peace and recipient of the International Council of Christians and Jews Annual Sir Sternberg Award for exceptional contribution to interfaith understanding. Co-recipient of the award "Religion and Integration in Europe" Theodor-Heuss for 2007 and recipient of 2007 Lifetime Achievement Award from AMSS UK. Member of several local and international scientific organizations and societies, including the Interreligious Council of Bosnia-Herzegovina, the Foundation of Srebrenica-Potocari Memorial and Cemetery, the Council of 100 Leaders of the World Economic Forum, the European Council for Fatwas and Research, World Conference of Religions for Peace, the Executive Committee of the European Council of Religious Leaders, the Board of Trustees of International Islamic University Islamabad, the Shariah Board of Bosnia Bank International, the Fiqh Academy in Mecca, Aal Albayt Foundation for Islamic Thought in Jordan, the World Council of Religions for Peace, International Commission for Peace Research chaired by Dr. Henry Kissinger, UNESCO and Executive Council of World Forum of Ulama. Delivered numerous lectures and led several workshops on interreligious and interfaith issues at local and international conferences. Authored "Roots of Synthetic Theology in Islam", "A Choice between War and Peace" and "European Muslim Declaration" among other numerous publications in Bosnian. Fluent in Arabic and English.

Feyziç, Rıfat

Karadağ İslam Birliği Meşihatı Başkanı

1974 yılında Sancak'ta doğmuştur. Ortaokuldan sonra Sancak Yeni Pazar'daki İmam Hatip Lisesi'ne başlamış, ikinci yılında Türkiye'ye gelerek İzmir'deki İmam Hatip Lisesi'ne devam etmiştir. 1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyetinden hemen sonra Karadağ'daki İslam misyonuna katkıda bulunmak amacıyla Rojaye'deki İslam Birliği Yerel Meclisi ve Karadağ'daki İslam Birliği Meşihatı'nın (Diyanet İşleri'nin) hizmetine girmiştir. Başlangıçta vaiz, hatip ve eğitimmen olarak çalışmış, daha sonra Rojaye'deki İslam Birliği Yerel Meclisi'nde sekreterliğe atanmıştır. İslam Birliği Meşihatı'nın görevlendirmesyle iki sene müddetle çeşitli bölgelerde dolaşarak vaizlik görevini yerine getirmiştir. Diyanet İşleri bünyesinde İmamlar Birliği Derneği'nin kurulmasıyla bu derneğin İcra Kurulu Başkanlığı'na seçilmiş, sonrasında ise Rojaye İslami Birliği Yerel Meclisi'nde başımmalık görevine atanmıştır. 2003'te Karadağ İslami Birliği Meşihatı Başkanı seçilen Feyziç, hâlen bu görevini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Fejzic, Rifat

President of the Islamic Union Meshihat in Montenegro

Born in 1974. Attended Imam Hatip High School in Yeni Pazar and Izmir. Graduated from Dokuz Eylül University, Faculty of Divinity (1999). Worked at the Islamic Union Local Council in Rozaje and Islamic Union Meshihat (Department of Religious Affairs) in Montenegro. Worked as preacher and teacher. Appointed the secretary of the Islamic Union Local Assembly in Rozaje. Travelled as a preacher for two years under the assignment by the Islamic Union Meshihat. Elected the president of the Executer's Commission of the foundation "Imams Union". Appointed the chief imam at Rozaje Islamic Union Local Assembly. The president of the Islamic Union Meshihat in Montenegro since 2003. Married with three children.

İsmaili, Adnan

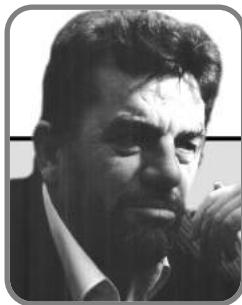
Makedonya Merhamet Derneği Başkanı

1962'de Makedonya'nın Kumanova şehrinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu okurken bir yandan da hafızlık eğitimini tamamlamıştır. Priştina'da Alauddin İmam Hatip Lisesi'nden mezun olmuştur. Priştina Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü'nde (Şarkiyat-Oryantasyalistik) Arapça ve Türkçe eğitim görmüştür. Lise ve üniversite yıllarında, Üsküp'ün ünlü âlimi Hafız İdris Hocaefendi'nin yanında din eğitiminin yanı sıra Osmanlıca ve Arapça tedrisatta bulunmuştur. 1987 yılında Suudi Arabistan'da, Kral Suud Üniversitesi Yabancı Diller Enstitüsü'nde iki yıl Arapça eğitimi almıştır. 90'lı yılların başında Aliya İzzetbegoviç'in liderliğindeki Demokratik Eylem Partisi (SDA)'nin, Makedonya'daki örgütlenmesinde aktif rol oynamıştır. Hâlen Üsküp'teki Logos-A Yayınevi'nin yöneticiliğini ve Merhamet Derneği'nin başkanlığını yapmaktadır. 2003 yılında Priştina Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Osmanlı dönemi Arnavut edebiyatı üzerine yüksek lisans tezini tamamlayan Adnan İsmaili, aynı doğrultuda doktorasına devam etmektedir. Yerel ve uluslararası panel, sempozyum ve konferanslarda tebliğler sunmuştur. Adnan İsmaili, Arnavutça, Türkçe, Boşnakça, Makedonca, İngilizce ve Arapça bilmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Ismaili, Adnan

President of Macedonian Merhamet Foundation

Born in Kumanova, Macedonia in 1962. Memorized Qur'an during primary education. Finished Alauddin Imam Hatip High School in Pristina. Graduated from Pristina University, Faculty of Fine Arts, Department of Eastern Languages (Orientalism, Arabic and Turkish section (1987). Earned his master's degree in Albanian Literature in the Ottoman period at Pristina University (2003). Currently a PhD student in the same department. Took private lessons on religious sciences, Ottoman language and Arabic from the eminent Islamic scholar Hafız Idris Hocaefendi. Studied Arabic for two years at King Suud University in Riyadh. Active role in the establishment of SDA (Aliya İzzetbegovic's party) in Macedonia. Director of Logos-A Publishing House (Skopje) and president of Merhamet Foundation. Speaker at various local and international conferences, panels and symposiums. Speaks Albanian, Turkish, Bosnian, Arabic and English. Married with three children.

Krasniqi, Dr. Milazim

1955 yılında Kosova Priştina'da doğmuştur. Priştina Üniversitesi Arnavut Edebiyatı bölümünde doktorasını yapmıştır, hâlen aynı üniversitenin gazetecilik bölümünün başındadır. Yayınlanmış çok sayıda şairi tiyatro oyunları ve çeşitli edebi eserleri bulunmaktadır. 1988-89 yılları arasında Kosova Yazarlar Birliği'nde görev almış, 1990'dan 1994'e kadar *Fjala* dergisinin editörü olarak çalışmıştır. 2001-2002'de de *Interesi Nacional* dergisinin editörlüğünü yapmıştır. Hâlen Kosova Radyo ve Televizyon Yöneticileri Dairesi'nin üyesidir. Ailesi ile beraber Priştina'da yaşamaktadır.

Krasniqi, Dr. Milazim

Born in Breznica, Kosovo in 1955. Has his PhD in Albanian Literature from the University of Pristina. Teaches and heads the Department of Journalism in the same university. Published twenty seven books on poetry, drama and prose and various studies on philology and Islam. Secretary of Kosovo's Writers Association (1988-1999); editor-in-chief of the magazine "Fjala" (1990-1994) and the magazine "Interesi Nacional" (2001-2002). Member of the Board of Directors of Radio and Television of Kosovo (only public broadcaster in the country). Lives in Pristina.

Latić, Prof. Dr. Cemalettin

1957 yılında Bosna'da Gornji Vakuf yakınlarında doğmuştur. Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde medrese eğitimini tamamladıktan sonra Saraybosna İslami İlimler ve Felsefe Fakültesi'nde Yugoslav Edebiyatı/Sırp-Hırvat Dili Bölümü'nden mezun olmuştur. Yüksek lisansını Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Dünya Edebiyatı Bölümü'nde yapmıştır. 1999 yılında Saraybosna İslami İlimler Fakültesi'nde "Stil Kur'anskoga izraza -Kur'an ifade biçim'i" adlı teziyle doktorasını almıştır.

Hâlen İslam İlimleri Fakültesi'nde Tefsir Bölümü'nde görev yapmakta olan Latić, aynı zamanda Novi Pazar İslam Pedagoji Akademisi'nde tefsir dersi ve aynı üniversitenin Felsefe Fakültesi'nde de edebiyat teorisi dersi vermektedir.

İslami çalışmalarından ve siyasi fikirlerinden dolayı 1983 yılında komünist rejim tarafından hapse atılıp Müslüman entelektüelere karşı başlatılan meşhur "Saraybosna davası"nda yargılanarak 6,5 sene hapis cezasına çarptırılan Latić, International PEN Centre'in girişimiyle 1986 yılında serbest bırakılmıştır. Hapisten çıktıktan sonra "Preporod-Yeniden Doğuş" adlı İslami haber gazetesinde genel yayın yönetmeni yardımcı olarak çalışmıştır. Aynı zamanda "Müslüman'in Sesi" adlı haftalık derginin kurucularından olan Cemalettin Latić, 1990-1994 yılları arasında "Ljiljan-Zambak" gazetesinin de editörlüğünü yapmıştır. Latić, SDA Partisi'nin başkanı ve Bosna-Hersek cumhurbaşkanı olan rahmetli Aliya İzzetbegoviç'in en yakın siyasi yardımcılarındanındandır. Onunla beraber Boşnak televizyonunu kurdu. Bosna-Hersek Yazarlar Derneği ve Riyad'daki Dünya Müslüman Yazarlar Derneği'nin de üyesidir. Arapça ve İngilizce bilmektedir. Yayımlanmış çok sayıda araştırması, şiirleri, ilahileri, çocuk kitapları, Kur'an-ı Kerim tefsir ve meali, düşünce kitapları ve tercümeleri bulunmaktadır. Doktora tezi "Stil Kur'anskoga izraza - Kur'an ifade biçim'i" 2001 yılında yayınlanmıştır.

Latic, Prof. Dzemaludin

Born in 1957. Finished Gazi Husrev Bey Madrasah in Sarajevo. Graduated from the Faculty of Islamic Sciences and the Department of Yugoslavian Literature and Serbian-Croatian Languages in the Faculty of Philosophy in Sarajevo. Earned master's degree in World's Literature at Zagreb University. Finished his doctoral studies at Sarajevo Faculty of Islamic Sciences with his thesis titled "The Qur'anic Style" (published in 2001). Teaches tafsir in the same faculty and Novi Pazar Islamic Academy of Pedagogy and Literature Theory in the Faculty of Philosophy at Novi Pazar University. Arrested and sentenced to six and a half years under the communist rule for his Islamic activities (1983). Set free with the intervention of International PEN Centre (1986). Assistant editor-in-chief at the Islamic newspaper "Preporod"; Founder of the weekly magazine "The Muslim Voice" and the editor-in-chief of the "Ljiljan" newspaper (1990-1994). Political consultant to Aliya Izetbegovic for many years. Founded Bosnian Television with him. Member of Bosnia-Herzegovina Writers' Association and World's Writers' Association in Riyadh. Has several prizes and awards such as Bosnia Herzegovina Islamic Union Award, "Slova Gorcina" Prize of the City of Stolac (1979), Trebinje Poetry Nights Prize (1980), Bosnia Herzegovina Writers' Association Prize (1991) and "Hasan Kikic" University Prize. Has authored many books, including "Islam i Svjetske Religije, I i II" (2000); poetry books such as "Srebrena Cesma" (1991), "Skripa Vratnica" (2000) and "Ja Sam Tavus Asikane" (2003). Speaks Arabic and English.

**Maliqi, Prof. Dr. Nazmi
Makedonya FON Üniversitesi**

1957 yılında Kosova Gjilan'da dünyaya gelmiştir. 1981'de Belgrad Üniversitesi'nden mezun olmuştur. 1999 yılında Üsküp St. Cyril ve Methodius Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Felsefe Bölümü'nde "Political tolerance in function of the peace - Barışın işlerliğinde siyasi hoşgörünün rolü" konulu tez çalışmasıyla yüksek lisansını yapmıştır. 2003 yılında

Sosyolojik, Siyasi ve Hukuki Araştırmalar Enstitüsü'nde "NATO'da Makedonya Entegrasyonu" konusunda doktorasını tamamlamıştır. Profesör olan Nazmi Maliqi, 10 yıl boyunca Kumanovo'daki üniversitelerde görev yapmıştır. 1993-1994 yılları arasında Savunma Bakan Vekili görevinde bulunmuştur. 1994-1998 yıllarında Makedonya Cumhuriyeti'nde milletvekilliği yapmış, 1996-1998 arasında ise NATO Parlamenteler Meclisi'nde Makedonya Cumhuriyeti temsilcisi olarak yer almıştır. 2002-2005 yılları arasında Makedonya'daki Arnavut Aydınlar Birliği'nin başkanlığını da yürütmüş olan Maliqi, siyaset, AB ve NATO entegrasyonu ve insan hakları konularında araştırmalar yapmaktadır. Ekim 2007'den bu yana Üsküp FON Üniversitesi'nin Siyasal Bilimler Fakültesi'nde ders vermektedir. "Political Tolerance in Function of the Peace - Barışın İşlerliğinde Siyasi Hoşgörü" (2001), "Political Tracks - Politik Manevralar" (2001), "Browse Thoughts - Düşüncelere Kısa Bir Bakış" (2001) adlı çalışmaları ve "Political Management - Politik İşleyiş" adlı tercümesi başta olmak üzere çeşitli eserleri yayımlanmıştır. Nazmi Maliqi, evli ve beş çocuk babasıdır.

**Maliqi, Prof. Nazmi
FON University, Macedonia**

Born in Kosovo in 1957. Graduated from the University of Belgrade, Faculty of Defence (1981). Earned master's degree in Philosophy in the university of Skopje with his thesis under the title "Political Tolerance in Function of the Peace" (1999). Finished his postgraduate studies in the Institute for Sociological, Political and Judicial Researches with his dissertation titled "Integration of Macedonia in NATO" (2003). Deputy of the Ministry of Defence (1993-1994). Member of the Parliament of the Republic of Macedonia (1994-1998). Delegate representative of the Republic of Macedonia in the Parliamentary Assembly of NATO (1996-1998). President of the Union of the Albanian Intellectuals of Macedonia (2002-2005). Teacher in high schools in Kumanovo for ten years. Taught courses on European Studies, Human Rights, Political Sciences and International Relations at SEE University in Tetovo and FON University in Skopje. Authored "Political Tolerance in Function of the Peace" (2001 and 2003), "Political Tracks" (2001) and "Browse Thoughts" (2001) and translated "Political Management". Works in some projects with different organizations and foundations such as Medium Monitoring in Macedonia, Human Rights as a Democratic Value, Principles in Local Self-Administration, Interethnic and Inter-Religious Tolerance. Married with five children.

**Mehtiç, Dr. Halil
Zenitsa Eski Müftüsü**

1953'te Bosna-Hersek Donji Vakuf'ta dünyaya gelmiştir. İlköğretimini burada tamamlayan Mehtiç, Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nden mezun olmuş, daha sonra da Saraybosna'da ilahiyat eğitimi almıştır. Yüksek lisans eğitimini Pakistan Karaçi'de İslam Araştırmaları Üniversitesi'nde tamamlamış, doktorasını Tunus Zitouna Üniversitesi'nde yapmıştır.

Ardından Zenitsa'daki Sultan Ahmed Camisi'nde imam, hatip ve eğitmen olarak, daha sonra da Zenitsa İslami Toplumu Meclisi'nde başıمام olarak görev yapmıştır. 1986'da, komünist rejim zamanında tutuklanmış ve dinî çalışmalarından ötürü üç yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Tutuklu bulunduğu süre içerisinde hafızlığını tamamlayan ilk Boşnak'tır. 1990-1997 yılları arasında Bosna-Hersek'te İmamlar Birliği'nin başkanlığını ve 1993-1997 yılları arasında da Zenitsa müftülüüğü görevini yürütmüştür. Halil Mehtiç, Zenitsa'da İslami Pedagoji Fakültesi'nin kurucularındandır ve söz konusu kurumda, kuruluşundan bu yana Kiraat ve Manevi Eğitim Metodları dersleri vermektedir. Mehtiç, eğitim çalışmalarının yanı sıra, Selam Eğitim ve Dayanışma Derneği başkanlığını ve Müslümanlar tarafından çıkartılan *Novi Horizonti* dergisinin editörlüğünü yapmaktadır. Yayımlanmış altı kitabı, kitap değerlendirmeleri, tercümeleri ve makaleleri bulunmaktadır.

Mehtic, Halil

Former Mufti of Zenitsa

Born in Donji Vakuf, Bosnia-Herzegovina in 1953. Graduated from the Gazi Husref Bey Madrasah. Studied Islamic Theology in Sarajevo. Earned his master's at the University of Islamic Studies in Karachi, Pakistan and PhD at Zaytuna University in Tunisia. Worked as an imam, preacher and teacher at Sultan Ahmed Mosque in Zenica; chief imam at the Majlis of the Islamic Community in Zenica. Arrested (1987) and sentenced to three years for his religious activities in the former communist regime. Memorized Qur'an in prison. Presided over the Association of Imams in Bosnia-Herzegovina (1990-1997). Held the post of Mufti of Zenica (1993-1997). Co-founder of the Islamic Pedagogical Faculty in Zenica and taught Qiraet and Methodology of Spiritual Education. President of Selam Educational and Humanitarian Association. Editor-in-chief of Novi Horizonti Islamic magazine. Published six books and a number of papers, translations and book reviews.

**Muça, Selim
Arnavutluk Diyanet İşleri Başkanı**

1936 yılında Tiran'da dünyaya gelmiştir. 1964-1991 yıllarında topoğraf ve harita mühendisi olarak çalışmıştır. 1991 yılında bu görevinden emekli olmuştur. Komünist rejimin Arnavutluk'ta uyguladığı baskıcı rejim döneminde dinini gizlice yaşayan Muça, ülkesinin demokratikleşme sürecine girmesiyle kendisini İslam'ın bölgede yeniden dirilişine adamıştır.

1992-94 yılları arasında Arnavutluk Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Eğitim Müfettişliği yapmıştır. 1994'te Elbasan Müftülüğü görevinde bulunmuştur. 1994-1995 yılları arasında Lezha ve Vlora müftülükleri ile çalışmıştır. 1995-2004 yıllarında ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nda personel şefi olarak görev yapmıştır. 2004 yılından bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı görevini yürütmektedir. Çekçe ve Arapça bilmektedir.

Selim Muça

Chairman of the Albanian Muslim Community

Born in Tiranë in 1936 as the son of an imam. Practiced Islam in secret under the communist regime and dedicated himself to the revival of the Islamic life with the democratization process of the country. Worked as an engineer (1964-1991). Supervisor to the education unit at the Department of Religious Affairs (1992-1994). Mufti of Elbasan for four months in 1994. Worked at the Lezha and Vlora muftiats (1994-1995). The staff manager at the Department of Religious Affairs (1995-2004). Working at the Department of Religious Affairs since 2004. Speaks Arabic and Czech language.

Ömerbasić, Ševko

Hırvatistan İslam Meşihatı Başkanı

1945 yılında Bosna-Hersek Usticolina'da doğmuştur. İlkokulu Usticolina'da okumuş, orta öğrenimine Saraybosna Gazi Hüseyin Bey Medresesi'nde sekiz yıl süreyle devam etmiştir. 1964-1965 yılları arasında Rudo'da, 1969 yılına kadar da Usticolina'da başımadam olarak görev yapmıştır. 1969-74 yıllarında, Libya'da Bingazi Üniversitesi'nde Arap Dili ve İslami İlimler eğitimi almıştır. 1975'te Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya İslam

Birliği Meşihatı tarafından Zagreb'e başımadam olarak atandı. 1988 yılında da Hırvatistan ve Slovenya İslam toplumlarına başımadam oldu. 1990'da Eski Yugoslavya'da yeni anayasanın kabulü ile beraber Hırvatistan ve Slovenya İslam Toplumu Birliği Meşihatı oluşturulmuş ve Ömerbasić, Meşihat'in başkanlığına getirilmiştir. 1995'te ve 1998'de Hırvatistan İslami Toplumu Başkanlığı'na seçilmiştir. 1999'da bu görevine Zagreb başmüftülüğü de eklenmiştir. Zagreb'de Dr. Ahmed İsmailovic Medresesi'nin ve Avrupa'daki en aktif İslami kültür merkezlerinden Zagreb İslâm Merkezi'nin kuruluşlarında büyük rol oynamıştır. Ševko Ömerbasić'in İslâm tarihi üzerine araştırmaları bulunmaktadır. Yerel ve uluslararası konferanslara katılmıştır. "The Islamic Primer - İslâm Dinine Giriş", "The Arabian Primer - Arapçaya Giriş", "The History of Islam - İslâm Tarihi", "The Era of the Righteous Caliphs - Adil Halifelerin Zamanı" adlı kitapları bulunmaktadır. 1999'da Hırvatistan'da Müslümanlar ve İslâm üzerine en etrafı araştırmalarдан biri olan "Islam and the Muslims in Croatia - Hırvatistan'da İslâm ve Müslümanlar" başlıklı kitabı yayımlanmıştır. Ševko Ömerbasić, hâlen Hırvatistan İslâm Birliği Meşihatı Başkanlığı ve Başmüftülüğü görevlerini yürütmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Omerbashich, Shawqo

The President of the Islamic Meshikhat in the Republic of Croatia

Born in the Republic of Bosnia and Herzegovina in 1945. Worked as an imam in the city of Rodu (1964-1965) and the head imam of the region of Usticolina (1965-9). Graduated from the Faculty of Arabic language and Islamic sciences, the Da'wah section in the University of Benghazi in Libya (1974). Worked as interpreter for a company. Appointed the head imam of Zagreb by the Presidency of the Islamic community of Bosnia and Herzegovina (1975) and the Imam of the Islamic community in the Republics of Croatia and Slovenia by the Supreme Islamic Council (1988). Elected the first president of the Islamic Meshikhat for the Republics of Croatia and Slovenia based on the Constitution of the Islamic community (1994). Re-elected the chairman of the Islamic Meshikhat (1995 and 1998). Appointed the Mufti of the Republic of Croatia (1999). Led and organized Muslims and the Islamic community in Croatia at all levels, religious, social and humanitarian. Founder of the Islamic Centre in the city of Zagreb, one of the most active Islamic cultural centres in Europe, that organizes annual European Competition for Hifz and Qur'anic Recitation in cooperation with the Holy Qur'an Memorization International Organization in Saudi Arabia (1992). Founded Dr. Ahmed Smailovich Islamic Secondary School in Zagreb. Authored many religious works, including "Islamic History", "Arabic for Beginners", "The Era of the Righteous Caliphs", "Islam and Muslims in Croatia", "The Crusades". Participated at numerous radio and television programmes and many international conferences. President of the Supreme Council for Education and Culture in the Organization of the Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization (ISESCO). Won the prize of dialogue in the Republic of Croatia (2003). At present, the Head Mufti of the Republic of Croatia, the President of the Islamic Meshikhat in the Republic of Croatia.

Recebi, Süleyman

Makedonya İslam Birliği Başkanı, Reisu'l Ulema

1947 Üsküp doğumludur. 1974 yılında Kuveyt Üniversitesi Hukuk ve Şeriat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Üniversite mezunu olan ilk nesil Makedonyalı ilahiyatçılar arasında yer alır. Üsküp'te, Makedonya İslam Birliği'nde 16 yıl boyunca dinî eğitim vermiştir. Üsküp İsa Bey Medresesi İmam Hatip Lisesi'nde de öğretmen olarak görev yapmıştır. İslam Birliği'nde, 1991 yılında yapılan ilk seçimler sonucunda Makedonya İslam Birliği Başkanlığı görevine getirilmiştir. İslam Birliği'nin tüzüğünde yapılan değişikliklerden sonra tesis edilen Makedonya İslâm Birliği Reisü'l Ulemalık makamına getirilmiştir. 1997 yılında eğitim vermeye başlayan Üsküp İslami İlimler Fakültesi'nin kurulup faaliyete geçmesi için yapılan çalışmalara öncülük etmiştir. Recebi, bu fakültede dekan ve öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Üçüncüsü 2006 yılında yapılan seçimlerde üçüncü kez Makedonya İslâm Birliği Başkanı (Reisü'l Uleması) seçilen Süleyman Recebi hâlen bu görevde bulunmaktadır.

Recebi, Suleyman

Raees Al-Ulama of the Islamic Union of Macedonia

Born in Skopje in 1947. Among the first Macedonian graduates of the Faculty of Divinity. Finished the Faculty of Law and Shariah at Kuwait University (1974). Worked as educator at the Islamic Union for sixteen years. Taught at Skopje Isa Bey Madrasah Imam Hatip High School. Elected the president of the Islamic Union of Macedonia three times (1991, 1996 and 2006). Declared as the Rais Al-Ulama after the changes in the Constitution of the Islamic Union. Had a leading role in the establishment of Skopje Faculty of Islamic Sciences (1997). Dean of the faculty for a few years. Current Rais Al-Ulama of the Islamic Union of Macedonia.

Sinani, Ajni

1962 yılında Prizren'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Prizren'de, yüksek öğrenimini Mısır El-Ezher Üniversitesi'nde yapmıştır. Mezuniyetinden sonra 1992-1999 yılları arasında Arnavutluk'ta çeşitli İslami vakıflarda ve okullarda çalışmıştır. İşkodra'da Hacı Şeyh Şamia Medresesi'nde tefsir, tarih, Arapça ve İslami bilimler dersleri vermiştir. Ayrıca Kosova'da da çeşitli vakıflarda görev yapmıştır. 1994 yılında, Kahire'deki *Islamic Relief Foundation* tarafından Kur'an-ı Kerim'in Arnavutça ve Boşnakçaya yeniden tercüme edilmesi çalışmasında öncülük yapmıştır. Eğitim çalışmalarının yanı sıra, Kosova ve Arnavutluk'taki yazılı ve görsel medyada da aktif rol oynamıştır. Çeşitli gazete ve dergiler için çok sayıda makale ve inceleme yazısı kaleme alan Sinani, pek çok kitap ve TV belgeselini Arnavutçaya kazandırmıştır. Hâlen Priştina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler ve Hukuk alanında, "II. Dünya Savaşı Sonrasında Filistin (1948-2008)" konusunda yüksek lisans yapmaktadır. "*The Others for Islam - Diğerleri için İslam*" (2005), "*Islam religion, shariah, culture and civilization - İslam, din, şeriat, kültür ve medeniyet*" (2007) adlı eserleri yayımlanmıştır. Ajni Sinani, iyi derecede Arapça, Arnavutça, Boşnakça ve İngilizce bilmektedir.

Sinani, Ajni

Born in Zapluzhë of Prizren in 1962. Studied at Al-Azhar University in Cairo. Currently studying master's in international law and relations at the Law Faculty of Pristina. Writes his thesis under the title "Palestine after the Second World War (1948-2008)". Worked for a number of Islamic foundations and schools in Albania (1992-1999). Taught tafsir, history, Arabic and Islamic sciences at Haxhi Sheh Shamia Madrasah in Shkoder. Worked for some Islamic foundations in Kosovo. Supervised the reprinting of the translation of the Holy Qur'an in Albanian and Bosnian languages by the Islamic Relief Foundation in Cairo (1994). Active in the printed and visual media of Kosovo and Albania. Authored many articles and analyses for various newspapers and magazines. Translated a lot of TV documentaries and books in Albanian. Authored two books in Albanian: "The Others for Islam" (Zeri Yne: 2005) and "Islam: Religion, Shariah, Culture and Civilization" (Zeri Yne: 2007).

Şerif, İbrahim

Batı Trakya Gümülcine Seçilmiş Müftüsü

1951 yılında Gümülcine'ye bağlı Hasköy'de dünyaya gelmiştir. İlkokulu Hasköy'de bitirmiştir, orta ve lise eğitimini Konya İmam Hatip Lisesi'nde tamamlamıştır. 1978 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Batı Trakya'da Gümülcine Müftülüğü'ne bağlı olarak köy ve şehir camilerinde vazifeli görevi yapmıştır 1981 yılında bir grup arkadaşıyla beraber "Hakka Davet" adlı dergiyi çıkartmaya başlamış, aynı yıl "Batı Trakya Azınlığı Yüksekliler Derneği"nin kuruluşunda yer almıştır. Batı Trakya Türk azınlığının hak arama mücadelelerinde daima ön saflarda yer alan İbrahim Şerif, 1989 Ekim seçimlerinde diğer iki arkadaşı Dr. Sadık Ahmet ve İsmail Rodoplu ile birlikte bağımsız milletvekili adayı olmuştur. Secimler esnasında yayınladıkları bir bildiride azınlığa "Türk" diye hitap ettikleri için 2,5 ay hapse mahkûm edilmişlerdir. İbrahim Şerif, 28 Aralık 1990 yılında Batı Trakya Türk Azınlığı tarafından müftü seçilmiştir. Müftü olarak İstanbul, Dakar, Karaçi ve Kazablanka'da yapılan İslam ülkeleri devlet başkanları ve dışişleri bakanları seviyesindeki konferanslar başta olmak üzere, birçok uluslararası konferansta Batı Trakya Türk azınlığını temsil etmiştir. 2008 yılı itibarıyla 18 yıldır müftülük görevine devam eden İbrahim Şerif, Vaaaz ve İrsad Heyeti tarafından çıkarılan "Mihenk" adlı derginin de genel yayın yönetmenliğini yapmıştır. 2004 yılından itibaren Batı Trakya Türk azınlığının en yüksek kurumu olan "Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu" başkanlığını yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Serif, Ibrahim

Elected Mufti of Komotini in Western Thrace

Born in Komotini in 1951. Finished Konya Imam Hatip High School. Graduated from the High Islamic Institute in Istanbul (1978). Studied at Law Faculty in Istanbul. Worked as a preacher under the Komotini Muftiat in the Western Thrace. Founded the "Call to the Truth" magazine with his friends (1981). One of the founders of the Foundation of the Graduates am e reason of "lack of completeness in their forms". Sentenced to 18 months because of addressing the minority as "Turks" during the election campaigns. Stayed in prison for two and a half months. Elected as the mufti by the Turkish minorities in the Western Thrace in the elections done in the mosques (1990). As a mufti, he represented the Turkish minority at many international conferences of ministers in Istanbul, Karachi, Dakar and Casablanca. Sentenced to eight months on the claim of usurpation of position. Went to the European Court of Human Rights and won the case against the Greek state. Gave 10,000 dollars paid him by the Greek state to the earthquake survivors in Athena (1999). This case is taught at the Greek Law Faculties as the "İbrahim Sharif case" today. Editor-in-chief of the "Mihenk" magazine published by the Preaching and Guidance Council. The President of the Consultative Committee of the Turkish Minorities in the Western Thrace. Married with two sons.

Ramiqi, Fuat

Müslüman STK Forumu Başkanı

1960 yılında Bosna Vitis'de dünyaya gelmiştir. Bosna Rojlovc'de havacılık lisesini bitirmiştir, ardından Saraybosna'daki harp okulundan mezun olmuştur. 1991 yılına kadar Yugoslav ordusunun Hırvatistan ve Bosna'daki birliklerinde subay olarak görev yapmıştır. Yugoslavya'nın parçalanmaya başlamasıyla birlikte, Boşnak ordusunun oluşmasında 1994 yılındaki savaşa kadar aktif olarak yer almıştır. Bosna Savaşı'nda subay olarak görev yapmıştır. Bosna Ordusu, V. Kolordusu, 521 ve 506 No.lu Tugay Kurmay Başkomutanlığı görevlerini yürütmüştür. Ayrıca 1995 senesinde Kosova Savunma Bakanlığı'nda görev yapmıştır. Kosova Savaşı'nın başlamasıyla organizasyon ve seferberlik konusunda Savunma Bakanı Ahmet Krasniqi'nin yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Ramiqi, Halil Bicaj'ın Savunma Bakanlığı döneminde de önce danışman olarak atanmış, ardından bakan yardımcısı olmuştur.

Kosova Savaşı'nın ardından siyasi alanda çalışmalara başlayan Fuat Ramiqi, 1999'da Adalet Partisi'ni kurarak partinin genel sekreterlik görevini üstlenmiştir, ancak 21 Mart 2004'te partiden ayrılmıştır. 2004 genel seçimlerinde bağımsız aday olmuştur. Fuat Ramiqi 2008 yılı içinde Kosova'nın Lidhja Demokratike (Demokratik Bağı) Partisi'ne katılarak siyasi çalışmalarını burada sürdürmeye başlamıştır.

Ramiqi, Fuat

Head of the Forum for Muslim NGOs

Born in 1960, in Vitis, Bosnia. Finished aviation high school in Rojlovc, Bosnia; then graduated from military school in Sarajevo. Served as military officer in troops of Yugoslavian army in Croatia and Bosnia until 1991. With the partition of Yugoslavia, actively worked in building of Bosniac army until the war in 1994. Served as military officer during Bosnian War. Worked as commander in chief of staff of brigade no 521 and 506 and 5th corps in Bosnian army. Worked in Kosovo Ministry of Defence in 1995. Appointed assistant in organization and mobilization to Ahmet Krasniqi, the Minister of Defence, after the outburst of Kosovo War. Appointed advisor during Halil Bicaj's ministry of defence, and then assistant deputy minister.

Started to work in politics after Kosovo War, established Justice Party in 1999 and became secretary-general of it. Left the party on 21 March 2004. Independent candidate for 2004 elections. Joined in Lidhja Demokratike (Demokratic Unity) Party of Kosovo and continued his works there.

Tırnova, Naim

Kosova İslam Toplumu Lideri ve Başmüftüsü

1961 yılında Kosova Lismir'de doğmuştur. İlkokulu doğduğu köyde, ortaokulu Priştina'da okuduktan sonra Alaaddin Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. 1984'te Mısır El-Ezher Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. Mezun olduktan hemen sonra Lismir'de imamlık yapmıştır. 1985'te Priştina, Alaaddin Medresesi'nde felsefe dersi vermiştir. "Dituria Islame" adlı aylık derginin yayın kurulu üyeliğini yürütmüştür. 1990-1998 yılları arasında Kosova İslam Toplumu Başkanlığı üyeliğinde bulunmuştur. 1994 yılından bu yana Priştina'daki İslami İlimler Fakültesi'nde akaid ve felsefe dersleri vermektedir. 2003 yılında Amerikan Açık Üniversitesi'nde doktorasını tamamlamıştır. 1999 yılında Kosova İslam Toplumu Meclis Başkanı, 2003 Ekim'inde Kosova İslam Toplumu Başkanı ve Kosova Müftüsü seçilmiştir. Yayımlanmış çok sayıda eseri bulunan Tırnova, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde, ABD'de, Arap ülkelerinde ve çeşitli Müslüman ülkelerde pek çok uluslararası konferansa ve seminere katılmıştır.

Ternava, Naim

The President of the Presidency of the

Islamic Community of Kosovo and the Mufti of Kosovo

Born in Kosovo in 1961. Finished the Alaudin Madrasah. Graduated from Al-Azhar University, Faculty of Philosophy (1984). Completed his PhD at American Open University (2003). Worked as an imam in Lismir. Appointed professor of philosophy at Alaudin Madrasah in Pristina (1985). Member of the publishing community of the monthly "Dituria Islame". Member of the Presidency of the Islamic Community of Kosovo (1990-1998). Taught Aqaid and Philosophy at the Faculty of Islamic Studies in Pristina since 1994. Elected as the President of the Assembly of the Islamic Community of Kosovo (1999) and the President of the Presidency of the Islamic Community of Kosovo and the Mufti of Kosovo (2003). Has many publications. Actively took part at numerous international conferences and seminars in Europe, the USA and Muslim countries.

Zenelhasani, Tahir

Arnavutluk Admeria Derneği Başkanı

1967 yılında Arnavutluk'un Peşkopi beldesinde doğmuştur. Orta öğrenimini Peşkopi'de tamamlamış, yüksek öğrenimini Yemen Sana Teknolojik Bilimler Üniversitesi'nde yapmıştır. Ülkede dinî özgürlüklerin serbest bırakılmasından bu yana İslami çalışmalarda aktif olarak yer almaktadır. Çalışma hayatına doğduğu yer olan Peşkopi'de başlayan Zenelhasani, daha sonra Elbasan'da El-Hagri Enstitüsü'nde eğitmen olarak görev yapmıştır. Tahir Zenelhasani, Burrel İslam Merkezi'nin başkanlığını da yürütmüştür. 1995'te Kahire'de Müslüman vaizler ve imamlar için düzenlenen üç aylık bir eğitim programına katılmıştır. 1998-2000 yılları arasında Arnavut Müslüman Toplumu Gençlik Bölümü'ne liderlik etmiştir. 2001'de Admeria Derneği'ni kuran Zenelhasani, hâlen bu derneğin başkanlığını yürütmektedir.

Zenelhasani, Tahir

Head of Admeria Association of Albania

Born in Peshkopia in 1967. Finished the University of Technological Sciences in Yemen. Taught at "El-Hagri" Institute in Rrethi in Albania. Chairman of the Islamic Centre in Burrel, Islamic activist since the revival of the religious freedom in Albania. Attended a three-month training for Muslim preachers and imams in Cairo (1995). Led the Youth Department of the Albanian Muslim Community (1998-2000). Founder and chairman of "Admeria Association".

Zukorliç, Muammer

Sırbistan İslam Toplumu Başmüftüsü

1970'te Sancak'ın Tutinehrinde doğmuştur. İlkokulu Tutin'de okumuş ve eğitimini Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde tamamlamıştır. 1993 yılında Cezayir Konstantin Üniversitesi'nde İslam Hukuku bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisansını Lübnan'da tamamlamıştır. Kasım 1993'te kurulan Sancak İslâm Toplumu Meşihatı'nın başkanlığına atanın Zukorliç,

1998 ve 2003 yıllarında bu görevlere tekrar getirilmiştir. 2007 Mart ayında, Sırbistan İslâm Toplumu Şurası'nda başkanlık makamına ve Sırbistan Müslümanları başmüftülüğüne seçilmiştir. İslâm toplumuna liderlik ettiği 15 sene boyunca pek çok kurumun kuruluşunda büyük rol oynamıştır. Sancak'ta ilk İslami gazete İslâm'ın Sesi (*Glas Islama*)'nın kurucularından olan Zukorliç, aynı zamanda derginin ilk baş editörüdür. Yine, Sancak'ın en önemli yayinevlerinden *El-Kelimeh*'in kuruluşunda rol oynamış, İslâm toplumunun bölgede ağırlığını hissettirmesini sağlayan faaliyetlerden biri olan anaokullarının kurulması ile ilgili olarak önemli girişimlerde bulunmuştur. Uluslararası Novi Pazar Üniversitesi'nin kurucularındandır ve İslâm Fakültesi'nin dekanlığı ve üniversite rektörlüğü görevlerinde bulunmuştur. Bosna-Hersek'teki İslâm Toplumu RIYASET'in de üyesidir. Hâlen, 2008 Temmuz'unda tekrar seçildiği Sırbistan İslâm Toplumu Başmüftüğü görevini yürütmektedir. Evli ve altı çocuk babasıdır.

Zukorlic, Muamer

Grand Mufti of Islamic Community in Serbia

Born in Orlje in 1970. Attended Gazi Husrev Beg Madrasah in Sarajevo. Graduated from the Shariah Department at the Islamic Faculty in Constantine, Algeria. Finished post graduate studies in Lebanon. Elected as the president of the Meshihat of Islamic Community in Sandzak when it was first established (1993) and re-elected in 1998 and 2003. Elected as the president and head mufti of the Islamic community in Serbia at the Unifying Assembly of Islamic Community (2007). Re-elected to the same post in July 2008. Founder and the first editor-in-chief of the "Glas Islama" (The Voice of Islam), first Islamic newspaper in Sanjak; co-founder of "Al-Kalimah", the most successful publishing company in Sandzak. Founded pre-school maktabs. The founder and rector of the International University in Novi Pazar. The first dean of the Islamic Faculty in the same university. Member of RIASET of the Islamic community in Bosnia and Herzegovina. Married with six children.

EKLER
APPENDIX

ÜLKELER ve BÖLGELER

ARNAVUTLUK

Resmi adı	Arnavutluk Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	28 Kasım 1912
Yönetim biçimi	Parlamentler yönetim
Önemli şehirleri	Tiran, Elbasan, İşkodra, Korçë, Vlorë, Durrës
Nüfusu	3.619.778 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	28.748 km ²
Dili	Arnavutça, Yunanca, Vlak, Romanca, Slavca
Dini	İslam, Hristiyan (Ortodoks, Katolik)
Doğal kaynakları	Petrol, doğal gaz, boksit, bakır, demir, nikel, tuz, hidroenerji, tarım ve orman ürünleri
Arazi yapısı	Dağlık
Etnik grupları	%97,8 Arnavut, %2 Yunan, %0,2 diğer (Vlak, Roman, Sırplı, Makedon, Bulgar)

ARNAVUTLUK

Arnavutluk, Balkan yarımadasının batısında; Karadağ, Kosova, Makedonya, Yunanistan ve Adriyatik Denizi ile çevrili Balkanların en çok Müslüman nüfusa sahip ülkesidir. %98'i Arnavut olan 4 milyona varan nüfusu ile aynı zamanda Avrupa'nın en genç nüfuslarından birini oluşturmaktadır. Azınlıkların oranı ancak %2'dir ve çoğunluğunu ülkenin güneyinde bulunan Yunanlılar oluşturmaktadır. Arnavutluk'un çevre coğrafyaları da yoğun Arnavut nüfusu barındırır. Bu coğrafya, Osmanlı döneminde ihdas edilen Kosova, İşkodra, Yanya ve Manastır vilayetlerini kapsar. Bugün altı ülkenin sınırları arasında kalan bu coğrafyanın tamamında yedi milyon Arnavut bulunmaktadır. Arnavutluk nüfusunun %75 civarını Müslümanlar oluşturanken, %15'ini Katolikler, %10 kadarını ise Ortodokslar oluşturmaktadır. Her dört Müslüman'dan birisi Bektaşî'dir. 1925 yılında, Türkiye'de Hilafet kaldırıldıktan sonra, Arnavutluk dünya Bektaşilerinin merkezi hâline gelmiştir.

Soyerleri, Balkanların en eski milletlerinden olan İlirlere dayanan Arnavutlar, Ortaçağ'da Roma hâkimiyetinden kurtulmuş, İskender Bey'in 1468'de ölmesinden sonra ise tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmiştirlerdir. Arnavutlar, 1912-13 Balkan Savaşları'nın sonuna kadar Osmanlı'nın sadık Müslüman tebaası olarak kalmaya devam etmişlerdir. 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Sırplar, Karadağlılar ve Romenler bağımsızlıklarını ilan ettikleri hâlde, Arnavutlar Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmışlardır. Arnavutların ulus devlet olma süreçlerinde 1878 Prizren Birliği önemli bir yer tutmaktadır.

Balkan Savaşları sonrasında bağımsızlığını elde eden Arnavutlar 1912 yılında ulus devletlerini kurmuşlardır. Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinden sonra Yunanlılar, Sırplar ve Karadağlılar bölgeye saldırmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Kendisini kral ilan eden Ahmet Zogu, İtalya'nın Arnavutluk'u işgal ettiği 1939 yılına kadar ülkeyi yönetmiştir.

1941'de Arnavutluk Komünist Partisi'nin başına geçmiş olan Enver Hoca, 41 yıl yönetimde kalmıştır. Enver Hoca, ülkeyi siyasal ve ekonomik olarak izole etmiş, toprağı kolektifleştirdi ve tahlî ürettimini artırmak için hayvancılığı yok etmiştir. Ülkedeki bütün ibadethaneleri yıktıran Enver Hoca, 1967'de Arnavutluk'un dünyanın ilk ateist devleti olduğunu ilan etmiştir. Camiler ve kiliseler müze, spor salonu ve okula dönüştürülmüştür. Enver Hoca döneminde yazılan resmî tarihte Osmanlılar ve İslam kültürünün Arnavutluk üzerindeki olumsuz etkileri dile getirilmiş; hatta Osmanlı idaresi altındaki dönem karanlık bir dönem olarak nitelendirilmiştir.

Soğuk Savaş döneminden sonra, uzun kapalı yönetim nedeniyle âdetler sudan çıkıştı balığa dönen Arnavutluk, kısa aralıklarla demokrasiye geçiş sürecinin sancılarını, Banker krizini ve Kosova Savaşı'nın derin etkilerini yaşamıştır. Savaş sırasında 600 bini aşkın Kosovalı mülteci Arnavutluk'a göç etmiştir.

Günümüzde Başbakan Sali Berisha yönetimindeki Arnavutluk'un ilk hedefi, 2009 yılında NATO üyesi olmak iken, diğer hedef ise tüm Balkan ülkeleri gibi AB üyeliğidir.

BATI TRAKYA

Bağılı olduğu ülke	Yunanistan
Önemli şehirleri	Iskeçe, Gümülcine, Dedeagaç
Nüfusu	350.000 (150.000'i Türk)
Yüz ölçümü	8.578 km ²
Dil	Türkçe, Yunanca
Dini	İslam, Hristiyan (Ortodoks)
Etnik gruplar	Türkler, Pomaklar, Romenler ve Yunanlılar
İdari birimleri	Gümülcine, Iskeçe, Dedeagaç

BATI TRAKYA

Yunanistan'ın dokuz coğrafi bölgесinden biri olan ve ülkenin kuzeydoğusunda yer alan Batı Trakya, bir coğrafi bölge adıdır ve bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer alır. Trakya, Doğu ve Batı Trakya olmak üzere iki kısma ayrılır. Doğu Trakya, bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisini teşkil etmektedir. Bunun dışındaki kısmı ise Batı Trakya olup 1913'te kurulan "Batı Trakya Hükümet-i Müstakilesi" sınırları esas alındığında, bir kısmı Yunanistan'ın, diğer bir kısmı da Bulgaristan'ın sınırları içinde kalmaktadır. 1923 Lozan Anlaşmasıyla sınırları yeniden çizilen Batı Trakya ise bugün tamamen Yunanistan'ın idaresinde bulunan bölgедir. Batı Trakya'nın doğusunda Türk-Yunan sınırını ayıran Meriç Nehri, kuzeyinde Bulgaristan sınırını belirleyen Rodop Dağları, güneyinde Ege Denizi ve batısında Kavala ilini ayıran Karasu Nehri bulunmaktadır. İdari açıdan Batı Trakya; Dedeağaç, Gümilcine ve İskeçe olmak üzere üç birime ayrılmıştır.

Bugün 350 bin civarı olan bölge nüfusunun 150 binini Müslüman Türkler oluşturmaktadır. Bölge, İstanbul'dan daha önce fethedilmiş ve 549 yıl boyunca Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Balkan Savaşları sonrasında önce Bulgaristan'a, daha sonra Müttefik Devletler adına Fransa'ya ve ardından Lozan Anlaşması ile Yunanistan'a bırakılan Batı Trakya'nın yerlesik halkı azınlık olarak tanımlanmıştır. Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türkler, Yunanistan'da azınlık statüsüne sahip tek gruptur. Batı Trakya'da yaşayan halkın azınlık hakları, Lozan Anlaşması'ndan önce 2 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü, 24 Mayıs 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi, 14 Kasım 1913 Atina Anlaşması ve 3 Numaralı Protokol ve 10 Ağustos 1920'de imzalanan Yunan Sevr'i gibi çok sayıda anlaşma ile garanti altına alınmıştır. 1923 Lozan Anlaşması ile bu anlaşmalar tamamen yürürlükten kaldırılmış, bazı değişiklikler ile yeniden geçerli kılınmıştır.

1830 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan, bu tarihten itibaren topraklarında yaşayan azınlıklara yönelik asimilasyon ve göç ettirme politikaları başta olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlali gerçekleştirmektedir. Yunanistan'da azınlık dillerini konuşanlar sadece 1951 tarihli nüfus sayımında sayılmıştır. Yunanistan yönetimi, Türklerin, Yunanlı Müslümanlar ve Makedonların Yunanistan'ın kuzeyine göç etmiş Slavlar olduğunu ileri sürerek ülkede azınlık yaşadığını reddetmektedir.

Yunanistan, 27 yıl önce AB üyesi olmasına ve uluslararası insan hakları sözleşmelerinin pek çoğuna taraf olmasına rağmen, sınırları içinde Batı Trakya bölgesinde yaşayan en büyük azınlık grubu oluşturan Müslüman Türklerin temel hak ve hürriyetlerini sağlamaya konusunda üstüne düşen zorunlulukları yerine getirmemektedir. Türklerin azınlık hakları Lozan Anlaşması ile güvence altına alınmış olmasına rağmen, Yunanistan bu anlaşmayı zaman zaman ihlal etmekte ve çeşitli uygulamalar ile Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlığı tamamen asimile etmek için sistemli bir politika izlemektedir.

Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türk azınlık; eğitimin yetersizliği, etnik kimliğin inkârı, ekonomik alandaki kısıtlamalar ve dinî hayat üzerindeki baskı ve usulsüz uygulamalar başta olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlallerine maruz bırakılmaktadır.

BOSNA-HERSEK

Resmî adı	Bosna-Hersek
Bağımsızlık tarihi	1 Mart 1992
Yönetim biçimi	Federal Demokratik Cumhuriyet
Önemli şehirleri	Saraybosna, Mostar, Gorajde, Tuzla, Zenitsa, Banya Luka, Bosanski Brod, Prijedor, Bihaç
Nüfusu	4.590.310 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	51.209 km ²
Dili	Boşnakça, Hırvatça, Sırça
Dini	İslam, Hıristyan (Ortodoks, Katolik), diğer
Doğal kaynakları	Demir, boksit, bakır, kurşun, kromit, kobalt, manganez, nikel, tuz, kum, tarım ve orman ürünleri
Arazi yapısı	Dağlık
Etnik gruplar	%48 Boşnak, %37,1 Sırp, %14,3 Hırvat, %0,6 diğer (2000 verileri)

BOSNA-HERSEK

Milattan önce 7. yüzyılda Slavların yerleşikleri Bosna toprakları, kuzeyden güneye inen çeşitli kavimlerin göçüne tanıklık etmiştir. Bosna, eski çağlarda önce İliryalıların sonra da Romalıların egemenliği altına girmiştir. Orta Çağ'da Bosna nüfusu çoğunlukla Hristiyanlardan oluşmaktadır. Ancak halk, Hristiyanlığın değişik mezheplerine mensuptur. Sirplar Ortodoks mezhebini benimsenken, Hırvatlar Katolik mezhebini kabul etmişlerdir. Bu iki mezhebin dışında, 12. yüzyıldan sonra gelişme imkânı bulan ve Bosna kültüründe önemli bir yeri olan Bogomolizm mezhebi doğmuştur. Boşnaklar bu mezhebi kabul ettikleri için Ortodoks ve Katolik komşularından büyük eziyetler görmüşlerdir.

Bosna, 1463 yılında bizzat Fatih Sultan Mehmet'in katıldığı bir seferle Osmanlı topraklarına katılmıştır. Başlangıçta idari bakımdan sancak hâline getirilen Bosna ve Hersek, 1583'te eyalet olmuştur. Boşnaklar, Osmanlı'nın adil yönetimi neticesinde İslam dinine yakınlık duymuşlar ve tedrici bir şekilde Müslümanlığı kabul etmişlerdir.

400 yıldan fazla bir süre Osmanlı yönetiminde kalan Bosna Eyaleti, 1878'de Berlin Anlaşması'yla kaybedilene kadar kilit öneme sahip olmuştur. Osmanlı'nın millet sistemine sonuna kadar bağlı kalan Boşnaklar, devletin en üst kademelerine kadar onlarca değerli devlet adamı yetiştirmiştir.

Bosna, Osmanlı'yı takiben Avusturya-Macaristan yönetimine geçmiş; daha sonra ise I. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Sirp-Sloven-Hırvat Devleti'nin bir parçası olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Yugoslavya içerisinde altı federal devletten biri olan Bosna-Hersek, Soğuk Savaş döneminin bitmesiyle kanlı savaşlar içerisinde girmiştir. 1992 yılı Mart'ında bağımsızlık süreciyle başlayan savaşta hem Sirplar hem de Hırvatlarla savaşmak zorunda kalan Boşnaklar, 250 binden fazla şehit vermiştir. Dayton Anlaşması ile 1995 yılında sona eren savaşın üzerinden uzun zaman geçmiş olsa da; ülkede savaşın izleri hâlen hissedilmekte, başta Srebrenitsa olmak üzere ülkenin farklı kesimlerinde her geçen gün yeni toplu mezarlar bulunmaktadır. Anlaşma şartlarından olan savaş suçlarının adalete teslimi hâlâ gerçekleşmemiştir, 400 bine yakın Boşnak muhacir evlerine dönememiştir. Bosna'da yaşanan olaylar Lahey Adalet Divanı tarafından soykırımlar olarak kabul edilmiş ve fakat çok ilginç bir karar ile soykırımları suçluları aklanmıştır.

Bosna, Dayton sonrası istikrarın hâlâ oluşmadığı bir coğrafyadır. Anlaşma ile Boşnak ve Hırvatlar ülke yüz ölçümünün %51'lük orta ve doğu kesiminde bir federasyon oluştururken, %49'luk batı ve kuzey kesiminde Bosna Sirp Cumhuriyeti ismi ile "de facto" bir devlet inşa edilmiştir. Her iki yapının üzerinde ise Bosna Devleti bulunmaktadır.

BULGARİSTAN

Resmî adı	Bulgaristan Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	3 Mart 1878
Yönetim biçimi	Parlamentler demokrası
Önemli şehirleri	Sofya, Plevne, Rusçuk, Dobriç, Varna, Stora Zagora, Sliven, Burgas, Filibe, Blagoevgrad, Kurdzhali, Vidin
Nüfusu	7.262.675 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	110.910 km ²
Dili	Bulgarca, Türkçe, Romanca
Dini	Hristiyan (Ortodoks), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Boksit, bakır, kurşun, çinko, tarım ve orman ürünleri
Arazi yapısı	Dağlık alanlar ve ovalar
Etnik grupları	%75 Bulgar, %12 Türk, %13 Roman, Pomak, Makedonyalı, Ermeni, Tatar, Gagauz, Çerkes, diğer (2001 verileri)

BULGARIstan

Bulgaristan, Güneydoğu Avrupa'da, Balkan Dağları'nın her iki tarafında, Tuna Avrupa'sı ile Akdeniz Avrupa'sı arasında bir geçiş ülkesidir. Romanya, Türkiye, Yunanistan, Makedonya, Sırbistan ve Karadeniz ile komşudur. Ülkedeki en önemli akarsu, kuzey sınırının büyük bölümünü çizen Tuna Nehri'dir.

Bulgaristan'ın ilk halkı Traklardır. Traklar, 1. yüzyılda Roma'nın, daha sonra 5. yüzyılda da Bizans'ın egemenliğine girdiler. 7. yüzyılda Bulgarlar, Slav kabileleri ile iş birliği yaparak Slav-Bulgar Devleti'ni kurdular. Bu devlet, I. Boris döneminde Hristiyanlığı benimseyerek sınırlarını genişletmeyi başardı. Ülke 11. yüzyılda Bizans'ın eline geçti. 12. yüzyılın sonlarında yeniden bağımsızlığına kavuşan Bulgaristan'da yeni bir Bulgar Krallığı kuruldu.

Osmalı Devleti, 1371-1396 yılları arasında Bulgaristan'ı tamamıyla ele geçirdi ve 1878'e kadar 500 yıl boyunca buradaki egemenliğini devam ettirdi. Bulgaristan 1908 yılında Osmalı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. I. Dünya Savaşı'ndan mağlup olarak çıktıktan sonra II. Dünya Savaşı'nda yine Almanya ile ittifak yaptı; 1941 yılında Yugoslavya'nın işgali sırasında Nazi Orduları ile beraber hareket etti. 10 Eylül 1946'da yapılan bir referandumla Bulgaristan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) güdümünde bir cumhuriyet olarak yapılandı.

1954 yılında Komünist Parti birinci sekreteri seçilen Todor Jivkov, 33 yıl boyunca Bulgaristan'ın tartışmasız lideri olmaya devam etti. Jivkov'un iktidarı 10 Kasım 1989'da Soğuk Savaş döneminin bitişiyile sona erdi.

Yaklaşık 8 milyon nüfusa sahip Bulgaristan; Bulgar, Türk, Pomak, Makedon, Sırp, Gagavuz, Ulah, Rum, Tatar, Roman, Yahudi, Ermeni ve Rus etnik gruplarından oluşmaktadır. Bu genel nüfus içinde Türk nüfusunun önemli bir yeri vardır. Bulgaristan'da 1877-78 Osmalı-Rus Savaşı'ndan bu yana Müslüman nüfus katliam ve göçlerle azalmaya devam etse de, bugün itibarıyla Müslümanların ülke nüfusuna oranı %20'nin üzerindedir. Müslüman halklara yönelik olarak isim değiştirme yasağı, ana dillerinde konuşma yasağı, kıyafet yasağı, ibadet etme yasağı, kültürel ananelerini, örneğin bayramlarını yaşama yasağı, eğitim kurumları açma yasağı gibi yasalar getirilmiş ve âdetâa Müslüman halka nefes aldırılmamıştır. 1972'de Pomaklara, 1980'de Romanlara, 1985'te Türklerle karşı yoğun Bulgarlaştırma hareketleri uygulanmıştır. Bulgaristan'da bulunan 3339 Osmalı eserinden bugün ancak 110 tanesi ayaktadır.

1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye son büyük göç gerçekleşmiş, gelen 340 bin kişinin yarısından fazlası ülkenin istikrara kavuşmasıyla evlerine dönenmiştir. Türklerde ait olan Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi, bugün Bulgaristan'da hükümet ortağıdır. 2005 seçimlerinde milletvekili seçilen 34 kişiyle Türkler yönetimde söz sahibi olabilselerdir. Bulgaristan, 2007 yılı başından itibaren AB üyesi olmuştur. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile kısa sürede altyapı ve ekonomik sorunlarının üstesinden gelmesi beklenmektedir.

HIRVATİSTAN

Resmî adı	Hırvatistan Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	25 Haziran 1991
Yönetim biçimi	Parlamentler başkanlık sistemi
Önemli şehirleri	Zagreb, Sisak, Osijek, Vukovar, Dubrovnik, Place, Split, Sibenik, Zadar, Pula, Rijeka, Omisalj
Nüfusu	4.491.543 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	56.542 km ²
Dili	Hırvatça, Sırpça, diğer (İtalyanca, Macarca, Çekçe, Slovakça ve Almanca) (2001 verileri)
Dini	Hristiyan (Katolik, Ortodoks, diğer Hristiyan mezhepleri), İslam
Doğal kaynakları	Petrol, boksit, demir, kalsiyum, silis, tuz, hidro-enerji
Arazi yapısı	Macaristan sınırı boyunca düz ovalar, Adriyatik kıyısında yüksek olmayan dağlar ve dağlık bölgeler
Etnik grupları	%89,6 Hırvat, %4,5 Sırp, %5,9 diğer (Boşnak, Macar, Slovenyalı, Çek ve Roman) (2001 verileri)

HİRVATİSTAN

Eski Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden birisi olan Hırvatistan, Adriyatik Denizi kıyısında, Slovenya, Macaristan, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ ile çevrili bir güneydoğu Avrupa ülkesidir. Balkanlar ve Orta Avrupa'nın temel özelliği olan zengin etnik yapı Hırvatistan'da da göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, eski Yugoslavya'yı oluşturan diğer beş ülke ile kıyaslandığında, Slovenya'dan sonra, etnik açıdan en üniter yapıya sahip ülkedir. 2001 yılı verilerine göre Hırvatlar, ülkenin toplam nüfusunun %89,6'sını teşkil etmektedir. Toplam nüfusun %10,4'ünü oluşturan etnik azınlıklar içerisinde en büyük pay %4,5 ile Sırplara aittir. Boşnak, Macar, Sloven, Çek ve Romenler de ülkede yaşayan diğer etnik gruplardır.

Hırvatlar dâhil olmak üzere günümüzdeki tüm güney Slavları, Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra 6. asırda Asya'dan Avrupa'ya göç etmeye başlayan kavimlerin soyundan gelmektedir. Bu kavimler Balkanların her bir tarafına yayılarak 7. yüzyılda bu bölgeye tam olarak yerleşmeye başlamışlardır. Hırvatlar, Roma etkisiyle Katolik olurken Sırplar Bizans etkisinde kalmış ve Ortodoksluğu seçmişlerdir. 7. ve 9. yüzyıllar arasında örgütlenen Hırvat prensliklerini 925 yılında birleştirerek Hırvat Krallığı'nı kuran Kral Tomislav, aynı zamanda ülkenin bugünkü sınırlarını da oluşturmuştur. 1102 yılında Macar ve Hırvat kralları arasında imzalanan ve Hırvatların imzaladığı ilk anlaşma olma özelliğini taşıyan *Pacta Conventa* ile Hırvatlar Macaristan etkisi altına girmiştir. Hırvatlar bu tarihten 1918'de Yugoslavya'nın oluşturulmasına kadar kendi bağımsız devletlerini kuramamış ve dolayısı ile dış politikalarını kendileri belirleyememişlerdir.

15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesinden Hırvatlar da etkilenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1527'de Macaristan'ı ele geçirmesinden sonra bugünkü Hırvat topraklarının bir bölümü 1699 Karlofça Anlaşması'na kadar Osmanlı idaresi altında kalmıştır. 1867 yılına dek Habsburg Hanedanı tarafından yönetilen Hırvatistan toprakları, bu tarihten sonra Avusturya ve Macaristan arasında kurulan ikili monarşi idaresine geçmiş ve ikiye bölünmüştür. Panonya ve Slavonya bölgesi Macaristan'da, İstriya Yarımadası ve Dalmaçya kıyıları Avusturya'da kalmıştır. Bu tarihten I. Dünya Savaşı sonuna dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hâkimiyetinde kalan Hırvat ulusu, bu süreç içerisinde Avrupa ile yakınlaşmaya başlamış ve Batı medeniyeti ve kültürü Hırvat topraklarında yerleşmiştir. 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'ná dâhil olan Hırvatlar, Krallık içerisinde her zaman Sırplarla mücadele içerisinde olmuşlardır.

II. Dünya Savaşı'nda Yugoslavya Krallığı işgalci güçler tarafından parçalanırken, faşist lider Ante Pavelić önderliğinde Bosna-Hersek'in de sınırlarına dâhil olduğu "Bağımsız Hırvatistan Devleti"nin kurulmasına izin verilmiştir. Almanların yenilmesi ve Josip Broz Tito önderliğindeki partizan güçlerin ülkede hâkimiyeti sağlamalarıyla Hırvat Devleti yıkılmış ve Yugoslavya'nın parçalarından birisi olmuştur. Tito'nun ölümüyle birleştirici harçını kaybeden Yugoslavya, Soğuk Savaş'ın bitişiyle parçalanmış ve Hırvatlar 1991-1995 yılları arasında Sırp ve Boşnaklarla kanlı savaşlara tutuşmuştur. 1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması'yla bugünkü sınırlarına ulaşan Hırvatistan, 2009 yılında AB ve NATO üyeliklerine oldukça yakın görünmektedir.

KARADAĞ

Resmî adı	Karadağ Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	3 Haziran 2006
Yönetim biçimi	Cumhuriyet
Onemli şehirleri	Podgoritsa, Ivangrad, Biyelo Polje, Niksiç, Tivat, Kotor, Cetinje, Budva, Bar, Ulcinj
Nüfusu	672.000 (2003 verileri)
Yüz ölçümü	14.026 km ²
Dili	Sırça, Karadağ dili (resmî dil), Boşnakça, Arnavutça, diğer (2003 verileri)
Dini	Hristiyan (Ortodoks, Katolik) İslam, diğer
Doğal kaynakları	Boksit, hidro-elektrik
Arazi yapısı	Öldükça girintili bir kıyı şeridi ile yüksek dağlar ve yaylalar
Etnik grupları	%43 Karadağı, %32 Sırp, %15 Boşnak, %6 Arnavut ve diğer (%4 Hırvat, Roman) (2003 verileri)

KARADAĞ

Balkan yarımadasının güneyinde yer alan Karadağ, batı, kuzey ve doğusunda Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Kosova; güneyinde ise Arnavutluk'la komşudur. 200 km boyunca uzanan Adriyatik kıyısı ülkenin can damarı mahiyetindedir. Karadağ, derin vadilerle ve nehirlerle bölünmüş dağlık bir ülkedir. 2003 sayımlarına göre 672 bin nüfuslu ülkenin %59,4'ünü Karadağlı olmayan Sırp, Boşnak, Arnavut ve diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Ülkede Müslümanların oranı %21'e ulaşmaktadır.

Zeta Prensliği adıyla bağımsız bir il olarak kurulan Karadağ, 12. yüzyıl sonlarında Sırp egemenliğine girmiştir. 1389'da Sirplar Kosova'da Osmanlılara yenildikten sonra da bağımsızlığını korumuştur. Osmanlı Devleti 1459'da Sırbistan'ı kesin olarak ele geçirdiğinde Karadağlılar Balkanlarda bağımsız olarak yaşamaya devam eden tek millet olarak dağlara çekilmiştir. 1878 yılına kadar Osmanlı Devleti Karadağ toprakları üzerinde hak iddia etmeye devam etmiştir.

1860'tan sonra Karadağ'ın siyasal yaşamında Prens Nicholas önemli rol oynamıştır. İlk Karadağ anayasası 1868'de oluşturulmuştur. 1875 ve 1876 yıllarına gelindiğinde, Karadağ kendisini Balkanlarda gelişen olayların merkezinde bulmuştur. Hersek'ten çok sayıda mülteci Karadağ'a giriş yapmış ve Karadağlı gönüllüler Osmanlı'ya karşı oluşturulan çetelere katılmak üzere Osmanlı topraklarını terk etmiştir. 1905'te, Nicholas ile birlikte parlamenteler sisteme geçilmiştir.

Küçük ve fakir bir ülke olmasına rağmen Karadağ, tarih boyunca uluslararası arenada hep önemli bir pozisyonu sahip olmuştur. Sırbistan ile ilişkilerinde rekabete dayalı dostça bir politika izlemiştir. Bunun en önemli nedeni ise ortak düşmanlarının Osmanlı Devleti olmasıdır. 1912 yılında Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan ile birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Karadağ'ın toprakları Balkan Savaşları sonunda iki katına çıkmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında Karadağ her zamanki ortakları olan Sırbistan ve Rusya tarafında yer almıştır. Savaş sonunda, Aralık 1918'de, yeni Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın bir parçası olmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında Nisan 1941'de Mihver Güçleri Balkan yarımadasına girdiği zaman, İtalya Karadağ'ın bazı bölgelerini işgal etmiştir.

Yugoslavya 1946 yılında komünist yönetim altında federal bir cumhuriyet olarak kurulmuş ve Karadağ, altı kurucu cumhuriyetten biri olmuştur. 1991 yılının başlarında Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Karadağ'da da bağımsızlık konusunda referandum yapılmış ancak seçmenlerin üçte ikisi federasyonda kalma yönünde oy kullanmıştır. Nisan 1992'de Yugoslavya'nın son parçaları olarak Karadağ ve Sırbistan birleşmiştir.

Birliğin küçük ortağı Karadağ, süreç içerisinde, her alanda ciddi sorunlar ve iç çekişmeler yaşayan Sırbistan'ı sirtında büyük bir kambur olarak görmeye başlamış ve bu kez 2002 yılında daha esnek bir birliktelik olan Sırbistan-Karadağ Devleti'nin bir parçası olmuştur. Anlaşma şartlarına göre üç senenin sonunda Mayıs 2006'da referandum yapılmış; bu referandumla Karadağ halkı Sırbistan'dan ayrı, bağımsız bir devlet olmaya karar vermiştir. Karadağ'ın ayrılığı, Sırbistan ve Karadağ arasında bulunan Sancak bölgesinin de dramatik bir biçimde parçalanmasına neden olmuştur. Karadağ'ın bugün için en önemli hedefi AB üyesi olmaktır. Az nüfuslu, turizm cenneti ülkenin hedefine ulaşması zor görünmüyör.

KOSOVA

Rəsmi adı	Kosova Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	17 Şubat 2008
Yönetim bicimi	Cumhuriyet
Önemli şehirleri	Pristina, Prizren, Ferizay, Ipek, Cakova, Gilan, Mitrovitsa, Podujeva
Nüfusu	2.126.708 (2007 verileri)
Yüz ölçümü	10.887 km ²
Dili	Arnavutça (resmi dil), Sırpça (resmi dil), Boşnakça, Türkçe, Romanca
Dini	İslam, Hristiyan (Ortodoks, Katolik)
Doğal kaynakları	Nikel, kurşun, çinko, magnezyum, linyit, kaolin, krom, boksit
Arazi yapısı	Dağlık
Etnik grupları	%90 Arnavut, %4 Sırp, %6 diğer (Boşnak, Türk, Goran, Roman, Misirli)

KOSOVA

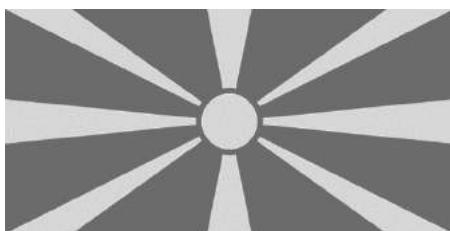
Dünyanın en yeni ülkesi olan Kosova, Balkanların merkezinde Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ arasında bulunmaktadır. Bir kara ülkesi olan Kosova nüfusunun %90'ını Arnavutlar oluşturan Boşnak, Türk, Roman ve Mısırlı Müslümanlar ile ülkenin kuzeyinde Mitrovitsa'da yaşayan Ortodoks Sırplar ülkedeki diğer etnik unsurlardır. Bu hâliyle ülke nüfusunun %95'ini Müslümanlar oluşturmaktadır.

1389 tarihindeki meşhur Kosova Savaşı ile Osmanlı sınırlarına dâhil edilen bölge, süreç içerisinde demografik açıdan da Arnavutların yoğun olarak yaşadığı bir yer hâline geldi. Gösterilen adil yönetimin etkisiyle İslamiyet'e yakınlık duyan Arnavutlar da tıpkı Boşnaklar gibi İslam dinine girdiler. Bu şekilde Kosova, Osmanlı Devleti içerisinde İşkodra, Yanya ve Manastır vilayetleriyle birlikte toplamda 70 bin km²'ye ulaşan, Arnavutların meskûn bulunduğu coğrafyanın bir parçası oldu. Bugün farklı devletlerin sınırları içerisinde kalan bu coğrafyada 7 milyon Arnavut yaşamaktadır.

Balkan Savaşları sonrasında 22 Mart 1913 Londra Sefirler Toplantısı kararı ile Kosova toprakları Sırbistan'a dâhil edildi. Böylece, 524 sene Osmanlı hâkimiyetinde kalan bölge elden geçmiş oldu. I. Dünya Savaşı'nın ardından 1918 tarihinde kurulan Sırp-Sloven-Hırvat Devleti'nde de Kosova'nın Sırbistan içindeki konumu değişmedi. II. Dünya Savaşı sırasında Alman, İtalyan ve Bulgar varlığına şahit olan Arnavutlar, savaş sonrasında kurulan Yugoslavya içerisinde yine istekleri dışında Sırbistan'a bağlandılar ve Yugoslavya'nın iki özerk bölgesinden biri olarak ilan edildiler.

Kosova, 1963 Anayasası ile "özerk il"den "özerk bölge" statüsüne terfi ettiğinde, yönetimi tamamen Sırbistan'a bırakıldı. 1968'de Yugoslavya Anayasası'na ilave edilen ek maddelerle Kosova'nın statüsü federal düzeyde bir pozisyonaya getirildi. Kosova, 1974 Anayasası ile Yugoslavya'yı oluşturan altı federal devletle, "ayrılma hakkı" hariç olmak üzere hemen hemen aynı haklara kavuştu. 1989 yılında ise özerkliğini kaybederek yeniden Sırbistan'a bağlı bir bölge hâline getirildi. Aynı sene Kosova Demokratik Birliği'ni kuran Arnavutlar, 2 Temmuz 1990'da bağımsızlık ilan ettiler.

Sıcak Savaş'ın ardından Kosova, Balkanlarda bir çatışmanın çıkacağı ilk bölge olarak görülmüyordu. Ancak ilk savaş Bosna'da patlak verdi. Bosna Savaşı'nın ardından Kosovalı Arnavutlar 1998-99 yıllarında Sırp saldırısının hedefi oldu. 15 bine yakın kayıp ve bir milyonun üzerinde muhacir veren Kosova, savaş sonrasında siyasi açıdan BM Kosova Komisyonu (UNMİK)'nun, askerî açıdan da NATO'nun (KFOR) yönetimi altına girdi. Kosova, Sırbistan'dan ayrılmasına dair süren dokuz senelik bir statü macerasının ardından 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etti. Türkiye, Kosova'yı ilk tanıyan ülkelerden biri oldu. Balkanların küçük ülkesi Kosova, Cumhurbaşkanı Fatmir Seydi ve Başbakan Haşim Taçi tarafından yönetilmektedir.

MAKEDONYA

Resmî adı	Makedonya Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	8 Eylül 1991
Yönetim biçimi	Parlamentler demokrasi
Önemli şehirleri	Üsküp, Manastır, Kumanova, Pırlepe, Kalkandelen, Gostivar, İştip, Ohri, Köprülü, Ustrumca, Koçani, Radoviş,
Nüfusu	2.061.315 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	25.333 km ²
Dili	Makedonca, Arnavutça, Türkçe, Romence, Sırpça
Dini	Hristiyan (Ortodoks), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Demir, bakır, kurşun, çinko, manganez, nikel, tungsten, altın, gümüş, alçı taşı, orman ürünleri
Arazi yapısı	Havza ve vadilerin yer aldığı dağlık araziler
Etnik grupları	%50 Makedon, %38 Arnavut, %5 Türk, %2,7 Roman, %1,8 Sırp, %2,2 diğer (2002 verileri)

MAKEDONYA

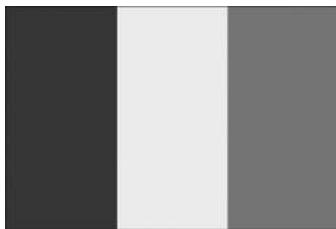
Makedonya Cumhuriyeti, Batı Balkanlarda Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk ve Kosova ile sınırı bulunan bir kara devletidir. Makedonya aynı zamanda, Osmanlı'nın Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerine verilen isimdir. Bugünkü Makedonya, Balkan Savaşları sonunda Sırbistan'a bırakılan topraklardır ve tarihî Makedonya topraklarının %38'lik kısmını oluşturmaktadır.

Stratejik açıdan son derece önemli bir bölge olan Makedonya, tarihî süreç içerisinde farklı milletlerin durağı olmuştur. Bunlar arasında Helenler, Romalılar, Hunlar, Avarlar, Slavlar, Peçenekler, Kumanlar, Vardariot Türkleri ve Osmanlı Devleti sayılabilir. 67.741 km²'lik bir yüz ölçümü olan Makedonya'da Osmanlı hâkimiyeti 14. yüzyılın ortalarında başlamış; 1913 yılında II. Balkan Savaşı'ndan sonra imzalanan Bükres Anlaşması'na kadar devam etmiştir. İmzalanan bu anlaşmayla Makedonya, Osmanlı Devleti'nden alınarak Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'a verilmiştir. Makedonya'nın Sırbistan'a verilen 25.713 km²'lik bölümü, I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki dönemde Sırbistan'ın bir eyaleti olarak kalmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Makedonya, Federal Yugoslavya çatısı altında federatif bir kimlik kazanarak "Makedonya Cumhuriyeti" adıyla kurulan altı federe cumhuriyetten biri olmuştur. Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesiyle Makedonya, 8 Eylül 1991'de yapılan referandumu takiben bağımsızlığını ilan etmiştir.

Makedonya nüfusunun %50'sini Makedonlar, %38'ini Arnavutlar, %5'ini Türkler, %2,2'sini Romenler, %2,1'ni Sırplar ve %2,7'sini diğer gruplar oluşturmaktadır. Makedonya'da yaşayan Müslümanların oranı %50 civarındadır. Ancak Makedonlar ülkede yaşayan Müslümanların oranının %30 olduğunu iddia etmektedirler. Buna rağmen ülkede yaşayan Müslümanlar, Makedonlar tarafından kendilerine biçilen %30'luk oran kadar dahi parlamentoda temsil edilememektedirler.

Makedonya toprakları, tarihî süreç içerisinde hep komşu devletlerin ilgi odağı olmuştur. Sırbistan'ın "Güney Sırbistan" olarak tanımladığı bu topraklar da Bulgaristan ve Yunanistan da hak iddia etmektedir. Bu anlaşmazlık, Makedonya Cumhuriyeti'nin Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılp bağımsızlığını ilan etmesi ile ortaya çıkan "Yeni Makedonya Sorunu"nun da en önemli parçasını oluşturmaktadır. Yunanistan açısından Makedonya'nın ismi, bayrağı ve anayasası sorun teşkil ederken; Makedonya açısından ise Yunanistan'ın Makedonya'yı tanımadığı, Makedonya'nın tanımmasını ve uluslararası örgütlerde üyeliğini engelleme girişimleri, iki ülkenin ilişkilerini tıkanma noktasına getirmiştir. Bunlara ek olarak Yunanistan'daki Makedon azınlık meselesi ve iki ülkenin Makedonyalı İskender'de düğümlenen farklı tarih yorumları anlaşmazlığın derecesini artırmıştır.

1974 Anayasası'nda ülkenin kurucu unsurlarının Makedonlar, Arnavutlar ve Türkler olduğu belirtilirken bu durum 1989 Anayasası ile sadece Makedonlara verilmiş ve bu şekilde diğer etnik unsurlar dışlanmıştır. Bu dışlanma ve ayrımcılık politikasının siyasi, ekonomik ve temel haklardan yararlanma noktasında da devam ettirilmesi 2001 Mart ayında büyük bir iç savaş dinamitlemiş ve aynı yılın ağustos ayında Ohri Anlaşması imzalanmıştır. Ülke içerisinde Ohri Anlaşması Makedonya vatandaşları için barışı, huzuru ve refahı getirecek bir belge olarak değerlendirilmektedir. Diğer Balkan ülkeleri gibi, Makedonya'nın hedefleri arasında da NATO ve AB üyeliği önemli yer tutmaktadır.

ROMANYA

Resmî adı	Romanya
Bağımsızlık tarihi	9 Mayıs 1877
Yönetim biçimi	Cumhuriyet
Önemli şehirleri	Bükreş, Kostence, Braşov, Yaş
Nüfusu	22.246.862 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	237.500 km ²
Dili	Romence (resmî dil), Macarca, Roman, diğer
Dini	Hristiyan (Ortodoks, Protestan, Katolik), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Petrol, doğal gaz, kömür, demir, tuz, hidro-enerji, orman ürünleri
Arazi yapısı	Kuzey ve batı bölgeleri genellikle dağlık
Etnik grupları	%89,5 Romanyalı, %6,6 Macar, %2,5 Roman, %0,3 Ukraynalı, %0,3 Alman, %0,2 Rus, %0,2 Türk, %0,4 diğer

ROMANYA

Romanya, Avrupa'nın güneydoğusunda, Balkan yarımadasının kuzey kesiminde; Ukrayna, Moldova, Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadeniz'le çevrili bir Balkan ülkesidir. Romanya, fizikî coğrafya bakımından altı bölgeye ayrılır: Karpat Dağları, Dış Karpatlar, platolar, ovalar, Tuna Deltası ve Karadeniz kıyısı. Ülkenin güneyi baştan başa Tuna Irmağı ile sınırlıdır.

Tarihsel göç yolları üzerinde yer alan Romanya'nın etnik dokusu, eski yerli nüfusun yanı sıra çeşitli göçmen toplulukların izlerini taşıır. Rumen birliği ancak 20. yüzyıl başlarında sağlanabilmiştir. Günümüzde toplam nüfusun %78'ini Rumenler oluştururken, Macarların oranı %11'e, Romanlarındaki %10'a, Almanlarındaki ise %1'e yaklaşır. Romanya'daki Türk nüfus, Tatarlarla birlikte Romanya Dobrucası denen kısımda yaşamaktadır. Ayrıca ülkede Müslüman olmayan Gagavuz Türkleri de bulunmaktadır. Ülkedeki Türk ve Tatar nüfusunun toplam sayısı 100 binin üzerindedir.

İlk Çağ'da bugünkü Romanya topraklarında İliryalılar, Traklar ve İskitler bulunuyordu. Karadeniz kıyılarında ilk Yunan kolonileri İÖ 7. yüzyılda kuruldu. Bölgeye daha sonra girerek yerli halklarla kaynaklı Daçyalılar İÖ 4. yüzyılda Yunan dünyasıyla irtibat kurdular. Daha sonra Roma birlükleriyle çarpıştılar ve yenilgiye uğrayarak Roma egemenliğini tanıdıklarını.

Roma sonrası ülke Gotların, Avarların, Hunların, Slavların ve Moğolların akınlarına uğradı. Bu akınlara ve karışımlara rağmen, daha önce Roma egemenliği zamanında ülkede yerleşmiş olan Latin dili varlığını sürdürdü ve 10. yüzyılda bugünkü Romence'ye dönüştü. Romenler 1391'de Sirp ve Bulgarları yenilgiye uğratınca Osmanlı'ya vergi vermeyi kabul ettiler. 1417 yılında ise Osmanlı egemenliğini tamamen tanıdıklarını.

93 Harbi'ne kadar Osmanlı'ya bağlı kalan Romanya, 1878'de Berlin Anlaşması ile bağımsızlığını ilan etti. Her iki dünya savaşına da katılan Romanya, eski topraklarından Transilvanya'yı sınırları içerisinde tutmayı başardı. Savaş sonrasında SSCB yanlısı bir yönetim iş başına geldi. Çavuşesku'nun sert yönetimindeki Romanya, komünist temelli bir aile monarşisi hâline geldi. Doğu Bloğu'nda 1985'ten sonra başlayan reformist ve özgürlükçü hareketlerin Romanya'ya da ulaşması 1974'te parti genel sekreterliği ve cumhurbaşkanlığı makamını birlikte üstlenen Çavuşesku'nun gücünü önemli ölçüde zayıflattı. Yenileşme hareketlerine karşı çıkan ve muhalefete karşı baskıcı bir tutum izleyen Romen hükümetine karşı 1989 sonrasında başlayan gösteriler, zamanla kitlesel bir halk hareketine dönüştü; Çavuşesku ve eşi, yakalanarak idam edildi. Soğuk Savaş dönemi sonrasında hızla dünya ile entegrasyona giden Romanya, 2007 yılının Ocak ayında AB üyesi oldu.

SANCAK

Rəsmi adı	Sancak
Önemli şəhirləri	Sırbistan'da Yeni Pazar, Tutin, Syenitsa, Prıyepolye, Nova Varoş, Prıboy; Karadağ'da Rojaye, Plav, Berane, Bilelo Polye (Akova), Plevlja (Taşlıca)
Nüfusu	530.000 (2002 veriləri: 353.350 Boşnak Müləmən, 176.650 Sırp-Karadağlı ve Arnavut)
Yüz ölçümü	8.687 km ² (4499 km ² lik kısmı Sırbistan içinde; 4188 km ² lik kısmı isə Karadağ içinde yer almaktadır.)
Dili	Boşnakça, Sırpça, Arnavutça
Dini	İslam, Hristiyan (Ortodoks, Katolik)
Arazi yapısı	Dağlık
Etnik grupları	%67 Boşnak Müləmən, %33 Sırp-Karadağlı ve Arnavut

SANCAK

Sırbistan'la Karadağ arasında yer alan 8687 km² yüz ölçümüne sahip Sancak; Bosna-Hersek, Kosova ve Arnavutluk ile komşudur. Yeni Pazar Sancağı olarak bilinen bölgenin 11 vilayetinin 6'sı Sırbistan içerisinde, 5'i ise Karadağ topraklarında kalmaktadır. 530 bin nüfuslu Sancak'ın %67'sini Boşnaklar oluşturken kalan kısmın büyük çoğunluğu Sırp ve Karadağlıdır.

Sancak, tarihî süreç içerisinde önemli yolları, Doğu Avrupa ile Batı Avrupa'yı birbirine bağlayan stratejik konumu ve Adriyatik'e açılan kapının kavşak noktası olması özellikle hep gündemde olmuştur. Uzun yıllar Bosna'ya bağlı sancaklılardan biri olan Yeni Pazar Sancağı, Balkan milletlerinin kaderini etkileyen ve önemli kirılma noktalarını meydana getiren 1878 Berlin Anlaşması ile Bosna'dan ayrı ve sınırları belli, bağımsız bir bölge olarak ortaya çıkmış ve Balkan Savaşları sonrasında Belgrad Anlaşması (1913) ile Sırbistan ve Karadağ arasında paylaşılmıştır. Sancak'ın bu durumu, II. Dünya Savaşı sırasında kısa süreliğine değişmiş ve Sancak otonom bir bölge olarak tanımlanmış olsa da savaşın sonuna doğru yeniden 1913 şartlarına dönülverek bölge, Sırbistan ve Karadağ sınırları içerisinde bırakılmıştır. Sancak, 1992 yılında Yugoslavya'nın tarihe karışmasıyla Jozif Broz Tito döneminde elde ettiği tüm yasal haklarını kaybetmiştir. Bölge Boşnaklarının azınlık olarak tanınması ise ancak 2003 Eylül'ünde gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş dönemi akabinde, Sancaklılar ilk önce 1990 Temmuz'unda Aliya İzzetbegoviç'in kurduğu Demokratik Eylem Partisi (SDA)'nin şubesini Sancak'ta açmıştır. Sonrasında Dr. Süleyman Uglanın liderliğinde yeniden siyasi mücadele içerisinde girmiş ve 1991 Mayıs'ında Sancak Boşnak Millî Meclisi (SBMM)'ni kurmuştur. Bu meclis, organize ettiği referandum ve yayındığı memorandumlarla Sancak'ın özerklik taleplerini gündeme taşımıştır.

Bosna'daki savaşı bitiren Dayton süreci Balkanlardaki etnik tansiyonu düşürse de Kosova'nın bağımsızlığı akabinde yaşanan Sırp gösterileri, bir süreliğine bölgede yeniden tehlike çanlarını kaldırmış ve her iki coğrafya arasında kalan Sancak da bu durumdan etkilenmiştir. Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan NATO raporlarında hâlâ riskli bölgeler arasında gösterilen Sancak için en büyük kirılma, 2006 yılında Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmesi olmuştur. Osmanlı döneminde ve sonrasında sınırları daraltılsa dahi bir bütün olarak kalmayı başarabilmiş olan Sancak, Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılmasıyla birlikte iki parçaya bölünmüştür. Bu durum, Sancaklı Müslümanlar için başta Karadağ'da olmak üzere ülkeye entegrasyon adı altında hızlı bir asimilasyon riski taşımaktadır. Sancak'ta uzun zamandır devam edegeilen liderlik sorunu ve Sancaklıların onlarca farklı partile kendi içlerinde ayrılmış olmaları, bölgede siyasi bütünlükten uzak bir çerçeve sunmaktadır.

SIRBİSTAN

Resmî adı	Sırbistan Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	5 Haziran 2006
Yönetim biçimi	Cumhuriyet
Önemli şehirleri	Belgrad, Novi Sad, Niş, Kragujevac, Leskovac, Semendire, Valjevo, Kraljevo, Kruševac, Vranje, Šabac
Nüfusu	8.000.000 (tahmini)
Yüz ölçümü	77.474 km ²
Dili	Sırça (resmî dil), Macarca, Boşnakça, Romanca, diğer
Dini	Hristiyan (Ortodoks, Katolik, Protestan), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Petrol, doğal gaz, demir, bakır, çinko, antimон, altın, gümüş, magnezyum, kireç taşı, mermel, tuz, tarıma elverişli arazi
Arazi yapısı	Dağlık ve engebeli arazi
Etnik gruplar	%82,9 Sırp, %3,9 Macar, %1,4 Roman, %1,1 Arnavut, %1,8 Boşnak, %0,9 Karadağlı, %8 diğer (2002 verileri)

SIRBİSTAN

Güney Slav ailesinden olan Sırplar, 6. ve 7. yüzyıllarda Balkanlara göç etmiştir. İlk Sırp Devleti ise Stefan Nemaniç tarafından 12. yüzyılın ikinci yarısında günümüzde Sancak sınırları içerisinde kalan Raşka Irmağı boyunca yer alan topraklar üzerinde kurulmuştur. II. Stefan döneminde (1282-1321) iyice gelişen ve güçlenen Sırp Devleti; Üsküp, Draş ve Makedonya'nın büyük bir kısmını ele geçirmiştir. Sırpları Balkanlarda durdurucu güç ise Osmanlı Devleti olmuştur. 1389 tarihinde Kosova'da önemli bir yenilgi alan Sırbistan, bu tarihten itibaren Osmanlı akınlarına açık bir hâle gelmiştir. Nitekim Osmanlı orduları Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna üzerine kolayca uzanabilmistiştir.

Sırplar Osmanlı'nın adil yönetimi altında kendi dinlerini, inanç ve kültürlerini yaşayabilmişlerdir. Kiliselerine dokunulmamış, ülkenin Ortodoks tebaası olarak desteklenmişlerdir. Buna karşın Osmanlı'nın zayıflamaya başladığı dönemlerde Balkanlarda isyan eden ilk topluluk Sırplar olmuştur. Osmanlı'nın zayıflama döneminin trajik bir şekilde Rus Çarlığı'nın yükselme dönemine rastgelmesi ise ülke içindeki Ortodoks ve Slav tebaayı Rus müda-halesine açmıştır. Ruslar, 1774 Kaynarca Anlaşması ile Slav topluluğunun hamisi olmuştur. 93 Harbi sonrasında bağımsızlığını kazanan Sırbistan, bu tarihten itibaren bugünkü Bosna ve Makedonya'nın tamamı ve Hırvatistan'ın önemli bir kısmının dâhil olduğu "büyük Sırbistan"ı kurma sevdasına kapılmış ve Balkan ve dünya savaşlarını bu ideal uğrunda önemli kilometre taşıları olarak görmüştür. Sırp baskı ve saldıruları Balkanlarda sürekli bir istikrarsızlık dalgası oluşturmaya yetmiştir.

Sırp saldırularındaki öncelikli hedefleri, kendilerine ihanet eden hain topluluk olarak tanımladıkları Müslüman Boşnaklar olmuştur. Osmanlı dönemi ve sonrasında 1683 tarihli II. Viyana yenilgisinden bugüne kadar Sırplar her fırsatta Boşnakları katliam, göç ve asimilasyon politikalarına tabii tutmuş; Boşnaklar ise güçlü durumda oldukları dönemlerde bile Sırp komşularına karşı böyle bir tutum içerisinde olmamışlardır.

1918 tarihinde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın en büyük ortağı olan Sırplar, II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya yönetimini ele geçirmek için Tito'ya karşı verdikleri savaşı kaybetmişler ve savaş sonrasında kurulan federal cumhuriyetin altı parçasından biri olmuşlardır. Sırplar Tito'nun 1980 tarihindeki ölümü sonrasında Milošević ile Komünist Partisi'nin zirvesine tırmışlar ve Balkanları yeniden kan gölüne çevirecek fitili ateşlemişlerdir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında Sırplar önce Sloven ve Hırvatlara ardından 1992 yılının Mart ayından itibaren Bosnalı Sırplarla birlikte Boşnaklara saldırmışlardır. Batı'nın umursamaz ve cesaretlendirci tavırları arasında Srebrenitsa Katliamı gibi büyük katliamlar işleyen Sırplar, sayıları 100'ün üzerindeki toplama kamplında büyük insanlık suçlarına imza atmışlardır. 1998-99 tarihleri arasında da Kosova'da benzer bir şiddet sergileyen Sırbistan, sırasıyla 2006 yılında Karadağı, 2008 Şubat'ında ise Kosova'yı kaybetmiştir. Şimdilerde yeni hükümetiyle istikrarlı bir ortam arayan ve AB üyeliği yolunda puan kazanmak isteyen Sırplar, 2008 Temmuz ayı içerisinde 12 yıldır aranan savaş suçusu Radovan Karadziç'i Lahey Savaş Suçları Mahkemesi'ne teslim etmiştir.

SLOVENYA

Resmî adı	Slovenya Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	25 Haziran 1991
Nüfusu	2.007.711 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	20.273 km ²
Dili	Slovence, Sırpça-Hırvatça, diğer
Dini	Hristiyan (Katolik, Ortodoks), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Linyit, demir, çinko, civa, linyit kömürü, kurşun, hidro-enerji, kaynakları, orman ürünleri
Arazi yapısı	Ülkenin büyük bölümünü Slovenya Alpleri ile kaplıdır, doğusunda Macaristan ovalarının uzantıları yer alır.
Etnik grupları	%83,06 Sloven, %1,98 Sırp, %1,81 Hırvat, %1,63 Boşnak, %0,32 Macar, %0,31 Arnavut, %0,17 Romen, %0,11 İtalyan, %0,82 diğer, %8,9 belirtilmemiş ya da bilinmeyen (2002 verileri)

SLOVENYA

Güneydoğu Avrupa'da, eski Yugoslavya'nın kuzeybatı uc noktasında yer alan Slovenya, kuzeyde Avusturya, kuzeydoğuda Macaristan, güney ve güneydoğuda Hırvatistan, batıda İtalya ve Adriyatik Denizi ile çevrilidir. Bir Balkan ülkesinden ziyade Orta Avrupa ülkesi olarak değerlendirilen ülke, 20.253 km² yüz ölçümlüne sahiptir.

Topraklarının yarısından fazlası ormanlarla kaphı olan Slovenya, eski Yugoslavya cumhuriyetleri içerisinde etnik açıdan en homojen yapıya sahip olanıdır. Slovenler, iki milyonluk ülke nüfusunun yaklaşık %90'ını oluşturmaktadırlar. Hırvatlar, Sırplar, Boşnaklar, Macarlar, Karadağlılar, Makedon ve Arnavutlar Slovenya'da yaşayan diğer etnik gruplar arasında sayılabilir.

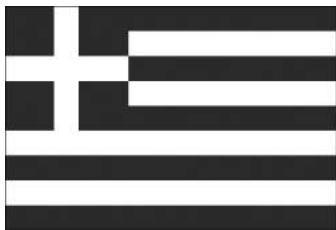
Slovenler MÖ 6. yüzyılda güneybatıya doğru ilerleyerek bugünkü Romanya topraklarına yerleşmişlerdir. Avarların bölgeyi terk etmesinden sonra, 7. yüzyılda geniş özerklik elde eden Slovenlerin toprakları, 8. yüzyıl sonlarında Franklar tarafından işgal edilmiştir. 1278'de Slovenya toprakları Avusturya-Habsburg İmparatorluğu'nun eline geçmiş ve 1918'e kadar bu durum devam etmiştir. Osmanlılar ise 16. ve 17. yüzyıllarda Avusturya-Habsburg imparatorluğu sınırları içerisinde kalan Carinthia, Carniola ve Styria'yı ele geçirmiştir; bunun üzerine Slovenlerin bir kısmı bu bölgeleri terk etmiştir.

1918 yılında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının bir parçası olan Slovenya, II. Dünya Savaşı'nda Alman, İtalyan ve Macarların işgaline uğramış; savaş sonrasında ise Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya'nın altı federal parçasından biri olmuştur.

Eski Yugoslavya cumhuriyetleri içerisinde sosyoekonomik anlamda en gelişmiş ülke olan Slovenya, günümüzde de Orta ve Doğu Avrupa'da bir istisna teşkil ederek sahip olduğu ekonomik istikrar ve refahı devam ettirmektedir. Eski Yugoslavya döneminde, Yugoslavya'nın toplam nüfusunun sadece 1/13'üne sahip olan Slovenya, Yugoslavya'nın gayrisafi millî hasılasının 1/5'ine sahipti, ihracatın da 1/3'ünü elinde tutuyordu. Bu özelliği ile altı cumhuriyet içinde en üretken olma özelliğini bağımsızlığına dek korudu. 1980'li yılların sonunda Yugoslavya'da işsizlik ortalaması %15 iken, Slovenya'da bu oranın %3 olması da Slovenya'nın ekonomik durumunun önemli göstergelerinden birisidir.

25 Haziran 1991'de Slovenya, Yugoslav Anayasası'nı tanımadığını açıklarak bağımsızlığını ilan etti. Slovenya'nın ilmli bir politika izleyerek Yugoslavya'dan ayrılma çabasına karşılık, Belgrad'ın tepkisi sert oldu. Ancak 32.000 kişilik iyi organize edilmiş bir Sloven ordusuyla karşılaşan Sırplar, bekledikleri başarıyı elde edemedi.

Slovenya'daki bağımsızlık hareketinin kısa sürede başarıya ulaşması, ülkenin Yugoslavya'nın batisında yer alması, Avrupa ile yakın ilişkiler içinde olması ve ekonomik anlamda Slovenlerin bağımsızlık için hazır olmalarıyla açıklanabilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı ülkeleriyle yoğun iş birliğini sürdürden Slovenya, 2004 yılında sorunsuz bir biçimde AB üyesi oldu.

YUNANİSTAN

Resmî adı	Yunanistan Cumhuriyeti
Bağımsızlık tarihi	25 Mart 1821
Yönetim biçimi	Parlamentter demokrasi
Önemli şehirleri	Atina, Selanik, Kavala, Rodop, Preveze, Korfu, Kefalonya, Dírama, Meriç, Iskeçe
Nüfusu	10.722.816 (Temmuz 2008 verileri)
Yüz ölçümü	131.940 km ²
Dili	Yunanca (resmî dil), %1 diğer (İngilizce ve Fransızca)
Dini	Hristiyan (Ortodoks), İslam, diğer
Doğal kaynakları	Linyit, petrol, demir, boksit, kurşun, çinko, nikel, magnezyum, mermel, tuz, hidro-enerji kaynakları
Arazi yapısı	Dağlık
Etnik grupları	%90 Yunan, %10 Türk, Arnavut, Makedon, Ulah

YUNANİSTAN

Yunanistan, kuzeyde Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan, doğuda Türkiye ile sınırları olan ve Akdeniz'e doğru uzanan yarımadada bir ülkedir. Ege Denizi ve Akdeniz'de bulunan pek çok adayı da kapsayan ülke, 1929 yılında Edirne Anlaşması ile Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını ilk ilan eden devlet olmuştur. Rusya ve Batı ülkelerinin destekleriyle Yunanistan çok uzun yıllar "Megali İdea" olarak belirlediği "Büyük Yunanistan" politikası doğrultusunda hareket etmiştir. Bu politika, 1922 yılına kadar yaklaşık 92 yıl boyunca devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri'nin yanında 1917 yılında katılarak ve savaş sonrasında galip devletlerin safında yer almış olan Yunanistan, 1919 Mayıs'ında İzmir'e asker çıkarmış ve Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemiştir. Yaklaşık üç yıl süren Kurtuluş Savaşı'nın ardından 9 Eylül 1922'de ağır bir yenilgiyle Anadolu'yu terk etmek zorunda kalmıştır. Temmuz 1923'teki Lozan Anlaşması ile Türk ve Rum nüfus iki ülke arasında mübadele edilmiştir. Batı Trakya'daki Türkler ise geniş haklarla azınlık olarak kabul edilmiştir. Fakat Yunanistan bu grubun kazanılmış haklarını bugüne kadar hâlâ vermemiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgalinde kalan Yunanistan, savaş sonrasında 1949 yılına kadar sürecek olan iç savaşı yaşamıştır. İç savaş sonrasında kurulan Anayasal Monarşi 1967 Nisan'ındaki askeri darbe ile noktalanmış ve kurulan yeni rejimin Başbakanı Papadopoulos olmuştur. Yunanistan, daha önce 1912 Uşu Anlaşması'yla İtalya'ya "emaneten" bırakılan 12 adayı 1947 yılında Paris Anlaşması'yla hukuksuz bir biçimde sahiplenmiş ve Türkiye'nin batı sahillerine kadar sınırlarını genişletmiştir. Yunanistan, Türkiye ile birlikte 1952 yılında NATO üyesi olmuştur.

Yunanistan'ın 1929'da bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana komşusu Türkiye ile sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar, Ege adaları, fir hattı meselesi ve Kıbrıs sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. 1960 yılında bağımsız olan Kıbrıs'ta 1963-64 yıllarında Türk nüfusa karşı katliamlar gerçekleştiren Rum çeteçiler, anayasada Türklerle tanınan hakları yok saymışlar ve 100'den fazla Türk köyünü yerle bir etmişlerdir. Bu dönemde Türkiye'nin müdahalesi önlense de Türkiye 10 yıl sonra 1974 yılında adaya çıkarma yaparak bugünkü sınırı oluşturmuştur.

1981 yılında dönemin Avrupa Topluluğu'na üye olan Yunanistan'ın içerisinde ülkeyetiminin bugüne kadar tanımamakta ısrar ettiği hatırlı sayılır miktarda azınlık bulunmaktadır. Bunlar arasında Batı Trakya Türkleri, Çamerya Arnavutları, Ulahlar ve Makedonlar sayılabilir. Yunanistan, bu azınlık gruplarının hiç birinin kimliklerini kabul etmemekte ve Türk azınlık dışındakileri Grek saymaktadır. Batı Trakya Türk azınlığını ise dinî azınlık olarak kabul eden Yunanistan, azınlık haklarına riayet etmediği için uluslararası mahkeme-lerde defalarca hükm giymesi neticesinde 2008 yılında istemeyerek de olsa Türk isminin kullanılmasına (İskeçe Türk Birliği örneğinde görüldüğü gibi) rıza göstermek zorunda kalmıştır. Yunanistan'ın şimdilerde -çok işlenmese de- Arnavutluk'la Epir meselesi, Makedonya ile isim anlaşmazlığı devam etmektedir.

**İHH İNSANİ YARDIM VAKFI
ve
BALKANLAR**

İHH İNSANI YARDIM VAKFI

İHH Hakkında

İHH İnsani Yardım Vakfı, dünyanın neresinde olursa olsun sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış; savaş, tabii afet vb. sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış, aç ya da açıkta kalmış, zulme uğramış tüm insanlara gerekli insanı yardımı ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi için gerekli tüm girişimleri yapmak üzere kurulmuştur. 1992'de gönüllülerin faaliyetleri ile başlayan vakıf çalışmaları 1995 yılında kurumsallaşmıştır.

2008 yılı itibarıyla beş kıtada 120 ülke ve bölgeye ulaşan İHH İnsani Yardım Vakfı, çalışmalarını yürütürken ülkemizde ve çalışma yaptığı bölgelerde yardımlaşma, dayanışma ve kardeşlik duygusunun gelişmesini öncelikte ve buna yönelik birçok sosyal, kültürel faaliyet gerçekleştirmektedir.

İHH İnsani Yardım Vakfı misyonunu gerçekleştirirken tüm dünyada öncelik sırasına göre;

1. Savaş ve savaşın etkisinin sürdüğü bölgelerde
 2. Afet bölgelerinde
 3. Yoksulluk olan tüm ülke ve bölgelerde
- faaliyet göstermektedir.

Misyonu

- * Yeryüzünde adaletin hâkim olması, iyiliğin her yere yayılması ve kötüluğun önlenmesi için kardeşlik bilinciyle, nerede olursa olsun, muhtaç ve mazlum tüm insanlara ihtiyaç duydukları insanı yardımı ulaştırarak onurlu bir yaşam sunmak,
- * İnsana yardıma muhtaç hâle getiren ve mazlum eden her türlü politika ve faaliyetleri önlemek üzere tüm insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi için gerekli çalışmaları yapmak,
- * Değişen dünyada değişimyeni değerlerin yaşatılmasını sağlamak,
- * İyiliği her zaman her yerde yaşamak.

Vizyonu

- * Savaşların ve doğal afetlerin olumsuz sonuçlarının giderilerek bireyleri ve toplumlari tekrar normal yaşama döndürüp kendi ayakları üzerinde duracakları ortamlara kavuşturmak,
- * Tüm dünyada yardımlaşma alanında öncülük ederek ülkeler ve kurum

lar arasında iş birliği sağlayıp ortak bilinc oluşturmak,

* Yardıma muhtaç duruma düşmüş toplumların kişi ve kuruluşlarını güçlendirmek,

* Kriz anında en az zarar için en hızlı ve en etkin şekilde bölgeye ulaşmak,

* Kalıcı projelerle kalıcı çözümler üretmek,

* Yoksulluğun giderilmesine ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlamak.

Çalışma İlkeleri

* Öncü olmak,

* Hakem olmak,

* Mazlumun sesi olmak,

* Toplumlar arasında köprü olmak,

* Emaneti en uygun şekilde kullanmak,

* İnsanlar arasında hak ve adaletin yaygınlaşmasına katkı sağlamak,

* Şeffaf olmak, markayı ya da ismi değil hizmeti öne çıkarmak,

* Sömürünün olmadığı adil bir dünyanın yeniden inşasına katkıda bulunmak,

* Din, dil, ırk ayrimı yapmadan ihtiyacı olan her kişi ve topluma yardım etmek.

İHH'nın üyesi olduğu uluslararası STK'lar

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey danışman statüsünde üyelik,

İKÖ İnsani Forum üyeleri,

İnsani Forum üyeleri,

Irak'a Yardım Yapan Uluslararası Yardım Kuruluşları Meclisi üyeleri,

İslam Dünyası STK'lar Birliği üyeleri.

İHH BALKAN FAALİYETLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İHH İnsani Yardım Vakfı'nın kuruluşu 1992-1995 yılları arasında yaşanan, büyük insanı krizlerin vuku bulduğu Bosna Savaşı'na dayanmaktadır. Yugoslavya mozaığının bir parçası olarak ifade edilebilecek Bosna-Hersek toprakları içerisinde Sırp ve Hırvat topluluklara karşı güç simetrisinden uzak bir savaşın içerisinde itilen Müslüman Boşnaklar, savaşın başından sonuna kadar insan hakları ve insanı yardım alanında çalışmalar gerçekleştiren İHH'yi yanlarında görmüşler ve moral bulmuşlardır.

Dönemin olumsuz koşullarına rağmen Türkiye insanların mütevazı imkânlarıyla bir araya getirmiş olduğu insanı yardımlarını organize eden ve bu yardımları bizzat bölge halkına ulaştıran İHH, savaşın en zor dönemlerinde Saraybosna, Zenitsa ve Zagreb merkezli olarak bölgede yaşanan insanı felaketi dindirmek ve mazlum Boşnak halkın haklı direnişini dünyaya duyurmak misyonuyla hareket etmiş, Türkiye'nin bölgedeki insanı yardım eli olmuştur. Bosna'ya savaş süresince gıda, ilaç, diğer tıbbi malzemeler, yaralı tedavi ettirme, giysi vb. her türlü insanı yardım gücü koşullara rağmen ulaştırmıştır. Savaşın akabinde de bölgedeki varlığını devam ettiren İHH, halkın yeniden normal hayatı başlayabilmesi için başta yıkılan evlerin yeniden inşa edilmesi olmak üzere sosyal kalkınma merkezli çalışmalarını devam ettirmiştir.

Balkan coğrafyasındaki bir diğer insanı felaketin yaşandığı Kosova'da ise Bosna Savaşı'nın tecrübesiyle çalışmalarına başlayan İHH, bir milyonu aşın Arnavut mülteciye Arnavutluk, Makedonya, Sancak, Karadağ, Bosna-Hersek ve Türkiye'de insanı yardım çalışmalarıyla destek olmuştur. İHH, Arnavut devleti tarafından Kosova'ya dünyada en çok insanı yardım ulaştıran üç kurumdan biri seçilmiştir. Tıpkı Bosna'da olduğu gibi savaşta yaralanan siviller, Türkiye ve komşu ülkelerdeki hastanelerde tedavi ettirmiştir, yetim çocukların koruma altına alınmış, sosyal kalkınma projeleri ve eğitim alanındaki destekler ise günümüze kadar devam edegelmiştir. İHH, 2001 yılında yaşanan Makedonya'daki iç savaşta da evlerini ve yurtlarını terk etmek durumunda kalan mültecilere insanı yardım çalışmalarıyla destek olmuştur.

İHH İnsani Yardım Vakfı, Bosna ve Kosova savaşlarını takip eden dönemde tarihî ve kültürel bağlarımızın olduğu Balkan coğrafyasında, Batı Trakya'dan Romanya'ya kadar hemen her noktada çalışmalarında bulunmuştur. Bölgede eğitim dönemlerinde kirtasiye malzemeleri dağıtılrken, Bosna ve Kosova başta olmak üzere birçok kente kültür merkezleri inşa edilmiş; eğitim ve kültürel çalışmalar bağlamında kitaplar basılmış, dergiler neşredilmiş, öğrencilere burs destekleri verilmiş ve zararlı alışkanlıklara müptela olan Balkan gençlerinin bölge partner kuruluşlarıyla birlikte rehabilitasyonları sağlanmıştır.

Yaz dönemlerinde başta Bulgaristan, Arnavutluk ve Bosna-Hersek olmak üzere yaz okulları açılmış, sünnet programlarıyla binlerce çocuk sünnet ettirilmiştir. Ramazan ve Kurban bayramları döneminde Balkanların en uç köylerine kadar fakir ve kimsesiz kalan dostlarımız kumanyalar, iftar programları ve kurban etleriyle sevindirilmiş, yeniden kültürel anlamda bir yakınlık tesis edilmiştir.

Türkiye ile tarihi ve kültürel bağlarını güçlendirmeyi önemseyen politikalar güden ve bölgedeki zararlı fikir ve görüşlere karşı yayın yapmakta olan televizyon, radyo, gazete ve dergilere hatırlı sayılır katkılarında bulunan İHH İnsani Yardım Vakfı, savaş ve kargaşa ortamının sağladığı hareket kabiliyeti ve baskın Batı kültürünün dayatmalarının göstergesi olan misyoner faaliyetlere karşı halkın direncini artırma gayreti içerisinde bulunmuştur.

İHH'nın Balkanlara yönelik faaliyetleri, ülkemiz sınırları içerisinde de 16 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Balkanlardaki savaş ve ihtilafların daha iyi anlaşılması amacıyla düzenlenen basın toplantıları, mitingler ve kapalı salon toplantıları, uzun dönemler uzak kaldığımız Balkan coğrafyasına yönelik güçlü bir gündem oluşturabilmiş, yayımlanan kitaplar, görsel materyaller ve süreli yayımlarla Türkiye'nin Balkanlara uzak olmadığı vurgulanmıştır.

İHH İnsani Yardım Vakfı'nın hâlihazırda irtibat hâlinde olduğu ve çeşitli alanlarda faaliyetlerini devam ettirdiği coğrafyalar; Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Sancak, Presevo, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Batı Trakya'dır.

BASINDAN

IHH yine sevindirdi

Sırpların saldırısına maruz kalan Kosovalıların yardımına yine İHH koştu. Çetin keş şartlarının da yaşandığı Kosovo'da, İHH'nın yaptığı yardımlar birazlık olsaKosovalının yüzünü güldürdü.

HABER MİŞKİZİ

Uluslararası İnsani Yardım Tırküsü (IHH), Türkiye'den topladığı yardımın Kasova'ya ulaştı.

Zor durumda! Kosovalı muhaliflere yükseliş yardım etmek için İHH, sivil bir şekilde doğru yapmıştır.

Kosovalıya gizlice yardım da yapın İHH, "Daha çok yapılacak iş var" diyor.

Balkanlara İHH yardım

Inşaat Hukuk ve Hizmetleri İmamı Vədim Yıldız (1966-1985) Aqadızasının yüzünden Kəsəvən Məmətliyətinin yüksək hərəkatlılıq və əməkdarlığı təsdiq edilmişdir. Hərəkatın əməkdaşlığı, Əməkdaşlıq və Məmətliyətinin bərabər məsləhətliliklərinə gələn qeyəcək yaradıcılığının onurlu olduğunu süxurluyur.

TİRLAR KONVİY OLDU
İHH, Amasya'da 21 büyüğendeki
şehir ve ilçelerde yoğun bir misyon
çalışması yapmış ve 150 bin kişiyi
gözden geçirmiştir.

İşte bu konuda, 1990'lı yıllarda
yapılan çalışmaların sonuçları
ve bunların 1990'lı yıllarda
yapılan çalışmalarla birlikte
birlikte değerlendirilmesi gereklidir.

IHH'dan Arnavutluk ve Makedonya'ya yardım

Bugune kadar Kosovalı Müslümanlara 117 tırlik insanı yardım malzemesi gönderen İHH, şimdi de gıda, battaniye, çadır ve müffak eşyalarından oluşan 12 tırı Arnavutluk ve Makedonya'da bulunan

Gönderilen 12 tırnak yardım malzemeleri şunlardır;
1 hr sılit, 1 hr makarna, 1 hr bisküvi, 1 hr sevi yağı, 1 hr pıriç, 1 tır fa-

suyle, 1歇 1歇, 2歇 2歇, 1歇 1歇 bottonay, 1歇 1歇 çamaseri, çocuk bez, 1歇 1歇, multak esyalar.

IHH, Arnulfuvlu ve Makedonlu ve Sancak toplam 210 bin kişide hizmet edenler son gündenlerin insanı yardım malzemeleri ile birlikte 129 binlik bir yekunla usus. IHH yetkilileri, 20 günlük bir zaman dilimi içinde Arnulfuvlu, Makedonlu ve Sancak'a 32 tırlik bir insanı yardım malzemelerini gönderdiklerini ve yeniden gönülerek malzemeler için de hazırlama çalışmalarını devam ettiriyorlar bildirdi.

FOTOĞRAF ALBÜMÜ

Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı rahmetli Aliya izzetbegoviç ve İHH İnsani Yardım Vakfı Başkanı Bülent Yıldırımın Bosna Savaşı esnasındaki bir görüşmesi.

İHH, Bosna Savaşı boyunca Saraybosna, Zenitsa ve Zagreb ofisleri üzerinden insani yardım faaliyetlerini sürdürdü.

İHH, Kosovalya en çok insanı yardım ulaşturan üç uluslararası kuruluştan biri oldu.

İHH, 2001 yılında yaşanan Makedonyadaki iç savaşta evlerini
ve yurtlarını terk etmek durumunda kalan mültecilere
insanı yardım çalışmalarıyla destek oldu.

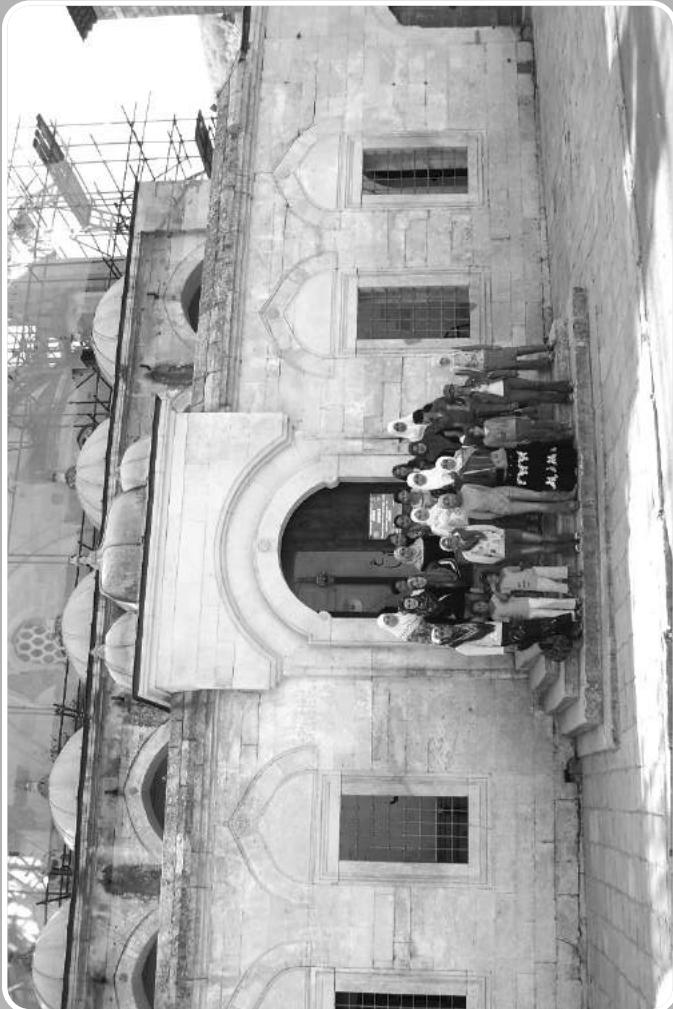
İHH, Kosova Savaşı sırasında Arnavutluk, Makedonya, Sancak, Karadağ ve Bosna Hersek'e sığınan Kosovalı muhacirler için insanı yardım çalışmalarında bulundu.

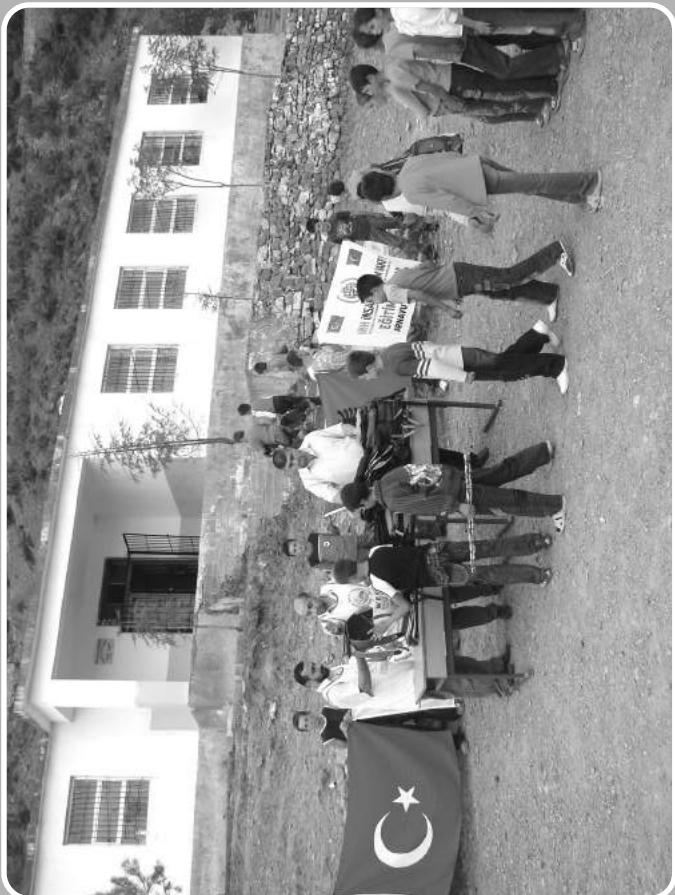
iHH'nin destek verdiği Visoko Medresesi, bölgede eğitim
ve kültür hizmetleri alanında büyük bir boşluğu dolduruyor.

iİHH, Bosna Savaşı esnasında soykırıma uğrayan ve yerlerinden edilen Srebrenitsalılar için kalıcı konutlar inşa etti.

IHH İnsani Yardım Vakfı; Bosna, Kosova, Bulgaristan, Batı-Trakya ve Makedonya gibi Balkan Ülkelerinde yaz eğitim kurslarını destekliyor.

**IHH İnsanı Yardım Vakfı, her eğitim yılı başında
Balkan ülkelerinde kırtasiye dağıtımlarında bulunuyor.**

Saraybosna'da faaliyet gösteren Sümeyye Vakfı,
İHH İnsani Yardım Vakfı'nın desteği ile çalışmalarına devam ediyor.

IHH İnsani Yardım Vakfı; Bulgaristan, Makedonya, Bosna-Hersek, Kosova ve Arnavutluk gibi ülkelerde toplu sünnet organizasyonları gerçekleştiriyor.

iHH, çocuk buluşmaları ile Balkan coğrafyasının yetimlerini
Türkiye'de misafir ediyor.

**iHH İnsani Yardım Vakfı, her yıl Ramazan ve kurban programları ile
en ücra Balkan köylerine kadar ulaşıyor.**